

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ
ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ФАРМАЦЕВТИКА ИНСТИТУТИ
ИЖТИМОИЙ ФАНЛАР КАФЕДРАСИ**

Педагогик маҳорат фанидан ўқув-услубий мажмуа

ТОШКЕНТ – 2014

Таълим технологиясини ишлаб чиқишда Тошкент Давлат иқтисодиёт университети профессор-ўқитувчилари томонидан яратилган “Таълимда инновацион технологиялар” (Лойиҳа муҳаррири и.ф.д. проф. Бекмуродов А.Ш., п.ф.н. доц. Голиш Л.В) услубий қўлланмасидан ҳамда “Педагогик технология ва педагогик маҳорат” малака ошириш курсида олинган билимлардан фойдаланилди.

Тузувчи:

Катта ўқитувчи Н.Э.Юсупова

КИРИШ

Маълумки, таълим тизими мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотларнинг барча бўғинларида муҳим аҳамият касб этади. Чунки мустақил Ўзбекистонни бозор муносабатларига босқичма-босқич ўтиш шароитида вужудга келадиган муаммоларни оқилона ҳал қила оладиган мутахассис кадрларни тайёрлаш фақат таълим муассасаларининг зиммасига юклатилган.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида Олий таълим тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун «Янги педагогик технологиялар.. тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш»га эришиш зарур, деб қайта-қайта таъкидлаган.

Шу боисдан ҳам барча турдаги таълим муассасалари ўқитувчи-педагоглари педагогик технология методларини ўрганиб олишлари ва таълим сифатини ва кадрлар тайёрлаш савиясини ошириш учун уларни амалда қўллашни эгаллашлари зарур.

Бўлажак педагог-ўқитувчиларни ўз мутахассисликлари бўйича таълим муассасаларида фан асосларини ўқитишга янги педагогик технологиялар асосида ташкил этишга тайёрлаш уларни олий ўқув юртида бутун ўқиш даврида комплекс даврида амалга оширилиш керак. Педагогик, психологик, фалсафий, социал ва методик ҳамда таълимнинг техника воситалари ва ахборот технологияларига доир билимларни улар тегишли фанларни ўрганиш жараёнида оладилар, умумий кўникма ва малакаларни лаборатория-семинар машғулотида, мактаб педагогик амалиёт ўтиш даврида эгаллайдилар. Педагогик профилидаги факультетлар ўқув режаларига киритилган «Педагогик маҳорат» фани бўлажак педагогларга ўқиш-ўқитиш жараёнига технологик ёндашувни амалга ошириш бўйича махсус билим ва кўникмаларни бериш зарур.

Ушбу маъруза матнларида маърузалар мазмуни асосини қараб чиқиш билан бир қаторда унинг ўқув дастурида мактабда фан асосларини янги педагогик технология асосида ўқитишни амалга ошириш ва бу фаолиятга педагогик раҳбарлик қилиш бўйича кўникмаларни шакллантиришни таъминловчи лаборатория машғулоти кўзда тутилган. Маъруза матнларида янги педагогик технологияларини таълим жараёнига жорий этишнинг ва улардан фойдаланиб назарий, ташкилий-педагогик ва амалий жиҳатлари бўйича Республикамизда олиб борилаётган ишлар ҳам ёритилган.

«Янги педагогик технологиялар» фани бўлажак педагогларга таълим муассасаларида таълим беришнинг бир бутун технологиясини лойиҳалаш, педагогик жараённи яратиш, педагогик жараён даврида диагностик таҳлил ўтказиш натижаларини ўз вақтида коррекция қилиб бориш ҳамда педагогик технология лойиҳасини амалга ошириш бўйича махсус билим ва кўникмаларни беради. Мазкур маъруза матнларида янги педагогик технологияларни такомиллаштириш, Республикамиз таълим муассасаларида тўпланган илғор педагогик технологиялар элементлари ва тажрибаларни жорий этиш бўйича ишлаётган ўқитувчилар фаолияти ёритилган.

ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ ФАНИДАН ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ

1. “Педагогик маҳорат” ўқув курсининг долзарблиги ва ўқитиш структураси

Замонавий кадрлар олдида қўйилаётган энг муҳим вазифалардан бири - малакали мутахассислар сифатида ўзлигини, ўз қобилиятлари, индивидуаллиги, шахсий фазилат ҳамда хислатларини билган тарзда атрофидагилар меҳнатини оқилона ташкил этиш ва ижтимоий фойдали меҳнатнинг барча соҳаларида иқтидорли касб соҳиби сифатида фаолият кўрсатишдир. Бу ўринда инсон руҳияти қонуниятларини ўрганувчи психология фанининг ўрни ва роли бениҳоя каттадир. Ёш авлодни янгича таълим стандартлари асосида, жаҳон талабларига жавоб берувчи мутахассислар қилиб тарбиялаш иши олий ўқув юртларида таҳсил олаётган ёшлар учун янги дарсликлар, ўқув қўлланмалари, рисоалар тайёрлашнинг ҳам янгича услубларини талаб этмоқда. Ушбу ўқув қўлланма ёшларга айнан психологик билимлар асосларини берса-да, умид қиламизки, уларни ўз атрофида рўй бераётган ислохотларга ҳолис баҳо бериш, ўзи ва ўзгалар руҳияти сир-асрорларини бефарқ бўлмаслик, ўз лаёқатларини ўстиришнинг элементар воситаларидан боҳабар бўлишга ёрдам беради. Чунки шахсгина ўз қобилияти, иқтидори, лаёқати, тафаккури, диққати, характери хусусиятларини билиб, уни тўғри йўналтира олса, бу нафақат шахснинг ўзига, балки жамият учун ҳам катта наф келтиради. Шундай экан, ҳозирги кунда Педагогика ва психология фани сир-асрорларини ҳар бир талаба учун зарур бўлган жиҳатларини, чунончи: педагогика ва психологиянинг бошқа фанлар билан интеграциялашуви, ҳамкорлиги, боғлиқлигини; педагогика ва психологиянинг замонавий йўналишлари, тармоқларини; шахсни психологик диагностика қилиш усулларини; шахс ва жамият муносабатларини уйғунлигини; шахс фаолияти ва ҳатти-ҳаракати мотивларини; фаолияти турларини; шахсда кузатиладиган психик жараёнлар: сезги, идрок, диққат, хотира, тафаккур, ҳаёлни билиш ва уларни бошқариш қонуниятларини қўллай олишни; шахсдаги қобилият, характер ва темперамент каби индивидуал психологик хусусиятларнинг шахс фаолияти ва ҳаётидаги тутган ўрнини; замонавий педагогик технологиялар асосида дарс услубиётини яратиш, педагогик фаолияти, маҳорати ва самарасида турли усулларни билиш, шахснинг турли ёш даврларга боғлиқ хусусиятларини; шахснинг мулоқот жараёнидаги шакл, тур, воситаларини; шахснинг гуруҳга ва ўз навбатида

гуруҳнинг шахсга таъсирини; ўқув ва тарбия жараёнида қўллаш мумкин бўлган самарали усулларни билиш, ўрганиш муҳимдир.

Бакалавр боскичи талабаларига мўлжалланган «Педагогик маҳорат» курсининг асосий **мақсади** – ўзбек халқининг қадимий маърифий меъросининг қимматли манбалари ҳамда уларда илгари сурилган ғояларни ўқиб ўрганиш, шахс маънавиятини юксалтириш, шунингдек, жамият тараққиётини таъминлашга хизмат қилувчи қарашларни ҳозирги замон илмий – педагогик тафаккур истеъмолига киритишдан, педагогик тушунча ва малакаларни янада мустаҳкамлашдан, ёшлар онгида янгича тафаккур ва дунёқараш шаклланишининг ижтимоий-психологик таъсир механизмларига оид билимлар беришдан, шахс баркамол бўлишида ижтимоий омиллардан ҳисобланган гуруҳ, жамоа, шахс психологиясининг ўзига хос таъсир шароитларини ўргатиш, педагогик маҳорат, юбилеят, педагогик маданият тушунчаларини шакллантиришдан иборатдир.

«Педагогик маҳорат» курсининг асосий **вазифаларига**:

- педагогик маҳорат курси бўйича талабаларнинг умумпедагогик билимлари даражасини кенгайтириш, бўлғуси иқтисодчи – педагогларнинг педагогик тафаккурини шакллантириш негизини яратиш;
- педагогик мерос ва унинг ғояларига нисбатан тўғри муносабатда бўлиш, кўникмаларни шакллантириш;
- республикамізда комил инсонни вояга етказишнинг бир бутун ҳолатдаги муаммоларини ҳал қилиш;
- буюк алломалар ва ўзбек мутафаккирларининг педагогик қарашларини чуқур таҳлил этиш;
- педагогик қарашлар ва уларнинг моҳияти доирасида фикр юритиш ва энг муҳими, иқтисодчи – педагог фаолиятини теранг англаш;
- педагогиканинг долзарб вазифалари, муаммоларини таништириш, ижтимоийлашув масканлари ва уларнинг шахс фаолиятига таъсирини ўргатиш, мулоқотни ташкил этишнинг самарали усул-воситаларига оид психологик билимларни бериш, шахс ва гуруҳ муаммосининг ўзига хос жиҳатларини ўргатиш, лидерлик ва раҳбарлик тушунчаларини табиатини кўрсатиб бериш, шахснинг гуруҳ таъсиридаги типологиясини кўрсатиб бериш, гуруҳ шароитида ўқишни ва ўқитишни самарали таъсир этиш усулларида ҳисобланган тренинглар, брейшторминг, мунозараларни ўтказиш техникаси билан таништиришдан иборат.

“Педагогик маҳорат” курси бўйича ўтказиладиган амалий машғулотларнинг мақсади – мустақил фикрлашга ўргатиш, фикрлашга оид кўникмаларни ривожлантириш ва муомала сирларига ўргатишдан иборат бўлиб, пировардда бу билим ва кўникмалар орқали педагогик билимларни амалиётга тадбиқ этиш соҳа ва йўналишларини аниқ тасаввур қилишга кўмаклашади.

“Педагогик маҳорат” фани бўйича талабаларнинг билими, уқуви ва кўникмасига қўйиладиган талаблар:

- а) тасаввурга эга бўлишлари керак:

- фанга тегишли бўлган назарий ва амалий маълумотларни ўрганиш, аниқ тасаввурга эга бўлишлари;
- ҳар бир элементга эътибор берган ҳолда, фан сирларини тўлиқ ўзлаштириб олишлари лозим.
- Педагогик маҳоратнинг бозор иқтисодиёти шароитидаги ўрни ва аҳамиятини билиш;
- жамоа меҳнاتини ташкил этиш ва бошқаришдаги педагогик қонуниятлар, ижтимоий мулоқот ва муомаланинг сирлари; меҳнатга тўғри мотивация муносабатини шакллантириш омиллари тўғрисидаги тасаввурларга эга бўлиш;
- шахснинг индивидуал, жинсий ва ёшга боғлиқ хусусиятлари, етуклик даврида шахс тараққиётининг педагогик қонуниятлари; эътиқод ва соғлом дунёқарашни шакллантириш омиллари, ҳар бир ижтимоий вазиятда фуқаролик онги ва масъулиятини шакллантириш воситаларини аниқлай олиш.

б) билиш керак:

- талабалар курсни ўзлаштириш жараёнида фаннинг мазмуни, мақсади ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда, фаннинг назарий асосларини;
- фанга тегишли бўлган асосий терминларнинг изоҳини, янгиликлар, қонун – қоидаларни ўзлаштиришлари зарур;
- ўзгаларга таъсир кўрсатиш ва ўз-ўзини бошқариш малакалари;
- ўз иқтидори ва қобилиятларини ўстириш технологияларни ўзлаштириш;
- меҳнат жамоаларидаги ижтимоий-психологик иқлимни ўрганиш ва уни мувофиқлаштириш малакалари;

в) бажариш лозим:

- талабалар фаннинг мазмунидан келиб чиққан ҳолда ҳар бир мавзуга тегишли бўлган мустақил равишда керакли адабиётлардан фойдаланишлари, докладлар, рефератлар тайёрлашлари;
- кунлик семинарларда керакли маълумотларни йиғишлари, ноанъанвий усулларни такомиллаштирилган вариантларини ишлаб чиқишда иштирок этишлари.
- ўз устида мустақил ва ижодий ишлаш кўникмалари;
- ўзгалар меҳнати ва ижодий фаолиятини холис ва объектив баҳолаш.

Мазкур «Педагогик маҳорат» фани ўқув режасига асосан Касбий таълим йўналишлари талабалари учун 5-курс, 9 семестрда ўтилиб, жами 108 соат ажратилиб, ундан 34 соат маъруза, 34 соат амалий машғулот, мустақил таълимга 40 соат ажратилган.

Мавзулар ва улар бўйича машғулоти турларига ажратилган соатлар
тақсимооти

№	Фаннинг бўлими ва мавзуси, маъруза мазмун	Соатлар		
		жами	Маъруза	Семинар машғулоти
1	1-мавзу. Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти	4	2	2
2	2-мавзу. Педагогик фикр ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари. Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар	8	4	4
3	3-мавзу. Педагогик қобилият	4	2	2
4	4-мавзу. Ўқитувчи фаолияти турлари. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти	4	2	2
5	5- мавзу. Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси. Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний қадриятлар устуворлиги	8	4	4
6	6-мавзу. Нутқнинг асосий хусусиятлари “нутқ маданияти”	4	2	2
7	7-мавзу. Ўқитувчи ва ўқувчининг мулоқоти	4	2	2
8	8-мавзу. Педагогик техника ҳақида тушунча, педагогик техникани шакллантириш усуллари	4	2	2
9	9-мавзу. Ўқитувчининг педагогик маданияти	4	2	2
10	10-мавзу. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати	4	2	2
11	11-мавзу. Тарбиячилик маҳорати	4	2	2
12	12-мавзу. Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устидан ишлаш	4	2	2
13	13-мавзу. Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш	4	2	2
14	14-мавзу. Педагогик назокат ва педагогик ахлоқ-одоб	8	4	4

2.	“Педагогик маҳорат” фани бўйича маърузаларда таълим технологияларини ишлаб чиқишнинг концептуал асослари
----	---

Таълим технологияси инсонийлик тамойилларига таянади. Педагогика ва психологияда бу йўналишнинг ўзига хослиги талабанинг индивидуаллигига алоҳида эътибор бериш орқали намоён бўлади.

Шулардан келиб чиққан ҳолда “Педагогик маҳорат” фанининг таълим технологияларини лойиҳалаштиришда қуйидаги асосий концептуал ёндашувларга эътибор бериш керак.

Таълимнинг шахсга йўналтирилганлиги. Ўз моҳиятига кўра бу йўналиш таълим жараёнидаги барча иштирокчиларнинг тўлақонли ривожланишини кўзда тутди. Бу эса Давлат таълим стандарти талабларига риоя қилган ҳолда ўқувчининг интеллектуал ривожланиши даражасига йўналтирилиб қолмай, унинг руҳий-касбий ва шахсий хусусиятларини ҳисобга олишни ҳам англатади.

- **Тизимли ёндашув.** Таълим технологияси тизимнинг барча белгиларини ўзида мужассам қилиши зарур: жараённинг мантиқийлиги, ундаги қисмларнинг ўзаро алоқадорлиги, яхлитлиги.

- **Амалий ёндашув.** Шахсда иш юритиш хусусиятларини шакллантиришга таълим жараёнини йўналтириш; ўқувчи фаолиятини фаоллаштириш ва интенсивлаштириш, ўқув жараёнида унинг барча лаёқати ва имкониятларини, синчковлиги ва ташаббускорлигини ишга солишни шарт қилиб қўяди.

- **Диалогик ёндашув.** Таълим жараёнидаги иштирокчи субъектларнинг психологик бирлиги ва ўзаро ҳамкорлигини яратиш заруратини белгилайди. Натижада эса, шахснинг ижодий фаоллиги ва тақдирот кучаяди.

- **Ҳамкорликдаги таълимни ташкил этиш.** Демократия, тенглик, субъектлар муносабатида ўқитувчи ва ўқувчининг тенглиги, мақсадини ва фаолият мазмунини биргаликда аниқлашни кўзда тутди.

- **Муаммоли ёндашув.** Таълим жараёнини муаммоли ҳолатлар орқали намоёниш қилиш асосида ўқувчи билан биргаликдаги ҳамкорликни фаоллаштириш усулларида биридир. Бу жараёнда илмий билишнинг объектив зиддиятларини аниқлаш ва уларни ҳал қилишнинг диалектик тафаккурни ривожлантириш ва уларни амалий фаолиятда ижодий равишда қўллаш таъминланади.

- **Ахборот беришнинг энг янги восита ва усулларида фойдаланиш,** яъни ўқув жараёнига компьютер ва ахборот технологияларини жалб қилиш.

Юқоридаги концептуал ёндашув ва “Педагогик маҳорат” фанининг таркиби, мазмуни, ўқув ахборот ҳажмидан келиб чиққан ҳолда ўқитишнинг қуйидаги усул ва воситалари танлаб олинди.

- **Ўқитиш усуллари ва техникаси:** мулоқот, муаммоли усул, ўргатувчи ўйинлар, “аклий ҳужум”, инсерт, “Биргаликда ўрганамиз”, маъруза (кириш маърузаси, визуал маъруза, тематик, маъруза-конференция, аниқ ҳолатларни ечиш, аввалдан режалаштирилган хатоли, шарҳловчи, якуний).

- **Ўқитишни ташкил қилиш шакллари:** фронтал, коллектив, гуруҳий, диалог, полилог ва ўзаро ҳамкорликка асосланган.

- **Ўқитиш воситалари:** одатдаги ўқитиш воситалари (дарслик, маъруза матни, таянч конспекти, кодоскоп)дан ташқари график органайзерлар, компьютер ва ахборот технологиялари.

- **Ўзаро алоқа воситалари:** назорат натижаларининг таҳлили асосида ўқитишнинг диагностикаси (ташхиси).

- **Бошқаришнинг усули ва воситалари.** Ўқув машғулотини технологик харита кўринишида режалаштириш ўқув машғулотининг босқичларини белгилаб, қўйилган мақсадга эришишда ўқувчи ва ўқитувчининг ҳамкорликдаги фаолиятини талабаларнинг аудиториядан ташқари мустақил ишларини аниқлаб беради.

- **Мониторинг ва баҳолаш.** Ўқув машғулотини ва бутун курс давомида ўқитиш натижаларини кузатиб бориш, ўқувчи фаолиятини ҳар бир машғулот ва йил давомида рейтинг асосида баҳолаш.

Маъруза машғулотини ташкил этишнинг шакл ва хусусиятлари:

№	Маъруза шакллари	Ўзига хос тавсифловчи хусусиятлари
1	Кириш маърузаси	Фан тўғрисида яхлит тасаввур ҳамда маълум йўналишлар беради. Педагогик вазифаси: ўқувчини ушбу фаннинг вазифалари ва мақсади билан таништириш, касбий тайёргарлик тизимида унинг ўрни ва ролини белгилаш, курснинг қисқача шарҳини бериш, фаннинг ютуқлари ва таниқли олимлар номлари билан таништириб, келажакдаги изланишларнинг йўналишини белгилаш, тавсия қилинган ўқув-услубий адабиётлар таҳлилини бериш, ҳисобот ва баҳолашнинг муддатлари ва шакллари белгилаш.
2	Маъруза ахборот	Маърузанинг одатдаги анъанавий тури. Педагогик вазифаси: ўқув маълумотларини баён қилиш ва тушунтириш.
3	Шарҳловчи маъруза	Баён қилинаётган назарий фикрларнинг ўзагини, илмий тушунчалар ва бутун курс ёки бўлимларининг концептуал асосини ташкил этади. Педагогик вазифаси: илмий билимларни тизимлаштиришни амалга ошириш, фанларнинг ўзаро алоқадорлигини очиш.
4	Муаммоли маъруза	Янги билимлар қўйилган савол, масала, ҳолатнинг муаммолилиги орқали берилади. Бунда ўқувчининг ўқитувчи билан биргаликдаги билиш жараёни илмий изланишга яқинлашди. Педагогик вазифаси: янги ўқув ахборотининг мазмунини очиш, муаммони қўйиш ва уни ечимини

		топишни ташкил қилиш, ҳозирги замон нуқтаи назарларини таҳлил қилиш
5	Визуал маъруза	Маърузанинг мазкур шакли визуал материалларни намоиш этиш ҳамда уларга аниқ ва қисқа шарҳлар беришга қаратилган. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотларини ўқитишнинг техник воситалари ва аудио, видеотехника ёрдамида бериш.
6	Бинар (икки кишилик) маъруза	Бу маъруза икки ўқитувчининг ёки иккита илмий мактаб намоёнчасининг, ўқитувчи-талабанинг диалогидан иборат. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотларининг мазмунини ёритиш.
7	Аввалдан режалаштирилган хатоли маъруза	Хатоларни излашга мўлжалланган мазмуни ва услубиятида, маъруза охирида тингловчилар ташхиси ўтказилади ва қилинган хатолар текширилади. Педагогик вазифаси: янги материаллар мазмунини ёритиш, берилган маълумотни доимий назорат қилишга талабаларни рағбатлантириш.
8	Маъруза конференция	Аввалдан қўйилган муаммо ва докладлар тизими (5-10 минут)дан иборат илмий-амалий дарс сифатида ўқув дастури чегарасида ўтилади. Докладлар биргаликда муаммони ҳар томонлама ёритишга қаратилиши керак. Машғулот охирида ўқитувчи мустақил ишлар ва талабаларнинг маърузаларга якун ясаб, тўлдириб, аниқлаштириб хулоса қилади. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотнинг мазмунини ёритиш.
9	Маслаҳат маъруза	Турли сценарийлар ёрдамида ўтиши мумкин. Масалан, 1) «Савол-жавоб» - маърузачи томонидан бутун курс бўйича ёки алоҳида бўлим бўйича саволларга жавоб берилади. 2) «Савол-жавоб-дискуссия» - изланишга имкон беради. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотни ўзлаштиришга қаратилган.

М У Н Д А Р И Ж А

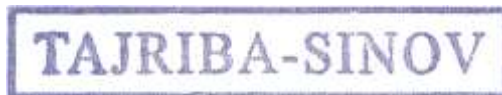
Аннотация.....	12
Намунавий дастур.....	13
Ишчи дастур.....	27
Маърузалар мазмуни ва технологияси (маърузалар матни, таянч тушунчалар).....	51
Амалий машғулотлар технологияси.....	134
Мустақил иш мавзулари	213
Тест.....	271
Умумий саволлар.....	286
Оралиқ назорат саволлари	288
Якуний назорат саволлари.....	290
Тарқатма материал.....	293
Глоссарий.....	321
Баҳолаш мезони	328
Адабиётлар рўйхати.....	334
Хорижий адабиётлар.....	336
Фойдали маслаҳатлар.....	337
Муаллиф ҳақида маълумот.....	338

Аннотация

Хозирги фан ва техника тараққиёти турли жараёнлар илмий-техник асосларининг яқинлашуви, меҳнатни ташкил этишнинг жамоа усулининг ривожланиши билан ажралиб туради. Бу эса кадрларнинг тор доирадаги ихтисослашувини бартараф этишга ёрдам беради, ҳамда махсус ва умумий таълим билим, кўникмаларига эга бўлган кенг ихтисосдаги кадрлар тайёрлашни олдинги ўринга олиб чиқади. Кенг ихтисосдаги кадрлар тайёрлаш даражасини хозирги ишлаб чиқариш талабларига яқинлаштиради.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида Олий таълим тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун «Янги педагогик технологиялар.. тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш»га эришиш зарур, деб қайта-қайта таъкидлаган.

Мазкур ўқув услубий мажмуада педагогика фанининг муаммоларидан бири булган “Педагогик маҳорат” курси мазмунида акс этувчи ҳамда булажак педагогларнинг педагогик фаолиятини самарали ташкил этиш, педагог ва талаба уртасидаги ижобий ва ижодий муносабатни шакллантириш ва ривожлантириш, уларнинг педагогик маҳоратларини ошириш, дарсларни ташкил этишнинг янги услубларини ишлаб чиқиш масалаларига эътибор қаратилган. Ўқув услубий мажмуа мазмунига педагог кадрларни тайёрлашга нисбатан қуйилаётган бугунги кун талабларидан келиб чикиб ёндашилган бўлиб, унда ҳар бир мавзу юзасидан намунавий ва ишчи дастурлар, таълим технологиялари, амалий машғулотлар учун маълумотлар, тестлар туплами, назорат саволлари, масалалар туплами, кейслар туплами, лойиҳалар, изоҳли лугат, таркатма ва такдимот материаллар, маърузалар матни, ўқув кулланма, фанни урганишга оид илмий ва услубий адабиётлар рўйхати ҳам қайд этилган. Ўқув услубий мажмуа олий ўқув юр்தларининг Касб таълим йўналиши ўқитувчилари ва талабалари учун мўлжалланган.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

Руйхатга олинди
№ БД-5140000-3.02
2008 йил “23_” 08

Ўзбекистон Республикаси Олий ва
ўрта махсус таълим
вазирлигининг
2008 йил “23” 08даги 263-сонли
буйруғи билан тасдиқланган

**ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ
фанининг**

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси	100000	– Таълим
Таълим соҳаси:	140000	– Ўқитувчилар тайёрлаш ва педагогика фани

Бакалавриат таълим йўналишлари: **барча таълим йўналишлари учун**

Тошкент-2008

Фаннинг ўқув дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2008 йил “20”08даги “4”.- сон мажлис баёни билан маъқулланган.

Фаннинг ўқув дастури Низомий номидаги Тошкент Давлат Педагогика университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- Тохтаходжаева М.Х. – “Умумий педагогика” кафедраси мудири,
профессор, п.ф.д.
Султонова Г.А. – “Умумий педагогика” кафедраси доценти, п.ф.н.
Конева С.Х. – “Умумий педагогика” кафедраси катта ўқитувчи
Морхова И.В. – “Умумий педагогика” кафедраси катта ўқитувчи

Такризчилар:

Юзликаев Ф.Р. - Низомий номидаги ТДПУ “Чет тиллари” факультети
декани, п.ф.д. профессор.

Мавлянова Р.А. - Низомий номидаги ТДПУ “Бошланғич таълим
методикаси” кафедраси мудири, п.ф.д. профессор.

Фаннинг ўқув дастури Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети илмий-методик кенгашида тавсия қилинган (2008 йил «4» 08даги 2-сонли баённома).

Кириш

Ўзбекистон Республикасининг мустақилликка эришиши халқ таълими муассасаларининг олдига-янги демократик давлатнинг фуқароларини шакллантиришдек муҳим вазифани қўйди.

Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш босқичида турган жамиятимиз ҳозирги

кунда ўрта таълим мактабларининг фаолиятини такомиллаштириш йўлида

педагогик олий ўқув юртлари академик лицей, касб-ҳунар коллежлари,

мактабларга малакали кадрларни тайёрлашни янада яхшилаш муаммосини

қўймоқда.

Бу эса ҳозирги вақтда олий ўқув юртларида давр талабига жавоб берадиган ёш мутахассисларни фақат назарий билимларни чуқур ўрганган ҳолда эмас балки айти вақтда буюк инсоний фазилатларга эга бўлган, муомалага кириша оладиган, ўз ишини пухта эгаллаган моҳир мутахассислар этиб тайёрлашга катта эътибор қилишни талаб этади. Айниқса, ҳозирги даврнинг бу талаби бўлажак ўқитувчиларни юксак педагогик маҳорат ва техника кўникмалари билан қуролланган, маданиятли шахс сифатида тайёрлаш кераклигини яна бир бор таъкидлаб бермоқда.

Ўқув фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - бакалаврларни педагогик маҳорат, педагогик техника ва маданияти назарияси ҳамда амалиёти бўйича билимли, етук малакага эга бўлишларини таъминлашдир. Чунки, ҳозирги замон ўқитувчиси ҳаётимизда юз бераётган туб ўзгаришларнинг асосий иштирокчиларидан бири бўлиб, у ҳар томонлама етук, чуқур билимга эга бўлган мутахассис, Ватани ва халқига содиқ, педагогик маҳорат ва лаёқатга эга бўлган, жамиятдаги ҳамда касб вазифаларини яхши билган шахс бўлиши зарур.

Фанининг вазифалари: тарбиянинг моҳиятини ва шахсни ҳар томонлама тараққий эттиришда тарбиянинг ролини очиб беради, тарбиянинг мақсади, мазмуни, усуллари, уни ташкил этишдаги шакллари ўртасидаги боғланишларни кўрсатади: шунингдек педагогик маҳорат фани ўз тараққиёти давомида таълим-тарбия соҳасидаги тажрибаларни умумлаштиради, тарбиянинг келгусидаги ривожланиш истикболлари йўлларини ёритиб беради, тарбиявий ишларнинг шакллари кўрсатиб беради. Педагогнинг педагогик маҳорати шундай бир малакалар йиғиндиси дикри, у педагога тарбияланувчилари кўриб ва эшитиб турган нарсалар орқали ўз фикрларини етказиш имконини беради.

Фан бўйича талабаларнинг билими, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Психологик-педагогик тайёргарлик тизими талабаларни ўқув-тарбиявий жараён асосида ётган қонуниятларни эгаллашга, педагогик фаолият методикаси, янги педагогик технология ва техникаси, педагогик маҳорат ва техникаси моҳиятини тушуниш, бу жараённинг услуб ва тамойилларини кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимига кўчириш малакасига эга бўлиш, педагогик маҳоратини, педагогик техникани ва маданиятини муайян тизимга солиш ва уни шакллантириш.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги

“Педагогик маҳорат” фани - педагогика назарияси ва тарихи, педагогик технология, ижтимоий педагогика, психология, ўқув фанини ўқитиш методикаси, Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти, фалсафа, мантиқ, этика, эстетика, маънавият, Ўзбекистон тарихи, мактаб гигиенаси ва физиологияси каби фанлар билан узвий алоқада ўрганилади.

Фанни ишлаб чиқаришдаги ўрни

Мамлакатимиз тараққиёти ва келажаги таълим-тарбия соҳасидаги сифат ўзгаришлари ва юқори самарадорлиқка эришишга, уларнинг жаҳон таълими талаблари билан мослиги ва амалий ҳаётдаги ўрнини қай даражада топаётганлигига боғлиқ. Таълим-тарбиядаги сифат ўзгаришлари ва юқори самарадорлик кўпроқ педагогик маҳорат асосларини талабалар онгига сингдиришни қай даражада олиб борилганлигига боғлиқ бўлиб, бунда ушбу фан асосий ихтисослик фани ҳисобланиб, кадрлар тайёрлаш тизимининг ажралмас бўғинидир.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талабаларнинг “Педагогик маҳорат” фанини ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг илғор ва замонавий усулларида фойдаланиш, янги инфор­мацион-педагогик технологияларни тадбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фаннини ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма ва электрон материаллар, педагогик энциклопедия ва луғатлар, таълимни техник ворситалари кабилардан фойдаланилади. Маъруза, семинар ва лаборатория машғулотларда мос равишдаги илғор педагогик технологиялардан фойдаланади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни

Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятида тутган ўрни ва аҳамияти

“Ўқитувчи” атамаси, унинг шахси ҳамда фаолияти ҳақида тушунча.

Ўқитувчилик касбининг ижтимоий-тарихий ривож ва мазкур касбнинг жамиятда тутган ўрни.

Ўқитувчи фаолияти, унинг ўзига хос хусусиятлари ва ижтимоий аҳамияти.

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни ҳамда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” асосида ўқитувчи фаолияти мазмунига қўйиладиган талаблар, ўқитувчининг умумий маданий савияси ва қобилияти. ўқитувчилик фаолиятининг тизими, касбий маҳорати ҳақида тушунча. Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари ва уларнинг моҳияти.

Ўқитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари. Педагогик билимлар. Педагогик заковат. Педагогик қобилият. Педагогик техника.

Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар.

Педагогик фикр тарихи ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари

Энг қадимги даврлардан эраизмнинг VII асрларигача бўлган даврларда ўқитувчи (мураббий), шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик фаолият борасидаги ижтимоий қарашлар.

Шарқ мутафаккирлари Ал-Хоразмий, Абу Райхон Беруний, Абу Али Ибн Сино, Алишер Навоий, Абдулла Авлоний, Юсуф Хос Хожиб, Кайковус ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга қўйиладиган талаблар, уларнинг маҳорати, мулоқот ва муомала маданияти, муносабатга киришиш маҳорати, уларни эгаллашга қўйиладиган талаблар ҳақидаги илғор фикрлар.

Юнон ва Рим файласуфлари Сукрот, Плутон (Афлотун), Демосфен, Аристотель (Арасту), Цицерон ва Квинтилианларнинг асарларида педагоглар ва уларнинг нотиклик санъати тўғрисидаги ғоялар.

А.Коменский, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский ва бошқаларининг ўқитувчи, унинг касбий тайёргарлиги ҳамда педагогик маҳоратининг таълим-тарбия ривожига алоҳида ўрни борасидаги қарашлари.

Ҳозирги замон педагогикасида илмий педагогик технология, унинг моҳияти ва тизими ҳақида.

Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият

Қобилиятнинг психологик-педагогик тавсифи. Педагогик қобилиятнинг асосий турлари. Эмпатия ва перцептив қобилиятлар. Дидактик, ташкилотчилик, конструктив, коммуникатив, билиш ва англаш қобилиятлари.

Ўқитувчи иродаси, сабр-тоқати, мақсадга интилиши, ўз ҳатти-ҳаракатларининг тўғрилигига нисбатан катъий ишончи, унинг ўз-ўзини идора қилиш ҳамда бошқаларга таъсир ўткази олиш қобилияти, хис-туйғулари ва кайфиятини бошқари олиши, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиши, ижодий ҳолатни ташкил эти олиши каби сифатлари.

Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.

Мулоқот орқали таъсир этиш. Мулоқотга киришиш. Алоқа ўрнатиш (коммуникация) тушунчаси, унинг моҳияти, педагогик таъсир этиш

усуллари. Ўқитувчи томонидан мулоқотга киришиш жараёнида қўлланадиган муомала услублари.

Ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: “юзни ўқиш санъати”, ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намоён қила билиш, Нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон рухиятини тушуна олиш.

Ўқитувчи томонидан ўқувчи билан мулоқотда бўлиш жараёнида қўлланиладиган педагогик таъсир кўрсатиш усуллари: ишонтириш ва маъқуллаш.

Ишонтиришнинг оғзаки шакллари: огохлантирувчи сўзлар, тезлик билан таъсир этиш, ижро этишга ундовчи буйруқлар, таъкикланган иборалар, ҳазил оркали англантиш, маъқуллаш ёки айблаш.

Ўқитувчининг коммуникатив қобилиятини ривожлантириш услуби: бўлажак мулоқот модулини ишлаб чиқиш, қисқа муддатли дарс ёки тадбирларни ўтказиш, ўз устида ишлашга доир машқлар.

Ўқитувчининг педагогик мулоқотга киришишида учрайдиган педагогик низо ва камчиликлар ҳамда уларнинг олдини олиш йўллари. Шарқ мутафаккирлари мулоқот ҳақида.

Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси

Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний

кадриятларнинг устуворлиги

“Мулоқот” атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик ва педагогик моҳияти, мулоқот бирлиги.

Педагогик мулоқот, унинг ўзига хос хусусиятлари. Педагогик мулоқотни ташкил этиш маданияти. Педагогик мулоқотни ташкил этиш босқичлари ва усуллари. Педагогик мулоқот модулини ишлаб чиқиш. Ўқув-тарбия жараёнида педагогик мулоқот жараёнини бошқариш услублари. Мулоқот жараёнида ташаббусни бошқариш.

Турли ихтилоф низо, келишмовчилик ҳамда ғаразли рақобатларга йўл қўймаслик ва уларнинг олдини олиш йўллари.

“Ўқитувчи-ўқувчи”, “ўқитувчи-ўқувчилар жамоаси”, “ўқитувчи-мактаб раҳбарияти”, “ўқитувчи ва жамоатчилик”, “ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ота-оналари” каби тизими доирасида ташкил этилган мулоқот маданияти.

Ўзлуксиз таълим тизимида турли мазмундаги мулоқотни ташкил этиш жараёнининг миллий асослар ва мазкур жараёнда умуминсоний кадриятлар устуворлиги – Ўзбекистон республикаси Давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири эканлиги.

Ўзбекистон республикаси ижтимоий –иқтисодий ва маданий ривожланишининг маънавий-ахлокий асослари. Ўқитувчининг ҳамкасблари, ўқувчилар, жамоат ташкилотларининг вакиллари ва ота-оналар билан мулоқоти.

Шарқона тарбия мазмунининг педагогик мулоқотни ташкил этишга таъсири. Ўзбек урф-одатлари, Шарқона муомала маданияти, эркаклар ва аёллар муносабатида миллий хусусиятларни ҳисобга олиш.

Миллий маданият ғояларининг педагогик мулоқотни ташкил этишга таъсири.

Муошарат одоби. Соф адабий тилда сўзлашишга одатланиш. Мехмондўстлик коидалари. Диний эътикодга эътибор.

Табакалашган (иши, мансаби ҳамда жинси кабилар) мулоқотларнинг ўзига хос хусусиятлари ва моҳияти.

Мулоқотга киришишда миллий урф-одат, расм-русум ва удумлар ҳақидаги ривоят, афсона ҳамда хикматлардан фойдаланиш, педагогик фаолиятга тадбик этиш усуллари.

Мулоқотга киришаётган шахсни тулаконли билишга кизиқиш.

Мулоқот жараёнидаги хушмуомалалик.

Шарқона мулоқотга киришда мимика ва пантомимикаларнинг аҳамияти ҳамда ўзига хослиги.

Ўқитувчи фаолиятида Шарқона мулоқотнинг тутган ўрни.

Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқот

Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги мулоқот, унга қуйиладиган талаблар.

Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборларини жалб этиш ва ижодий қайфиятларини яратишда ўқитувчи мулоқотининг таъсири ва унинг аҳамияти, ўқувчи билан бўлган мулоқот жараёнида ўқитувчи томонидан ишонтириш ва таъсир этиш усулларида фойдаланиш.

Мулоқот жараёнини бошқариш услублари. Ўқитувчи обриси. Авторитар услубдаги мулоқот. Либерал услубнинг ўқитувчи фаолиятида намоён бўлиш хусусиятлари. Ўқитувчининг демократик услубдаги мулоқоти –ўқувчилар фикрига таяниш, ушбу фикрларни маъқуллаш шакли.

Илмий педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари (дўстона мулоқот, кўркув асосига қурилган мулоқот, ҳазил-мўтойибага асосланган мулоқот ва бошқалар) ҳақида.

Педагогик назокат ва одоб-ахлоқ

Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақидаги тушунча.

Педагогик назокат тамойиллари ва унинг вазифаси. Педагогик назокат меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга доир виждон иззат-нафс ва педагогик орият.

Педагогик назокат –ўқитувчи ахлокининг ижодий қурилиши. Педагогик назокатнинг зарурлиги.

Педагогик назокатнинг моҳияти ва хусусияти. Ўқитувчининг дарс жараёнидаги назокати. Назокат ва тактика.

Ўқитувчининг мулоқот одоби. Ёқтириш ва Ёқтирмаслик. Дўстлик, қариндошлик, хизматдаги мослик, ҳамжихат бўлиб ишлаш, маслакдошлик, психологик муҳит, чиқиша олмаслик ва ўзаро муносабатдаги қийинчиликлар, уларни бартараф этиш йўллари.

Ўқув-тарбия жараёнида ўқувчиларнинг билими ва хатти-ҳаракатларини баҳолаш, янги мавзунини тушунтириш, ўқувчиларнинг мустақил ишларини

ташкил этиш, дарсдан ташкари ва ишдан ҳолис вақтларда ўқитувчининг назокати ва одоби. Ўқитувчи назокати ва одобини шакллантириш, ривожлантириш йўллари ҳамда унга эришиш шарт-шароитлари.

Педагогик низолар ва уларни бартараф этиш технологияси

Педагогик низоларнинг асосий сабаблари. Педагогнинг перцептив (ўқувчи, талабаларни тушуниш) хатолари. Педагогнинг ўқувчи-талабалар билан иш ёки шахсий иш юзасидан бўладиган келишмовчиликларни ва уларни бартараф этишнинг ўзига хос хусусиятлари. Ёш педагоглар фаолиятида одатда йўл қуйиладиган хатолар ва уларни енгиш йўллари. Педагогик назокат. Ўзаро учрайдиган низоларни бартараф этиш технологияси.

Педагогик техника ҳақида тушунча. Педагогик техникани шакллантириш услублари

Педагогик техника-ўқитувчининг феъл-атвори, юриш-туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси. Педагогик техника воситаси: вербал ва невербал коммуникация.

Педагогик техниканинг таркибий қисмлари:

Ўқитувчининг ўз хулқи, хатти-ҳаракати, феъл-атворини бошқара олиш қобилияти билан боғлиқ бўлган қуникмаси: ўз киёфаси, ҳис бўлган туйғуси ва кайфиятини бошқара олиш; ижтимоий-перцептив қобилияти; Нутқ техникаси.

Ўқитувчининг яқка шахс ва жамоага таъсир этиши билан боғлиқ, қуникмасининг шаклланиши педагогик фаолиятини ташкил этишдаги технологик жараён эканлиги. Дидактик ташкилотчилик, конструктив ва коммуникатив қобилиятини ифодаловчи қуникмалар, педагогик муносабатни бошқариш ҳамда жамоанинг ижодий ишини ташкил эта олиш қобилияти.

Ўқитувчининг ўз руҳий ҳолатини бошқара олиш техникаси. Иш ва ташқи техника. Психотехниканинг илмий асослари.

Диққатнинг тақсимланиши, қўзғатувчанлик, муайян объектни тез англай олиш, аниқ ва ёрқин тасаввур этиш, бадиий сезгирлик. Ўқитувчининг ташқи киёфаси ва унга қуйиладиган талаблар.

Ёш ўқитувчи фаолиятида намоён бўладиган типик хатолар ва уларни тўзатиш йўллари.

Ўқитувчиларнинг характер ва индивидуал хусусиятларига кўра тоифаларга бўлиниши: ташаббускор, ижодкор ўқитувчилар; ташаббуссиз, ўз фикрига эга бўлмаган ўқитувчилар; ҳамма ишга бефарқ қаровчи ўқитувчилар.

Нутқ техникаси ва маданияти

Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамият тараккиётидаги ўрни. Мутафаккирлар ва педагогларнинг сўз ва Нутқнинг ижтимоий жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақидаги қарашлари.

Нутқнинг ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги ўзаро мулоқот жараёнидаги асосий боғловчи восита эканлиги. Нутқ органлари, Нутқ аппарати. Тил ва Нутқ. Оғзаки Нутқнинг психологик тўзилиши; мақсади ва мазмуни.

Нутқ маданияти ҳақида тушунча, унинг унсурлари.

Нутқ техникаси: нафас олиш, овозни йўлга куйиш, унинг тозаланиши, талаффуз, Нутқ суръати.

Ўқитувчи Нутқнинг мантикийлиги. Ўқитувчининг Нутқий маданияти. Нутқнинг орфологик меъёрлари: товушларни тўғри талаффуз этиш. Ўқитувчи Нутқнинг грамматик жихатдан тўғрилиги (саводхонлиги). Нутқнинг ифодавий ҳамда хис-туйғуга бойлиги. Нутқ услуби.

Ўқитувчининг Нутқ маҳоратини такомиллаштириш йўллари.

Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.

Ўқитувчининг ўқувчиларни билиш (англаш) фаолиятини бошқаришдаги маҳорати. Дарс мазмунини ўқувчилар томонидан ўзлаштириб олинишига ёрдам берувчи жихатлар уларнинг кизиқиш ва фаолликларини ошириш куникмасини ҳосил қилиш.

Ўқитувчи фаолиятида кўтаринки рух, яхши кайфият, ишга бўлган хоҳишнинг етакчи урин тўтиши ва уларни ҳосил қилиш йўллари.

Ўқувчиларнинг мустақил ишлашларини ташкил этишда ўқитувчининг аҳамияти маҳорати. Ўқувчиларнинг якка, гуруҳли ва жамоавий фаолиятларини бошқариш. Педагогик технологияларни куллай олиш маҳорати.

Ўқитувчининг дарс жараёнидаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йуналишлари. Дарснинг мақсади ва вазифаларини белгилаш. Педагогик вазифаларнинг хилма-хиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари. Техника воситаларини танлаш ва ишлатиш. Ишни режалаштириш. Илмийлик.

Ўқитувчининг ижодкорлиги. Ижодий ҳолати ҳақида тушунча.

Ўқитувчининг ўз фаолияти, хатти-ҳаракати муомала ҳамда хулқ-одобини таҳлил эта олиш куникмасига эга бўлиши.

Ўқитувчи фаолиятида ижодий ҳолатини ташкил этиб, гуруҳ билан бўладиган учрашув, дарс андозасини тўзиш, мулоқот усулларини танлаш, педагогик вазиятларни олдиндан кўра билиш, тасаввур этиш, ўтиладиган дарс мавзусини хис этиш. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги одоби, унинг ўзини тўтишини ҳаёлан тасаввур этиши, дарсни яхши ўтишига ўзини ишонтириши.

Ўқитувчининг дарс давомидаги ижодий ҳолатини ташкил этиш: дарс вақтидаги педагогик ижодкорлик, саранжомлик, синфни фаолликка ундаш, кийинчиликларни енгилга бўлган хоҳиш уйғотиш. Дарс давомида мимика, пантомимикадан моҳирона фойдаланиш. Синф ўқувчиларини ижодий фаолиятга йуналтириш, кийинишда шахсий намуна кўрсатиш, ўқитувчи ҳар қандай ҳолатда ўзини тўта олиш маҳорати.

Ўқитувчининг дарсдан кейинги ижодий ҳолатини ташкил этиш: бўлиб ўтган воқеа ходисаларга муносабат ва фаолият мазмунини таҳлил этиш, баҳолаш, кейинги дарсни янгича мазмундаги муомала, муносабатга киришиш асосида ўтказиш борасидаги қарорни белгилаш, дарсни юксак даражада ўтишга бўлган иштиёқини ҳосил қилиш.

Ўқитувчининг тарбиячи сифатидаги маҳорати

Тарбиячи маҳоратининг моҳияти. Фаолиятни ташкил этишни олдиндан ташхислаш маҳорати. Ўқувчиларни ўрганиш диагностикаси. Жамоани ўрганишнинг асосий мезонлари. Тарбиявий жараёни ташкил этишда

ўқитувчининг ўз-ўзини текширишга йуналтирилган диагностикасининг ўрни ва аҳамияти.

Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлокий ҳамда технологик. Тарбиячи фаолиятининг асосий куникмалари.

Ўқувчилар жамоасида улар ўртасидаги ўзаро муносабатни бошқариш жараёнида тарбиячи маҳоратининг ўрни. Тарбиячининг турли вазиятда ўзини тўтиш ҳолати, ҳамкорлик. Бепарволик. Ўқувчиларнинг фаол ва мустақил бўлишларида уларга яратилган шарт-шароитлар.

Педагогик-ташкилотчилик фаолиятининг моҳияти. Педагогнинг ташкилотчилик куникмаси тавсифномаси: тўғри ижтимоий фикрни уйғота олиш; жамоанинг шахсга таъсирини таъминлай билиш; болаларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олиш; қарорларни ҳамкорликда қабул қилиш; шахс ва жамоадаги у ёки бу ўзгаришга бир пайтнинг ўзида тез мослаша олиш; мулоқотнинг демократик услубидан фойдаланиш.

Жамоавий ижодий ишнинг барча босқичларини ташкил этиш усулларини ўзлаштириш. Ўқувчилар жамоасида ижобий-психологик муҳитни ҳосил қилиш усуллари.

Болаларнинг ёзги соғломлаштириш оромгоҳларида педагогнинг ташкилотчилик фаолиятини йўлга қуйиш ва унинг ўзига хос хусусиятлари.

Ўқитувчи меҳнاتини илмий асосда ташкил этиш

Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари: яхлит ҳолда ёндашув; фаол мулоқот; педагогик ҳаракатнинг хилма-хиллиги; педагогик таъсирининг куп қирралилиги; назарий билим ва амалий малакаларнинг ўзаро боғлиқлиги.

Ўқитувчи меҳнатини назарий ва амалий жиҳатдан ташкил этиш ва унинг ўқитувчи маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.

Мақсаднинг қуйилиши-педагогик фаолиятни ташкил этишнинг таянч унсури: Мақсаднинг изчиллиги.

Педагогик фаолиятни ташкил этишда усулларни мақсадга мувофиқ тарзда танлаш. Педагогик меҳнатни ташкил этишда турли усулларнинг ўрни ва аҳамияти.

Педагогик фаолиятни режалаштиришнинг асосий қонуниятлари. Режани ишлаб чиқиш босқичлари. Режалаштириш шакллари. Педагогик фаолиятда қулланиладиган тамойиларнинг истикболга йуналтирилганлиги, умумийлиги ва амалийлиги. Вақтдан унумли фойдаланиш, иш кунини тўғри ташкил қилиш. Педагог меҳнати ва иш жойи учун керакли шароитни яратиш.

Бозор иқтисодиёти шароитида ўқитувчи меҳнатини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари

Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш

Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий шарти сифатида. Ўқитувчи фаолиятида ўз устида

ишлашнинг ўз-ўзини англаш ва тарбиялаш фаолияти билан ўзаро боғликлиги. Ўз устида ишлаш ва ўз-ўзини тарбиялашнинг психологик-педагогик асослари.

Ўз-ўзини тарбиялашга йуналтирилган фаолият тавсифи (ижобий ва салбий). Ўқитувчининг шахсий сифатлари ва ўзаро шартланган ҳаракатларига берилган психологик баҳо ўзини-ўзи тарбиялаш борасидаги фаолият дастурини ишлаб чиқиш шартидир.

Ташхис усулларида шахснинг ўз-ўзини англаш даражасини белгилаши. Ўз-ўзини тарбиялашнинг усул ва воситалари.

Педагогик фаолият жараёнида тарбиявий усулларнинг ўрни ва аҳамияти.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида психологик тўсиқларни енгиб ўтиш йўллари.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш. ўз-ўзини ишонтириш усули.

Ўз устида ишлаш ақлни такомиллаштириш йўлидир. Ўқитувчи иродаси ҳамда хис-туйғусини тарбиялаш ва уларни психик бошқариш тавсифи.

Шахсий педагогик тажрибани тўплаш тизими

Ўқитувчининг касбга оид маҳоратини шакллантиришда психологик ва педагогик назарияларнинг аҳамияти. Жаҳон мамлакатларида тўпланган педагогик маълумотларнинг умумий мазмуни. Педагогик маълумотларни мақсадга мувофиқ ажратиш куникмаси ва уни тўғри танлай билиш мезони. Илмий-педагогик маълумотларни тўплашда ҳисоблаш техникаси ва компьютер хизматидан фойдаланиш. Илғор педагогик тажрибани ўрганишга оид материалларни тўплаш. Илғор педагогик тажрибани ўрганиш ва уларни умумлаштириш усуллари.

Педагогик маҳоратни такомиллаштириш жараёнида педагогик ижодкорлик ва шахсий илмий педагогик изланишни ташкил этиш.

Илмий-педагогик изланишлар самарасини баҳолаш мезонлари (янгилиги, муҳимлиги, назарий ва амалий аҳамияти). Амалий фаолиятида илмий ғоялар ва педагогик тажрибалардан самарали фойдаланиш.

Шахсий фаолият тизимини ишлаб чиқиш. Тизимни аниклаш. Фаолиятнинг изчиллиги шахсий педагогик фаолият тўғри баҳо бера олиш.

Лаборатория машғулотларни ташкил этиш бўйича кўрсатмалар.

Лаборатория машғулотларда таълим-тарбия методларини танлаган ҳолда машқлар бажарилади, педагогик масалалар ечилади, амалий ўйинлар ўтказилади, педагогик маҳорат усталари билан учрашувлар ташкил этилади.

Лаборатория ишларининг тавсия этиладиган мавзулари:

1. Педагогик фикр тарихи ва мактаб амалиётида педагогик техника. Ўқитувчи маҳорати ва маданияти масалалари.
2. Ўқитувчининг педагогик меҳнати маданияти.
3. Педагогик техника ва ўқитувчининг маҳорати.
4. Ўрта махсус ва касб-хунар таълимида дарс тизими.

5. Педагогик фаолиятнинг барча турларида ижодий ҳолат ва ранг-барангликни ташкил этиш малакаларини ривожлантириш
6. Ўз-ўзини тарбиялаш - жараён ва фаолият сифатида.

Семинар машғулотларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар.

Семинар машғулотларида дастўрнинг мазмунига киритилган айрим мавзулар муҳокама этилади, мунозаралар ўтказилади, талабаларнинг маърузалари ва илмий ахборотлари эшитилади.

Семинар машғулотларининг тавсия этиладиган мавзулари:

1. Кадрлар тайёрлаш миллий модели. Ўқитувчилик касби ва унинг жамиятда тутган ўрни.
2. Педагогик фикр. Ўрта махсус ва касб-хунар таълими амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари.
3. Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси.
4. Педагогик техника ва ўқитувчининг маҳорати.
5. Нутқ техникаси ва маданияти ҳақида.
6. Педагогика ва театр педагогикаси
7. Ўқитувчи маҳоратини такомиллаштириш йўллари ва шарт-шароитлари.

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустақил ишининг асосий мақсади ўқитувчининг раҳбарлиги ва назорати остида талабада муайян ўқув ишларини мустақил равишда бажариш учун зарур бўлган билим ва кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантиришдир.

Талаба мустақил ишини ташкил этишда ҳар бир талабанинг академик ўзлаштириш даражаси ва қобилиятини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

-айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;

- берилган мавзу бўйича реферат тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- макет, мақола, бадиий асар ва намуналар яратиш ва бошқалар;

Талаба мустақил ишини назорат қилиш ўқув машғулотларини олиб борадиган ўқитувчи томонидан амалга оширилади.

Талаба учун фан бўйича мустақил иш топшириқлари тегишли кафедра профессори томонидан ўқув машғулотини бевосита олиб боровчи ўқитувчи билан биргаликда тўзилади, ҳамда кафедра мудири томонидан тасдиқланади.

Мустақил ишни бажариш учун талабага ахборот манбаси сифатида дарслик ва ўқув қўлланмалар, методик қўлланма ва кўрсатмалар, маълумотлар тўплами ва банки, илмий ва оммавий даврий нашрлар, интернет тармоғидаги

тегишли маълумотлар, берилган мавзу бўйича аввал бажарилган ишлар банки ва бошқалар хизмат қилади.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари:

1. Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятида тутган ўрни ва аҳамияти.
2. Педагогик фикр тарихи ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари.
3. Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият.
4. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.
5. Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси. Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний кадриятларнинг устуворлиги.
6. Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқот.
7. Педагогик назокат ва одоб-ахлоқ.
8. Педагогик низолар ва уларни бартараф этиш технологияси.
9. Педагогик техника. Нутқ техникаси ва маданияти.
10. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.
11. Ўқитувчининг тарбиячи сифатидаги маҳорати.
12. Ўқитувчи меҳнатини илмий асосда ташкил этиш.
13. Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш.
14. Шахсий педагогик тажрибани тўплаш тизими.

Дастўрнинг информацион-услубий таъминоти

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик ва ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган.

- Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият. “ДЕБАТЛАР” тренинги
- Педагогик назокат ва одоб-ахлоқ.. “АҚЛИЙ ҲУЖУМ” тренинги.
- Педагогик техника. Нутқ техникаси ва маданияти. “КЛАСТЕР” стратегияси.
- Ўқитувчининг тарбиячи сифатидаги маҳорати. “ЭССЕ” стратегияси.
- Кадрлар тайёрлаш миллий модели. Ўқитувчилик касби ва унинг жамиятда тутган ўрни. “ДУМАЛОҚ СТОЛ” тренинги.
- Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси. “ДИСПЎТ” тренинги.
- Педагогик фаолиятнинг барча турларида ижодий ҳолат ва ранг-барангликни ташкил этиш малакаларини ривожлантириш. “БУМЕРАНГ” тренинги
- Ўз-ўзини тарбиялаш - жараён ва фаолият сифатида. “ИНСЕРТ” методи.

Фойдаланиладиган асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалар рўйхати

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалар

1. Муҳиддинов А.Г. Ўқув жараёнида Нутқ фаолияти. – Т.: Ўқитувчи, 1995.

2. Рахимов С., Туракулов Э. Абу Райхон Беруний Рухият ва таълим-тарбия тўғрисида. – Т.: 1992.
3. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. ТДПУ-2003
4. М.Пирмухамедова. Педагогик маҳорат асослари. Т.: 2001.
5. Мунавваров А.К. “Оила педагогикаси”. Т.: “Ўқитувчи” нашриёти. 1994.
6. С.Ғуломов в.б. Таълим тарбия сифати ва қирралари. Т. 2000.
7. О. Мусурмонова. “Маънавий қадриятлар ва ёшлар тарбияси”. Т. 1996.
8. О. Мусурмонова. Юқори синф ўқувчилари маънавий маданиятини шакллантиришнинг шакл ва методлари. Т. 1995
9. Махмудов Низомиддин. Ўқитувчи Нутқи маданияти: талабалар учун дарслик. Т: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кўтубхонаси нашриёти. 2007.
10. У.Толипов, М.Усманбаева. Педагогик технология: назария ва амалиёт. Т. “Фан”. 2005.
11. Н.Сайидахмедов. Янги педагогик технологиялар. (назария ва амалиёт). –Т.: “Молия” нашриёти, 2003.
12. Ж.Ғ.Йўлдошев, С.А.Усмонов. Педагогик технология асослари. (Халқ таълими ходимлари учун қўлланма). –Т.: “Ўқитувчи”. 2004.
13. Толипова Ж.О., Ғофуров А.Т. Биология таълими технологиялари: Ўрта махсус ва касб-хунар таълими муассасалари биология ўқитувчилар учун методик қўлланма. –Т.: “Ўқитувчи”, 2002.
14. Н.С.Сайидахмедов. Педагогик маҳорат ва педагогик технология. –Т.ЎЗМУ қошидаги ОПИ.- 2003.

Қўшимча адабиётлар

1. Очилов Малла. Муаллим қалб меъмори: Сайланма. Т: Ўқитувчи, 2000.
2. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри //–Т.: А.Кодирий номидаги Халқ мероси нашриёти, 1993.
3. Навоий, Алишер. Махбуб ул –кулуб. Асарлар 15-том.Т.:1966
4. Султанова Г.А. Педагогик маҳорат. Маърузалар матни. ТДПУ.Т., 2001.
5. Султанова Г.А. Педагогик маҳорат. Ўқув-методик қўлланма. ТДПУ.Т., 2005.
6. Тўтушкина М.К. Практическая психология для преподавателя. – М., 1997.
7. Шадриков В. Духовные способности. – М., 1996.
8. Чалдини Р. Психология влияния. – С.-Петербург, 1999.
9. Воронов В.В. Педагогика школы в двух словах. – М., 1997.
10. Мурадимова Т.Я. Вопросы национальной идеологии в духовно-нравственном развитии учащихся. – Ташкент, 2000.
11. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. – С.-Петербург, 1999.
12. Крижановская Ю.С. Грамматика общения. – М., 1999.
13. Тўтушкина М.К. Практическая психология для менеджера. – М., 1997.
14. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – С.-Петербург: Питер, 1999.
15. Сельченко В.В. Методы эффективной психокоррекции. – Минск, 1999.
16. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. – С.-Петербург: Питер. 1999.
17. Кухарев Н.В. На пути к профессиональному совершенству. – М., 1990.
18. Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии. – М., 1996.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ ТОШКЕНТ
ФАРМАЦЕВТИКА ИНСТИТУТИ
ИЖТИМОИЙ ФАҢЛАР КАФЕДРАСИ**

**«Тасдиқлайман»
Ўқув ишлари бўйича проректор
в/б.ф.ф.д Х.С.Зайнутдинов**

« ____ » _____ 2014 йил

**Касбий таълим йўналишлари учун
ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ ФАНИДАН**

ИШЧИ ДАСТУРИ

Умумий ўқув соати 108 соат

Шу жумладан:

Маъруза 34 соат

Амалий машғулотлар 34 соат

Мустақил таълим соати 40

Тошкент- 2014 йил

Тузувчи:

Катта ўқитувчи Н.Э.Юсупова

Такризчилар:

ТДПУ катта ўқитувчиси Р.Авезова

Тошкент фармацевтика институтининг Ижтимоий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси С.Юлдашева

Ишчи дастур намунавий дастур асосида тузилди ва кафедранинг 2014 йил “_____” _____даги йиғилишида муҳокама қилиниб, тасдиқлаш учун тавсия этилди.

Кафедра мудири: _____ и.ф.н. К.К.Исмаилов

Ишчи дастур соҳа услубий кенгашида муҳокама қилинди ва тасдиқлаш учун тавсия этилди.

“_____” _____ 2014 йил _____сонли баённомаси.

Соҳа услубий кенгаш раиси:

Ишчи дастур МУКда кўриб чиқилди ва тасдиқланди.

“_____” _____ 2014 йил _____-сонли баённомаси

1.Сўз боши.

1.1.Фанни ўқитишдан мақсад ва вазифалар.

Ўзбекистон Республикасининг мустақилликка эришиши халқ таълими муассасаларининг олдига-янги демократик давлатнинг фуқароларини шакллантиришдек муҳим вазифани қўйди.Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш босқичида турган жамиятимиз ҳозирги кунда ўрта таълим мактабларининг фаолиятини такомиллаштириш йўлида педагогик олий ўқув юртлари академик лицей, касб-ҳунар коллежлари, мактабларга малакали кадрларни тайёрлашни янада яхшилаш муаммосини қўймоқда.

Бу эса ҳозирги вақтда олий ўқув юртларида давр талабига жавоб берадиган ёш мутахассисларни фақат назарий билимларни чуқур ўрганган ҳолда эмас балки айти вақтда буюк инсоний фазилатларга эга бўлган, муомалага кириша оладиган, ўз ишини пухта эгаллаган моҳир мутахассислар этиб тайёрлашга катта эътибор қилишни талаб этади. Айтик, ҳозирги даврнинг бу талаби бўлажак ўқитувчиларни юксак педагогик маҳорат ва техника кўникмалари билан қуролланган, маданиятли шахс сифатида тайёрлаш кераклигини яна бир бор таъкидлаб бермоқда.

1.2Ўқув фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - бакалаврларни педагогик маҳорат, педагогик техника ва маданияти назарияси ҳамда амалиёти бўйича билимли, етук малакага эга бўлишларини таъминлашдир. Чунки, ҳозирги замон ўқитувчиси ҳаётимизда юз бераётган туб ўзгаришларнинг асосий иштирокчиларидан бири бўлиб, у ҳар томонлама етук, чуқур билимга эга бўлган мутахассис, Ватани ва халқига содиқ, педагогик маҳорат ва лаёқатга эга бўлган, жамиятдаги ҳамда касб вазифаларини яхши билган шахс бўлиши зарур.

Фанининг вазифалари: тарбиянинг моҳиятини ва шахсни ҳар томонлама тараққий эттиришда тарбиянинг ролини очиб беради, тарбиянинг мақсади, мазмуни, усуллари, уни ташкил этишдаги шакллари ўртасидаги боғланишларни кўрсатади: шунингдек педагогик маҳорат фани ўз тараққиёти давомида таълим-тарбия соҳасидаги тажрибаларни умумлаштиради, тарбиянинг келгусидаги ривожланиш истиқболлари йўлларини ёритиб беради, тарбиявий ишларнинг шакллари кўрсатиб беради. Педагогнинг педагогик маҳорати шундай бир малакалар йиғиндисидирки, у педагога тарбияланувчилари кўриб ва эшитиб турган нарсалар орқали ўз фикрларини етказиш имконини беради.

1.3.Фан бўйича талабаларнинг билими, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Психологик-педагогик тайёргарлик тизими талабаларни ўқув-тарбиявий жараён асосида ётган қонуниятларни эгаллашга, педагогик фаолият методикаси, янги педагогик технология ва техникаси, педагогик маҳорат ва техникаси моҳиятини тушуниш, бу жараённинг услуб ва тамойилларини кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимига кўчириш малакасига эга бўлиш, педагогик маҳоратини, педагогик техникани ва маданиятини муайян тизимга солиш ва уни шакллантириш.

1.4.Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги

“Педагогик маҳорат” фани - педагогика назарияси ва тарихи, педагогик технология, ижтимоий педагогика, психология, ўқув фанини ўқитиш методикаси, Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти, фалсафа, мантиқ, этика, эстетика, маънавият, Ўзбекистон тарихи, мактаб гигиенаси ва физиологияси каби фанлар билан узвий алоқада ўрганилади.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ ТОШКЕНТ
ФАРМАЦЕВТИКА ИНСТИТУТИ
ИЖТИМОЙ ФАНЛАР КАФЕДРАСИ**

«Тасдиқлайман»
Ўқув ишлари бўйича проректор
в/б.ф.ф.д Х.С.Зайнутдинов

«__» _____ 2014 йил

Касбий таълим йўналишлари учун
ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ ФАНИДАН

ИШЧИ ДАСТУРИ

**Умумий ўқув соати 108 соат
Шу жумладан:**

Маъруза 34 соат

Амалий машғулотлар 34 соат

Мустақил таълим соати 40

Тошкент- 2014 йил

Тузувчи:

Ката ўқитувчи Н.Э.Юсупова

Такризчилар:

ТДПУ ката ўқитувчиси Р.Авезова

Тошкент фармацевтика институтининг Ижтимоий фанлар кафедраси ката ўқитувчиси С.Юлдашева

Ишчи дастур намунавий дастур асосида тузилди ва кафедранинг 2014 йил “_____” _____даги йиғилишида муҳокама қилиниб, тасдиқлаш учун тавсия этилди.

Кафедра мудири: _____ и.ф.н. К.К.Исмаилов

Ишчи дастур соҳа услубий кенгашида муҳокама қилинди ва тасдиқлаш учун тавсия этилди.

“_____” _____2014 йил _____сонли баённомаси.

Соҳа услубий кенгаш раиси:

Ишчи дастур МУКда кўриб чиқилди ва тасдиқланди.

“_____” _____2014 йил _____-сонли баённомаси

1.Сўз боши.

1.1.Фанни ўқитишдан мақсад ва вазифалар.

Ўзбекистон Республикасининг мустақилликка эришиши халқ таълими муассасаларининг олдига-янги демократик давлатнинг фуқароларини шакллантиришдек муҳим вазифани қўйди.Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш босқичида турган жамиятимиз ҳозирги кунда ўрта таълим мактабларининг фаолиятини такомиллаштириш йўлида педагогик олий ўқув юртлари академик лицей, касб-ҳунар коллежлари, мактабларга малакали кадрларни тайёрлашни янада яхшилаш муаммосини қўймоқда.

Бу эса ҳозирги вақтда олий ўқув юртларида давр талабига жавоб берадиган ёш мутахассисларни фақат назарий билимларни чуқур ўрганган ҳолда эмас балки айнаи вақтда буюк инсоний фазилатларга эга бўлган, муомалага кириша оладиган, ўз ишини пухта эгаллаган моҳир мутахассислар этиб тайёрлашга катта эътибор қилишни талаб этади. Айниқса, ҳозирги даврнинг бу талаби бўлажак ўқитувчиларни юксак педагогик маҳорат ва техника кўникмалари билан қуролланган, маданиятли шахс сифатида тайёрлаш кераклигини яна бир бор таъкидлаб бермоқда.

1.2Ўқув фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - бакалаврларни педагогик маҳорат, педагогик техника ва маданияти назарияси ҳамда амалиёти бўйича билимли, етук малакага эга бўлишларини таъминлашдир. Чунки, ҳозирги замон ўқитувчиси ҳаётимизда юз бераётган туб ўзгаришларнинг асосий иштирокчиларидан бири бўлиб, у ҳар томонлама етук, чуқур билимга эга бўлган мутахассис, Ватани ва халқига содиқ, педагогик маҳорат ва лаёқатга эга бўлган, жамиятдаги ҳамда касб вазифаларини яхши билган шахс бўлиши зарур.

Фанининг вазифалари: тарбиянинг моҳиятини ва шахсни ҳар томонлама тараққий эттиришда тарбиянинг ролини очиб беради, тарбиянинг мақсади, мазмуни, усуллари, уни ташкил этишдаги шакллари ўртасидаги боғланишларни кўрсатади: шунингдек педагогик маҳорат фани ўз тараққиёти давомида таълим-тарбия соҳасидаги тажрибаларни умумлаштиради, тарбиянинг келгусидаги ривожланиш истиқболлари йўлларини ёритиб беради, тарбиявий ишларнинг шакллари кўрсатиб беради. Педагогнинг педагогик маҳорати шундай бир малакалар йиғиндисидирки, у педагога тарбияланувчилари кўриб ва эшитиб турган нарсалар орқали ўз фикрларини етказиш имконини беради.

1.3.Фан бўйича талабаларнинг билими, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Психологик-педагогик тайёргарлик тизими талабаларни ўқув-тарбиявий жараён асосида ётган қонуниятларни эгаллашга, педагогик фаолият методикаси, янги педагогик технология ва техникаси, педагогик маҳорат ва техникаси моҳиятини тушуниш, бу жараённинг услуб ва тамойилларини

кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимига кўчириш малакасига эга бўлиш, педагогик маҳоратини, педагогик техникани ва маданиятини муайян тизимга солиш ва уни шакллантириш.

1.4.Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги

“Педагогик маҳорат” фани - педагогика назарияси ва тарихи, педагогик технология, ижтимоий педагогика, психология, ўқув фанини ўқитиш методикаси, Ўзбекистонда демократик жамият қуриш назарияси ва амалиёти, фалсафа, мантиқ, этика, эстетика, маънавият, Ўзбекистон тарихи, мактаб гигиенаси ва физиологияси каби фанлар билан узвий алоқада ўрганилади.

2.Фаннинг назарий машғулоти мазмуни

Маъруза№1

Мавзу: Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятида тутган ўрни ва аҳамияти.(2соат)

“Ўқитувчи” атамаси, унинг шахси ҳамда фаолияти ҳақида тушунча.

Ўқитувчилик касбининг ижтимоий-тарихий ривож ва мазкур касбнинг жамиятда тутган ўрни.

Ўқитувчи фаолияти, унинг ўзига хос хусусиятлари ва ижтимоий аҳамияти.

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни ҳамда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” асосида ўқитувчи фаолияти мазмунига қўйиладиган талаблар, ўқитувчининг умумий маданий савияси ва қобилияти. ўқитувчилик фаолиятининг тизими, касбий маҳорати ҳақида тушунча. Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари ва уларнинг моҳияти.

Ўқитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари. Педагогик билимлар. Педагогик заковат. Педагогик қобилият. Педагогик техника.

Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар.

Маъруза№2

Мавзу: Педагогик фикр тарихи ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари. Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар.(4 соат)

Энг қадимги даврлардан эрамининг VII асрларигача бўлган даврларда ўқитувчи (мураббий), шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик фаолият борасидаги ижтимоий қарашлар.

Шарқ мутафаккирлари Ал-Хоразмий, Абу Райхон Беруний, Абу Али Ибн Сино, Алишер Навоий, Абдулла Авлоний, Юсуф Хос Хожиб, Кайковус ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга қўйиладиган талаблар, уларнинг маҳорати, мулоқот ва муомала маданияти, муносабатга киришиш маҳорати, уларни эгаллашга қўйиладиган талаблар ҳақидаги илғор фикрлар.

Юнон ва Рим файласуфлари Сукрот, Плутон (Афлотун), Демосфен, Аристотель (Арасту), Цицерон ва Квинтилианларнинг асарларида педагоглар ва уларнинг нотиклик санъати тўғрисидаги ғоялар.

Ҳозирги замон педагогикасида илмий педагогик технология, унинг моҳияти ва тизими ҳақида.

А.Коменский, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский ва бошқаларининг ўқитувчи, унинг касбий тайёргарлиги ҳамда педагогик маҳоратининг таълим-тарбия ривожига алоҳида ўрни борасидаги қараишлари.(8соат)

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№3

Мавзу:Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият

Педагогик қобилият.Қобилиятнинг психологик-педагогик тавсифи. Педагогик қобилиятнинг асосий турлари. Эмпатия ва перцептив қобилиятлар. Дидактик, ташкилотчилик, конструктив, коммуникатив, билиш ва англаш қобилиятлари.

Ўқитувчи иродаси, сабр-тоқати, мақсадга интилиши, ўз ҳатти-ҳаракатларининг тўғрилигига нисбатан катъий ишончи, унинг ўз-ўзини идора қилиш ҳамда бошқаларга таъсир ўтказа олиш қобилияти, хис-туйғулари ва кайфиятини бошқара олиши, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиши, ижодий ҳолатни ташкил эта олиши каби сифатлари.

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№4

Мавзу:Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.

Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти. Коммуникация тушунчаси. Унинг мақсади таъсир этиш усуллари. Мулоқот орқали таъсир этиш. Мулоқотга киришиш. Алоқа ўрнатиш (коммуникация) тушунчаси, унинг моҳияти, педагогик таъсир этиш усуллари.Ўқитувчи томонидан мулоқотга киришиш жараёнида қўлланадиган муомала услублари.

Ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: “юзни ўқиш санъати”, ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намоён қила билиш, Нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш.

Ўқитувчи томонидан ўқувчи билан мулоқотда бўлиш жараёнида қўлланиладиган педагогик таъсир кўрсатиш усуллари: ишонтириш ва маъқуллаш.

Ишонтиришнинг оғзаки шакллари: оғохлантирувчи сўзлар, тезлик билан таъсир этиш, ижро этишга ундовчи буйруқлар, таъкикланган иборалар, ҳазил орқали англашиш, маъқуллаш ёки айблаш.

Ўқитувчининг коммуникатив қобилиятини ривожлантириш услуби: бўлажак мулоқот модулини ишлаб чиқиш, қисқа муддатли дарс ёки тадбирларни ўтказиш, ўз устида ишлашга доир машқлар.

Шахсий педагогик тажрибани тўплаш тизими.(8 соат)

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№5

Мавзу: Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси
Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний кадриятларнинг
устуворлиги.(4соат)

“Мулоқот” атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик ва педагогик моҳияти, мулоқот бирлиги.

Педагогик мулоқот, унинг ўзига хос хусусиятлари. Педагогик мулоқотни ташкил этиш маданияти. Педагогик мулоқотни ташкил этиш босқичлари ва усуллари. Педагогик мулоқот модулини ишлаб чиқиш. Ўқув-тарбия жараёнида педагогик мулоқот жараёнини бошқариш услублари. Мулоқот жараёнида ташаббусни бошқариш.

Турли ихтилоф низо, келишмовчилик ҳамда ғаразли рақобатларга йўл қўймаслик ва уларнинг олдини олиш йўллари.

“Ўқитувчи-ўқувчи”, “Ўқитувчи-ўқувчилар жамоаси”, “Ўқитувчи-мактаб раҳбарияти”, “Ўқитувчи ва жамоатчилиги”, “Ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ота-оналари” каби тизими доирасида ташкил этилган мулоқот маданияти.

Шарқона тарбия мазмунининг педагогик мулоқотни ташкил этишга таъсири. Ўзбек урф-одатлари, Шарқона муомала маданияти, эрақлар ва аёллар муносабатида миллий хусусиятларни ҳисобга олиш.

Миллий маданият ғояларининг педагогик мулоқотни ташкил этишга таъсири.

Мулоқотга киришишда миллий урф-одат, расм-русум ва удумлар ҳақидаги ривоят, афсона ҳамда хикматлардан фойдаланиш, педагогик фаолиятга тадбиқ этиш усуллари.

Педагогик низолар ва уларни бартараф этиш технологияси(8соат)
Адабиётлар: 1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза №6

Мавзу: Нутқ техникаси ва маданияти

Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамият тараккиётидаги ўрни. Мутафаккирлар ва педагогларнинг сўз ва Нутқнинг ижтимоий жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақидаги қарашлари.

Нутқнинг ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги ўзаро мулоқот жараёнидаги асосий боғловчи восита эканлиги. Нутқ органлари, Нутқ аппарати. Тил ва Нутқ. Оғзаки Нутқнинг психологик тўзилиши; мақсади ва мазмуни.

Нутқ маданияти ҳақида тушунча, унинг унсурлари.

Нутқ техникаси: нафас олиш, овозни йўлга қуйиш, унинг тозаланиши, талаффуз, Нутқ суръати.

Ўқитувчи Нутқнинг мантикийлиги. Ўқитувчининг Нутқий маданияти. Нутқнинг орфологик меъёрлари: товушларни тўғри талаффуз этиш. Ўқитувчи нутқининг грамматик жихатдан тўғрилиги (саводхонлиги). Нутқнинг ифодавий ҳамда ҳис-туйғуга бойлиги. Нутқ услуби.

Ўқитувчининг нутқ маҳоратини такомиллаштириш йўллари.

Ўқитувчиларнинг замонавий ахборот технологиялари
имкониятларидан фойдаланиш малакаларини шакллантириш.(8 соат)
Адабиётлар: 1.9, 1.13, 1.12, 1.10, 1.14, 1.15, 2.4, 2.2, 2.3

Маъруза№7

Мавзу:Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқот

Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги мулоқот, унга куйиладиган талаблар.

Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборларини жалб этиш ва ижодий кайфиятларини яратишда ўқитувчи мулоқотининг таъсири ва унинг аҳамияти, ўқувчи билан бўлган мулоқот жараёнида ўқитувчи томонидан ишонтириш ва таъсир этиш усулларида фойдаланиш.

Мулоқот жараёнини бошқариш услублари. Ўқитувчи обриси. Авторитар услубдаги мулоқот. Либерал услубнинг ўқитувчи фаолиятида намоён бўлиш хусусиятлари. Ўқитувчининг демократик услубдаги мулоқоти –ўқувчилар фикрига таяниш, ушбу фикрларни маъқуллаш шакли.

Илмий педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари (дўстона мулоқот, кўрқув асосига қурилган мулоқот, ҳазил-мўтойибага асосланган мулоқот ва бошқалар) ҳақида.

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№8

Мавзу:Педагогик техника ҳақида тушунча. Педагогик техникани шакллантириш услублари

Педагогик техника-ўқитувчининг феъл-атвори, юриш-туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси. Педагогик техника воситаси: вербал ва невербал коммуникация.

Педагогик техниканинг таркибий қисмлари:

Ўқитувчининг ўз хулки, хатти-ҳаракати, феъл-атворини бошқара олиш қобилияти билан боғлиқ бўлган қуникмаси: ўз киёфаси, хис бўлган туйғуси ва кайфиятини бошқара олиш; ижтимоий-перцептив қобилияти; Нутқ техникаси.

Ўқитувчининг яқка шахс ва жамоага таъсир этиши билан боғлиқ, қуникмасининг шаклланиши педагогик фаолиятини ташкил этишдаги технологик жараён эканлиги. Дидактик ташкилотчилик, конструктив ва коммуникатив қобилиятини ифодаловчи қуникмалар, педагогик муносабатни бошқариш ҳамда жамоанинг ижодий ишини ташкил эта олиш қобилияти.

Ўқитувчининг ўз рухий ҳолатини бошқара олиш техникаси. Иш ва ташки техника. Психотехниканинг илмий асослари.

Диктатнинг таксимланиши, кўзатувчанлик, муайян объектни тез англай олиш, аниқ ва ёрқин тасаввур этиш, бадиий сезгирлик. Ўқитувчининг ташки киёфаси ва унга куйиладиган талаблар.

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№9

Мавзу: Ўқитувчининг педагогик маданияти.

Маданият ҳақида тушунча. Педагогик фаолият маданият билан узвий равишда боғланганлиги. Юқори савияли маданият – педагог меҳнатининг зарурий шарт

эканлиги, маданиятнинг фалсафий ривожланиш концепцияси. Педагогик маданият бўйича олимларнинг илмий изланишлари ва тадқиқотлари. Педагогик маданият тушунчасининг моҳияти. Педагогик жараёнинг шахс, жамият ва давлат учун қадрият эканлиги. Унинг миллат, жамият ва давлат келажагини белгиловчи омиллиги. Педагогик жараёнида педагогнинг бурчи, эътиқоди ҳамда мустақил тафаккурнинг ўрни ва роли. Педагогик маданиятда миллийлик ва умуминсоний уйғунлигининг баркамол авлодни шакллантиришдаги аҳамияти.

Адабиётлар: 1.9, 1.13, 1.12, 1.10, 1.14, 1.15, 2.4, 2.2, 2.3

Маъруза №10

Мавзу: Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.

Ўқитувчининг ўқувчиларни билиш (англаш) фаолиятини бошқаришдаги маҳорати. Дарс мазмунини ўқувчилар томонидан ўзлаштириб олинишига ёрдам берувчи жихатлар уларнинг кизиқиш ва фаолликларини ошириш куникмасини ҳосил қилиш.

Ўқитувчи фаолиятида кўтаринки рух, яхши кайфият, ишга бўлган хоҳишнинг етакчи урин тўтиши ва уларни ҳосил қилиш йўллари.

Ўқувчиларнинг мустақил ишлашларини ташкил этишда ўқитувчининг аҳамияти маҳорати. Ўқувчиларнинг якка, гуруҳли ва жамоавий фаолиятларини бошқариш. Педагогик технологияларни куллай олиш маҳорати.

Ўқитувчининг дарс жараёнидаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йуналишлари. Дарснинг мақсади ва вазифаларини белгилаш. Педагогик вазифаларнинг хилма-хиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари. Техника воситаларини танлаш ва ишлатиш. Ишни режалаштириш. Илмийлик.

Ўқитувчининг ижодкорлиги. Ижодий ҳолати ҳақида тушунча.

Ўқитувчининг дарс давомидаги ижодий ҳолатини ташкил этиш: дарс вақтидаги педагогик ижодкорлик, саранжомлик, синфни фаолликка ундаш, кийинчиликларни енгилга бўлган хоҳиш уйғотиш. Дарс давомида мимика, пантомимикадан моҳирона фойдаланиш. Синф ўқувчиларини ижодий фаолиятга йуналтириш, кийинишда шахсий намуна кўрсатиш, ўқитувчи ҳар қандай ҳолатда ўзини тўта олиш маҳорати.

Адабиётлар: 1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза №11

Мавзу: Ўқитувчининг тарбиячи сифатидаги маҳорати

Тарбиячи маҳоратининг моҳияти. Фаолиятни ташкил этишни олдиндан ташхислаш маҳорати. Ўқувчиларни ўрганиш диагностикаси. Жамоани ўрганишнинг асосий мезонлари. Тарбиявий жараёни ташкил этишда ўқитувчининг ўз-ўзини текширишга йуналтирилган диагностикасининг ўрни ва аҳамияти.

Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлокий ҳамда технологик. Тарбиячи фаолиятининг асосий куникмалари.

Ўқувчилар жамоасида улар ўртасидаги ўзаро муносабатни бошқариш жараёнида тарбиячи маҳоратининг ўрни. Тарбиячининг турли вазиятда ўзини

тўтиш ҳолати, ҳамкорлик. Бепарволик. ўқувчиларнинг фаол ва мустақил бўлишларида уларга яратилган шарт-шароитлар.

Педагогик-ташкилотчилик фаолиятининг моҳияти. Педагогнинг ташкилотчилик куникмаси тавсифномаси: тўғри ижтимоий фикрни уйғота олиш; жамоанинг шахсга таъсирини таъминлай билиш; болаларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олиш; қарорларни ҳамкорликда қабул қилиш; шахс ва жамоадаги у ёки бу ўзгаришга бир пайтнинг ўзида тез мослаша олиш; мулоқотнинг демократик услубидан фойдаланиш.

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№12

Мавзу:Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш

Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий шарти сифатида. Ўқитувчи фаолиятида ўз устида ишлашнинг ўз-ўзини англаш ва тарбиялаш фаолияти билан ўзаро боғлиқлиги. Ўз устида ишлаш ва ўз-ўзини тарбиялашнинг психологик-педагогик асослари.

Ўз-ўзини тарбиялашга йуналтирилган фаолият тавсифи (ижобий ва салбий). Ўқитувчининг шахсий сифатлари ва ўзаро шартланган ҳаракатларига берилган психологик баҳо ўзини-ўзи тарбиялаш борасидаги фаолият дастурини ишлаб чиқиш шартидир.

Ташхис усулларида шахснинг ўз-ўзини англаш даражасини белгилаши. Ўз-ўзини тарбиялашнинг усул ва воситалари.

Педагогик фаолият жараёнида тарбиявий усулларнинг ўрни ва аҳамияти.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида психологик тўсиқларни енгиб ўтиш йўллари.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш. ўз-ўзини ишонтириш усули.

Ўз устида ишлаш ақлни такомиллаштириш йўлидир. Ўқитувчи иродаси ҳамда ҳис-туйғусини тарбиялаш ва уларни психик бошқариш тавсифи.

Адабиётлар:1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза№13

Мавзу:Ўқитувчи меҳнатини илмий асосда ташкил этиш

Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари: яхлит ҳолда ёндашув; фаол мулоқот; педагогик ҳаракатнинг хилма-хиллиги; педагогик таъсирининг куп кирралилиги; назарий билим ва амалий малакаларнинг ўзаро боғлиқлиги.

Ўқитувчи меҳнатини назарий ва амалий жихатдан ташкил этиш ва унинг ўқитувчи маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.

Мақсаднинг қуйилиши-педагогик фаолиятни ташкил этишнинг таянч унсури: Мақсаднинг изчиллиги.

Педагогик фаолиятни ташкил этишда усулларни мақсадга мувофиқ тарзда танлаш. Педагогик меҳнатни ташкил этишда турли усулларнинг ўрни ва аҳамияти.

Педагогик фаолиятни режалаштиришнинг асосий қонуниятлари. Режани ишлаб чиқиш босқичлари. Режалаштириш шакллари. Педагогик фаолиятда қулланиладиган тамойиларнинг истикболга йуналтирилганлиги, умумийлиги ва амалийлиги. Вақтдан унумли фойдаланиш, иш кунини тўғри ташкил қилиш. Педагог меҳнати ва иш жойи учун керакли шароитни яратиш.

Бозор иқтисодиёти шароитида ўқитувчи меҳнатини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари

Адабиётлар: 1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

Маъруза №14

Мавзу: Педагогик назокат ва одоб-ахлоқ

Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақидаги тушунча.

Педагогик назокат тамойиллари ва унинг вазифаси. Педагогик назокат меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга доир виждон иззат-нафс ва педагогик орият.

Педагогик назокат –ўқитувчи ахлокининг ижодий қурилиши. Педагогик назокатнинг зарурлиги.

Педагогик назокатнинг моҳияти ва хусусияти. Ўқитувчининг дарс жараёнидаги назокати. Назокат ва тактика.

Ўқитувчининг мулоқот одоби. Ёқтириш ва Ёқтирмаслик. Дўстлик, қариндошлик, хизматдаги мослик, ҳамжихат бўлиб ишлаш, маслакдошлик, психологик муҳит, чиқиша олмаслик ва ўзаро муносабатдаги қийинчиликлар, уларни бартараф этиш йўллари.

Ўқув-тарбия жараёнида ўқувчиларнинг билими ва хатти-ҳаракатларини баҳолаш, янги мавзунини тушунтириш, ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этиш, дарсдан ташқари ва ишдан ҳолис вақтларда ўқитувчининг назокати ва одоби. Ўқитувчи назокати ва одобини шакллантириш, ривожлантириш йўллари ҳамда унга эришиш шарт-шароитлари.

Адабиётлар: 1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15

3. Амалий (семинар) машғулотларининг мавзулари

№	Семинар машғулотларининг номи	соат	Мустақил вазифаларни бажариш учун зарур бўлган материаллар	Адабиётга кўрсатма
1	2	3	4	4
1.	Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти	2	1. Педагогик маҳорат ҳақида 2. Педагогик маҳоратнинг асосий таркибий қисмлари. 3. Педагогик маҳорати-санъатдир. 4. Педагогик фаолиятдаги маҳорат. 5. Маҳоратни амалга ошириш йўллари.	1.1, 1.2, 1.4, 1.9, 1.11, 1.15
2.	Педагогик фикр ва	4	1.Энг қадимдан XII асргача	1.9, 1.13, 1.14,

	мактаб амалиётида ўқитувчи маҳораги масалалари. Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар		бўлган даврда ўқитувчи-устоз, шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, маҳорати ҳақида. 2.Шарқ донишмандлари ва мутақаккирларининг ижодий меъросларида мударрислар, уларнинг маҳорати, мулоқот, муомала маданиятига қўйиладиган талаблар. 3.Ўқитувчининг касб маҳоратини тарбиялашнинг моҳияти тўғрисида чет эл олимларининг педагогик қарашлари. 4.Ҳозирги замон педагогикасида, илмий-педагогик адабиётларда педагогик техника, унинг тизими, моҳияти ҳақида.	1.15, 2.1, 2.2, 2.4;
3.	Педагогик қобилият Талабанинг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	2	1.Қобилият ҳақида тушунча. Қобилиятнинг психологик, педагогик таснифи. 2.Педагогик қобилиятнинг асосий турлари. 3.Қобилиятнинг ўқитувчи фаолиятидаги роли. 4.Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.11, 1.12, 1.14, 1.14, 1.15, 1.10
4.	Ўқитувчи фаолияти турлари. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти	2	1.Ўқув педагогик фаолият. 2.Коммуникация тушунчаси, унинг мақсади ва таъсир этиш методлари. 3. Ўқитувчининг мулоқотга киришишидаги муомала методлари 4. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
5.	Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси. Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний қадриятлар	4	1.Педагогик муомала, унинг ўзига хос хусусиятлари ва маданияти. 2. Педагогик муомала одобининг ўзига хос йўналишлари. 3. Шарқона тарбия ва унинг иулоқотга таъсири. 4.Муошарат одоби. Соф адабий	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15

	устуворлиги.		тилда сўзлашишга одатланиш. 5. Педагогик муомалажарайнида содир бўладиган қарама-қаршиликларнинг сабаблари. 6. “Ўқитувчи-ўқитувчи”, “Ўқитувчи-ўқувчилар жамоаси”, “Ўқитувчи ва болаларнинг ота-онаси” каби тизимлар орасидаги муомала маданияти. 7. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	
6.	Нутқнинг асосий хусусиятлари ва нутқ маданияти. Талабанинг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш	2	1. Тил ва нутқ. Нутқнинг инсон ҳаёти ва тараққиётидаги ўрни. 2. Нутқ маданияти ҳақида тушунча. 3. Нутқ техникаси: ўқитувчи нутқнинг мантиқийлиги. Грамматик жиҳатдан тўғрилиги. 4. Нутқ техникасини такомиллаштиришда физиологик функцияларнинг аҳамияти: нафас олиш. Диафрагмал нафас олиш, оддий нафас олиш, товуш. 5. Педагог нутқида товушнинг роли. Дикция, ритмика, тембр. 6. Ўқитувчининг нутқий маҳорагини такомиллаштириш йўллари. 7. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
7.	Ўқитувчи ва ўқувчининг мулоқоти. Талабанинг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	2	1. Дарс ва дарсдан ташқари вақтда ўқитувчининг мулоқоти. 2. Ўқитувчининг ўқувчи билан бўлган мулоқотида ишонтириш ва таъсир этиш усулларидан фойдаланиш. 3. Ўқитувчининг бошқариш усуллари. 4. Илмий-педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари. 5. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15

8.	Педагогик техника хақида тушунча, Педагогик техникани шакллантириш усуллари.	2	1. Педагогик техника-ўқитувчининг феъл-атвор, юриш-туришини ташкил этувчи усуллар эканлиги. 2. Педагогиктехника восита-вербал вакоммуникация. 3. Ҳқитувчининг ўз рухийтехникасини бошқара олиштехникаси. 4. Педагогик ва актёрликмаҳоратида ўз-ўзини бошқаришфани бўйича дарс ишланмаси вауни таҳлил қилиш. 5. Педагогик техникани қандайэгаллаш керак? 6. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
9.	Ўқитувчининг педагогик маданияти. Талабанинг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	2	1. Муносабат хақида тушунча. 2. Педагогик муносабатларнинг турлари. 3 Педагогик маданият. 4. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
10.	Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.	2	1. Ҳқитувчининг дарс давомида меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йўналишлари. 2. Педагогик тарбия: маҳорат ва фаолият 3. Ҳқитувчининг ижодкорлиги 4. Ҳқитувчи маҳоратининг сирлари.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
11.	Тарбиячилик маҳорати. Талабанинг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва уни таҳлил қилиш.	2	1. Тарбиячи маҳоратининг моҳияти. 2. Ҳқитувчилар жамоасидаги ўзаро муносабатни бошқаришда тарбиячининг маҳорати. 3. Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлоқий, технологик. 4. Гуруҳ талабасининг касбий фани бўйича дарс ишланмаси ва	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15

			уни таҳлил қилиш.	
12.	Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш.	2	1.Тарбия тушунчаси. 2.Ўқитувчининг касбий сифатлари. 3. Ўқитувчиларни ўз-ўзини тарбиялашга йўналтириш. 4. Ўз устида ишлашнинг аҳамияти.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
13.	Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш.	2	1.Педагогик маҳорат шаклланишидаги асосий тамойиллар. 2. Педагогик фаолиятни ташкил этишда таълим методларининг ўрни ва аҳамияти. 3.Ўз устида ишлаш ва ўз-ўзини тарбиялагнинг психологик ва педагогик асослари.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15
14.	Педагогик назокат ва педагогик ахлоқ – одоб	4	1.Ўқитувчининг ахлоқий фазилатлари ва унга қўйиладиган талаблар. 2. Ўқитувчилик бурчи ва масъулиятининг вазифалари. 3. Ўқитувчилик виждони ва кадр-қиммати. 4. Ўқитувчи назокати ва одобини шакллантириш, ривожлантириш йўллари ҳамда унга эришиш шарт – шароитлари.	1.10, 1.11, 1.12, 1.14, 1.15

ФАННИ ЎҚИТИШДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН АХБОРОТ ВА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

“Педагогик маҳорат” фани бўйича талабалар қўйидаги билимлар билан қуролланган бўлиши зарур.

- педагогика, психология, педагогик технология, педагогик маҳорат фанларининг назарий асослари ва миллий таълим-тарбияга дойр билимларни чгаллаган бўлишлари;

педагогик маҳорат фани ривожланишининг асосий конун- коидаларини амалистда гадбик ттишни;

- педагогик касбига дойр педагогик тарихий асарларни ўрганиб таҳлил кила билишни;

- педагогика, психология, педагогик технология, педагогик маҳорат фанларининг назарий асосларини ва миллий таълим-тарбияга дойр билимларни эгаллаган бўлишлари;

№	Мавзу	Инновацион	Янги пед.
---	-------	------------	-----------

		ахборот технологияси	технология
1	Педагогик маҳоратҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги урни ва аҳамияти	Тақдирот мультимедиа	"Бумеранг" "Цилиндр"
2	Педагогик фикр ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳораги масаллари. Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар	Тақдирот мультимедиа	"Кластер", "БББ"
3	Педагогик қобилият	Тақдирот мультимедиа	"Кроссворд", "3x4",
4	Ўқитувчи фаолияти турлари. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти	Тақдирот мультимедиа	"Қора қут", "Ақлий хужум"
5	Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси. Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний қадриятлар устуворлиги	Тақдирот мультимедиа	"БББ" "Ақлий хужум"
6	Ўқитувчи асосий хусусиятлари "ўқит маданияти"	Тақдирот мультимедиа	"Ақлий хужум", "Веер", "Мантқий қийлаш"
7	Ўқитувчи ва ўқувчининг мулоқоти	Тақдирот мультимедиа	"Кроссворд", "3x4",
8	Ўқитувчининг педагогик маданияти	Тақдирот мультимедиа	"Ақлий хужум", "Муаммоли вазират"
9	Педагогик техника ҳақида тушунча, педагогик техникани шакллантириш усуллари.	Тақдирот мультимедиа	"Кластер", "БББ"
10	Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати	Тақдирот мультимедиа	"Кластер", "Бумеранг"
11	Тарбиячилик маҳорати	Тақдирот мультимедиа	"Қора қут", "Ақлий хужум"
12	Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш	Тақдирот мультимедиа	"Кроссворд", "3x4"
13	Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш	Тақдирот мультимедиа	"Кластер", "БББ"
14	Педагогик назорат ва педагогик ахлоқ – одоб	Тақдирот мультимедиа	"Ақлий хужум",

			"Муаммоли вазият
--	--	--	---------------------

6. ЯКУНИЙ НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Педагогик махорат хакида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ахамияти.
2. «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да ўқитувчи шахсига куйилган талаблар.
3. Ўзбекистонда узлуксиз таълим.
4. Ўқитувчи касбининг тарихан тараққиёти ва унинг жамиятда тутган ўрни.
5. Энг қадимги даврлардан ҳозирги давргача бўлган даврда ўқитувчи устоз, шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик махорати.
6. Энг қадимги ёдгорликларда инсон тарбиясига оид фикрлар.
7. Шарк донишмандлари ва мутафаккирларидан Кайковус, Ал Хоразмий, Абу Наср Форобий. ибн Сино, Юсуф Хос Хожиб. А.Навоий. Х.Воиз Кошифий ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга куйилдиган талаблар, уларнинг махорат ва муомила маданиятлари хақидаги илгор ғояларнинг ифодаланиши.
8. Ислом дини ғояларининг таълим тарбияга таъсири.
9. Педагогик махорат санъатдир.
10. Педагогик махоратини амалга ошириш йуллари.
11. . Кобилиятнинг педагогик - психологик таснифи.
12. Педагогик кобилиятларнинг асосий турлари.
13. Эмпатия ва пернептив кобилиятлар.
14. Ўқитувчининг иродаси, сабр- токат, мақсадга интилиш, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиш, ўзида ижобий ҳолатни ташкил эта олгани ва бошқа кобилиятлар.
15. Педагогик психологик кобилиятларнинг ўқитувчи фаолиятидаги ахамияти.
16. Коммуникация тушунчаси. Ўқитувчининг мулоқатга киришшидаги муоамала услублари.
17. Ўқитувчининг коммуникатив куникмаси: «юзни уқиш санъати», ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намойиш қила олиш, нутқ орқали ва сўзсиз киши ҳолатини тушуна олиш.
18. Ўқитувчининг коммуникатив кобилиятини ривожлантириш услуби: мулоқат моделини ишлаш, қисқа вақтга дарелар, тадбирлар утқизиш, ўз устида ишлашга тегишли машқлар.
19. Ўқитувчининг мулоқатга киришишида учрайдиган педагогик низолар, қамчиликлар ва уларнинг олдини олиш йуллари.
20. Турли ҳилдаги мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устуворлиги.
21. Таълим - тарбияда қурли мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устуворлиги Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсатининг асосий қамойилларидан бири эканлиги.
22. Уқичувчи фаолиятида шарқона мулоқатнинг тутган ўрни.
23. «Мулоқат» атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик, педагогик моҳияти.
24. Педагогик мулоқат, унинг ўзига хос хусусиятлари ва маданияти.
25. Педагогик мулоқатнинг моделини ишлаш.

26. Дарсда ва дарсдан ташкари вақтларда ўқитувчининг мулоқоти ва унга қўйиладиган талаблар.
27. Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборини ва ижодий қайфиятини ташкил этишда ўқитувчи мулоқотининг таъсири ва унинг аҳамияти.
28. Илмий педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари (дустона, қўғув орқали мулоқот, ҳазил мутўйиба орқали мулоқот ва бошқалар)
29. Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча.
30. Педагогик одоб масалапарининг тарихий тараққиёти.
31. Педагогик назокатнинг меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга дойр виждон ва иззат - пафс, педагогик орият.
32. Ўқув - тарбия жараёнида ўқитувчининг назокати ва одоби.
33. Педагогик техника ҳақида тушунча.
34. Педагогик техника - ўқитувчининг феъл - аъвори, юриш - туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси эканлиги.
35. Педагогик техника воситаси вербал ва невербал коммуникация.
36. Педагогик ва актёрлик маҳоратида ўз-ўзини бошқариш техникаси.
37. Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамият тараққиётидаги ўрни.
38. Тил ва нутқнинг жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақида буюк мутафаккирлар ва педагогларнинг фикр ва қарашлари.
39. Нутқ маданияти ҳақида тушунча.
40. Нутқ техникаси: нафас олиш овозини йўлга қўйиш, унинг товланиши, таърифқўзи, нутқ сўрати.
41. Ўқитувчи нутқининг мантиқийлиги, грамматик жиҳатдан тўғрилиги.
42. Нутқда ўқрайдиган қамчиликлар.
43. Ўқувчиларнинг билим. англаш фаолиятини бошқаришда ўқитувчининг маҳораги.
44. Ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этишда ўқитувчининг маҳораги. Ўқувчиларнинг яққа, гуруҳди ва ижтимоий фаолиятларини бошқариш.
45. Ўқитувчининг қаре қавомидаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йўналишлари.
46. Педагогик вазифаларни қилма - қиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари (техника воситаларини танлаш, режалаштириш, ўқувчилар билимини ҳисобга олиш ва назорат, рағбатлантириш ва қазолаш.)
47. "Қарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлоқий, технологик. Қарбиячининг асосий қуниқмалари.
48. Ўқувчилар жамоасидаги ўзаро муносабатни бошқаришда тарбиячининг маҳорати.
49. Қарбиячи позицияси: қўйруқли, ҳамқорлик, бепарволик.
50. Педагогик ташкилотчилик ва унинг моҳияти.
51. Ўқизувчи меҳнатини назарий ва амалий жиҳатдан ташкил этиш ва унинг маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.
52. Педагогик фаолиятни ташкил этишда фаолият турларини мақсадга мувофиқ танлаш.

9. Баҳолаш мезонлари

1. Талабалар билимини назорат қилиш ва рейтинг тизими орқали баҳолашдан мақсад таълим сифатини бошқариш орқали рақобатбардош кадрлар тайёрлашга эришиш, талабаларнинг фанларни ўзлаштиришида бўшлиқлар ҳосил бўлишини олдини олиш, уларни аниқлаш ва бартараф этишдан иборат.

2. Рейтинг тизимининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

а) талабаларда Давлат таълим стандартларига мувофиқ тегишли билим, кўникма ва малакалар шакллانганлиги даражасини назорат қилиш ва таҳлил қилиб бориш;

б) талабалар билими, кўникма ва малакаларини баҳолашнинг асосий тамойиллари:

Давлат таълим стандартларига асосланганлик, аниқлик, ҳаққонийлик, ишонччилик ва қулай шаклда баҳолашни таъминлаш;

в) фанларнинг талабалар томонидан тизимли тарзда ва белгиланган муддатларда ўзлаштирилишини ташкил этиш ва таҳлил қилиш;

г) талабаларда мустақил ишлаш кўникмаларини ривожлантириш, ахборот ресурслари манбаларидан самарали фойдаланишни ташкил этиш;

д) талабалар билимини ҳолис ва адолатли баҳолаш ҳамда унинг натижаларини вақтида маълум қилиш;

е) ўқув жараёнининг ташкилий ишларини компьютрлаштиришга шароит яратиш.

3. Фанлар бўйича талабалар билимини семестрда баҳолаб бориш рейтинг назорати жадваллари ва баҳолаш мезонлари асосида амалга оширилади.

4. Талабалар билимини 100 балли рейтинг тизими орқали баҳолаш фанларни чуқур ўзлаштириш, топшириқлар ва уй вазифаларга ижодий ёндашиш, мустақил фикрлаш ва ишлашни кўзда тутувчи, умумий ўқув юкламасини ҳисобга олиш, ўз билими ва кўникмаларини мунтазам равишда оширишга интилиш, ҳамда адабиётлардан кенг фойдаланиш каби хусусиятларни шакллантиришга эришилади.

7. Баҳолаш тартиби ва мезонлари

1. Талабаларнинг фан бўйича ўзлаштирилишини баҳолаш семестр (ўқув йили) давомида мунтазам равишда олиб борилади ва қуйидаги турлар орқали амалга оширилади:

- жорий баҳолаш (ЖБ)
- талабаларнинг мустақил иши (ТМИ)
- оралик баҳолаш (ОБ)
- якуний баҳолаш (ЯБ)

Ҳар бир фан бўйича талабанинг семестр (йил цикл) давомидаги ўзлаштириш кўрсаткичи 100 баллик тизимида баҳоланади.

Ушбу 100 балл баҳолаш турлари бўйича қуйидагича тақсимланади:

№	Баҳолаш тури	Максимал балл	Саралаш балл
1	Жорий баҳолаш	55	30,2
2	Талабанинг мустақил иши	5	1,7
3	Оралиқ баҳолаш	10	5,5
4	Якуний баҳолаш	30	16,5
	ЖАМИ	100	55

Талабаларнинг фан бўйича тўплаган умумий бали ҳар бир баҳолаш турларида тўплаган баллар йиғиндисига тенг бўлади.

Жорий баҳолаш (ЖБ)

ЖБ да фаннинг ҳар бир бўлим бўйича талабанинг билими ва амалий кўникмаларини аниқлаб бориш кўзда тутилади ва у амалий машғулотларда амалга оширилади. Баҳолашда талабанинг билим даражаси, амалий машғулот материалларини ўзлаштириши, назарий материал муҳокамасида ва таълимнинг интерактив услубларида қатнашишининг фаоллик даражаси, шунингдек амалий билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаси ҳисобга олинади. Ҳар бир фан бўйича ўқув соатидан келиб чиққан ҳолда максимал балл белгиланади. Масалан, Иқтисодиёт назарияси фани мисолида кўрсатамиз. Семестр давомида 17 та дарс режалаштирилган, унда 11 та ЖБ ўтказилади. Максимал балл $5 \times 11 = 55$ баллни ташкил қилади.

ЖБ ҳар бир фаннинг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда оғзаки, ёзма иш, тест ёки уларнинг комбинацияси шаклида амалга оширилади. Ҳар бир машғулотда барча талабалар баҳоланиши шарт.

Талабанинг балларда ифодаланган ўзлаштириши қуйидагича баҳоланади:

№	Баҳо	Талабанинг билим даражаси
1	Аъло	Талабалар уй вазифасини бажарган, оғзаки саволларга аниқ жавоб беради, мавзу бўйича мустақил мушоҳада юрита олади, мазмунини тушунади мавзу бўйича мустақил фикрлай олади. Вазифаларни мустақил бажаради, натижаларини расмийлаштириб таҳлил қила олади.
2	Яхши	Талаба уй вазифасини бажарган, оғзаки ва тест саволларига жавоб бера олади. Ижтимоий фанлар қонуниятларини ва таърифларни ёд билади. Мавзуни тушунган, лекин айрим масалаларни таҳлил қила олмайди.
3	Қониқарли	Талаба уй вазифасини бажариб келган, оғзаки ва тест саволларига қийналиб жавоб беради, таърифларни ёд

		билади, лекин моҳиятини яхши тушунмайди.
4	Қониқарсиз	Талаба уй вазифасини дафтарига ёзиб келган, лекин мавзу бўйича саволларга жавоб бера олмайди. Моҳиятини тушунмайди.

Талаба дарсга келиб унга мутлоқ тайёрланмаганда ва муҳокамада мутлоқ иштирок этмаганида (+) ишора қўйилади.

Талабанинг мустақил иши (ТМИ)

Талабанинг мустақил иши ЎзР олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 25.08.2010 йил 333-сонли буйруғи ва институт ректори томонидан 2014 йил 3 сентябрда тасдиқланган “Талаба мустақил ишини ташкил этиш, назорат қилиш ва баҳолаш тартиби тўғрисида Низом” асосида ташкил этилади.

Мустақил иш бўйича белгиланган максимал рейтинг балининг 55% дан кам балл тўплаган талаба фан бўйича якуний назоратга қўйилмайди.

Талабанинг мустақил иши кафедра архивида рўйхатга олинади ва 2 йил мобайнида сақланади.

Ижтимоий фанлар кафедрасида талаба мустақил иши бўйича кафедра низоми ишлаб чиқилади. Бунда талаба мустақил ишининг шакл ва турлари, ҳар бир иш турига соатларни тақсимлаш ва аниқ баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилади.

ТМИ нинг ўзлаштириши қуйидагича баҳоланади. Максимал балл 5.

Баллар	Баҳо
4,3-5,0	“5” аъло
3,6-4,2	“4” яхши
2,8-3,5	“3” қониқарли
2,8 дан кам	“2” қониқарсиз

Талабанинг мустақил ишдан олган бали ЖБ балига қўшилади.

Оралик баҳолаш (ОБ)

ОБ да фаннинг бир неча мавзуларини қамраб олган бўлими ёки қисми бўйича машғулотлар ўтиб бўлингандан сўнг, талабанинг назарий билимлари баҳоланади ва унда талабанинг муайян саволга жавоб бериш ёки муаммони ечиш қобилияти аниқланади.

Бир семестрда ўтиладиган фанлардан битта ОБ ўтказилади.

Икки семестрда ўтиладиган фанлардан иккита ОБ ўтказилади. ОБга ўқув машғулотларининг қарзи бўлмаган талабалар қўйилади.

Оралик баҳолашнинг максимал бали 10 балл;

Ўзлаштириш	10 балл
Аъло	8,6-10
Яхши	7,1-8,5
Қониқарли	5,5-7

Қониқарсиз	5,5
------------	-----

ОБ кафедра мажлиси қарори билан ёзма иш, тест, оғзаки суҳбат шаклларида ёки уларнинг комбинацияларида ўтказилиши мумкин. ОБ бўйича белгиланган максимал рейтинг балининг 55% дан кам балл тўплаган талаба ЯБ га қўйилмайди.

Якуний баҳолаш (ЯБ)

ЯБ да талабанинг билим, қўникма ва малакалари фаннинг умумий мазмуни доирасида баҳоланади. ЯБ фан бўйича ўқув машғулоти тугагандан сўнг ўтказилади. ЯБ нинг максимал бали - 30 балл.

Ўзлаштириш	30 балл
Аъло	30-25,8
Яхши	25,5-21,3
Қониқарли	21-16,5
Қониқарсиз	16,5 дан кам

ЖБ ва ОБ га ажратилган умумий балларнинг ҳар биридан саралаш балини тўплаган талабага ЯБ га иштирок этишга ҳуқуқ берилади.

ЯБ ўтказиш шакли – тест, оғзаки, ёзма иш ёки ушбу усуллар комбинациясида Илмий Кенгаш қарори билан белгиланади.

ЖБ, ОБ ва ЯБ турларида фанни ўзлаштира олмаган (54 % дан кам балл тўплаган) ёки узурли сабаблар билан баҳолаш турларида иштирок эта олмаган талабаларга қуйидаги тартибда қайта баҳолашдан ўтишга рухсат берилади:

- қолдирилган амалий машғулоти келгуси дарсга қадар гуруҳ ўқитувчисига қайта топшириш ва маслаҳат кунида топширилади. 3 та машғулоти қолдирган талаба факультет декани рухсати билан қайта топширилади;

- ОБ ни 2 ҳафта муддатда қайта топширишга рухсат берилади ва бали коэффициентсиз қайт этилади;

- семестр якунида фан бўйича саралаш балидан кам балл тўплаган талабанинг ўзлаштириши қониқарсиз (академик қарздор) ҳисобланади;

- академик қарздор талабаларга семестр тугагандан кейин декан рухсатномаси асосида қайта ўзлаштириш учун – 2 ҳафта муддат берилади. Шу муддат давомида ўзлаштира олмаган талабага белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан талабалар сафидан четлаштирилади.

Талабанинг рейтинги қуйидаги формула бўйича ҳисобланади:

$$R = \frac{Q \cdot V}{100}$$

бунда: Q-ўзлаштириш даражаси (балл), V-умумий ўқув юкласи (соат)

Рейтинг натижаларини қайд қилиш тартиби

Фандан рейтинг назорати бўйича якунловчи қайднома варақаси (ведомость) фан тугаган кундан бир кун муддатда кафедра 2 нусхада тўлдиради ва масъул ходим кафедра мудирига имзолатиб, 1 нусхаси деканатларга топширилади.

Талабанинг фан бўйича баҳолаш турларида тўплаган баллари рейтинг қайдномсига бутун сонлар билан қайд қилинади. Рейтинг дафтарчасининг “Умумий соат” устунига фанга ажратилган умумий юклама соатлари, “Балл” устунига эса талабанинг мазкур мезоннинг 3.1 бандига мувофиқ 100 баллик тизимдаги ўзлаштириш бали, “Рейтинг” устунига ҳисобланган рейтинг кўрсаткичи қўйилади.

Талабанинг саралаш балидан паст бўлган ўзлаштириши “Рейтинг дафтарчаси” да қайд этилмайди.

Деканат ва кафедралар томонидан белгиланган тартибда фан бўйича талабанинг ЖБ, ОБ ҳамда ЯБ турларида кўрсатилган ўзлаштириш рейтинг кўрсаткичларининг мониторинги олиб борилади. Ўзлаштириш натижалари кафедра томонидан рейтинг назорати экранида мунтазам равишда ёритиб борилади ва белгиланган тартибда қайдномаларга киритилади. Рейтинг назорати экранининг ташкил этиши ва унинг белгиланган муддатларда тўлдириш вазифаси кафедра мудири ва факультет декани зиммасига юклатилади .

7.Адабиётлар рўйхати:

1.Рахбарий адабиётлар:

- 1.Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни. Т. “Ўзбекистон”, 1997. 29 август. -7 бет.
2. Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури. Т. 1997. 29 август. 9-10 бет.

2.Асосий адабиётлар:

1. Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш. Педагогика назарияси. Т., 2008 йил.
- 2.Ҳошимов К.,Нишонова С. Педагогика тарихи Т., 2005 йил.
3. .Мавлонова Р, О.Тўраева О.,Холикбердиев К. Педагогика дарслик. Т.,2001 йил.
4. Тожибоева Д, .Юлдашев А, Махсус фанларни ўқитиш методикаси (дарслик)лотин Т.,2009 йил.
5. Омонов Х.Т, Хўжаев Н.Х, Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Т.,2009 йил.
- В.Каримова. Психология. Т., 2002 йил.
6. В. М. Каримова., Ф.А.Акрамова. «Ижтимоий психология ва ижтимоий амалиёт».-Т.1999 йил
- 7.М.А.Мақсудова.Мулоқот психологияси.Т.,2006й

3.Қўшимча адабиётлар:

- 1.Ҳолиқов.А, Педагогик маҳорат,Т.,2011йил.
- 2.Мунавваров А.Қ. Педагогика. Т., 1996 й.
3. Ғайбуллаев Н., Ёдгоров Р., Маматқулова Р., Тошмуродова Қ., Педагогика маърузалар матни. Т., 2000 й.
4. Б.Зиёмуҳаммедов,Педагогик маҳорат асослари ,Т.2009йил
- 5.Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. – Т.: Ўқитувчи, 2004.– 123 б.
- 6.Саидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. – Т.: Молия, 2003.– 234
- 7.Хўжаев Н. ва бошқалар. Педагогика асослари. – Т., 2003.– 344 б.
- 8.Хўжаев Н. ва бошқалар. Таълим назарияси. – Т., 2003.– 216 б.
9. Очилова Г. Педагогика. Т.: 2005
- 10.Проф. М.Х.Тохтаходжаева Педагогика.– Т.,2010.
11. З.Ибодуллаев. Медицина психологияси. Т., 2008 йил дарслик.

3..Интернет сайтлари

- 1.www.ziyonet.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.expert.psychology.ru
5. www.psychology.all.ru
6. www.psychology.net.ru
7. www.psy.piter.com

МУНДАРИЖА

1. Сўз боши	3
2. Фаннинг мазмуни	4
3. Фанининг амалий (семинар) машғулотларининг мавзулари	10
4. Фанни ўқитишда компьютер ва ахборот технологиялар.....	14
5. Якуний назорат саволлари	16
6. Баҳолаш мезони.....	18
7. Адабиётлар рўйхати	23

**ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ” ФАНИ
МАЪРУЗАЛАРИДА
ЎҚИТИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ**

МАВЗУ1:	Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти	
1.1. Маъруза машғулотининг таълим технологияси.		
Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: 50 та	
Ўқув машғулотининг шакли:	1 – кириш – кўргазмали маъруза.	
Маъруза режаси:	1.Педагогик маҳорат фаннинг мақсади, вазифалари. 2. Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари ва уларнинг моҳияти. 3.Ўқитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари. 4.Бўлажак ўқитувчиларга қўйиладиган талаблар.	
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга ўқув курси ҳақида тўла маълумот бериш, педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари, категориялари илмий тадқиқот методлари ҳақида билим, малака ва кўникмалар шакллантириш.		
Педагогик вазифалар: - педагогик маҳорат фанини мақсади, вазифалари ҳақида умумий тушунча бериш, фанни ўқув жараёнида тутган ўрни билан танишиш; - ўқув предмети ҳақида умумий тушунча бери шва асосий адабиётлар билан таништириш; - педагогик маҳорат фанининг асосий тармоқлари ҳақида маълумот бериш; - педагогик маҳоратнинг асосий таркибий қисмларини тушунтириш; - пндагогик маҳорат фанини бошқа фанлар билан алоқалари ҳақида маълумот бериш;	Ўқув натижалари: - педагогик маҳорат фанини мақсади, вазифалари, фанни ўқув жараёнида тутган ўрнини ёритиб беради; - ўқув предметининг структурасини чизмада кўрсатиб беради; - педагогик маҳорат фанининг асосий тармақларини кўрсатиб, изоҳлаб беради; - педагогик маҳорат фанини бошқа фанлар билан алоқаларини кластер орқали кўрсатади; - педагогиеанинг илмий тадқиқот методларини санаб беради , изохлайди;	
Таълим методлари:	Маъруза, савол-жавоб, инсерт техникаси, гуруҳларда ишлаш, ақлий хужум методи.	
Таълим воситалари:	Маърузалар матни, маркер, доска, кодоскоп, слайдлар, тарқатма материаллар, қоғозлар.	
Таълим шакли:	Фронтал, жамоавий.	
Ўқитиш шарт-шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланишга ва	

	гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш:	Тест, назорат саволлари.

1.1. Маърузанинг технологик харитаси

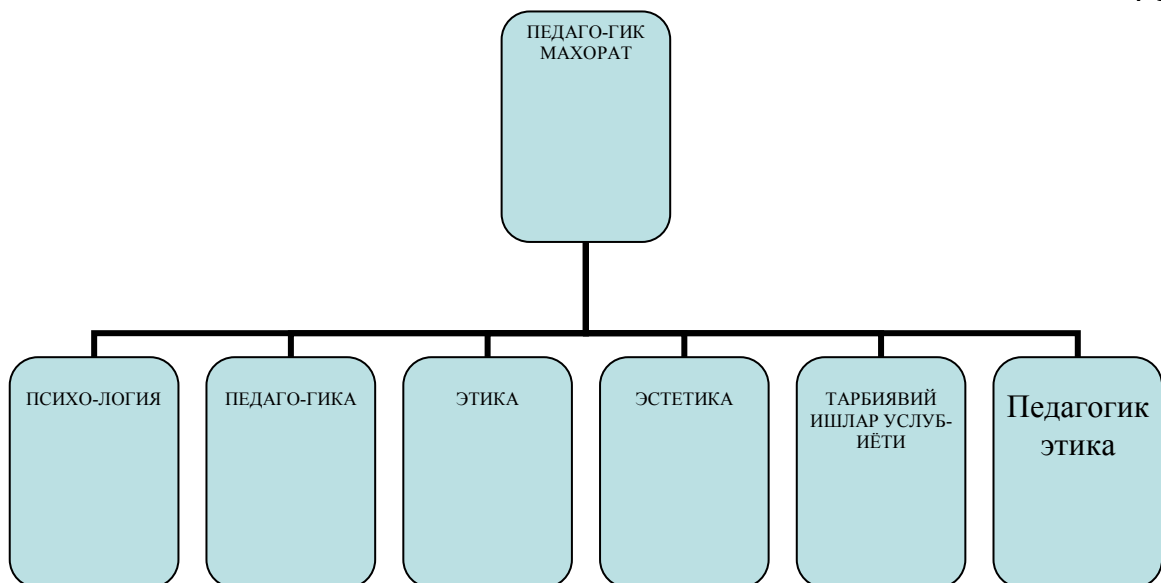
Фаолият босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1. Кириш (15 минут)	1.1. Ўқув предмети номи билан таништирилади, предмет ҳақида дастлабки маълумотлар берилади. Мавзу номи билан таништирилади, Ўтилаётган мавзу кириш маъруза тарзида ташкил этилиши эълон қилинади. 1.2. Семестр давомида педагогик маҳорат курси бўйича ўтиладиган мавзулар, уларга ажратилган соатлар (1-илова) ва талабаларни шу предметни ўзлаштиришдаги рейтинг тизими (жорий, оралик, якуний назорат баллари) билан таништирилади. (2-илова). 1.3. Бугунги мавзу номи, режаси билан таништирилади ва унга изох берилади.	Эшитадилар. Ёзиб оладилар. Эшитадилар ва ёзиб оладилар. Эшитадилар.
2. Асосий босқич (60 минут)	2.1. Талабаларни фаоллаштириш мақсадида “Ақлий хужум” методини қўллаб, умумий савол берилади: “Педагогик маҳорат фани нимани ўргатади?” “Ақлий хужум” методидан фойдаланишда риоя қилиш керак бўлган қоидалар билан таништирилади.(3-илова). 2.2. Педагогик маҳорат фанини бошқа фанлар билан алоқаси ҳақидаги маълумотлар экранда кўрсатилади ва педагог томонидан изохлаб берилади. (4-илова). 2.3. Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари педагог томонидан чуқур ёритиб берилади. Асосий маълумотларга талабалар диққатини жалб қилинида. (5-илова). Педагогик маҳоратнинг мазмуни, моҳиятини белгилловчи	Эшитадилар. Ёзиб оладилар. Жавобларни доскадан ёзиб боради, таҳлил қилади. Ёзиб оладилар. Эшитадилар. Фикрларини баён қиладилар.

	маълумотларни мустахкам ўзлаштиришлари учун 3 та гуруҳга бўлинади ва эксперт варақалари тарқатилади. (6-илова). Гуруҳда ишлаш қоидаси, вазифани бажариш қоидаси тушунтирилади. (7-илова). Гуруҳлар ишини кузатади, йўналтиради, маслаҳатлар беради. 2.4. тақдимот бошланишини эълон қилади.	Гуруҳларга бўлиндилар. Гуруҳ сардорлари ишларини тақдим қиладилар. Бошқа гуруҳ аъзолари саволлар беради. Сардорлар жавоб беради. Ўзлари ишларини таҳлил қилиб, баҳолайди.
3. Якуний босқич (15 минут)	3.1. Мавзуга умумий хулоса қилинади, энг муҳими маълумотларга талабалар диққатини жалб қилади. 3.2. Гуруҳ ишларини баҳоларини эълон қилади. Гуруҳни баҳолаш мезони таништирилади. (8-илова). 3.3. Тест ечиш учун қоғоз тарқатилади. Тушунча берилади. Экранда тест саволлари кўрсатилади. (9-илова) 2-мах. Тест саволларини баҳолаш (кейинги дарсда эълон қилиниши айтилади). 3.4. Мустақил ишлаш учун маърузадаги кейинги мавзунини ўқиб келиш топширилади.	Тинглашади. Тарқатилган қоғозларга фамилия, исм, гуруҳ, тест номерларини ёзиб педагогга топширилади. Ёзиб оладилар.

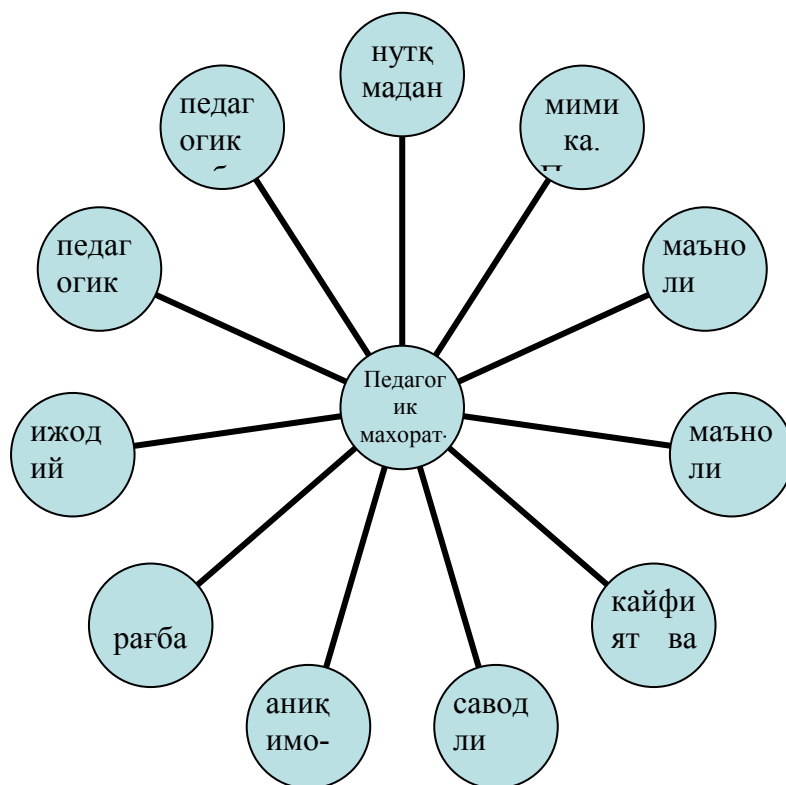
“Ақлий хужум” методини қўллаганда қуйидаги эслатмага риоя қилинг

- Хеч қандай ўзаро баҳолаш ва танқидга йўл қўйилмайди! Таклиф этилаётган фикрларни баҳолашга шошилма, агарда улар ғаройиб бўлса ҳам - барча нарса мумкин. Тасаввурингга эрк бер!
- Ўртоқларинг фикрини хурмат қил;
- Ўртоқларинг фикрини хурмат қил;
- Қанча фикр кўп бўлса шунча яхши;
- Агар фикрлар такрорланса ажабланма ва жаҳлингни чиқазма;
- Бошқалар фикрини танқид қилма;
- Фикрларни кўплиги янги фикрни туғилишига сабаб бўлади;
- Фикрларингда бир оз шубҳа бўлса ҳам уларни айтишга ҳаракат қил;

4-илова

5-илова

Эксперт варағи №1.
Педагогик маҳорат нима?

1. Педагогик маҳорат – қобилият.
2. Педагогик маҳорат – маданият.
3. Педагогик маҳорат – касбий билимдонлик.

Эксперт варағи №2.
Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари

1. Нутқ маданияти деганда нимани тушунасиш?
2. актёрлик маҳорати деганда нимани тушунасиш?
3. Нотиклик санъати деганда нимани тушунасиш?

Эксперт варағи №3.
Педагогик муомала нима?

1. Муомала бу маданият.
2. Муомала маданиятини такомиллаштиришда нималарга эътибор бериш керак?
3. Хушмуомалалик тушунчасига ҳаётий мисоллар келтиринг.

Гуруҳларда ишлаш қондаси.

Ҳар бирингиз ўз гуруҳ аъзоларингизни диққат, эътибор билан эшитишга ҳаракат қилинг.

Гуруҳнинг ҳар бир аъзоси фаол, ҳамкорликда ишлаши ва топширилган топшириққа масъулият билан ёндошиши керак.

Ҳар ким ўзига ёрдам керак бўлганда сўраши мумкин.

Ҳамма қатъий тушуниши керак:

- бошқаларга ёрдам бериб ўзимиз ҳам ўрганамиз;
- биз битта қайикдамиз: ёки баробар сузиб чиқамиз, ёки баробар чўқамиз.

Гуруҳларда ишлашни баҳолаш.

Гуруҳлар	Жавобнинг тўлиқлиги (1.0)	Схемаларда берилганлиги (0.4)	Гуруҳ иштирокчисининг фаоллиги (0.6)	Баллар	Баҳо
1					
2					
3					
4					
5					
6					

8-илова.

Талабалар фаолиятини баҳолаш меъзонлари.

86 – 100% 2 балл “аъло”
 71 – 85% 1.7 балл “яхши”
 55 – 70% 1.4 балл “қониқарли”

Баҳолаш меъзонлари.

Ф.И.О.	Баҳо	Меъзонлар			
		Билим	Фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0.8	0.6	0.6	2

9-илова.

Мавзу бўйича тест саволлари.

1. “Педагогик маҳорат” тушунчаси қайси жавобда тўғри берилган?

- А) муайян тоифадаги вазифаларни ҳал қилиш имкониятларига эга бўлган мутахассиснинг касбий педагогик тайёргарлиги даражаси;
 Б) ўқув машғулотини ташкил этиш шакли бўлиб, унда педагог раҳбарлигида муаммоли вазият юзаги калтирилади;
 В) педагогик жараёни билиш ва уни ташкил эта олиш, ҳаракатга келтира олиш, педагогик жараённинг юқори самарадорлигини белгиловчи шахснинг иш сифати ва хусусиятлари тахлили;

2. Педагогик муҳит деганда нимани тушунаси?

- А) педагогик муҳит – педагогик мақсадларга мувофиқ равишда махсус тузилган шахслараро муносабатлар тизимидир;

- Б) педагогик муҳит – дарс жараёнидир;
- В) педагогик муҳит – шахслараро муносабатлар тизимидир;

3. Педагогик фаолият тушунчасига таъриф беринг.

- А) тарбиячининг илмий ишлар олиб бориши;
- Б) тарбия жараёнини ташкил этилиши;
- В) педагогик фаолият – эстетик, ахлоқий, сиёсий ва иқтисодий мақсадга мувофиқ равишда ёш авлодни ҳаётга тайёрлашнинг ақлан ўйлаб кўрилган катта ёшдагиларнинг ижтимоий зарур бўлган меҳнатининг ўзига ҳос туридир;

4. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти қайси вариантда тўғри кўрсатилган?

- А) талабага бевосита эмоционал иродавий таъсир кўрсатиш қобилияти;
- Б) имо – ишора воситасида ўз фикрини аниқ ва равшан ифодалаш қобилияти;
- В) Ўқув жараёнини тўғри ташкил этиш;

5. Мунозарага изоҳ қайси бандда тўғри кўрсатилган?

- А) матбуотда, суҳбатда бирор баҳсли масалани муҳокама қилиш, баҳс;
- Б) муайян муаммо бўйича фикр алмашишига асосланган таълим методи;
- В) мулоқотнинг етакчи тури;

6. Ўқув фан дастури деганда нимани тушунаси?

- А) таълим мазмуни ва уни талабалар томонидан ўзлаштирилишининг энг мақбул усуллари, ахборот манбалари кўрсатилган меъёрий ҳужжат;
- Б) бакалавр ва магистр ўзлаштириши лозим бўлган меъёрий ҳужжат;
- В) факт илмий билимлар рўйхати;

2-Мавзу:	Педагогик фикр тарихи ва мактаб амалиётида педагогик техника. Ўқитувчи маҳорати ва маданияти масалалари.
-----------------	---

1.2 Педагогик маҳорат фанидан таълим технологияси модели

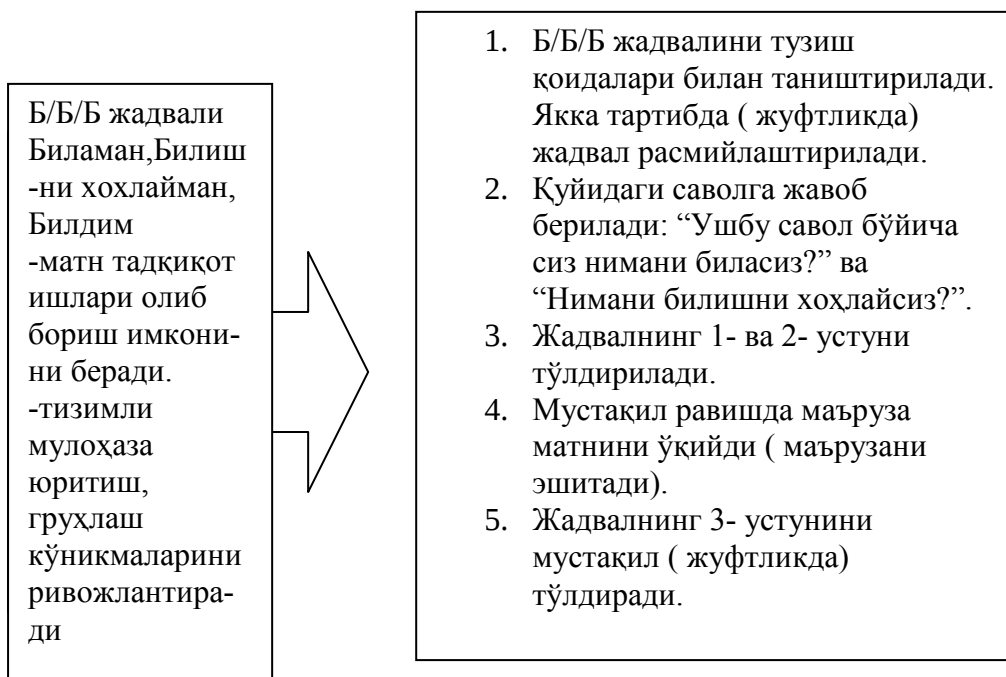
Машғулот вақти –42 соат.	Талабалар сони:45 та
Машғулот шакли	Мавзу бўйича билимларни кенгайтириш ва мустаҳкамлаш
Маъруза режаси	1. Шарқ донишмандлари ва мутафаккирларининг ижодий меросларида муддарисларни танлаш, уларга қўйиладиган талаблар, уларнинг маҳорати, муомала маданияти, уларни эгаллашга қўйилган талаблар ҳақида. 2. Юнон ва Рим файласуфлари педагогларнинг касб маҳорати ва уларнинг нотиклик санъати ҳақидаги фикрлари. 3. Хусаин Воиз Кошифийнинг нотиклик санъати, нутқ маданияти ва унинг техникаси ҳақидаги фикрлари. 4. Ривожланган хорижий мамлакатлар педагог олимларининг ўзгаларга таъсир этиш, муомала маданияти, уни бошқариш, унинг техникасини эгаллаш тўғрисидаги фикрлари. 5. Ҳозирги замон педагогикасида, илмий-педагогик адабиётларда педагогик маҳорат, педагогик техника ва маданият ҳақида билдирилган фикрлар.
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларни мавзу бўйича билимларини чуқурлаштиришни таъминлаш.	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
- Шарқ донишмандлари ва мутафаккирларининг ижодий меросларида уларга қўйиладиган талабларни ўрганиб чиқиш; - Юнон ва Рим файласуфлари педагогларининг касб маҳоратини ўрганиш; - Хусаин Воиз	- Шарқ донишмандлари ва мутафаккирларининг ижодий меросини ўрганишда ўзлаштирган билим, кўникма, малакаларини намойиш этади. - Юнон ва Рим файласуфлари педагогларининг муомала маданияти ҳақида юргизган фикрларини ўрганадилар. - Кошифийнинг нотиклик санъатини ўрганиб, ўз фикр-мулоҳазаларини билдирадилар - Ривожланган хорижий мамлакатларда олимларнинг ўзгаларга таъсир қай

Кошифийнинг нотиклик санъатига фикрлар. - Ривожланган хорижий мамлакатлар педагог олимларининг ўзгаларга таъсир этиш йўллари кўрсатиш. - Мавзу бўйича мустақил фикрлашни шакллантириш ва билимини кенгайтириш.	даражада эканлиги, муомала маданияти, уни бошқаришнинг техник йўллари очиб берадилар. Ҳозирги замон педагогикасидаги педагогик техника ва маданияти ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини билдирадилар.
Таълим методлари:	Тезкор савол-жавоб ўтказиш, гуруҳларда ишлаш, баҳс-мунозаралар олиб бориш.
Таълим воситалари:	Маъруза тайёрланган мавзу ишланмаси, маркер, доска, скотч, слайдлар, тарқатма материаллар, қоғозлар.
Таълим шакли:	Жамоавий ва индивидуал ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳда ишлашга мўлжалланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Назорат саволлари, савол жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш.

1.2. Педагогик маҳорат фанидан технологик картаси.

Фаолият босқичлар и	Фаолиятнинг мазмуни	
	ўқитувчи	талаба
I-Кириш босқичи (10 минут)	1.1. Маъруза мавзуси, мақсади ва ўқув фаолиятининг натижаларини айтади. 1.2. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради.	Тинглайдилар Эшитадилар
II-Асосий босқич (60 минут)	2.1. Талабаларни фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказилади.	Фаол қатнашадилар
	2.2. Талабалардан касб маҳорати, нотиклик санъати, нутқ маданияти ва унинг техникаси ҳақида слайд кўрсатилади.	Ўқийдилар, кўрадилар
	2.3. Илмий-педагогик адабиётларда педагогик маҳорат ҳақида ўрганилган натижаларни сўраш.	Фаол иштирок этадилар
	2.4. Мавзу юзасидан талабалардан ўз фикр-мулоҳазаларини сўрайди.	Барча иштирок этади
	2.5. Ҳар бир талабага мавзу юзасидан топшириқлар берилади.	Эшитадилар.
III-Якуний босқич (10 минут)	1.1. Маъруза юзасидан қисқа хулосалар қилади, якун ясайди. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади Аниқлайди
	1.2. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради: Назорат учун саволларга жавоб бериш топширилади.	Ёзадилар

“ Б/Б/Б” техникасининг қондаси

“ Б/Б/Б” жадвали

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

3-Мавзу.Ўқитувчининг педагогик қобилияти.
1.3. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1.Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни. 2.Педагогик қобилиятнинг асосий турлари. 3.Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилияти.
Ўқув машғулотининг мақсади Ўқитувчининг педагогик қобилияти.тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
Педагогик вазифалар: 1.Қобилиятнинг моҳияти ва мазмунини тушунтириш. 2.Педагогик қобилиятнинг асосий турлари билан таништириш. 3.Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилиятини тушунтириш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: 1.Қобилиятнинг моҳияти ва мазмунини изоҳлайди. 2.Педагогик қобилиятнинг асосий турларига таъриф беради. 3.Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилиятини тавсифлайди.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, ФСМУ,Т- технологияси, инсерт, Соат миллари технологияси
Ўқитиш воситалари	Проектор, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

1.3. Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «ФСМУ технологияси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни биласиз?” (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича «Соат миллари техникаси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Педагогик қобилиятнинг асосий турларини биласизми?” (6-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради
	2.2 Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилияти. (7-илова). «Кичик гуруҳлардаишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “Т технология” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради.(8-илова) Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.

	тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (9-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (10-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

1-илова

Ўқитувчининг педагогик қобилияти.

Режа:

1. Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни.
2. Педагогик қобилиятнинг асосий турлари.
3. Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилияти.

Ўқув машғулотининг мақсади : Ўқитувчининг педагогик қобилияти тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни ҳамда педагогик қобилиятнинг асосий турлари, ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилиятини изоҳлайди.

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни.

Қобилиятлар - одамнинг шундай психологик хусусиятларидирки, билим, малака, қуникма, ортириш шу хусусиятларга боглик булади, лекин бу хусусиятларнинг ўзи бу билим, малака ва қуникмаларга тааллуқли булмайди. Ўзбекистон давлатининг умумий таълим мактабида ишлайдиган ўқитувчи:

- педагогик фаолиятига қобилиятли, ижодкор, ишбилармон;
- миллий маданият ва умуминсоний қадриятларни, дунёвий билимларни мукаммал егаллаган, диний илмлардан ҳам хабардор, маънавий баркамол;
- Ўзбекистоннинг мустақил давлат сифатида тараққий етишига ишонадиган, ватанпарварлик бурчини тўғри англаган, еътиқодли фукаро;
- ихтисосга доир билимларни, психологик, педагогик билим ва маҳоратни, шунингдек, назарий илмларни мукаммал егаллаган;
- ўқитувчилик касбини ва болаларни яхши кўрадиган, ҳар бир ўқувчиси улғайиб яхши одам бўлишига чин кўнгилдан ишонадиган, уларнинг шахс сифатида ривожланиб, инсон сифатида камол топишига кўмаклашадиган;

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Жадвални тўлдириш

1-гурӯх

Савол	Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни.
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-ринг	

5-илова

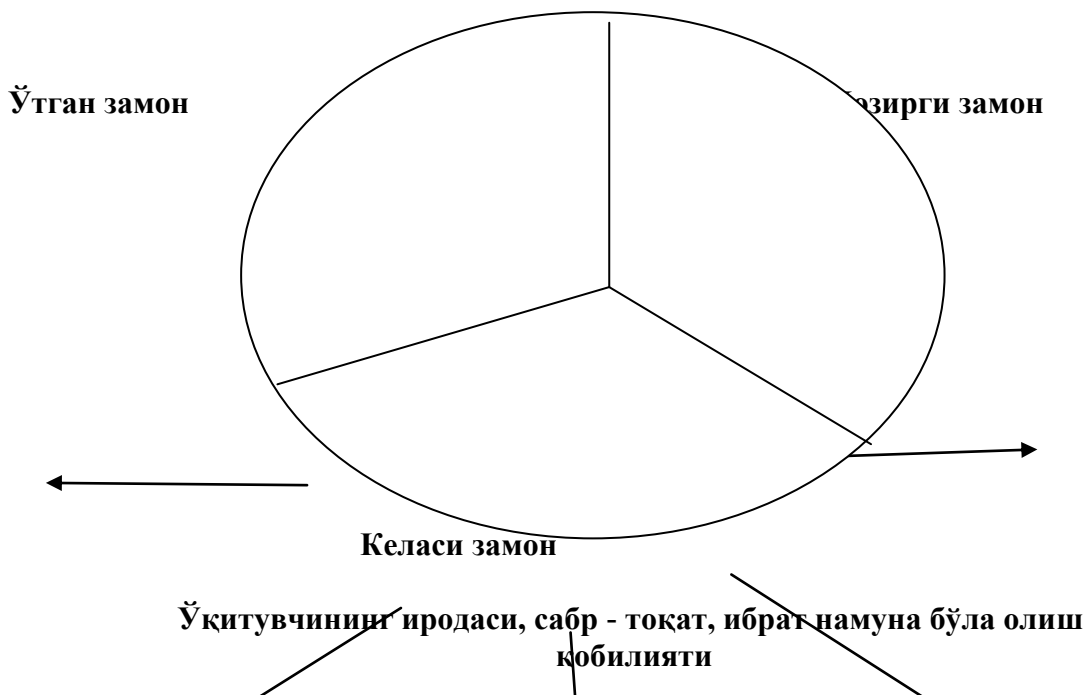
Педагогик қобилиятнинг асосий турлари.

Педагогик фаолиятнинг самарали бўлиши учун ўқитувчида қобилиятнинг қуйидаги турлари мавжуд бўлмоғи ва тарбияланмоғи лозим:

1. Билиш қобилияти - фаннинг тегишли соҳаларига оид (математика, физика, биология, адабиёт ва ҳоказоларга доир) қобилиятлар. Бундай қобилиятга ега бўлган ўқитувчи фанни ўқув курси ҳажмидагина емас, балки анча кенг ва чуқурроқ билади, ўз фани соҳасидаги кашфиётларни ҳамиша кузатиб боради, материални ипидан игнасигача билади, унга ниҳоятда қизиқади, оддий тадқиқот ишларини ҳам бажаради.

2. **Тушунтира олиш қобилияти**- ўқув материални ўқувчиларга тушунарли қилиб баён эта олиш, материал ёки муаммони аниқ ва тушунарли қилиб гапириб бериш, ўқувчиларни мустақил равишда фикрлашга ўргатиш, зарур ҳолатда ўқув материални ўзгартира олиш, соддалаштира олиш, қийин нарсани осон, мураккаб нарсани оддий, ноаниқ нарсани тушунарли қилиб ўқувчиларга етказишдир.

3.Кузатувчанлик қобилияти - ўқувчининг. тарбияланувчининг ички дунёсига кира олиш, ўқувчи шахсини ва унинг вақтинчалик руҳий ҳолатларини жуда яхши тушуна билиш билан боғлиқ бўлган психологик кузатувчанликдир.

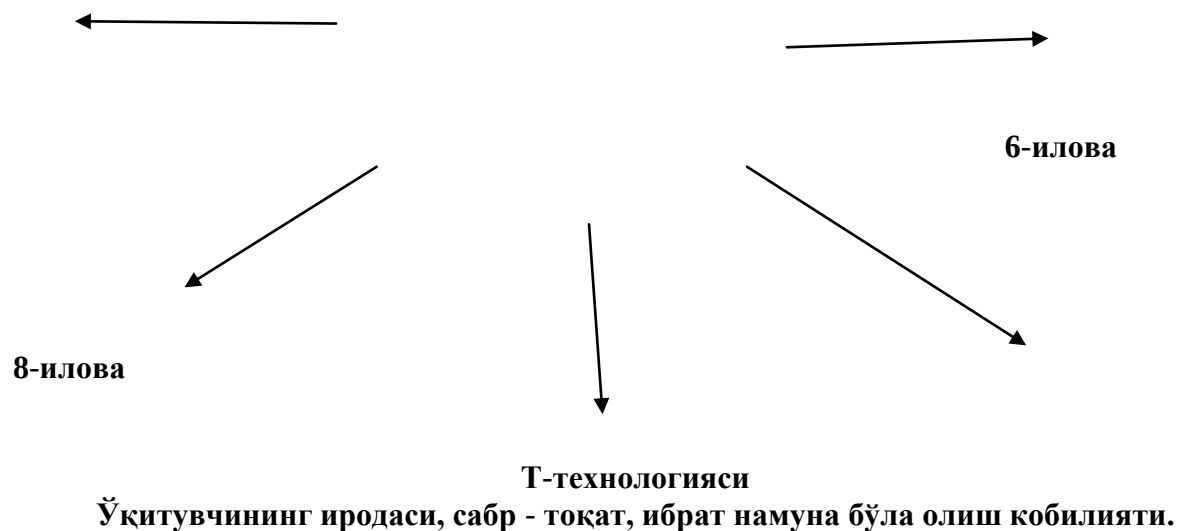

7-илова

Ўқитувчи юкоридаги кобилиятлардан тапшари сабр - токатли, иродали булиши ва ибрат - намуна була олиш кобилиятига эга булиши лозим. Ўқитувчи ўқувчиларни узининг шахсий намунаси, уз шахсей хулк атвори ва бутун шахси билан хам тарбиялайди. Болалар учун ўқитувчининг хар бир хатти харакати намунадир. Бу холат Ўқитувчидан болаларга нисбатан жуда зийрак муносабатда булишни талаб этади. Кунинг учун ўқитувчи узи укитадиган фанни мукамал билиш билан бирга юксак ахлокий, маънавий пок, иродали, назокатли, сабр токатли, катъиятли, меҳнатсевар, камтар булиши лозим.

Ўқитувчининг иродаси ва ахамиятига тухталиб утган максдга эришиш йулида турган карама - каршиликларнинг бартараф килиш учун зур бериш билан боглик булган ва маълум максадга каратилган онгли хаётий харакатлар иродавий харакатлар деб номланади. Ўқитувчида иродавий сифатларнинг мусакиллик, дидактик, качъийлик, ўзини тута билиш каби мухим томонлари булиши керак.

Мустакилликнинг моҳияти шундан иборатки, Ўқитувчи ўзининг иш ҳаракатларнинг теъарак атрофдагиларнинг таъийини, тасодифий таассуротлар билан эмас, балки ўз ишонч акидалари, билимлари ва шу вақтда кандай иш тутиш кераклиги хакидаги тасаввурларга асосланиб белгилайди.

Афзаллиги

Камчилиги

9-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Қобилиятнинг моҳияти ва мазмуни.
2. Педагогик қобилиятнинг асосий турлари.
3. Ўқитувчининг иродаси, сабр - тоқат, ибрат намуна бўла олиш қобилияти.

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштинг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

4-мавзу.Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.

4.1. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти –2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1.Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни. 2. Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш.
Ўқув машғулотининг мақсади: Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти. тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> 1.Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмунини тушунтириш 2.Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиши билан таништириш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1.Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмунини изоҳлайди. 2. Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олишига таъриф беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, БББ технологияси, баён қилиш, Вен диаграммаси
Ўқитиш воситалари	Проектор, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «Б,Б,Б технологияси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: 1.Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни биласиз?» (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2 Ўқитувчининг комунникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш. (5-илова) «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “Вен диаграммаси” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдиротини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс- мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади

	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзуни эълон қилади ва “Мунозара” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (8-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.
--	--	--------------------------------------

1-илова

Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.

Режа:

- 1.Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни.
- 2.Ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш.

Ўқув машғулотининг мақсади: Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни ва ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олишини изоҳлаб берилди.

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни.

Ўқитувчининг болалар билан муомиласи муваффақиятли бўлиши кўп жиҳатдан унда педагогик қобилиятни мавжудлигидадир. Психологияда қобилиятлар деганда, инсоннинг муайян психологик хусусиятларини тушуниш қабул қилинган. Бу хусусиятлар ўша ўқитувчи вазифасидаги болаларни ўқитиш ва болаларга таълим беришда юксак натижаларни қўлга киритишнинг шарти ҳисобланади. Маълумки шахснинг у ёки бу қобилиятларини ҳосил қилувчи ҳислатлар ва хусусиятлар орасида бир хиллари етакчи рол ўйнайди, бошқалари еса ёрдамчи вазифасида бўлади.

Биринчи навбатда перетсептив, яъни идрок қилишга ҳамиша таалукли бўлган хусусиятлар (улардан энг муҳим кузатувчанликдир) етакчи рол ўйнайди. Шу ўринда ўқитувчининг коммуникатив қобилияти энг олдинги ўриндаги таъсир қилиш воситаси ҳам ҳисобланади. Коммуникатив қобилият фақат биргина ўқитувчи ёки

4-илова

Б./ Б. /Б технологиясини қўллаш қоидалари Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни.

	Мавзу саволи	Биламан	Билдим	Билишни хоҳлайман
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

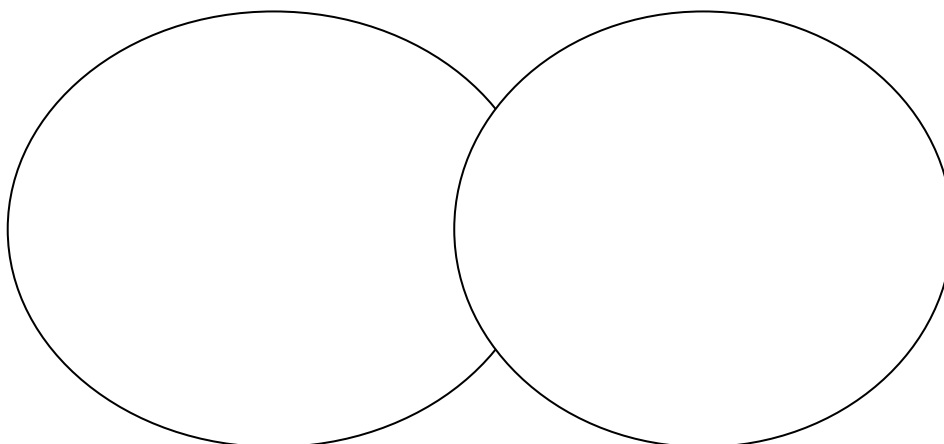
5-илова

Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш.

Ўқитувчининг фаолиятида энг муҳим нарса – бу унинг нутқи ва ўқувчилар билан мулоқатидир. Нутқ - бу огъзаки коммуникатсия, яъни тил ёрдамида муносабат қилиш жараёни демакдир. Ижтимоий тажрибада бирон – бир моҳиятни англатадиган сўзлар огъзаки коммуникатсия воситаси ҳисобланади. Сўзлар ешиттириб ёки овоз чиқармасдан айтилиши, ёзиб қўйилиши ёки кар – соқов кишиларда бирон - бир моҳиятга ега бўлган имо - ишоралар билан алмаштирилиши мумкин. Одамлар ўртасидаги муносабатни телеграф орқали ахборот беришга ўхшатиш мумкин емас. Одамлар муносабатига алоқа богъловчиларнинг ҳис - ҳаяжони ҳам қонуний равишда жалб етилган бўлади. У коммуникатсиянинг мазмуни ҳисобланиши нарсага ҳам, муносабатга киришганларга нисбатан ҳам тааллуқли бу ҳис- ҳаяжонли муносабатда ўзгача нутқсиз коммуникатсия таркиб топади. Нутқсиз коммуникатсия воситаларига қўл, бармоқ ва юз ҳаракатлари, имо - ишора, оҳанг, пауза, тарк - тароват, кулгу, кўз ёш қилиш ва шу кабилар кирадики, булар огъзаки коммуникатсия воситалари – сўзларни тўлдирувчи ва кучайтирувчи, баъзан еса ўрнини босувчи белгилар системасини ҳосил қилади

6-илова

Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш бўйича Вен диаграммаси тўлдириш.

9-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Мулоқот орқали таъсир этишнинг моҳияти ва мазмуни.
2. Ўқитувчининг комумникатив кўникмаси: ўзини намоён қила билиш, нутқ воситаси ҳамда сўзсиз ҳолатда инсон руҳиятини тушуна олиш.

10-илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:
В – биламан
+ - мен учун янги маълумот
- - мен билган маълумотни инкор қилади
? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.
2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

**5-Мавзу.Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва
психологияси.Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний кадриятлар
1.5.Маърузани олиб бориш технологияси**

<i>Машғулот шакли</i>	Тематик маъруза 4 с
<i>Маъруза режаси</i>	1. Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда педагог ва талаба ўртасидаги муомала маданияти. 2. Муомала жараёнида умуминсоний кадрият-ларнинг устиворлиги. 3. Муомала ва уни ўрганиш муаммолари. 4.Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади</i>	Педагогик жараёнда инсоний муносабатлар, муомала маданияти, муомала турлари, воситалари, муомалани ўрганиш муаммолари ҳақида умумий билимларни шакллантириш
<i>Педагогик вазифалар:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i>
Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ёритилади;	Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ҳақида тушунчага эга буладилар
Муомала жараёнида умуминсоний кадриятларнинг устиворлиги тушунтирилади.	Муомала жараёнида умуминсоний кадриятларнинг устиворлиги тушуниб оладилар
Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақида маълумотлар берилади	Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақида маълумотларни урганиб оладилар
Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.	Шарқона муомала ҳақидаги тушунчаларни урганиб оладилар.
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Маъруза, намоёиш, блиц-сўров, ақлий хужум. «Биргаликда уқиймиз» техникаси
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, компьютар технологияси слайдлар.
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Фронтал, жамоада ишлаш
<i>Ўқитиш шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

1.5.Маърузанинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Уқитувчи	талаба
I. Кириш боскичи (15 минут)	1.1.Маъруза машгулотининг режаси билан таништириб, дарсдан кутиладиган натижаларни тушун-тиради. (1-слайд) Талабаларни фаоллаштириш учун «Тезкор савол-жавоб» уюштиради (2-слайд)	Тинглайдилар, ёзиб оладилар Саволларга жавоб берадилар.
II.Асосий босқич (55 минут)	2.1. Маъруза режасининг барча саволлари бўйича умумий тушунчаларни тушунтиради Асосий тушунчаларни ёзиб олишларини тушунтиради. (3-слайд) Фаоллаштирувчи савол-жавоб ўтказди ва «Биргаликда укиймиз» гуруҳларда ишлаш техникасидан фойдаланиб мавзунинг ёритишга ҳаракат қилади. (4-слайд) Талабаларни кичик гуруҳларга бўлинишларини айтади. 1.Муомала шахс учун қандай аҳамиятга эга? 2. Муомаланинг қандай шакллари, воситалари мавжуд? 3 Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни. 4. Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (5-слайд) Гуруҳларга топшириқларни бажа-риши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади.	Тинглайдилар, ўрганиб оладилар Асосий тушунчаларни ёзиб оладилар Саволларга жавоб берадилар. Ихтиёрий равишда гуруҳларга бўлинадилар Топшириқлар устида

	Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдимотни ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. Мавзунини мустахкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (6-слайд).	ишлайдилар. Гуруҳ аъзолари тақди-мотга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар Кластер технологияси асосида хулосаларни келтирадилар
III. Яқуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради. 3.4. Талабаларга уйга вазифа қилиб: “Шахс ва унинг муомаласи” мавзусида эссе ёзиб келишни топшириқ қилиб беради. Ўзини-ўзи назорат қилиш учун саволлар беради. (7- слайд).	тинглайдилар Мустақил ишлаш учун топшириқни ёзиб олади

Слайд-1

РЕЖА 1. Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда педагог ва талаба ўртасидаги муомала маданияти. 2.Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги. 3. Муомала ва уни ўрганиш муаммолари. 4.Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.

Тезкор-суров

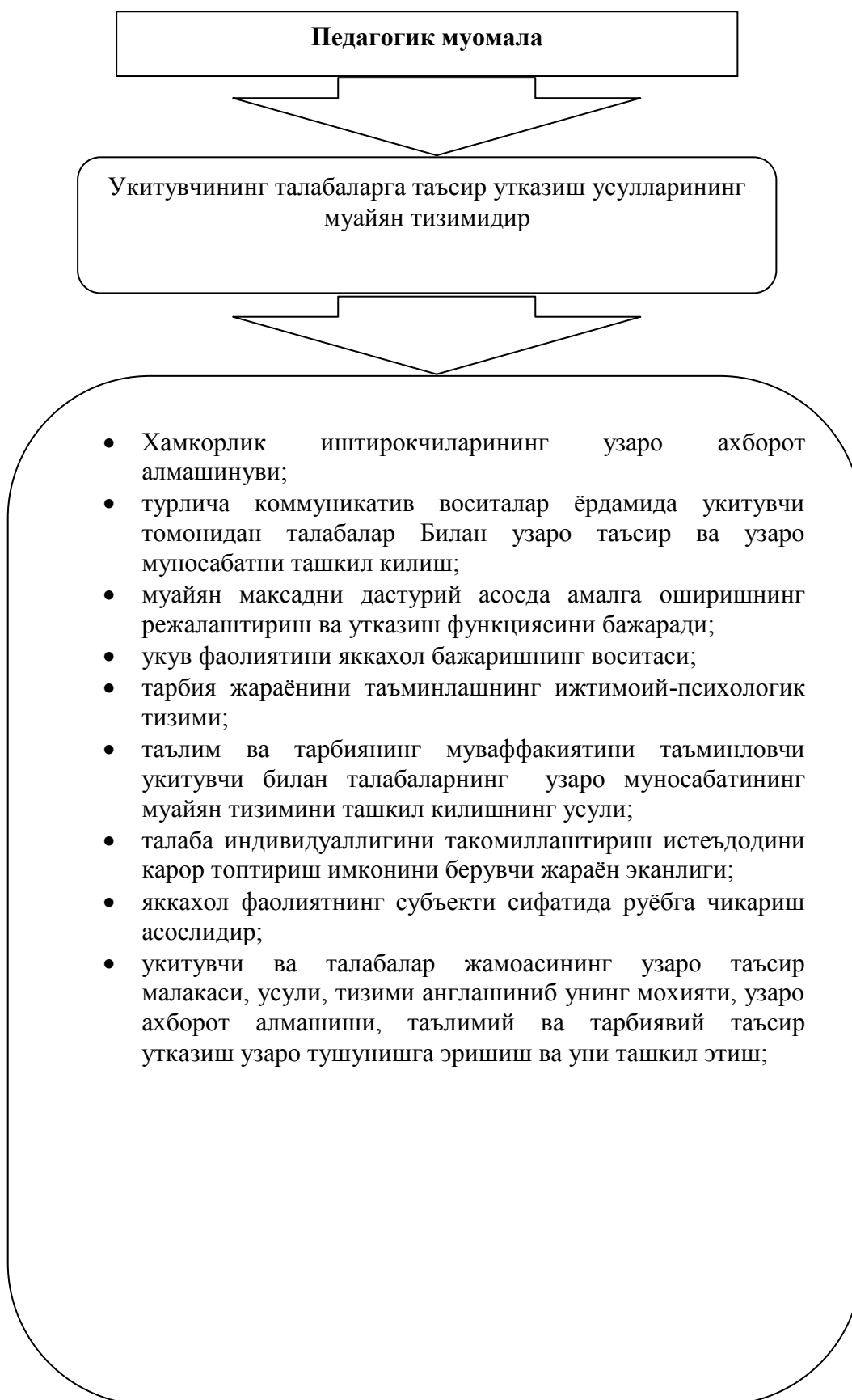
1. Муомала нима?
2. Муомала маданияти нима?
3. Шарқона муомала деганда нимани тушунаси?
4. Педагогик таъсир воситалари қандай?
5. Миллий, умуминсоний кадрлар деганда нимани тушунаси?
6. Педагогик муомала нима?
7. Саломлашиш одоби нима?

Педагогик муомала

Ўқув - тарбия жараёнида педагогик муомалани бошқариш услублари:

- Авторитар услуб;
- Демократик услуб;
- Либерал услуб;
- Массофа услуби;
- Педагогик услуб;

«Биргаликда укиймиз» техникасининг коидаси

Биргаликда укиш: укув гурухи кичик гурухларга булинади. Хар бир кичик гурух урганилаётган мавзунинг маълум бир соҳасида эксперт булади ва бошкаларга ургатади.

Хар бир гурухнинг максоди барча бошка гурухлар иштирокчилари мавзу саволларини тула хажмда эгаллаб олишдан иборат.

1-топширик

1. Муомаланинг қандай шакллари ва воситалари мавжуд?
2. Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни қандай булиши лозим?
3. Муомала маданияти деганда нимани тушунаси?

2-топширик

1. Муомала шахс учун қандай аҳамиятга эга?
2. Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг урни, устиворлиги қандай булиши керак?
3. Хушмуомалалик, самимийлик деганда нимани тушунаси?

Назорат саволлари

1. Педагогик муомала нима?
2. Муомала маданияти деганда нимани тушунасиш?
3. Шарқона муомала деганда нимани тушунасиш?
4. Педагогик таъсир воситалари ва шакллари қандай?
5. Миллий, умуминсоний кадриятлар деганда нимани тушунасиш?
6. Педагогик муомала нима?

6-Мавзу: Нутқнинг асосий хусусиятлари “нутқ маданияти”

1.6.Маърузани олиб бориш технологияси

Маишулот вақти: 2 соат	Талабалар сони: 45 та
Маишулот шакли	Мавзу бўйича билимларнинг кенгайтириш ва мустаҳкамлаш юзасидан саволлар
Маъруза режаси	1. Нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни. 2. Нутқ техникаси ҳақида тушунча, унинг асосий унсурлари. 3. Нутқ техникаси, нафас олиш, овоз гигиенаси, талаффуз ритмикаси товланиши ва нутқ суръати. 4. Ўқитувчи нутқнинг мантикийлиги, грамматик жиҳатдан тўғри бўлиши.
Ўқув маишулотининг мақсади: Талабаларда нутқ техникаси, нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни. Ўқитувчи нутқнинг мантикийлиги ҳақидаги билимларни мустаҳкамлаш, билим ва малакаларни шакллантириш.	
Педагогик вазифалар: 1. Тил ва нутқ. Нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни ҳақида ўқиб ўрганиб конспектлаш. 2. Нутқ техникаси ҳақида тушунча, унинг асосий унсурларига таъриф бериш. 3. Мавзу бўйича мустақил фикрлашни шакллантириш ва билимини кенгайтириш.	Ўқув фаолияти натижалари: 1. Нутқ маданияти уни инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни ҳақидаги олган билим, кўникма ва малакаларини намоёйиш этади. 2. Ўқитувчи нутқнинг мантикийлиги, грамматик жиҳатдан тўғри бўлишини аҳамиятини очиб беради ва ўз фикрини айтади.
Таълим бериш усуллари	Мунозара, суҳбат, тезкор сўров
Таълим бериш шакллари	Оммавий, гуруҳларда ишлаш
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, маркерлар
Таълим бериш шароитлари	Техник таъминланган, гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.6.Маърузанинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолиятнинг мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёрлов босқичи	Мавзуни аниқлайди, таълимий мақсадни белгилайди ва кутилаётган натижаларни шакллантиради. Белгиланган таълимий мақсадларга мос ўқув-билиш топшириқларини ишлаб чиқади. (1-илова). Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқади. (3-илова).	
1. Ўқув машғулотига кириш босқичи (10 дақ)	1.2. Машғулот мавзуси, унинг мақсади ва кутилаётган натижалар билан таништиради, уларнинг аҳамиятлилиги ва долзарблигини асослайди. 1.2. Мавзу бўйича асосий тушунчаларга таъриф беришни таклиф қилади ва шу асосда тезкор сўров ўтказиб талабалар билимларини фаоллаштиради (4-илова)	Саволларга жавоб берадилар
II-Асосий босқич (55 минут)	3.1. Талабаларни 5-та кичик гуруҳга бўлади ва гуруҳларда ҳамкорлик асосида ишлаш усули қоидалари билан таништиради (2-илова). Ҳар бир гуруҳ мавзу режаси асосида такдимот тайёрлашини айтади. 3.2. Ўқув курси мавзулари бўйича тайёрланган эксперт варақаларини тарқатади (1-илова). 3.3. Гуруҳларга топшириқларни бажариш учун ёрдам беради. Такдимот материаллари мазмунан ва мантиқан тўлиқ ёритилишини кузатади. 3.4. Такдимот бошланишини эълон қилади. Гуруҳларда сардорлар такдимотини ташкиллаштиради. Аниқлик киритилиши лозим бўлса, гуруҳ сардорини тўхтатади, саволлар беради, муҳокамасини жамоага ҳавола этади. 3.5. Мавзулар асосида берилган маълумотларни умуллаштиради ва	Кичик гуруҳларга бўлинадилар. Топшириқлар бўйича ишлайдилар. Фаол қатнашадилар, такдимот учун материаллар тайёрлайдилар. Гуруҳдан сардор танлашади, унинг такдимотида ҳамкорлик қиладилар. Саволларга

	хулосалайди. Фаол иштирокчи талабаларни рағбатлантиради ва умумий баҳолайди.	жавоб берадилар. Тинглайдилар.
III-Якуний босқич (20 минут)	3.1. Ўқув фаолияти юзасидан хулоса билдирадилар. Мавзулар мақсадига эришишдаги талабалар фаолиятини таҳлил қилади ва ўзлаштира олмаган жойларини қайта ўқиб чиқишни тавсия этади.	Тинглайдилар.

Слайд-1

Тезкор-суров

1. Нутк нима?
2. Муомала нима?
3. Муомала маданияти нима?
4. Тил ва нутк?
5. Педагогик таъсир воситалари қандай?
6. Миллий, умуминсоний кадриятлар деганда нимани тушунасиш?
7. Педагогик муомала нима?
8. Саломлашиш одоби нима?

**7-Мавзу.Ўқитувчи ва уқувчи мулоқоти.
1.7.Маърузани олиб бориш технологияси**

<i>Маишулот шакли</i>	Тематик маъруза 2 с
<i>Маъруза режаси</i>	1. Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда педагог ва талаба ўртасидаги муомала маданияти. 2. Муомала жараёнида умуминсоний қадрият-ларнинг устиворлиги. 3. Муомала ва уни ўрганиш муаммолари. 4.Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.
<i>Ўқув маишулотининг мақсади</i>	Педагогик жараёнда инсоний муносабатлар, муомала маданияти, муомала турлари, воситалари, муомалани ўрганиш муаммолари ҳақида умумий билимларни шакллантириш
<i>Педагогик вазифалар:</i>	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i>
Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ёритилади;	Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ҳақида тушунчага эга буладилар
Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги тушунтирилади.	Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги тушуниб оладилар
Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақида маълумотлар берилади	Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақида маълумотларни урганиб оладилар
Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.	Шарқона муомала ҳақидаги тушунчаларни урганиб оладилар.
<i>Ўқитиш усуллари</i>	Маъруза, намоёиш, блиц-сўров, ақлий хужум. «Биргаликда уқиймиз» техникаси
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер технологияси слайдлар.
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Фронтал, жамоада ишлаш
<i>Ўқитиш шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

1.7.Маърузанинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Уқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи (15 минут)	1.1.Маъруза машгулотининг режаси билан таништириб, дарсдан кутиладиган натижаларни тушун-тиради. (1-слайд) Талабаларни фаоллаштириш учун «Тезкор савол-жавоб» уюштиради (2-слайд)	Тинглайдилар, ёзиб оладилар Саволларга жавоб берадилар.
II.Асосий босқич (55 минут)	2.1. Маъруза режасининг барча саволлари бўйича умумий тушунчаларни тушунтиради Асосий тушунчаларни ёзиб олишларини тушунтиради. (3-слайд) Фаоллаштирувчи савол-жавоб ўтказади ва «Биргаликда укиймиз» гуруҳларда ишлаш техникасидан фойдаланиб мавзуни ёритишга ҳаракат қилади. (4-слайд) Талабаларни кичик гуруҳларга бўлинишларини айтади. 1.Муомала шахс учун қандай аҳамиятга эга? 2. Муомаланинг қандай шакллари, воситалари мавжуд? 3 Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни. 4. Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (5-слайд) Гуруҳларга топшириқларни бажа-риши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдимотни ўтказишга ёрдам	Тинглайдилар, ўрганиб оладилар Асосий тушунчаларни ёзиб оладилар Саволларга жавоб берадилар. Ихтиёрий равишда гуруҳларга бўлинадилар Топшириқлар устида ишлайдилар.

	беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. Мавзуни мустахкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (6-слайд).	Гуруҳ аъзолари такди-мотга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар Кластер технологияси асосида хулосаларни келтирадилар
III. Яқуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради. 3.4. Талабаларга уйга вазифа қилиб: “Шахс ва унинг муомаласи” мавзусида эссе ёзиб келишни топшириқ қилиб беради. Ўзини-ўзи назорат қилиш учун саволлар беради. (7- слайд).	тинглайдилар Мустақил ишлаш учун топшириқни ёзиб олади

Слайд-1

РЕЖА 1. Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда педагог ва талаба ўртасидаги муомала маданияти. 2.Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги. 3. Муомала ва уни ўрганиш муаммолари. 4.Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.

Тезкор-суров

9. Муомала нима?
10. Муомала маданияти нима?
11. Шарқона муомала деганда нимани тушунаси?
12. Педагогик таъсир воситалари қандай?
13. Миллий, умуминсоний кадриятлар деганда нимани тушунаси?
14. Педагогик муомала нима?
15. Саломлашиш одоби нима?

Слайд-3

Педагогик муомала

Ўқув - тарбия жараёнида педагогик муомалани бошқариш услублари:

- Авторитар услуб;
- Демократитик услуб;
- Либерал услуб;
- Масофа услуби;
- Педагогик услуб;

Педагогик муомала

Укитувчининг талабаларга таъсир утказиш усулларининг муайян тизимидир

- Хамкорлик иштирокчиларининг узаро ахборот алмашинуви;
- турлича коммуникатив воситалар ёрдамида укитувчи томонидан талабалар билан узаро таъсир ва узаро муносабатни ташкил қилиш;
- муайян мақсадни дастурий асосда амалга оширишнинг режалаштириш ва утказиш функциясини бажаради;
- укув фаолиятини яқкаҳол бажаришнинг воситаси;
- тарбия жараёнини таъминлашнинг ижтимоий-психологик тизими;
- таълим ва тарбиянинг муваффақиятини таъминловчи укитувчи билан талабаларнинг узаро муносабатининг муайян тизимини ташкил қилишнинг усули;
- талаба индивидуаллигини такомиллаштириш истеъдодини қарор топтириш имконини берувчи жараён эканлиги;
- яқкаҳол фаолиятнинг субъекти сифатида руёбга чиқариш асослидир;
- укитувчи ва талабалар жамоасининг узаро таъсир малакаси, усули, тизими англашиниб унинг моҳияти, узаро ахборот алмашиши, таълимий ва тарбиявий таъсир утказиш узаро тушунишга эришиш ва уни ташкил этиш;

Слайд-4

«Биргаликда уқиймиз» техникасининг қондаси

Биргаликда уқиш: укув гуруҳи кичик гуруҳларга бўлинади. Хар бир кичик гуруҳ урганилаётган мавзунинг маълум бир соҳасида эксперт бўлади ва бошқаларга ургатади.

Хар бир гуруҳнинг мақсади барча бошқа гуруҳлар иштирокчилари мавзу саволларини тула ҳажмда эгаллаб олишдан иборат.

1-топширик

1. Муомаланинг қандай шакллари ва воситалари мавжуд?
2. Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни қандай бўлиши лозим?
3. Муомала маданияти деганда нимани тушунасиш?

2-топширик

1. Муомала шахс учун қандай аҳамиятга эга?
2. Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг урни, устиворлиги қандай бўлиши керак?
3. Хушмуомалалик, самимийлик деганда нимани тушунасиш?

слайд-7

Назорат саволлари

7. Педагогик муомала нима?
8. Муомала маданияти деганда нимани тушунасиш?
9. Шарқона муомала деганда нимани тушунасиш?
10. Педагогик таъсир воситалари ва шакллари қандай?
11. Миллий, умуминсоний қадриятлар деганда нимани тушунасиш?
12. Педагогик муомала нима?

8-Мавзу.Педагогик техника хақида тушунча,педагогик техникани шакллантириш усуллари

1.8..Маъруза машғулотининг таълим технологияси.

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони:25 та
Ўқув машғулотининг шакли:	Тематик маъруза.
Маъруза режаси:	1.Педагогик техника хақида тушунча. 2.Педагогик техниканинг таркибий қисмлари. 3.Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси. 4.Педагог нутқи.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Талабаларга педагогик техника ва унинг таркибий қисмлари
Педагогик вазифалар: • педагогик техника ҳақида умумий тушунча бериш; • педагогик техникани таркибий қисмлари билан таништириш; • педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси ҳақида маълумот бериш; • педагогик нутқ маданияти, нутқ темпини талабаларга тушунтириш.	Ўқув натижалари: • педагогик техникани оғзаки тушунтиради; • педагогик техникани таркибий қисмлари санаб ўтади; • педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси ҳақида тушунтиради; • педагогик нутқ маданияти, нутқ темпини тушунтиради.
Таълим методлари:	Маъруза, намоёйиш этиш, тезкор савол-жавоб.
Таълим воситалари:	Маърузалар матни, маркер, доска, кодоскоп, скотч слайдлар, тарқатма материаллар,қоғозлар.
Таълим шакли:	Фронтал, жамоавий, гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланишга ва гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш.	Назорат саволлари.

1.8.Маърузанинг технологик харитаси

Фаолият босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I. Кириш (5 минут)	1.1. Мавзу номи, мақсади, ўқув машғулотининг натижалари эълон қилинади. Ўтилаётган мавзу кўргазмали маъруза тарзида ташкил этилиши ҳақида эълон қилади. 1.2.Мавзу режаси билан таништирилади (1-слайд)	Эшитадилар. Ёзиб оладилар.
II. Асосий босқич (65 минут)	2.1.Тезкор – сўров техникасидан фойдаланиб, ўтилган мавзу эслатилади ва талабалар фаоллаштирилади: *Педагогик техника деганда нимани тушунасиз? *Техника нима? *Технология нима? *Нутк маданияти деганда нимани тушунасиз? *Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси деганда нимани тушунасиз? (2-слайд) 2.2 Педагогик техникага умумий тушунча берилади. (3-слайд). 2.3. Педагогик техникани таркибий қисмлари билан талабаларни таништирилади. (4-слайд). 2.4.Фаоллаштириш мақсадида савол берилади: 1.Педагог қандай инсоний хислатларга эга бўлиши керак? 2.Педагог қандай касбий хусусиятларга эга бўлиши керак? 3.Нутк маданияти, педагогик маданияти ҳақида тушунтиринг? Талабаларни 2 - гуруҳга бўлиб, юқоридагилар асосида умумлашган эссе ёзиш учун топшириқ берилади. (5-слайд)	Савол жавобда фаол қатнашадилар. Эшитадилар. Ёзиб оладилар. Саволларга жавоб берадилар Гуруҳларга бўлинадилар ва умумий хулосаларни тайёрлайдилар, тушунтириб берадилар
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1.Мавзу режаси асосида хулоса қилиб, энг муҳим маълумотларга талабалар диққатини жалб қилади.	Тинглашади.

	3.2. Гурухлардаги иш жараёни баҳоланади (6-слайд) Муҳокамада фаол қатнашган талабаларни рағбатлантиради, баҳолайди, ёзиб олади.	
--	--	--

1-слайд

Режа 1. Педагогик техника хақида тушунча. 2. Педагогик техниканинг таркибий қисмлари. 3. Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси. 4. Педагог нутқи.

2-слайд

«Тезкор-сўров» саволлари. * Педагогик техника деганда нимани тушунаси? * Педагогик техника нима? * Технология нима? * Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси деганда нимани тушунаси? * Нутқ маданияти деганда нимани тушунаси? * Нутқ техникаси нима? * Нотиклик санъати деганда нимани тушунаси?
--

3-слайд

Педагогик техника - уқитувчига уқув фаолиятида ҳам уқишдан ташқари фаолиятда ҳам зарур бўлган умумий педагогик малакалар мажмуидан ташкил топади. Педагогнинг педагогик техникаси – бу шундай бир малакалар йиғиндисидирки, у тарбияланувчилар қуриб эшитиб турган нарсалар орқали уларга уз фикрлари ва қалбини етказиш имконини беради
--

-слайд

Педагогик техниканинг таркибий қисмлари

- нуты техникаси
- мимика, пантомимика
- Маъноли ыраш
- хиссий психик ҳолат
- кайфият ва истехзоли табассум
- саводли гапириш
- Аник имо-ишора

5-слайд

1– гуруҳга топшириқ.

Эксперт варағи №1

- 1.Педагогик мимика ва пантомимика нима ва унга мисол келтиринг.
- 2.Тарбияси оғир талаба билан педагогнинг ҳамкорликдаги вазиятига оид педагогик вазият келтиринг.

Эксперт варағи №1

- 1.Педагогнинг руҳий ҳолати деганда нимани тушунасиш ва ўқув фаолиятига доир мисол келтиринг.
- 2.Дарсга қизиқмайдиган талабани дарсга қизиқтиришга доир педагогик вазият келтиринг.

6-слайд

Гуруҳларда ишлашни баҳолаш

Гуруҳлар.	Жавобнинг тўлиқлиги. (1,0)	Схемаларда берилганлиги (0,4)	Гуруҳ иштирокчисининг фаоллиги(0,6)	Баллар.	Баҳоиси.
1					
2					

9-Мавзу. Уқитувчининг педагогик маданияти.

1.9. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1. Ўқитувчилик виждони. 2.Талабчан ва адолатли бўлиш.
Ўқув машғулотининг мақсади: Педагогик маҳоратни эгаллаш воситалари тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> 1. Ўқитувчилик виждонини тушунтириш. 2.Талабчан ва адолатли бўлиш билан таништириш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1. Ўқитувчилик виждонини изоҳлайди. 2.Талабчан ва адолатли бўлишга таъриф беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, БББ технологияси, баён қилиш, кластер, ФСМУ техникаси
Ўқитиш воситалари	Проектор, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича “Кластер” техникасидан усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Ўқитувчилик виждонибиласиз?” (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Талабчан ва адолатли бўлиш ҳақида маълумот беринг?” (5-илова). «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. БББ технологияси” фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдмотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади

	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзуни эълон қилади ва “Мунозара ” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (8-Илова).	”Мунозара” усулини бажаринг.
--	---	------------------------------

1-илова

Педагогик маҳоратни эгаллаш воситалари

Режа:

1. Ўқитувчилик виждони.

2.Талабчан ва адолатли бўлиш.

Ўқув машғулотининг мақсади :Педагогик маҳоратни эгаллаш воситалари тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ўқитувчилик виждони ҳамда талабчан ва адолатли бўлиш изоҳлаб берилди.

2-илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

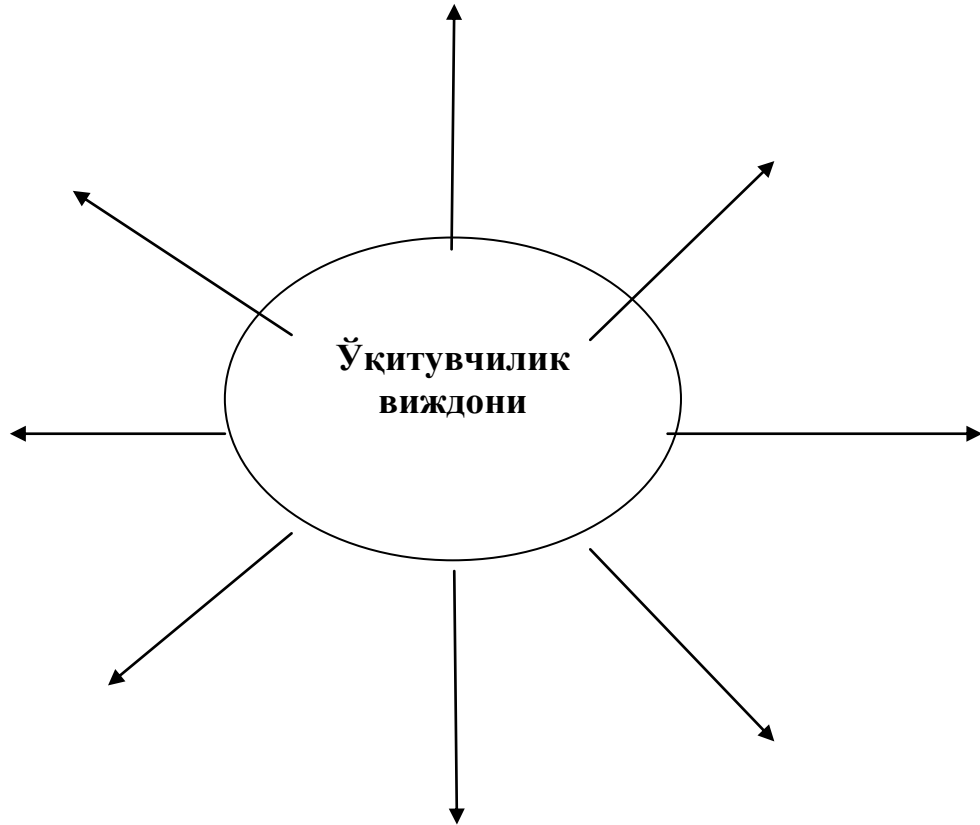
6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Ўқитувчилик виждони.

Виждон кишининг ўз хатти - ҳаракати, қилмиши, юриш- туриши учун одамлар, жамоатчилик олдидаги масъулият туйғусидир. У диёнат, инсоф, ҳалоллик, софдиллик деган маъноларни ҳам билдиради. Абдулла Авлоний: «Виждон деб руҳимизга, фикримизга таъсир қиладурган ҳиссиёт, яъни сезув – туймакдан иборат маънавий қувватни айтиладур» деб таъриф берган еди. Педагогик фаолиятда ўқитувчининг виждони таълим-тарбия жараёнида ахлоқий йўл – йўриқларини ва касбий бурчни қандай бажараётганини, назорат қилувчи маънавий кучдир. Ўқитувчи фаолиятида, ахлоқида, ҳулкида виждон ўз-ўзини назорат қилиш воситасидир. Ўқитувчилик бошқа касблардан ўзининг шу жиҳати билан кескин ажралиб туради. Ўқитувчилик виждони муаллимнинг ўз билими, тажрибаси ва қобилятини тўла ишга солиб, бошқаларни ўқитиш, тарбиялаш билан маърифатли қилишга даъват этади. Виждонли ўқитувчи таълим-тарбия ишларини юксак даражада амалга ошириш учун қўлидан келган барча ишларни қиладди. Ўқитувчилик виждони муаллимни болалар билан муомала – муносабатда оқилона таваккал қилишга ундайди, педагогликка тўғри келмайдиган хатти - ҳаракатларидан тияди, бола ўқишни бўшаштириб юборса, ёки ҳулкида бирор салбий ўзгариш рўй берса, беором қилиб қўяди; зарур бўлиб қолса, уй – рўзғор ишларини ҳам йиғиштириб қўйиб, дарсдан ташқари вақтларда ҳам мактабга бориб синфдан ташқари ишлар билан шуғулланишга даъват этади. Педагогик виждони ўқитувчининг сезгирлиги, хушёрлигини оширади. Педагогнинг ўз хато қилмишларини ақл қўли билан ҳам, қалб қўли билан ҳам сеза

Кластер методи

5-илова

Талабчан ва адолатли бўлиш..

Ўқитувчининг профессионал ахлоқий фазилатларидан бири талабчан ва адолатли бўлишдир. Муаллимнинг талабчанлигида унинг бола шахсига чуқур ҳурмати, боланинг кучи, қобилияти ва имкониятларига бўлган ишонч ифодаланади. Бу ҳақиқий инсонпарварликнинг намоён бўлиши, яъни ривожланаётган бола шахси тўғрисида, жамият учун фойда келтира оладиган баркамол кишини тарбиялаш тўғрисидаги ғамхўрликдир. Ўқувчилар лоқайдликни ёқтирмайдилар, аксинча яхши ният билан оқилона қилинган талабчанлик уларнинг муаллимга ҳурматини оширади. Ўқитувчи аввало ўзига нисбатан талабчан бўлмоғи керак, шундагина унинг болага нисбатан қўяётган талаблари ўринли, самарали бўлади. Муаллимнинг талабчанлиги адолатлилик билан узвий боғлиқ бўлмоғи зарур. Куч адолат ва ҳақиқатдадир! Адолат тушунчасининг мазмунида ҳақиқат, поклик, тўғрилиқ, куч-қудрат мужассамдир. Адолатлилик умуминсоний ва миллий ахлоқимизнинг муҳим хислатларидан ҳисобланади. Ислоҳ таълимотида адолат, адолатли бўлиш фазилати юксак қадрланади. Адолат кишилар ўртасидаги ўзаро муносабатларда одиллик билан иш тутишни тақазо қилади. Адолатлилик кишида ақл, соф мулоҳаза, олижаноблик ва мардлик мавжудлигини билдиради. Адолатли бўлиш, ўз сўзида туриш, қатъийлик демакдир. Адолатли киши софдил, кўнгли хотиржам, хавф-хатар, кулфатдан узоқ бўлади, одамларнинг ишончини қозонади.

Б./ Б. /Б технологиясини қўллаш қоидалари

	Мавзу саволи	Биламан	Билдим	Билишни хоҳлайман
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

- 1.Ўқитувчи одобининг таркибий қисмлари ўз ичига қандай хусусиятларни қамраб олади?
- 2.Педагогик назокатнинг моҳияти ва хусусияти нималардан иборат?
- 3.Ўқитувчи одобини шакллантириш учун қандай ишларни амалга ошириш

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

10-Мавзу. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.
10.1. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1.Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти. 2.Дарс таълим жараёнининг асосий шакли. 3.Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> 1.Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолиятини тушун тиради. 2.Дарс таълим жараёнининг асосий шакли билан таништиради. 3.Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлигини тушунтиради.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1.Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолиятини изоҳлайди. 2.Дарс таълим жараёнининг асосий шаклигатаъриф беради. 3.Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлигини тавсифлайди.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, ФСМУ техникаси, баён қилиш, Қандай техникаси , Вен диаграммаси
Ўқитиш воситалари	Проектор,график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади

	илова)	
	1.2. Машғулоти ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича «ФСМУ технологияси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти биласизми?» (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича «Қандай техникаси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Дарс таълим жараёнининг асосий шакли ҳақида маълумот беринг?» (6-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги . (7-илова). «Қичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “Вен диаграммаси” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (8-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини қўйиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдиротини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (9-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда қўйиладиган мавзунини эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик қўришларини сўрайди (10-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.

Режа:

1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.
3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

Ўқув машғулотининг мақсади: Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти, дарс таълим жараёнининг асосий шакли ҳамда ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги изоҳлаб бериш.

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.

Педагогик ва психология ўқитувчидаги уйғунлик методик маданият қирралари билан боғланиб кетади. Ўқувчининг онги, қобилияти, истеъдодига кучли таъсир кўрсатилиб, ахлоқий – маданиятли янги инсон шакллантирилади. Ўқитувчи бу масалаларни ҳисобга олиб, ўз маданият савияси, билими орқали ўқувчиларнинг қизиқиш ва маънавий еҳтиёжларини ўстиришга интилади. Бўлажак ўқитувчи учун методик маданият жуда муҳимдир. Мазкур таълимий жараёни эгаллаши учун ёш ўқитувчи муайян тушунча, билим ва кўникмаларни ўзлаштириб бориши керак. «Ўқитувчининг методик маҳорати», «Чет тили (физика, химия ва бошқа фанлар) ўқув предмети сифатида», «Муайян фанлар ўқитиш методикаси», «Таълимнинг техника воситаларидан фойдаланиш методикаси» каби ўқув қўлланмаларидан кенг фойдаланишга тўғри келади.

У ёки бу предметдан синфдан ташқари ишларни уюштиришга тайёргарлик кўриш, мактабда ўқув амалиётини ўтказиш ҳам методик маданиятнинг таркибий қисмларидан бирини ташкил этади.

Сиёсий маданият ўқитувчи маданият савиясини ўстиришнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Ушбу маданиятни билиш орқали ҳисобланади. Ушбу маданиятни билиш орқали ўқитувчилардан ижтимоий – сиёсий билимлар ҳажми янада ортади. Маънавий маданият ўз ичига кўпгина тушунчаларни қамраб олади. и.

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Жадвални тўлдириш

1-гуруҳ

Савол	Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-ринг	

5-илова

Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.

Дарс деб бевосита ўқитувчининг раҳбарлигида муайян ўқувчилар гуруҳи билан олиб бориладиган таълим машғулотида айтилади. Дарс - ўқув ишларининг асосий ташкилий шаклидир. Ҳозир мактабларимизда қўлланилаётган синф – дарс тизими куйидаги ташкилий шаклларида олиб борилади.

1. Ҳар қайси синф ёши ва билимига кўра бир хил даражадаги болаларнинг доимий гуруҳига ега бўлади.

2. Дарс машғулоти асосан 45 минутга мўлжалланган бўлиб, қатъий жадвал орқали олиб борилади.

3. Дарс бевосита ўқитувчининг раҳбарлигида жамоа ва якка шаклда олиб борилади.

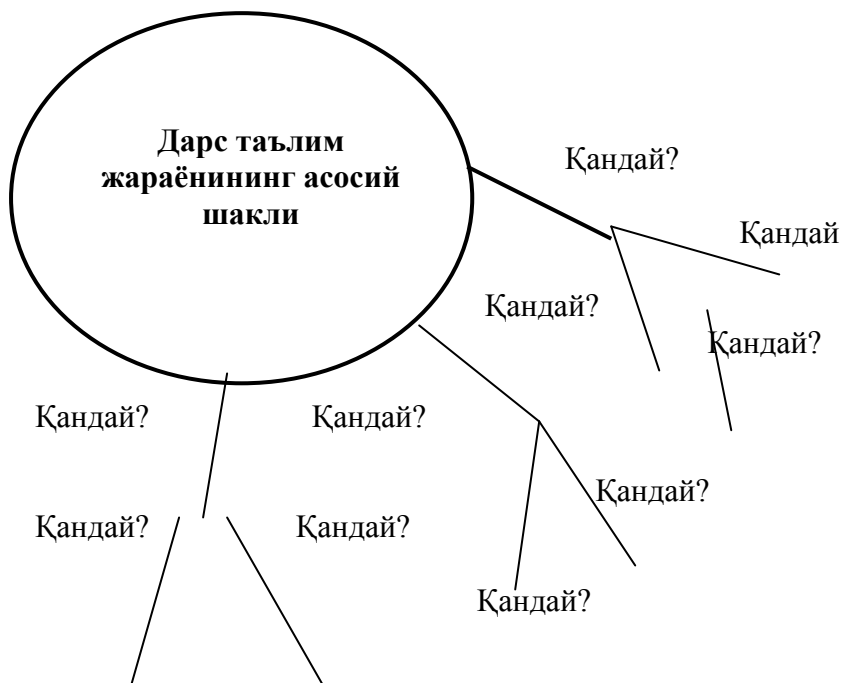
4. Дарс ўтилаётган материалнинг мазмунига қараб хилма – хил усулда олиб борилади.

Ҳар бир дарс турининг маълум тузилиш ва хусусиятлари бор нарса ўқитувчининг ўқув материални тўғри ва самарали тушинтиришига, мустаҳкам еса қолдиришга, такрорлашга ва унинг ўзлаштирилишини назорат қилиб боришга ёрдам беради. Маълум бир дарс тури билан олиб бориладиган машғулотларда иккинчи ҳатто, учинчи бир дарс турининг элементлари бўлиши мумкин.

6-илова

«Қандай» органайзерини тўлдилинг

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

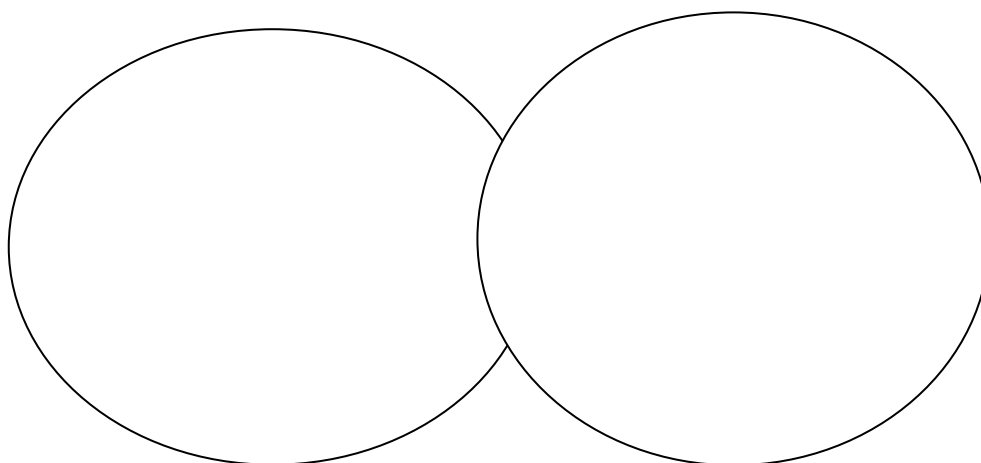
7-илова

Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

Ўқитувчи ҳар қандай дарсга тайёргарлик кўра туриб, қўйилган ўқув мақсадига еришмоқ учун дарснинг структураси ҳақида бош қотиради. Ҳар бир босқич учун ўқиш ишининг тегишли мазмун ва методларини танлаб олади. Дарс тузилишининг аниқлиги яхши дарснинг белгиларидан биридир. Агар дарс яхши тайёрланмаган бўлса, тегишли системада ўтилмайди, натижада ўқув мақсадига еришиб бўлмайди. Дарснинг сифати педагогнинг бу дарсга қандай тайёргарлик кўрганига боғлиқ бўлади. Фақат ёш ўқитувчилар эмас, балки мазкур фан бўйича бир неча бор дарс берган тажрибали ўқитувчилар ҳам дасрларга тайёргарлик кўришлари лозим. Ҳар бир янги дарс, ҳатто, айнан бир мавзу юзасидан бўлса ҳам, ҳеч қачон олдингисига ўхшамайди. Бу бир қатор сабаблар билан, аввало ўқувчилар гуруҳи, уларнинг тайёргарлик даражаси, дарснинг моддий жиҳатдан таъминланганлиги ва ҳаказолар билан изоҳланади.

Дарсларга дастлабки тайёргарлик ўқув йили бошлангунча тугалланади. У шартли равишда қуйидаги босқичларга бўлинади.

1. Квалификация характеристикасини, фан бўйича программани ва унга оид изоҳномани ўрганиш; ўқувчиларнинг ҳар бир тема бўйича егаллаб олишлари лозим бўлган билим, кўникма ва малакалари ҳажмини аниқлаш.
2. Дарсликлар, ўқув қўлланмалар материални ва фан бўйича ёки ишчилар тайёрланаётган тегишли ишлаб чиқариш тармоқларига оид назарий асарларни ўрганиш.
3. Фан, унинг айрим мавзу ва масалалари юзасидан дарсларни ўтказиш тажрибасини ва методикасига оид назарий масалаларни ёритувчи янги методик материалларни, журнал ва тўпламларидан олинган мақолаларни ўрганиш.
4. Жиҳозларни текшириш ва тартибга келтириш, уларни ремонт қилиш ва янгилаш, етишмаётган ва янги асобобларни сотиб олиш.

9-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.
3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

10-илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

11-Мавзу. Тарбиячилик маҳорати.

1.11. Маъруза машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: 25 та
Ўқув машғулотининг шакли:	Тематик маъруза
Маъруза режаси:	1. Педагогнинг дарсдаги маҳорати. 2. Ўқитувчининг ижодкорлиги 3. Педагогнинг маданияти. 4. Педагогнинг тарбиячилик маҳоратининг моҳияти.
Ўқув машғулотининг мақсади:	Дарс жараёнида педагогнинг тарбиячилик маҳорати ҳақидаги билимларни шакллантириш.
Педагогик вазифалар	Ўқув натижалари:
• Педагогнинг дарсдаги маҳорати ҳақида тушунча берилади; • педагогнинг ижодкорлиги. Ижодий ҳолати ҳақида тушунтириш; • педагогнинг маданияти ҳақида маълумот берилади; Дарс жараёнида педагогнинг тарбиячилик маҳоратининг моҳияти ҳақида умумий маълумот берилади;	• Педагогнинг дарсдаги маҳорати тушунчасига таъриф беради; • Педагогнинг ижодкорлиги ҳақида тушунча берилади ва унинг ижодий ҳолатини таҳлил қилади; • Педагогнинг маданиятининг омилларини тушунтириш; • Дарс жараёнида педагогнинг тарбиячилик маҳоратини санаб ўтади ва тушунтиради.
Таълим методлари:	Маъруза, суҳбат, мунозара, тезкор суров, Дельфи техникаси.
Таълим воситалари:	Маъруза матни, компьютер технологиялари, маркер, кедоскоп, скотч, формат коғозлар.
Таълим шакли:	Фронтал, гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланиладиган ва кичик гуруҳларда ишлашга мувофиқлашган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш:	Назорат саволлари.

1.11.Маъруза машғулотининг технологик харитаси.

Фаолият боскичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I.Кириш боскичи (15 минут)	1.1 Мавзу номи, максади. Укув машғулотининг натижалари эълон қилинади. Утилатган мавзу кургазмали маъруза тарзида ташкил этилиши ҳақида эълон қилади. 1.2 мавзу режаси билан таништилади(1-слайд) Талабалар фаолиятини баҳолаш меъзонлари Билан таништилади (2-слайд)	Маъруза машғулотининг мавзусини урганиб чиқадилар.
II.Асосий боскич (55 минут)	2.1.Тезкор-суров техникасидан фойдаланиб, утилган мавзу эслатилади ва талабалар фаоллаштирилади: - педагогнинг дарсадаги маҳорати ҳақида нима билиб олдингиз? - педагогик ижодкорлик нима? - педагогик маданият нима? - педагогик маданият қандай турлари бор? -Талабаларга мустақил ишлаш учун тезкор суров утқазилади(3-слайд) 2.2.Мавзунинг мазмунини , моҳиятини шакллантириш ва такомиллаштириш учун умумий тушунчалар беради.(4-слайд) Педагогик маданият ҳақида тушунча бериш(5-слайд) 2.3.Фаоллаштириш максатида талабаларни 2- гуруҳга бўлиб, юқоридагилар асосида топшириқлар берилади ва у асосида эссе ёзиш топширилади.(6-слайд) « Дельфи »техникаси асосида амалга оширилади (7-слайд) -педагогнинг жамият ҳаётидаги ўрни қандай? -педагог қандай тарбиячилик маҳоратга эга бўлиши керак деб	Савол – жавобга фаол қатнашадилар. Ёзиб оладилар. Ёзиб оладилар. «Дельфи» техникаси асосида ўз жавобларини формат қозғашади, гуруҳда муҳокама қилдилар ва ўз мулоҳазаларини хиссия қилиш учун

	уйлайсиз? - буюк алломалар тарбия ва тарбиячи хакида кандай фикрлар билдиришган? -тарбиячи кандай хусусиятларга эга булиши керак? 2.4.Якуний хулоса килишга талабаларни йуналтиради.Жавобларни шархлайди, аниклик киритади, тугрилайди 2.5.Якуний хулоса келтиради.	презентация киладилар. Эшитадилар Якуний хулоса бўйича уз фикрларини билдирадилар.
III Якуний боскич (10 минут)	3.1.Мавзуну умумлаштириб хулоса килади, фаол катнашган талабалар фаолиятини тахлил килади. 3.2. Келажакдаги касбий фаолиятларида бу бажарган ишларини муҳимлигини тушунтиради. 3.3. Мустакил ишлаш учун топширик беради: утилган мавзу бўйича БББ жадвалини тулдириб келиш.(8-слайд)	Эшитадилар Ёзиб оладилар.

1-слайд

РЕЖА		
1.	Педагогнинг дарсдаги маҳорати.	
2.	Укитувчининг ижодкорлиги.	
3.	Педагогнинг маданияти.	
4.	Педагогнинг тарбиячилик маҳоратининг моҳияти.	

2- слайд

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари		
86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«кониқарли»

3- слайд

ТЕЗКОР - СУРОВ

- педагогик махорат нима ?
- педагогнинг тарбиячилик махорати деганда нимани тушунаси ?
- педагогнинг ижодкорлиги деганда нимани тушунаси ?
- педагогик маданият нима ? ва унинг кандай турларини биласиз?

4-слайд

УМУМИЙ ТУШУНЧАЛАР

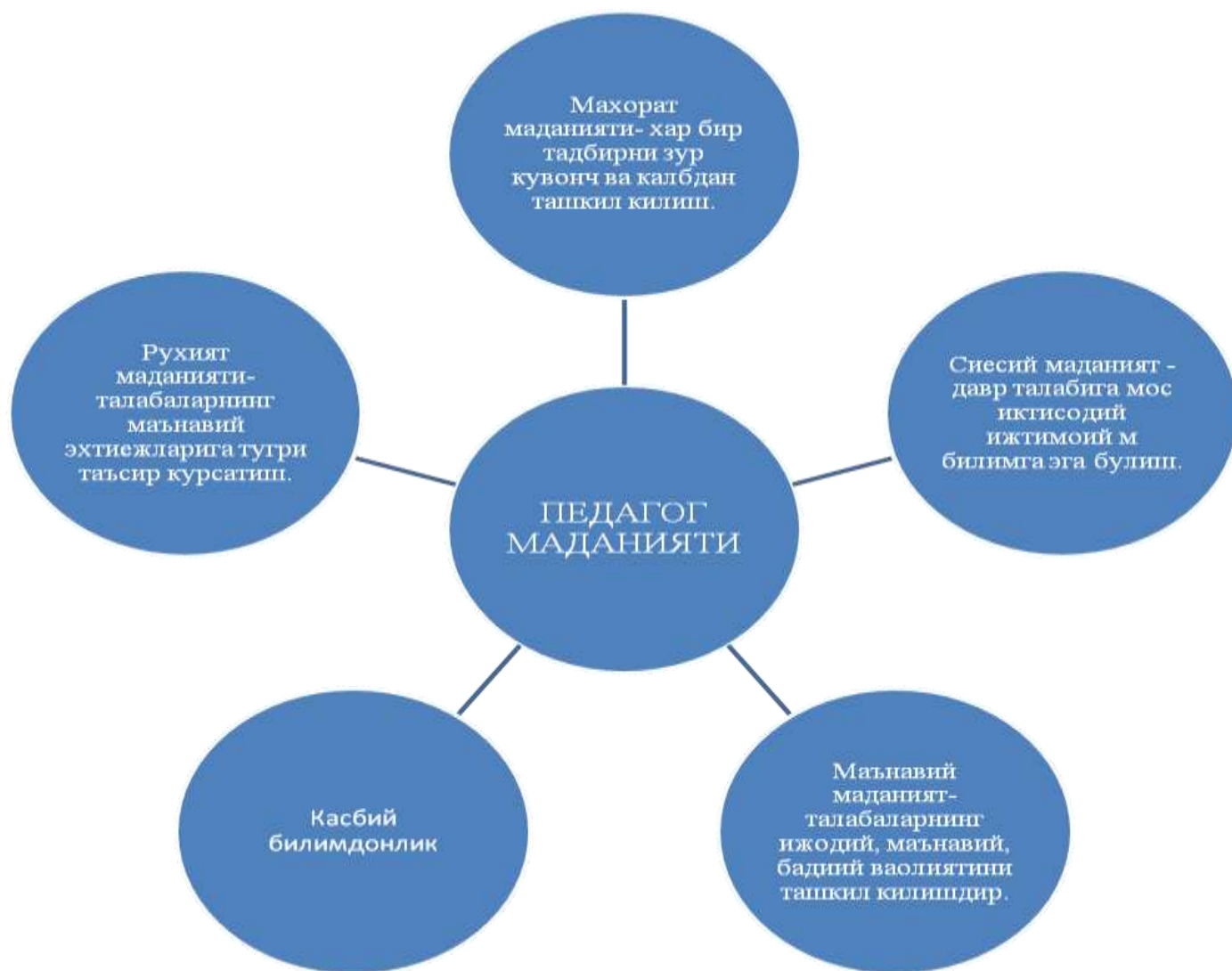
Тарбия - ижтимоий ходиса булиб, инсоният тараккиятининг турли боскичларида узига хос мазмун ва амалга ошириш шаклига эга. У инсонларнинг фаолияти жараенида уларнинг онги ва иродасини устиришга хизмат килади.

Тарбиявий жараен - онгли маъсулиятли жараен булиб , унда тарбиячи ва тарбияланувчиларни комил инсон килиб етиштиришда томонлама таъсир курсатади.

Маданият - жамиятда яшовчи фукароларнинг фаолият жараенида туплланган барча ижобий, ақлий ютуқлар мажмуаси.

Педагог маданияти - педагогнинг шахсий хусусияти, илмий савияси, сузлаш маданияти, юксак одоб-ахлоки тушунилади. педагог куйидаги маданият кирраларига эга булмоги керак: Рухият маданияти, Махорат маданияти, Сиесий маданият, Маънавий маданият.

5- слайд

6-слайд

1- гуруҳга топширик.

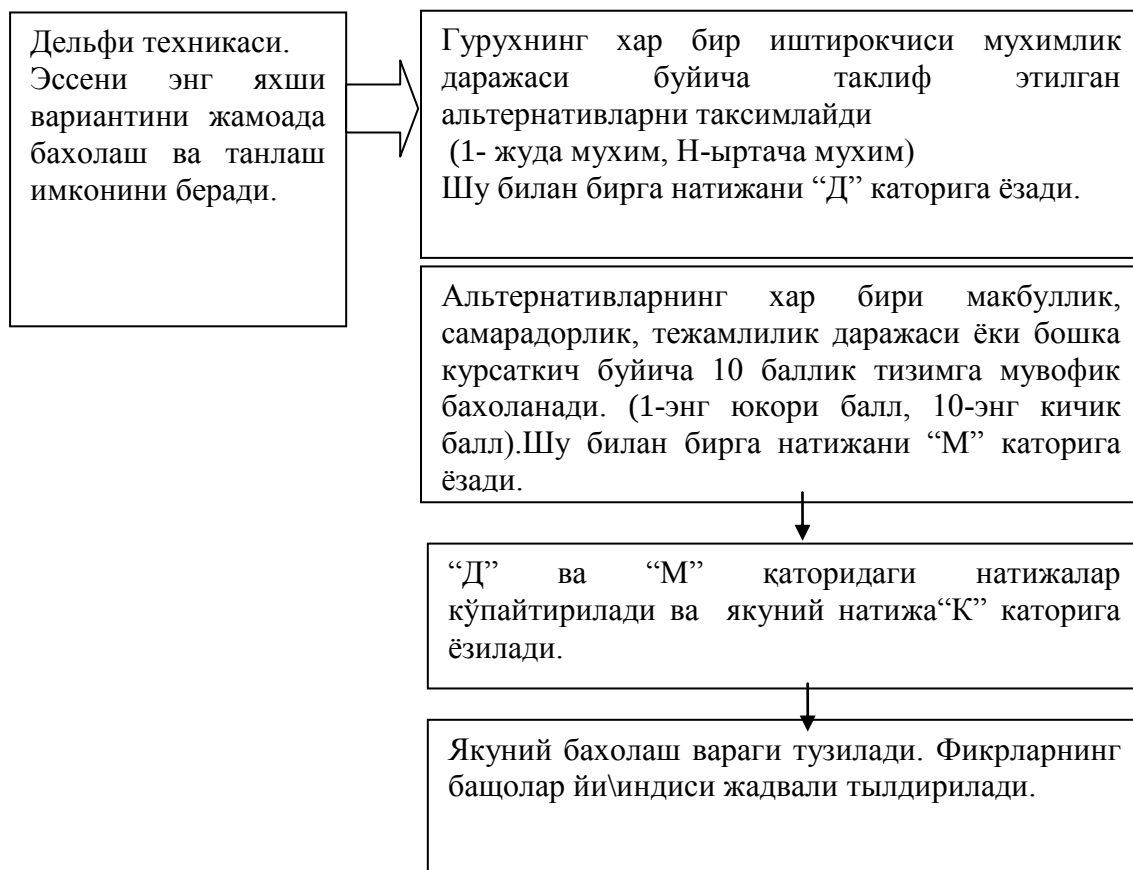
1. Педагог тарбия жараёнини самарали ўтиши учун қандай воситалардан фойдаланиши керак?
2. Тарбиявий ишларни ташкил қилишнинг миллий ва назарий асослари ҳақида нималар биласиз?

2-гуруҳга топширик.

1. Педагогнинг тарбиячилик фаолиятининг моҳияти нимада деб уйлайсиз?
2. Тарбиявий ишларни ташкил этиш йуналишларини тушунтириб беринг.

7-слайд

Дельфи техникаси.

«Дельфи» техникаси

фикрларнинг баҳолаш йиғиндиси жадвали

Гуруҳ	Муқобил ғоялар.								
	1 –гуруҳ.			2-гуруҳ.			3-гуруҳ.		
	Д	М	К	Д	М	К	Д	М	К
Қўпайтма йиғиндиси									

Д – даражали баҳо.

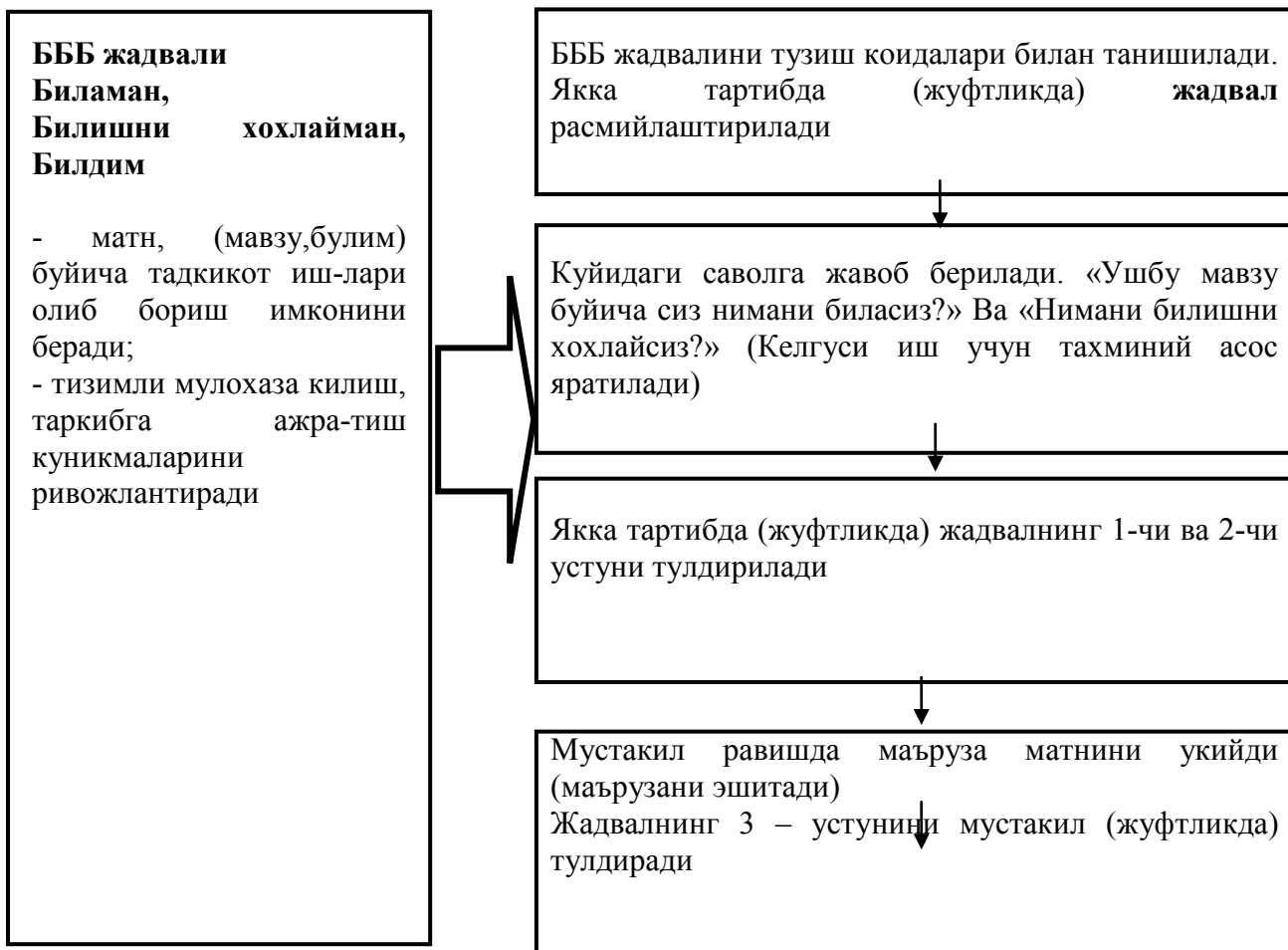
М – муқобил баҳо.

К – қўпайтма.

1-энг юқори балл.

10-энг паст балл.

8-слайд

БББ жадвалини тўлдириш учун тавсиялар

1. Таянч ибора ва тушунчалар билан танишиб чиқинг.
2. БББ жадвалини тўлдириш учун таянч ибора ва тушунчаларнинг тартиб Рақамидан фойдаланинг.

Биламан	Билишни хохлайман	Билдим
1	2	3

Таянч ибора ва тушунчалар

1.	Педагог	11.	Тарбиячилик маҳорати
2.	Педагогик жараён	12.	Касбий маҳорат
3.	Педагогик маҳорат	13.	Касбий билимдонлик
4.	Тарбия	14.	Педагогик малака
5.	Тарбиячи	15.	Педагогик мулоқот
6.	Педагогик техника	16.	Педагогик фаолият
7.	Маданият		
8.	Педагог маданияти		
9.	Сиёсий маданият		
10.	Маънавий маданият		

--	--	--	--

12-Мавзу.Ўз- ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш.
1.12. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1.Ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳияти. 2.Ўз- ўзини баҳолаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Ўз- ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> 1.Ўз-ўзини тарбиялаш нинг мазмуни ва моҳиятини тушунтиради. 2.Ўз- ўзини баҳолаш билан таништиради..	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1.Ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳиятини изоҳлайди. 2.Ўз- ўзини баҳолашга таъриф беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, Қандай техникаси, баён қилиш,ФСМУ техникаси
Ўқитиш воситалари	Проектор, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2- илова)	Ёзиб олади

2 босқич. Асосий жараён (60 дақиқа)	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова) Маъруза бўйича « Қандай техникаси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга қуйидаги савол билан мурожаат қилади: Ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳиятини биласизми ?» (4-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.
	2.2 Ўз- ўзини баҳолаш .(5-илова) «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. «Қандай » техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (6-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, такдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (7-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзунини эълон қилади ва «Мунозара» усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (8-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш.**Режа:**

1.Ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳияти.

2.Ўз-ўзини баҳолаш.

Ўқув маишулотининг мақсади Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш. тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳияти ҳамда ўз-ўзини баҳолаш изоҳлаб берилди.

2-илова

Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

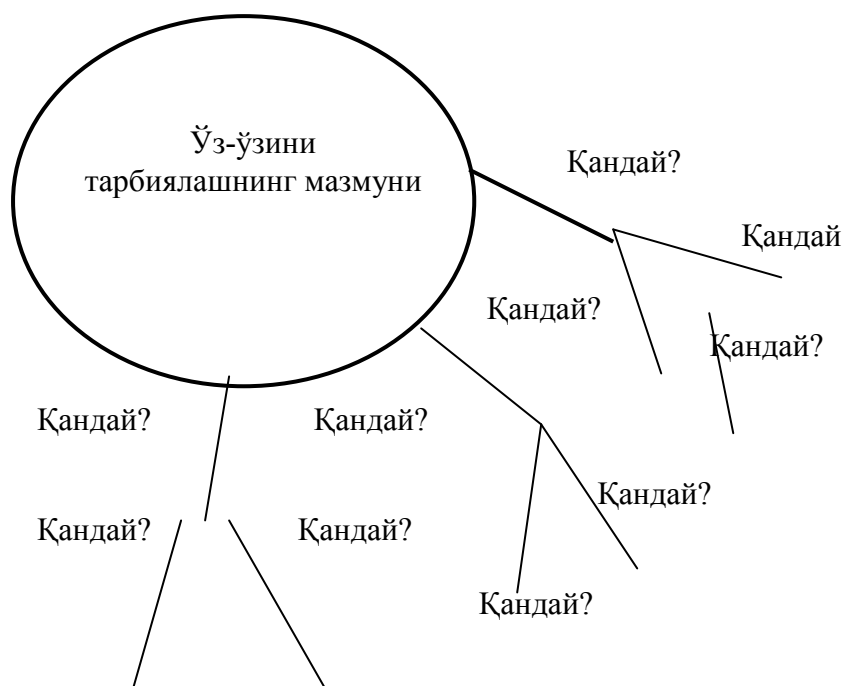
6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Ўз-ўзини тарбиялашнинг мазмуни ва моҳияти.

Ўқитувчининг асосий мақсади ҳамма ўқувчиларнинг муваффақиятли ўқишига еришишидир. Бунинг учун ўқувчилардан ўз устида ишлаши, ўз - ўзини тарбиялаши талаб етилади.Ўз - ўзини тарбиялаш ўз фаолиятини таҳлил қилишдан ва ўз шахсини такомиллаштиришдан бошланади. Ўқувчиларда шу ҳислатга еҳтиёж пайдо бўлгандагина тарбия жараёнини самарали деб ҳисобласа бўлади.Ўз - ўзини тарбиялаш ўқувчиларнинг ўзини - ўзи идора қилиш органлари фаолиятида қатнашишлари, уларнинг ижтимоий фаоллик мавқини шакллантиришнинг таъсирчан воситасидир.Ўқувчилар ўқишда, тарбияда, дам олишда у - ўзини тарбиялаш усулларида фойдаланадилар, ўз - ўзини тарбиялаш ташаббускорлик ва мустақилликка ундайди.Ўз - ўзини тарбиялаш сифатлари бола бунга тайёр бўлганда,у ўзини шахс деб англай бошлагач, амалий ишларда мустақиллик кўрсата бошлаган вақтда пайдо бўлади. Ўз - ўзини тарбиялашда маслаҳат ва кўрсатмалар берилиши лозим. Бунда ўқувчиларни ўзларига, хатти - ҳаракатларига танқидий руҳда муносабатда бўлишга ўргатиш жуда муҳимдир.

муаммо ҳал қилинади.

Ўз-ўзини баҳолаш.

5-илова

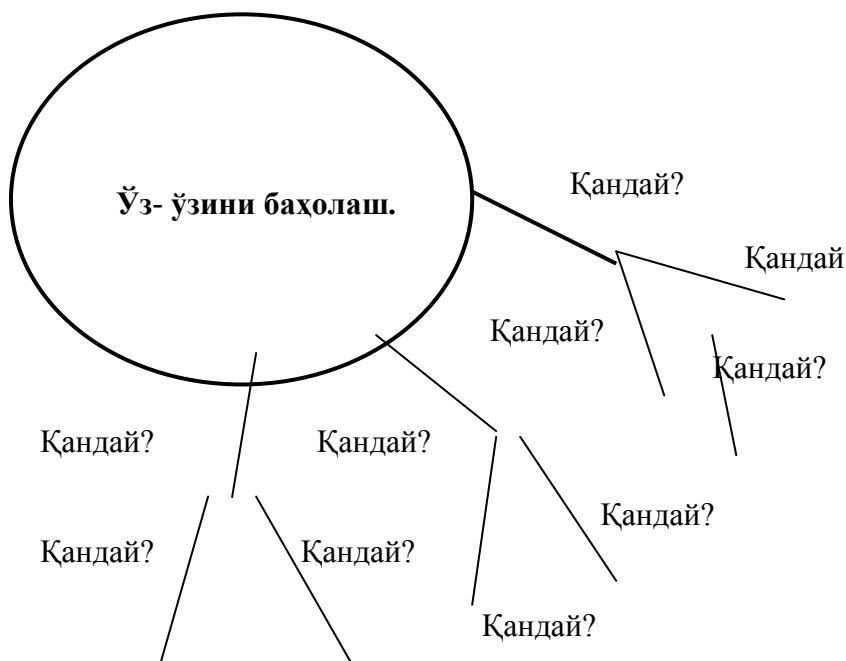
Ўқувчининг қобилиятини ўз кучи билан юзага чиқишига ёрдамлашиш зарур. Ўз - ўзини баҳолаш қийин, лекин ўқувчини бунга етарли тайёрлаш мумкин. Шу боис ўқувчи иродали бўлиши, ўз бурчини тушуниши, таҳсил ва тарбия олиш учун сабаблар бўлишига интилиши лозим.

Ўқувчилар ўз - ўзини тарбиялаш билан бирга ўз устида ишлаб боради. Ўз устида ишлаш асосан ўспиринликдан бошланади. Бунда уларнинг назарий тафаккурини шакллантиришда тўғарак ва факултатив машғулотлар муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга ўқувчининг бадиий асарларни ўқиши ва тушуниши орқали мустақил фикрлашга, мулоҳаза юритишга ва мунозарага ўрганиб боради. Унда аста - секин табиат ва жамият ҳақида ўзининг нуқтаи назари, эътиқоди, қараши шаклланади. Бу еса унда мустақил ўйлаши, тўғри ҳукм ва хулоса чиқариши, қатъий қарор қила олиш фазилатларини ўстиради. Ўқувчилар ўз устиларида ишлаш жараёнида уларнинг қобилияти, истеъдоди ривожланади. Уларда ўтиладиган дарслар, лаборатория ишлари ва амалий машғулотлар, реферат, конспект ёзиш каби таълимий фаолият турлари ўзлари ўзлаштириши зарур материалларни мустақил ҳолда тушунишга олиб келади. Бу еса ўз устида ишлашнинг муҳим омили саналади. Юқорида келтирган фикрларимизнинг барчаси ўқувчи фаолияти бўйича ёзилган. Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, ўз - ўзини тарбиялаш, ўз устида ишлаш фақатгина ўқувчи фаолиятида эмас, балки бутун бир шахс фаолиятида намоён бўлиши керак.

6-илова

«Қандай» органайзерини тўлдириш

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

7-илова

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ўз -ўзини назорат қилиш қандай амалга оширилади?
2. Ўқитувчида педагогик одобни шакллантириш қачондан бошланиши керак?
3. Ўз - ўзини таҳлил қилиш, ўз -ўзини баҳолаш дэганда нимани тушунасиш?.

8- илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:
В – биламан
+ - мен учун янги маълумот
- - мен билган маълумотни инкор қилади
? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.
2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

13-Мавзу. Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил қилиш.

1.13.Маъруза машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 2 соат	Талабалар сони: 50 та
Ўқув машғулотининг	Муаммоли маъруза.
Маъруза режаси:	1.Ўқитувчининг касбга оид маҳоратини шакллантиришда психологик-педагогик назарияларнинг аҳамияти. 2. Илмий педагогик маълумотларни қўллаш. 3.Педагогик фаолият жараёнида тарбиявий усулларнинг ўрни ва аҳамияти. 4.Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш.
Ўқув машғулотининг мақсади:	<i>Муаммога кириш ва уни ечимини топиш орқали педагогик тажрибанинг зарурлиги ҳақидаги билимларини такомиллаштириш</i>
Педагогик вазифалар: • педагогик касби, педагогик тажриба ҳақида умумий тушунча бериш; • педагогик – психологик назариялар ва уларнинг аҳамиятини тушунтириш; • педагогик маҳоратни шаклланиши, ривожлантиришга таъсир этувчи муаммони шакллантириш; • Педагогик фаолият жараёнида тарбиявий усулларнинг ўрни ва аҳамиятини ёритиб бериш. • Ўз-ўзини тарбиялаш, ўз-ўзини ишонтириш методининг афзалликларини тушунтириш. • кичик муаммочаларни ажратиш; • кичик муаммочаларни ва умуман муаммони ечимини топиш жараёнини кетма – кетлигини тушунтириш;	Ўқув натижалари: • педагогик касби, тажрибаси тушунчага таъриф беради; • педагогик-психологик назариялар ва уларнинг дарс жараёнидаги аҳамиятини урганади; • педагогик маҳоратни шаклланиши, ривожлантиришга таъсир этувчи муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрнини таҳлил қилади; • кичик муаммочаларни ажратади; • кичик муаммочаларни ва умумий муаммони ечиш йўллари аниқлайди; • таклиф қилинган муаммо ечимининг бир қанча вариантларини таҳлил қиладилар ва баҳолайдилар; • муаммо бўйича якуний хулосалар қиладилар.
Таълим методлари:	Маъруза, суҳбат, мунозара, тезкор сўров,6-6 техникаси.
Таълим воситалари:	Маърузалар матни, компьютер технологиялари, маркеркодоскоп, скотч, формат қоғозлар.
Таълим шакли:	Фронтал, гуруҳларда ишлаш.

Ўқитиш шарт-шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланишга ва кичик гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш.	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

1.13.Маъруза машғулотининг технологик харитаси.
(1 – машғулот)

<i>Фаолият босқичлари</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
Тайёргарлик босқичи. (5 минут)	Муаммони якуний хулосаларини ишлаб чиқади, кичик муаммони ва ҳар бир кичик муаммо бўйича оралик хулосаларни ишлаб чиқади. Муаммоларни ечимини топишни ва талабалар фаоллигини ҳамда онгли фаолиятларини таъминлайдиган муаммоли саволлар ва уларнинг жавобларини рўйхатини ишлаб чиқади. Муаммога кириш усуллари ва воситаларини аниқлайди.	Маъруза машғулотининг мавзусини ўрганиб чиқадилар.
I. Кириш босқичи (10 минут)	1.1. Мавзунини эълон қилади. 1.2.Ўқув машғулоти муаммоли шаклда ўтказилишини айтади. Ўқув машғулотининг мақсади ва кутилажак натижаларни тушунтиради, изох беради.	Эшитадилар, ёзиб оладилар.
II.Асосий босқич (55 минут)	2.1.Талабалар билимларини активлаштириш мақсадида суҳбат ўтказиш. қуйидаги саволларни беради: - Бугунги кунда педагогик тажриба ўқитувчи фаолияти учун қандай рол уйнайди? - Педагогик тажриба туплаш учун нима лозим? -Ўқитиш жараёнининг самарадорлиги қандай? -Сизнингча маҳоратли педагог қандай фазилатларга эга бўлиши керак? -Ўз-ўзини тарбиялаш деганда	Саволларга жавоб берадилар.

	нимани тушунаси? (1-илова) Талабаларни фаоллаштириш жараёнида, уларнинг янги мавзу бўйича қай даражада маълумотга эга эканлигини аниқланади. 2.2. Мавзу ҳақида қисқача маълумот беради. (Назарий ва амалий аҳамиятини тушунтиради). Талабаларни ўқув машғулоти жараёнида ечимини топиш зарур бўлган муаммога киритади. Муаммони ўртага ташлайди (2-илова). 2.3.Муаммони ечимини топиш бўйича фаолиятни ташкил қилади, талабалар таклиф қилган муаммо ечимларини улар билан биргаликда муҳокама қилади, таҳлил қилади. Юзага келган қийинчиликларни аниқлайди. 2.4.Муаммони ечимини топиш йўл-йўриқларини аниқлаш фаолиятини ташкил қилади: биринчи кичик муаммони ишлаб чиқади. Муаммоли саволларни талабалар олдида қўяди (2-илова) ва олдиндаги фаолиятнинг ўзига ҳос хусусиятларини тушунтиради 2.5. Талабаларни кичик гуруҳларга бўлади. Гуруҳларда ишлашни ташкил қилади. (3-илова) 2.6. Такдимот бошланишини эълон қилади. Гуруҳ ишларини натижаларини муҳокама қиладилар. Жавобларга қоникмасса қўйилган муаммоли саволга ўзи жавоб беради. 2.7.Биринчи кичик муаммони ечиш бўйича йўналтирувчи таклифлар беришни ташкиллаштиради. 2.8. Биринчи кичик муаммони ечиш бўйича оралиқ хулосалар келтиришни шакллантиради.	Эшитадилар. Муаммони долзарблиги англайдилар, ёзиб оладилар. Бирданига муаммони ечимини топиш мумкин эмаслигини англайдилар. Юзага келган тафовут-ларни, қийинчиликларни бартараф этиш бўйича ўз фикрларини билдира-дилар. Гуруҳларда ишлайдилар. Муаммоли саволлар бўйича аниқ жавобларни шакллантирадилар. (6 дақиқа ичида). Гуруҳларда ишлашни тасаввур этадилар, бошқа гуруҳларни жавобларини эшитиб, ўз фикрларини билдира-дилар, мунозара, таҳлил қиладилар. Кичик муаммони опти-
--	---	--

		мал ечимини топиш бўйича хулоса қиладилар.
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Кичик муаммони ечиш вақтидаги талабалар фаолиятини таҳлил қилади. Уларнинг гуруҳдаги ишлашларини, фаоллигини, тайёргарлигини баҳолайди. (4-илова). 3.2. Натижаларни шарҳлайди.	Эшитадилар. Ёзиб оладилар.

1-илова

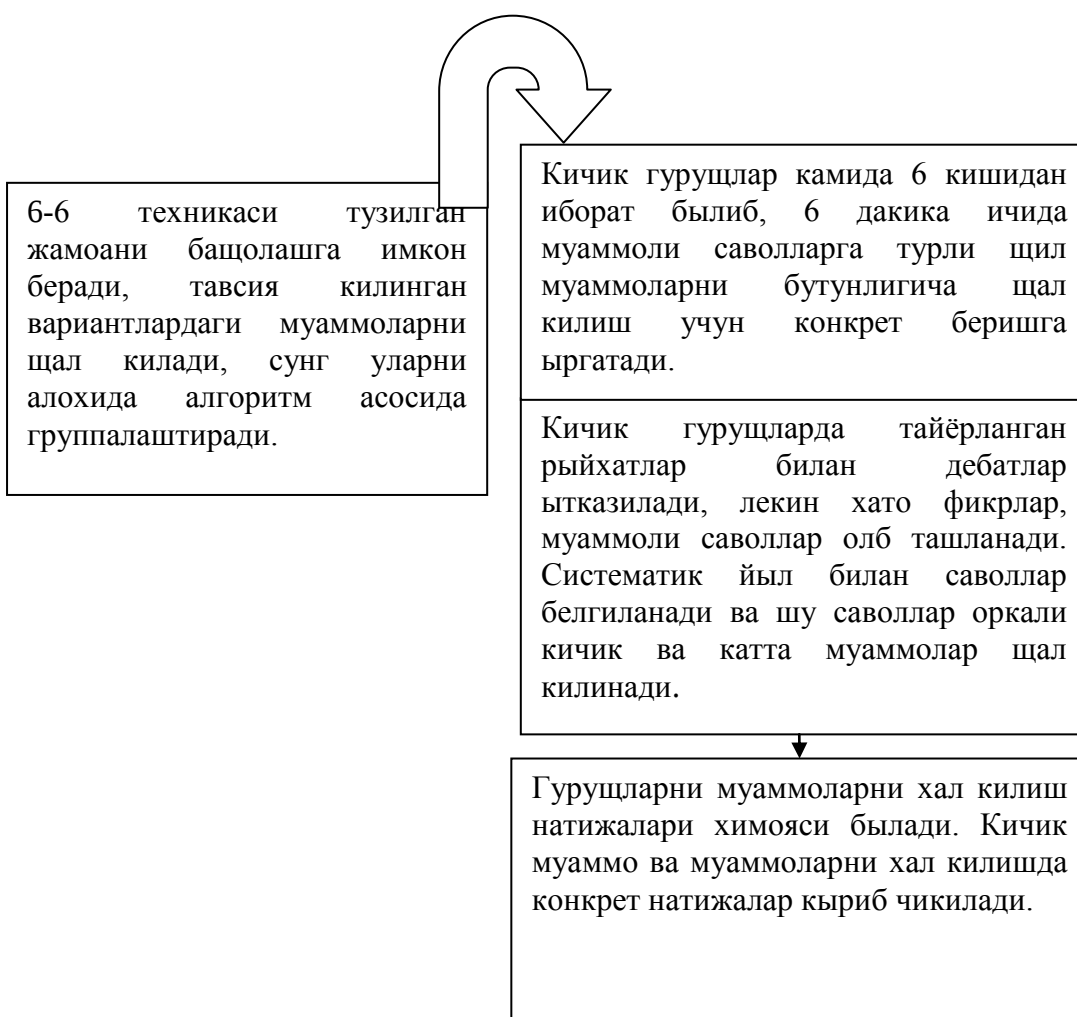
Тезкор савол-жавоб 1. Бугунги кунда педагогик тажриба уқитувчи фаолияти учун қандай рол уйнайди? 2. Педагогик тажриба туплаш учун нималарга эътибор бериш лозим? 3. Ўқитиш жараёнинг самарадорлиги қимматга бўлиши керак? 4. Сизнингча маҳоратли педагог қандай фазилатларга эга бўлиши керак? 5. Ўз-ўзини тарбиялаш деганда нимани тушунасиш?
--

Муаммони ишлаб чиқиш кичик муаммолар ва хулосалар, қарор қабул қилиш.

Муаммо: Таълим жараёнини самарадорлигини оширишда педагог маҳоратнинг зарурлиги.	
Биринчи кичик муаммо: Таълим жараёни ва педагог фаолиятини ҳар томонлама таҳлил қилиш ва баҳолаш зарурлиги.	
Кичик муаммони ечимини топишда ёрдам берувчи муаммоли саволлар: (1) Нима учун таълим жараёнини ва педагог фаолиятини ҳар томонлама таҳлил қилиш ҳамда баҳолаш зарурлиги пайдо бўлди? (2) Таҳлил ва баҳолашнинг мақсади нима? (3) Педагог фаолиятини таҳлил қилиш тартибини очиқ беринг. (4) Педагог фаолияти самарадор-лигига қандай омиллар таъсир қилади?	Ечим: 1. Ҳозирги шароитда ҳар бир ёшнинг ўз келажакини ўзи қўлига тайёрлашга ўргатиш; - ҳар педагог ёшларга таълим берадиган даражада билимга эга бўлиши; 2. Замонавий етук кадрларни келажакда билимли, тўлиқ фикр юритадиган, замонавий техникани ҳар томонлама эгаллаган шахслар қилиб шакллантириш. 3. Педагог фаолиятини таҳлил қилиш тартиби: - билим савияси.

	- касбий маҳорат - нутқ маданияти - аудиторияни бошқариш - одилона баҳолаш. - информацияни тезда англаб етиш. 4. Педагог фаолиятини самарадорлигига таъсир этувчи омиллар: - касбий билимдонлик; - касбий маҳорат; - бошқарувчилик; - ташкилотчилик; - новаторлик; - юксак маданият;
Хулоса: Таълим жараёни ва педагог фаолиятини ҳар томонлама таҳлил қилишда ёшларни педагогларни билим савиясини, бошқарувчилик, ташкилотчилик, новаторлик, педагогик қобилиятларини ошириш ва шакллантириш йўналишларига катта эътибор бериш лозим бўлади.	
Иккинчи кичик муаммо: педагог ходимларни педагогик маҳорати шакллантириш ва ривожлантириш зарурати	
Кичик муаммони ечимини топишда ёрдам берувчи муаммоли саволлар: (1) Педагог қандай инсоний хислатларга эга бўлиши керак? (2) Педагог қандай касбий хусусиятларга эга бўлиши керак? (3) Маҳоратли педагог бўлиши учун яна нималарга эга бўлиш керак? (4) Таълим жараёнини самарадорлигини ошириш учун педагогдан нима талаб қилинади.	Ечим: 1. Педагог - олижаноб, инсонпарвар, одоб-ахлоқли, маданиятли, маънавиятли, эътиқодли ва барча инсоний хислатларга эга бўлиши лозим. 2. Педагог касбига содиқлик, ташкилотчилик, педагогик қобилиятли, маҳоратли шахс бўлиши лозим. 3. Маҳоратли педагог бўлиши учун касбий билимга эга бўлиши, новаторлик, инновацияларни тезда ўзлаштира олиши лозим. 4. Таълим жараёнини самарадорлигини ошириш учун педагогдан таълимнинг инновацион, замонавий технологияларини ишлаб чиқиш, илғор услубиётни яратиш ва ўқув жараёнига жорий этиш талаб этилади.
Хулоса: Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки бугунги кунда таълим жараёнини самарадорлигини ошириш ҳамда педагог ходимларни педагогик маҳоратини шакллантириш ва ривожлантириш зарурати бугунги куннинг долзарб муаммоси бўлиб, бунинг учун асосий рол ўйнайдиган замонавий таълим технологиясини яратиш ва ўқув жараёнига тадбиқ этишни амалга ошириш керак бўлади.	
Умумий якуний хулоса: Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки педагог фаолиятини ҳар томонлама таҳлил қилишда ёшларни педагогларни билим савиясини, бошқарувчилик, ташкилотчилик, новаторлик, педагогик қобилиятларини ошириш ва шакллантириш йўналишларига катта эътибор бериш ҳамда бунинг учун асосий рол ўйнайдиган замонавий таълим технологиясини яратиш в ўқув жараёнига тадбиқ этишни амалга ошириш керак бўлади.	

3-Илова 6-6 техникаси

4-Илова

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

М – муқобил баҳо.

10-энг паст балл.

К – қўпайтма.

14-Мавзу. Педагогик назокат ва педагогик ахлоқ-одоб.

1.14.Маъруза машғулотининг таълим технологияси

Ўқув соати: 4 соат	Талабалар сони: 25-30 та
Ўқув машғулотининг шакли:	Тематик маъруза
Маъруза режаси:	1.Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча. Педагогик назокат-педагог ахлокининг ижодий куриниши. 2.Одоб ва ахлоқни шакллантирувчи асосий омиллар. 3.Талаба ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлантиришда педагог ёки раҳбар маҳорати 4.Мустақил ишлар-талаба ҳуққ маданиятини шакллантиришнинг асосий омили
Ўқув машғулотининг мақсади	Педагогик одоб-ахлоқ ва талаба ҳуққ маданиятини шакллантиришнинг асосий омиллари ҳақидаги билимларни шакллантириш.
Педагогик вазифалар: • педагогик одоб-ахлоқ ва педагогик назокат талаба ҳуққ – маданиятини шакллантиришнинг асосий омилларини тушунириш; • талаба - ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлантиришда педагог ёки раҳбар маҳоратини тушунириш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • кичик гуруҳларда ишлай олиш қобилиятларини шакллантириш; • Мустақил ишлар-талаба ҳуққ маданиятини шакллантиришнинг асосий омили эканлигини тушунириб, ўз нуқтаи назарига эга бўлишни шакллантиради; •мантикий ҳулоса чиқаришга ургатиш;	Ўқув натижалари: • педагогик одоб-ахлоқ ва талаба ҳуққ – маданиятининг асосий омилларини айтади; • педагогик маҳоратни шаклланиши, ривожлантиришга таъсир этувчи муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрни ҳақидаги маълумотга эга бўлади; • педагогик одоб-ахлоқ ва талаба ҳуққ маданиятини шакллантириш, педагогик назокат тушунчаларини оғзаки тушуниради; • педагогик адолат, ихтисосга доир виждон иззат-нафс ва педагогик орият тушунчаларини мазмуни моҳиятига ҳос хусусиятларини мазмунини ёритади.
Таълим методлари:	Маъруза, суҳбат, мунозара, тезкор сўров, Дельфи техникаси

Таълим воситалари:	Маърузалар матни, компьютер технологиялари, маркер, кодоскоп, скотч, формат қоғозлар
Таълим шакли:	Фронтал, гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароитлари:	Техник воситалардан фойдаланишга ва кичик гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш.	Оғзаки назорат, савол-жавоб, назорат саволлари.

1.14.Маъруза машғулотининг технологик харитаси.

Фаолият босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I. Кириш босқичи (15 минут)	1.1. Мавзу номи, мақсади, ўқув машғулотининг натижалари эълон қилинади. Ўтилаётган мавзу кўргазмали маъруза тарзида ташкил этилиши ҳақида эълон қилади. 1.2.Мавзу режаси билан таништиради (1-слайд) Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари билан таништиради. (2-слайд)	Маъруза машғулотининг мавзусини ўрганиб чиқади. Танишиб чиқади.
II.Асосий босқич (55 минут)	2.1.Тезкор – сўров техникасидан фойдаланиб, ўтилган мавзу эслатилади ва талабалар фаоллаштирилади: * Педагогик одоб нима? *Педагогик назокат деганда нимани тушунаси? *Педагогик ахлоқ нима? *Одоб ва ахлоқни шакллантирувчи асосий омиллар қайсилар? *Талаба ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлантиришда педагог ёки раҳбар маҳорати қандай бўлиши лозим? *Мустақил ишлар-талаба хулқ маданиятини шакллантиришнинг асосий омили эканлигини	Савол-жавобга фаол катнашади.

	тушунтиринг? (3-слайд) 2.2 Мавзунинг мазмунини, мохиятини шакллантириш ва такомиллаштириш учун умумий тушунча беради. (4-слайд). Педагогик одоб-ахлоқ ва талаба хулк-маданиятини шакллантиришнинг асосий омилларини тушунтиради. (5-слайд) 2.3. Фаоллаштириш мақсадида талабаларни 2 - гуруҳга бўлиб, юқоридагилар асосида топшириқлар берилади ва шу асосида эссе ёзиш топширилади. (6-слайд) «Дельфи» техникаси асосида амалга оширилади (7-слайд) -Ҳақиқий педагог деб, қандай педагогларни айтишимиз мумкин? -Сизнингча ҳақиқий педагог қандай фазилатларга эга бўлиши керак? -Ўқитиш жараёнининг самарадорлиги кимга боғлиқ? нима учун? -Сизнингча маҳоратли педагог қандай хусусиятларга эга бўлиши керак? 2.4. Якуний хулоса қилишга талабаларни йўналтиради. Жавобларни шарҳлайди, аниқлик киритади, тўғрилайди. 2.5. Якуний хулоса келтиради.	Ёзиб оладилар Ёзиб оладилар «Дельфи» техникаси асосида ўз жавобларини формат қоғозга ёзади-лар, гуруҳда муҳокама қиладилар ва ўз мулоҳазаларини химоя қилиш учун презентация қиладилар Эшитадалар Якуний хулоса бўйича ўз фикрларини билдирадилар.
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Мавзуни умумлаштириб хулоса қиладилар, фаол қатнашган талабалар фаолиятини таҳлил қиладилар. 3.2. Келажакдаги касбий фаолиятларида бу бажарган ишларини муҳимлигини тушунтиради. 3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради: ўтилган мавзу бўйича БББ жадвалини тўлдириб келиш (8-слайд).	Эшитадилар. Ёзиб оладилар.

1-слайд

Режа

- 1.Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча.
Педагогик назокат-педагог ахлокининг ижодий қуриниши.
 - 2.Одоб ва ахлоқни шакллантирувчи асосий омиллар.
 - 3.Талаба ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлан-тиришда педагог ёки раҳбар маҳорати
 - 4.Мустақил ишлар-талаба ҳуққ маданиятини шакллантиришнинг асосий омили
-

2-слайд

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

3-слайд

Тезкор – сўров

- * Педагогик одоб нима?
 - *Педагогик назокат деганда нимани тушунаси?
 - *Педагогик ахлоқ нима?
 - *Одоб ва ахлоқни шакллантирувчи асосий омиллар қайсилар?
 - *Талаба – ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлантиришда раҳбар маҳорати қандай бўлиши лозим?
 - *Мустақил ишлар деганда нимани тушунаси?
-

4-слайд

Одоб - бу ҳар бир инсоннинг жамоа билан бўлган мулоқотига ҳамда юриш-туришида узини тута билишини курсатади.

Ахлоқ – жамиятда қабул қилинган жамоатчилик фикри билан маъқулланган ҳуққ-одоб нормалари.

Маданият – жамиятда яшовчи фуқароларнинг фаолият жараёнида тупланган барча ижобий, ақлий ютуқлар мажмуаси.

Маънавият – инсон онгини ақс эттирувчи барча ижобий интеллектуал ғазилатлар мажмуасидир.

Мустақил фикрлаш – бу ғажмлаш, англаш, фикр юрийтишдан бошланади.

Тағаккур – инсон онгидаги мавжуд илмий-ҳаётий билимлар мажмуаларининг қерагини саралаб олиш ва амалиётга қуллаш.

Педагогик одоб-ахлоқ ва талаба хулқ-маданиятини шакллантиришнинг асосий омиллари:

- билим савияси.
 - касбий маҳорат
 - нутқ маданияти
 - аудиторияни бошқариш
 - одилona баҳолаш.
 - информацияни тезда англаб етиш.
 - касбий билимдонлик;
 - бошқарувчилик;
 - ташкилотчилик;
 - новаторлик;
 - юксак маданият;
 - юксак маънавият;
 - педагогик—одоб-ахлоқ;
 - педагогик назокат
-

1 – гуруҳга топшириқ

Эксперт варағи №1

1. Ҳақиқий педагог деб, қандай педагогларни айтишимиз мумкин?
2. Сизнингча маҳоратли педагог қандай фазилатларга эга бўлиши керак?

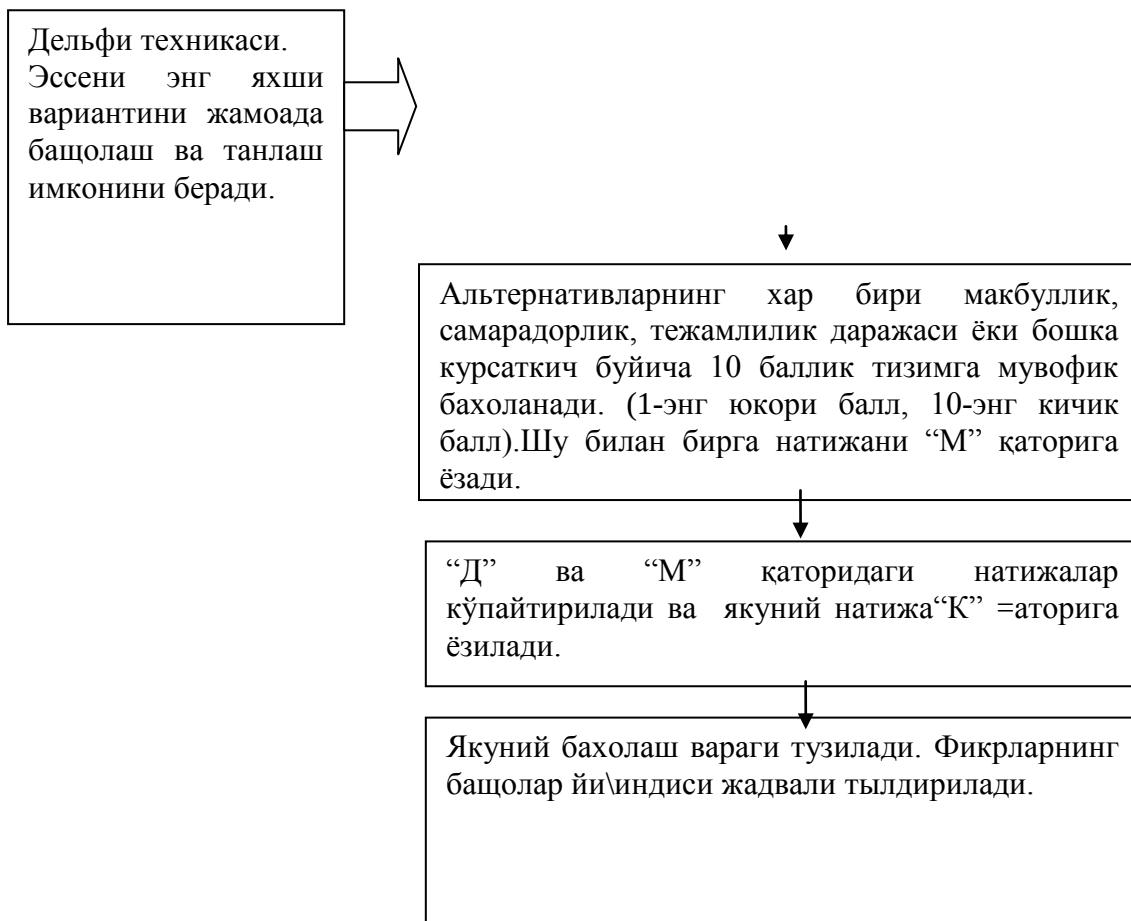
2 – гуруҳга топшириқ.

Эксперт варағи №1

1. Ўқитиш жараёнининг самарадор-лиги кимга боғлиқ? нима учун?
2. Сизнингча ҳақиқий педагог қандай хусусиятларга эга бўлиши керак?

Дельфи техникаси.

Гуруҳнинг ҳар бир иштирокчиси муҳимлик даражаси бўйича таклиф этилган альтернативларни таксимлайди
(1- жуда муҳим, Н-ыртача муҳим)
Шу билан бирга натижани “Д” каторига ёзади.

«Дельфи» техникаси
фикрларнинг баҳолаш йиғиндисиди жадвали

Гуруҳ	Муқобил ғоялар.								
	1 –гуруҳ.			2-гуруҳ.			3-гуруҳ.		
	Д	М	К	Д	М	К	Д	М	К
Кўпайтма йиғиндисиди									

Д – даражали баҳо.
М – муқобил баҳо.
К – кўпайтма.

1-энг юқори балл.
10-энг паст балл.

БББ жадвалини тўлдириш учун тавсиялар

1. Таянч ибора ва тушунчалар билан танишиб чиқинг.
2. БББ жадвалини тўлдириш учун таянч ибора ва тушунчаларнинг тартиб Рақамидан фойдаланинг.

Биламан	Билишни хохлайман	Билдим
1	2	3

Таянч ибора ва тушунчалар

1.	Педагог.	11.	Сухбат
2.	Талаба.	12.	Новаторлик
3.	Ташқи кўриниш	13.	Касбий маҳорат
4.	Билиш	14.	Педагогик назокат
5.	Тарбия	15.	Педагогик одоб
6.	Мулоқот	16.	Касбий билимдонлик
7.	Нутқ маданияти	17.	Актёрлик маҳорати
8.	Қобилият	18.	Талаба хулк-маданияти
9.	Педагогик техника	19.	Хакгўйлик
10.	Мимика ва пантомимика	20.	Вазиятлардан чиқа олиш қобилияти.

2.Амалий машғулотни олиб бориш технологияси
1- Мавзу. Педагогик маҳорат хақида тушунча, унинг уқитувчи
фаолиятидаги урни, аҳамияти.
1.2. Амалий машғулотни олиб бориш технологияси

Вақти: 2 соат	Талабалар сони: 20
Машғулот шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулот.
Маъруза режаси	1. Педагогик маҳорат фанининг мақсади ва вазифалари. 2. Педагогик маҳоратнинг таркибий қисмлари ва уларнинг моҳияти. 3. Ўқитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари. 4. Ўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар.
Машғулотнинг мақсади: Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлаш.	
Педагогик вазифалар	Ўқув фаолияти натижалари.
• мавзуни мустақил ўрганиш учун асос яратади; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам беради; • кичик гуруҳларда ишлашни ташкил қилади; • ўз нуқтаи назарига эга бўлишни шакллантиради; • мантикий хулоса чиқаришга кўмак беради;	• амалий машғулот режалари билан олдиндан танишиб чиқиб, тайёргарлик кўради; • педагогик маҳорат фанини предмети, мақсади ва вазифаларига таъриф беради; • педагогик маҳорат фанининг асосий тармоқлари санаб ўтади, ўзининг эркин фикрини намояндалаштади; • педагогик маҳоратнинг таркибий қисмларига изоҳ беради, ёритади. • педагогик маҳорат ва ўқитувчига қўйиладиган замон талаблари асосидаги тушунчаларни ўрганади;
Ўқитиш усуллари	Топшириқлар, амалий ишлаш усули, бахс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, «Пинборд» техникаси, «Кластер» техникаси
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, маркерлар, қоғозлар, скотч
Ўқитиш шакллари	Жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мувофиқлашган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш.

Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	1.1. Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади.	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади (1-илова).	Эшитадилар.
	1.3. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (2-илова).	ЎУМ га қарайдилар.
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1. Талабаларни фаоллаштириш мақсадида савол – жавоб ўтказилади. (3-илова).	Саволларга жавоб беради.
	2.2. Талабаларнинг фикрини умумлаштириб, уларни 3 та кичик гуруҳларга бўлади.	Кичик гуруҳларга бўлинади.
	2.3. 3 кишидан иборат эксперт гуруҳи ташкил қилинади. 2.4. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (4-илова). Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилишга ёрдам беради, кузатади, йуналтиради, маслаҳатлар беради.	Топшириқларни бажарадилар.
	2.5. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини бажариб, эксперт гуруҳига топширади. Ҳар бир эксперт гуруҳи ўзи кўриб чиққан топшириқларни тўғри ёки нотўғрилигини кўрсатиб беради. 2.6. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. 2.7. Ҳар бир гуруҳга педагогик маҳорат курсини мазмуни, мақсади, вазифалари юзасидан «Кластер» технологиясини ишлаб чиқишлари топширилади. (5-6-иловалар). 2.8. Натижалар текширилади, муҳокама қилинади. 2.9. Пинборд техникасидан фойдаланиб, педагогик маҳоратнинг назарий асослари, фаннинг бошқа фанлар билан алоқаси,	Жамоа бўлиб топшириқни бажарадилар, баҳс-мунозара юритадилар, қўшимчалар қиладилар, хулоса чиқа-радилар. Баҳолай-дилар. Эшитади. Вазифаларни бажарадилар.

	укитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари, бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар ҳақидаги билимлар мустаҳкамланади. (7-илова) 1- гуруҳ: педагогик маҳоратнинг назарий асослари, фанининг бошқа фанлар билан алоқаси, 2- гуруҳ: педагогик маҳорат фанининг бошқа фанлар билан алоқаси. 3- гуруҳ: ўқитувчи фаолиятининг асосий йўналишлари, бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар. 4-5-6 гуруҳлар (ҳар бир гуруҳда 2 тадан талаба) эксперт гуруҳлар. Ҳар бир гуруҳни биттадан эксперт гуруҳи назорат қилади, ёрдам беради. Ишлар тайёр бўлгач доскага мустаҳкамланади. Эксперт гуруҳлар алмашиб ишларни таҳлил қилади. Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ёрдам беради. Уларни баҳолаш мезонлари билан таништилади. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Дикқатларини кутиладиган натижага жалб қилади.	Тайёр ишларни доскага иладилар. Эксперт гуруҳлардаги талабалар ишларни таҳлил қилиб, изоҳлайди. Бир- бирини баҳолайди.
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади. Аниқлайди.
	3.2. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради.	Ёзадилар.

1-Илова

Кичик гуруҳларда ишлаш қондаси

- 1.Талабалар ишни бажариш учун зарур билим ва малакаларга эга бўлмоғи лозим.
2. Гуруҳларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.
3. Кичик гуруҳ олдига қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.
4. Гуруҳлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва тайзикқа учрамаслиги ҳақида огоҳлантирилиши зарур.
5. Гуруҳ иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, ўқитувчи уларга йўриқнома бериши лозим.
6. Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, ўз фикрингизни эркин намойён этинг.

Гуруҳларда ишлашни баҳолаш.

Гуруҳ лар.	Жавоб нинг тўлиқлиги. (1,0)	Схемалар да берилган лиги(0,4)	Гуруҳ иштирок чисининг фаоллиги(0,6)	Баллар.	Баҳоси.
1					
2					
3					

«Тезкор-сўров» саволлари.

1. Педагогик маҳорат фани нимани ўрганади?
2. Педагогик маҳорат фанининг вазифалари нималардан иборат?
3. Муомала нима?
4. Педагогик маҳоратнинг таркибий ыисмларини тушунтиринг?
5. Педагоглик фаолиятининг шарафли жихатлари деганда нимани тушунаси?

1 – гуруҳга топшириқ.**Эксперт варағи №1**

1. Педагогик мимика ва пантомимика нима ва унга мисол келтиринг.
2. Тарбияси оғир талаба билан педагогнинг ҳамкорликдаги вазиятига оид педагогик вазият келтиринг.

Эксперт варағи №2

Ўз касбига қарама - қарши бўлган мавзуда, яъни «болаларни севмайдиган педагог» мавзусида ҳикоя тузинг ва ёзган ҳикоянгизни расмлар орқали ватман қоғозда ифода этинг.

2 – гуруҳга топшириқ.**Эксперт варағи №1**

1. Педагогнинг руҳий ҳолати деганда нимани тушунаси ва ўқув фаолиятига доир мисол келтиринг.
2. Дарсга қизиқмайдиган талабани дарсга қизиқтиришга доир педагогик вазият келтиринг.

3 – гуруҳга опширик.

Эксперт варағи №1

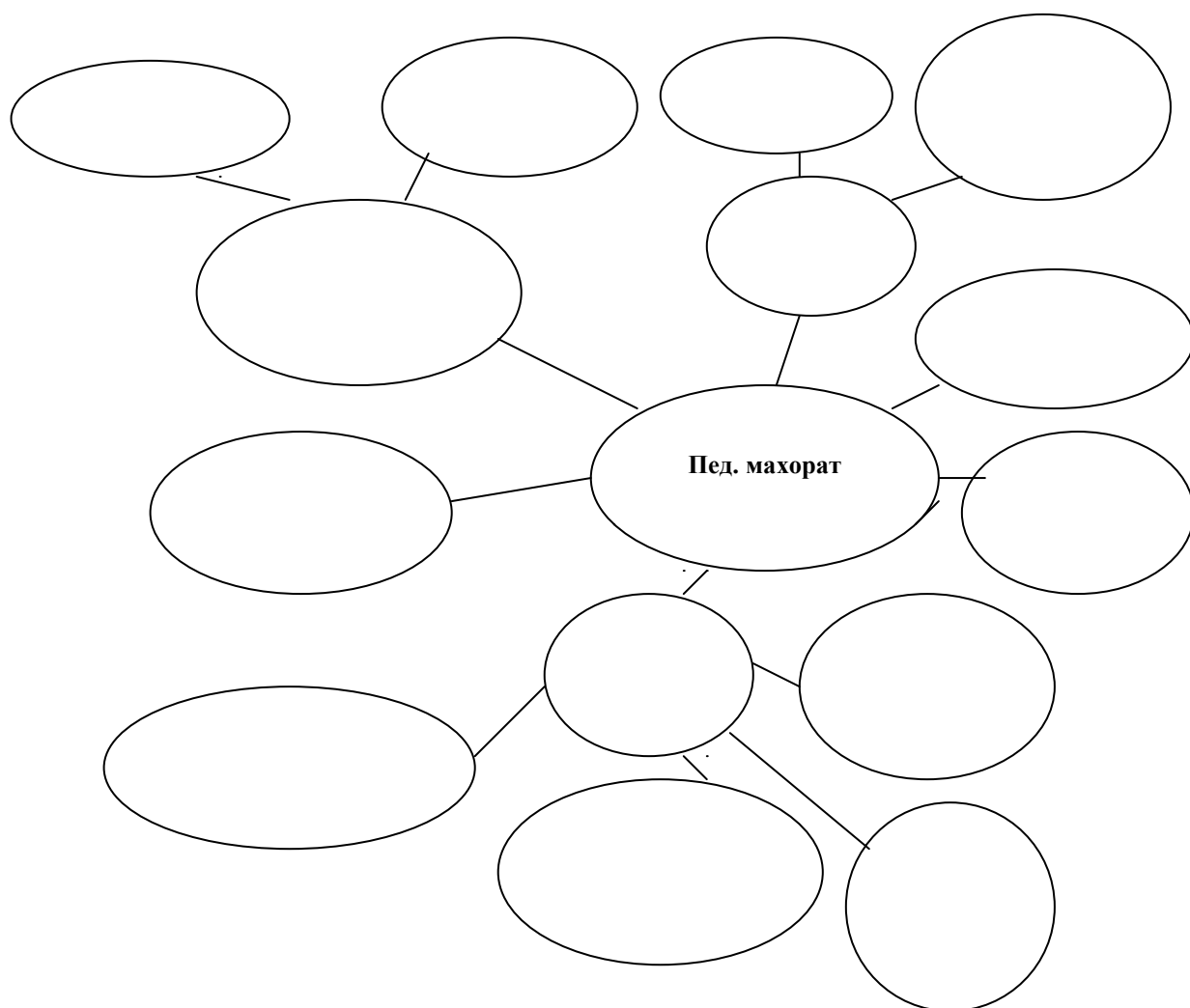
1. Педагогнинг дарсга тайёргарлигини қандай усуллар орқали билиш мумкин?
2. Гуруҳдаги болаларга қўшила олмайдиган талаба билан педагогнинг ҳамкорликдаги вазиятига оид педагогик вазият келтиринг.

Эксперт варағи №2

Ўз касбига қарама - қарши булган мавзуда, яъни «денгиз касаллигига учраган капитан» мавзусида ҳикоя тузинг ва ёзган ҳикоянгни расмлар орқали ватман қоғозда ифода этинг.

ова

КЛАСТЕР ТУЗИНГ

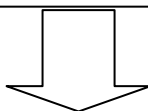
Кластерни тузиш қоидалари

1. Топшириқни диққат билан ўқиб чиқинг.
2. Фикрларни тармоқлантириш жараёнида пайдо бўлган ҳар бир фикрни ёзинг.
3. Имло хатолар ва бошқа жихатларга эътибор берманг.
4. Белгиланган вақт тугамагунча ёзишни тўхтатманг, фикрингизни жамлашга ҳаракат қилинг.
5. Фикрларни чегараламанг, улар ўртасида ўзаро алоқадорликка эътибор қаратинг.

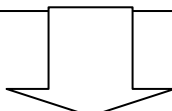
7-илова

Пинборд техникаси

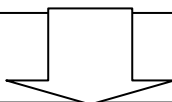
Муаммони ҳал қилишга оид фикрларни тизимлаштириш ва гуруҳлашни амалга ош(инглизчадан: pin – маҳкамлаш, board – доска) коллектив тарзда ягона ёки аксинча қарама-қарши позицияни шакллантиришга имкон беради

Ўқитувчи таклиф этилган муаммо бўйича ўз нуқтаи назарларини баён қилишни сырайди. Тўғридан-тўғри ёки оммавий ақлий ҳужумнинг бошланишини ташкил қилади (Рағбатлантиради).

Фикрларни таклиф қиладилар, муҳокама қиладилар, баҳолайдилар ва энг оптимал (самарали) фикрни танлайдилар. Уларни таянч хулосавий фикр (2 та сўздан кўп бўлмаган) сифатида алоҳида қоғозларга ёзадилар ва доскага маҳкамлайдилар.

Гуруҳ намоёндалари доскага чиқадиладар ва маслахатлашган ҳолда:

1. хато бўлган ёки такрорланаётган фикрларни олиб ташлайдилар;
 2. бахсли бўлган фикрларни ойдинлаштирадилар;
 3. фикрларни тизимлаштириш мумкин бўлган белгиларини аниқлайдилар;
 4. шу белгилар асосида доскадаги барча фикрларни (қоғоз варақларидаги) гуруҳларга ажратадилар;
 5. уларнинг ўзаро муносабатларини чизиқлар ёки бошқа белгилар ёрдамида кўрсатадилар: коллективнинг ягона ёки қарама-қарши позициялари ишлаб чиқиладилар.
- 2.

2-Мавзу.Педагогик фикр тарихи, ўқитувчи маҳорати масалалари.
2.2. Семинар машғулотининг ўқитиш технологияси

ВАҚТИ –2 СОАТ	ТАЛАБАЛАР СОНИ: 25-30 НАФАР
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича семинар машғулоти
Ўқув машғулотининг режаси	1.Шарқ мутафаккирларининг ижодларида мудариссларни танлаш ва уларнинг маҳорати 2.Ҳозирги замон педагогик фанида педагогик маҳорат ва педагогик техника 3.Педагогик маҳоратни эгаллаш учун ўқитувчидаги қобилиятлар
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Бу амалий машғулоти жараёнида саволлар ва муаммолар борасида суҳбат ўтказилади. Бу дарсда “ақлий ҳужум” усулини ҳам қўллаш мумкин. Шунингдек, тест ва масалалар ечиш мумкин.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш. - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - ахборотларни таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантириш;	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1.Шарқ мутафаккирларининг ижодларида мудариссларни танлаш ва уларнинг маҳорати тўғрисида таъриф бериш 2.Ҳозирги замон педагогик фанида педагогик маҳорат ва педагогик техникани тавсифлаш. 3.Педагогик маҳоратни эгаллаш учун ўқитувчидаги қобилиятларни изоҳлаш.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Блиц-сўров, биргаликда ўқиймиз, оила сўзларига кластер, мунозара.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув қўлланмаси, проектор, флипчарт, маркер, доска.
Ўқитиш шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш, индивидуал ва гуруҳ бўйича ўқитиш.
Ўқитиш шарт-шароити	Компьютер технологиялари, проектор билан таъминланган, гуруҳда дарс ўтишга мослаштирилган аудитория.

Семинар машғулотининг технологик картаси (2-машғулот)

БОСҚИЧЛАР, ВАҚТИ	ФАОЛИЯТ МАЗМУНИ	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув натижаларини эълон қилади, уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. Машғулот ҳамкорликда ишлаш технологиясини қўллаган ҳолда ўтишни маълум қилади. 1.2. Ақлий хужум усулидан фойдаланган ҳолда аудиториянинг тайёргарлик даражасини аниқлайди: Уларнинг мазмунларини ҳам биласизми? Мазмунининг муҳокамаси гуруҳларда давом этишини эълон қилади.	1.1. Мавзуни ёзади ва саволларга жавоб беради.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Талабаларни 3 гуруҳга бўлади, ҳар бирига вазифа беради (2-илова). Кутилаётган ўқув натижаларини эслатади. 2.2. Гуруҳда ишлаш қондаси билан таништиради (1-илова). Баҳолаш мезонларини ҳам намойиш қилади. 2.3. Вазифани бажаришда ўқув материаллари (маъруза матни, ўқув қўлланма)ларидан фойдаланиш мумкинлигини эслатади. Гуруҳларда иш бошлашни таклиф этади. 2.4. Тайёргарликдан кейин тақдимотни бошлангани эълон қилинади. 2.5. Талабалар жавобини шархлайди, хулосаларга эътибор беради, аниқлик киритади. 2.6. Талабаларга инсерт усули бўйича ифодаланган жадвални намойиш қилади ва устунларни тўлдиришни айтади. Тушунчаларга изоҳларни тўғрилайди ва саволларга жавоб қайтаради. Гуруҳлар фаолиятига умумий балл беради.	2.1. Ўқув натижаларини тақдим қиладилар. 2.2. Саволлар беради. 2.3 Жавобларни тўлдиради. 2.4. Жадвал устунларини тўлдиради ва муҳокамада иштирок этади.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Машғулотни якунлайди, талабаларни баҳолайди ва фаол иштирокчиларни рағбатлантиради. 3.2. Мустақил иш сифатида “Ҳозирги замон педагогик фанида педагогик	3.1. Эшитадилар. 3.2 Топшириқни оладилар.

	махорат ва педагогик техникани” мавзусида “эссе” ёзишни топширади.	
--	---	--

Ўқув машғулоти

1-илова

Инсерт усули

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қоидаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матннинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:

В – биламан

+ - мен учун янги маълумот

- - мен билган маълумотни инкор қилади

? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.

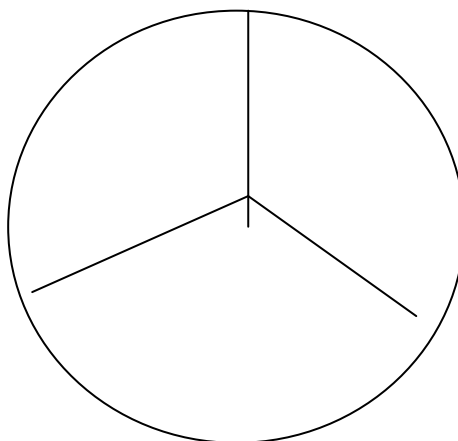
2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштинг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

2-илова

Соат миллари

Ўтган замон

Ҳозирги замон

Келаси замон

3-Мавзу. Педагогик қобилият.
2.3. Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

Вақти: 2 соат	Талабалар сони: 25-30та
Машғулоти шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулоти.
Семинар режаси	1.Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият. 2.Қобилиятнинг психологик-педагогик тавсифи. 3.Педагогик қобилиятнинг асосий турлари. 4.Ўқитувчининг коммуникатив қобилиятини ривожлантириш услуги.
Машғулотининг мақсади: Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.	
Педагогик вазифалар	Ўқув фаолияти натижалари.
• мавзунини мустақил ўрганиш малакаларини шакллантириш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • гуруҳларда ҳамкорликда ишлаш кўникмаларини шакллантириш; • ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, мустақил ишлаш қобилиятларини ўстириш; • мантикий хулоса чиқаришга кўмак бериш;	• мавзу бўйича амалий билимларга эга бўлади; • педагогик қобилият хақидаги тушунчага эга бўлади; • қобилиятни шакллантирувчи ва такомиллаштирувчи омилларни ўзлаштиради; • педагогик қобилият турларини мустақил равишда ўрганиб, кўрсатиб беради; • педагогик қобилиятни шаклланиши, такомиллаштиришга таъсир этувчи муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрнини мустақил равишда ўрганиб, таҳлил қилади ва изоҳлайди.
Ўқитиш усуллари ва техника	Амалий ишлаш усули, бахс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, Кластер
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, маркерлар, қоғозлар, скотч
Ўқитиш шакллари	Жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мувожааланган аудитория.

Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.
-----------------------	--

2.3.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади (1-илова).	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2.. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (2-илова).	Тушуниб оладилар
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1. «Блиц – суров» техникасидан фойдаланган ҳолда талабаларга бир катор саволлар билан мурожаат қилади. (3-илова) • Педагогик қобилият нима? • Тугма қобилият нима? • Ўз-ўзини тарбиялаш деганда нимани тушунасиш? • Педагогик қобилиятни асосий турларини тушунтириб беринг	Ўз фикрларини эркин билдира-дилар. Органайзерни тўлдирадилар.
	2.2.Касбий педагогик қобилиятларни аниқловчи топшириқлар беради, тушунтиради. (4-илова)	Топшириқлар ус-тида ишлайди-лар.
	2.3. Талабаларни жавобларини жавоблар варақаси (5- илова) таҳлил қилинади.	Жавобларини текширадилар
III. Якуний босқич (10 минут)	Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади. Аниқлайди.
	3.2. Талабалар хулк-маданиятини, эркин, мустакил фикр доирасини кенгайтириш ва такомиллаштириш учун мустакил ишлар мавзулари билан таништиради. (6- илова)	ЎУМ га қарайдилар.

Кичик гуруҳларда ишлаш коидаси

1. Талабалар ишни бажариш учун зарур билим ва малакаларга эга бўлмоғи лозим.
2. Гуруҳларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.
3. Кичик гуруҳ олдида қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.
4. Гуруҳлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва тайзикқа учрамаслиги ҳақида огоҳлантирилиши зарур.
5. Гуруҳ иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, ўқитувчи уларга йўриқнома бериши лозим.
6. Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, ўз фикрингизни эркин намоён этинг.

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари.

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

*Касбий педагогик қобилиятларни
аниқловчи топшириқлар*

Қуйида турли хилдаги касбий педагогик қобилиятларни аниқловчи 14 хилдаги педагогик вазиятлар берилмоқда. Уларни ҳал этиш бир мунча вақт талаб этади. Ўқитувчи дарс жараёнида ҳар битта вазиятдан унумли фойдаланиши мумкин. Бу муаммоларни ҳал этишда қуйидаги топшириқларни белгилаб олиш мақсадга мувофиқ:

I БОСҚИЧ

Бу босқич 3 та топшириқдан иборат.

1-топшириқ. Ҳар бир педагогик вазиятни биттадан талабага бўлиб беринг.

2-топшириқ. Ҳар бир талаба берилган педагогик вазиятларни мазмун моҳиятини аниқлаб олсин.

3-топшириқ. Бўлиб олинган вазиятлар мазмуний изоҳини талалабалардан оғзаки сўранг ва улар жавобини тингланг.

II БОСҚИЧ

Бу босқичда талабаларнинг ҳар бирига барча педагогик вазиятлар тегишли жавоблари билан тарқатилади. Тарқатилган ҳар бир вазиятларни талабалар ўзлари ҳеч кимнинг ёрдамисиз бажариши лозим.

Олдингизда ноқулай педагогик вазиятлар қатори берилган. Уларнинг ҳар бири билан танишиб чиқиб, берилган вазиятга таъсир жавоб вариантлардан фикрингизга кўра тўғрисиани танланг.

1-ВАЗИЯТ

Дарсни бошладингиз, аудиторияда тинчлик ҳукмрон сурмоқда. Бирдан кимдир кулуб юборди. Сиз кулиб турган талабага савол ва хайрат назари билан қарадингизда, у сизга тик қараб гапирди: “Мен учун сизга қарш доим кулгили ва кулгим келади”.

Бунга сиз қандай таъсирланасиз?

1. “Мана сенга!”
2. “Сенга нимаси кулгили?”
3. “Билганингни қил”
4. “Сен, нима жиннимисан?”
5. “Хушчақчақ одамларни ёқтираман”
6. “Сенда хуш кайфиятни уйғотганимдан хурсандман

2-ВАЗИЯТ

Бу аудиторияда бир неча дарс ўтганимиздан сўнг, талаба сизга юзланиб, “Мен ўйламайманки, сиз педагог сифатида бизларга бирор нарсани ўргатасиз”

Сизнинг таъсирингиз:

1. “Сенинг ишинг ўқиш, ўқитувчига ўргатиш эмас”
2. “Сендайларни, мен, албатта, ҳеч нарсага ўргатолмайман”
3. “Балки, сенга бошқа гуруҳга ўтиш ёки бошқа ўқитувчида ўқишинг маъқулроқдир”
4. “Шунчаки, сен ўқишни ҳоҳламайсан”
5. “Ўқини, нимаси сен билмай деб, ўйдайсан”

3-ВАЗИЯТ

Талаба ўқитувчига қараб, берилган вазифани бажаришни хоҳламаган ҳолда гапиряпти “Мен бу вазифани бажаришни хоҳламайман”

Ўқитувчининг таъсири қандай бўлиши керак?

1. “Хоҳламайсанми- мажбурлаймиз”
2. “Унда нима учун ўқишга келдинг?”
3. “Сенга шунча ёмонроқ бўлади, ўқимай қолавер. Сенинг хулқинг бир одамни эслатадики, у ўзининг юзига аччиқ қилиб, бурнини кесиб олишни хоҳларди”
4. “Сен ўзингга бу тўғрида ҳисоб берасанми, бу сен учун нима билан тугаши мумкин?”
5. “Тушунтириб беролмайсанми, нимага?”

9-ВАЗИЯТ

Ўқитувчининг танбеҳларига жавобан, талаба деди: “Ўқув предметини ўзлаштириш учун, кўп ишлаш керак эмас, мени етарли даражада қобилиятли дейишади”

Бунга ўқитувчининг таъсири қандай бўлиши керак?

1. “Наҳотки, сенинг бу фикрга алоқанг бор”
2. “Сен ҳалигача бошингдан ўтказган қийинчиликлар ва сенинг билимларинг ҳеч бунга гувоҳлик бермайди”
3. “Кўпчилик ўзларини етарли даражада қобилиятли ҳисоблайдилар, лекин кўпчилик бундай эмас”
4. “Хурсандман, ўзинг ҳақингда юқори фикрдасан”
5. “Айнан шу нарса сени ўқишда кўп куч сарфлашга мажбур қилиши керак”
6. “Бў шундай эпитетларники гўёки сен ўз қобилиятларингга ишонмайсан”

11-ВАЗИЯТ

Талаба ўқитувчи билан суҳбатда, унга мурожаат қилиб: “Мен хоҳлардимки, сиз бошқа талабаларга қараганда менга яхшироқ муносабатда бўлсангиз”.

Талабанинг илтимосига ўқитувчининг жавоби қандай бўлиши керак?

1. “Нимага мен бошқаларга нисбатан сенга яхшироқ муносабатда бўлишим керак?”
2. “Мен эркатойларни ўйламоқчимасман”
3. “Менга седай фикрлайдиганлар ёқмайди”
4. “Айтчи, нимага бошқа талабалар ўртасида сени алоҳида ажратишим керак?”
5. “Агар мен сенга айтсам, сени бошқа талабалардан кўпроқ яхши кўраман, десам, ўзингни бундан яхшироқ сезармидинг?”

“Нима деб ўйлайсан, ўзи сенга қандай муносабатдаман?”

12-ВАЗИЯТ

Талаба ўқитувчига унга ўқитиладиган предмет ҳақида яхши ўзлаштириш имкониятлари бўйича ўзининг шубҳаларини айтди: “Мен сизга мени хавотир қиладиган нарсани айтдим. Энди айтингчи, бунинг сабабаи нима ва мен нима қилишим керак?”

Бунга ўқитувчининг жавоби қандай бўлиши керак?

1. “Менимча, сенда тўлақонлилик етишмайди”
2. “Сенда ташвишланишларга ҳеч қандай асослар йўқ”
3. “Асосланган фикрни айтишдан олдин, мен муаммони яхшироқ тушуниб олишим керак”
4. “Кел, кутамиз, ишлаймиз, бир оз вақтдан сўнг бу муаммонинг ҳал қилинишига қайтамиз. Ўйлайманки, буни ҳал қила оламиз”
5. “Мен сенга аниқ жавобни айтишга тайёرمасман, ўйлаб кўришим керак”

13-ВАЗИЯТ

Талаба ўқитувчига қараб: “Менга сизнинг дарсларда гапиришингиз ва ҳимоя қилишингиз ёқмайди”

Ўқитувчининг таъсирланиши қандай бўлиши керак?

1. “Бу ёмон”
2. “Эҳтимол, сен буни тушунмассан?”
3. “Умид қиламанки, кейинчалик дарсларимиз давомида фикринг ўзгарар”
4. “Нимага?”
5. “Ўзинг нимага ёқтирасан ва ҳимоя қилишга тайёрсан?”
6. “Дид ва ранг бўйича дўст йўқ”
7. “Нима деб ўйлайсан, мен буни гапираман ва ҳимоя қиламан”

ЖАВОБЛАР ВАРАҚАСИ

Вазият лар №	Жавоб вариантлари (баллар)						
	1	2	3	4	5	6	7
1	4	3	4	2	5	5	-
2	2	2	3	3	5	5	-
3	2	3	4	4	5	5	-
4	2	3	3	4	5	5	-
5	2	2	3	3	2	4	5
6	2	3	2	4	5	5	-
7	2	2	3	4	5	5	-
8	2	2	4	5	4	3	-
9	2	4	3	4	5	4	-
10	2	3	4	4	5	5	-
11	2	2	3	4	5	5	-
12	2	3	4	5	4	5	-
13	3	2	4	4	5	4	5
14	2	2	3	4	4	5	-
Жами (ҳаммаси)қ							

Ҳамма вазиятдан йиғилган жами балларни 14 га бўламиз. Агар ўртача баҳо 4,7 баллдан юқори бўлса, демак, юқори касбий педагогик қобилият.

Агар, ўртача баҳо 3,8 дан 4,7 баллгача бўлса, демак, ўртача касбий педагогик қобилият.

Агар, ўртача баҳо 3,8 баллдан паст бўлса, демак, қуйи касбий педагогик қобилият.

4-Мавзу. Укитувчининг коммуникатив қобилияти.
2.4. Семинар машғулотининг ўқитиш технологияси

ВАҚТИ –2 СОАТ	ТАЛАБАЛАР СОНИ: 25-30 НАФАР
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича семинар машғулоти
Ўқув машғулотининг режаси	1.Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти. 2.Педагогик мулоқот, унинг ўзига хос хусусиятлари. 3.Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқот.
Ўқув машғулотининг мақсади: Бу семинар машғулоти жараёнида саволлар ва муаммолар борасида суҳбат ўтказилади. Бу дарсда “ақлий хужум” усулини ҳам қўллаш мумкин. Шунингдек, тест ва масалалар ечиш мумкин.	
Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш. - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - ахборотларни таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантириш;	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: 1.Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданиятини шарҳлайди . 2.Педагогик мулоқот, унинг ўзига хос хусусиятлари изоҳлайди. 3.Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқотга таъриф беради..
Ўқитиш услуби ва техникаси	Блиц-сўров, биргаликда ўқиймиз, оила сўзларига кластер, мунозара.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув қўлланмаси, проектор, флипчарт, маркер, доска.
Ўқитиш шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш, индивидуал ва гуруҳ бўйича ўқитиш.
Ўқитиш шарт-шароити	Компьютер технологиялари, проектор билан таъминланган, гуруҳда дарс ўтишга мослаштирилган аудитория.

Семинар машғулотининг технологик картаси

БОСҚИЧЛАР, ВАҚТИ	ФАОЛИЯТ МАЗМУНИ	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув натижаларини эълон қилади, уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. Машғулот ҳамкорликда ишлаш технологиясини қўллаган ҳолда ўтишни маълум қилади. 1.2. Ақлий ҳужум усулидан фойдаланган ҳолда аудиториянинг тайёргарлик даражасини аниқлайди: Мазмунининг муҳокамаси гуруҳларда давом этишини эълон қилади.	1.1. Мавзуни ёзади ва саволларга жавоб беради.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Талабаларни 3 гуруҳга бўлади, ҳар бирига вазифа беради (2-илова). Кутилаётган ўқув натижаларини эслатади. 2.2. Гуруҳда ишлаш қондаси билан таништиради (1-илова). Баҳолаш мезонларини ҳам намоёиш қилади. 2.3. Вазифани бажаришда ўқув материал лари (маъруза матни, ўқув қўлланма)ларидан фойдаланиш мумкинлигини эслатади. Гуруҳларда иш бошлашни таклиф этади. 2.4. Тайёргарликдан кейин тақдимотни бошлангани эълон қилинади. 2.5. Талабалар жавобини шархлайди, хулоса- ларга эътибор беради, аниқлик киритади. 2.6. Талабаларга мунозара усули бўйича ифодаланган жадвални намоёиш қилади ва устунларни тўлдиришни айтади. Тушунчаларга изоҳларни тўғрилайди ва саволларга жавоб қайтаради. Гуруҳлар фаолиятига умумий балл беради.	2.1. Ўқув натижаларини тақдим қиладилар. 2.2. Саволлар беради. 2.3 Жавобларни тўлдиради. 2.4. Жадвал устунларини тўлдиради ва муҳокамада иштирок этади.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Машғулотни якунлайди, талабаларни баҳолайди ва фаол иштирокчиларни рағбатлантиради. 3.2. Мустақил иш сифатида “Жамоа билан мулоқат маданияти” мавзусида “эссе” ёзишни топширади.	3.1. Эшитадилар. 3.2 Топширикни оладилар.

Мунозара қатнашчиларига эслатма

1. Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат.
2. Кўп гапирмасдан, бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.
3. Мақсадга эришиш йўлида хиссиётларини жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
4. Рақибларнинг вазиятини ўрганиб, уларга хурмат билан мурожаат қил.
5. Рақибларнинг томонидан айтилган фикрларга танқидий ва мулоҳазали ёндаш.
6. Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Муаммоли семинарнинг бошқарув дастаклари

Бошловчи барча вазифаларни ўзига олади – мунозара бошқичларини бошқариш, жавобларнинг асосланиши ва тўғрилигини тасдиқлаш, қўлланган термин ва тушунчаларни аниқлаш, муносабатларни тўғри қўллаш ва бошқалар. Тақдимотларнинг тақсмотини тўғри бошқариш.

Тақризчи – томонларнинг маърузаларини йўналишлар бўйича белгилаш ва тўлиқ характерда баҳолаш: долзарблиги, илмий жиҳати, мантиқийлиги ва масалаларнинг аниққўйилганлиги, хулосаларнинг аниқ кўрсатилиши.

Рақиб – қабул қилинган тадқиқот ўртасида рақобатчилик жараёнини шакллантиради. У фақатгина маърузачининг асосий ҳолатини танқид қилиш эмас, шу билан биргаликда, унинг айтган фикрларидан заиф ёки ҳато томонларини топиш ҳамда ўзининг ҳал қилувчи фикрларини таклиф қилиши ҳам мумкин.

Эксперт – барча мунозараларнинг, жумладан, мунозара қатнашчилари томонидан айтилган фикрларнинг, қилинган хулосаларнинг, таклиф ва гипотезаларнинг махсулдорлигини баҳолайди.

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

1. Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг тақдимотларини эълон қилади.
2. Маъруза 5 минут давом этади.
3. Тақризчи – 2 минут.
4. Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут тақдим этади.
5. Жамоавий муҳокама – 5-10 минут.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

БАҲОЛАШ КЎРСАТКИЧЛАРИ ВА МЕЗОНЛАРИ (БАЛЛАРДА)	МУНОЗАРА ИШТИРОКЧИЛАРИ			
	Маърузачилар (Ф.И.Ш.)			
	1	2	3	4
Маърузанинг мазмуни (2,5):				
мавзуга мос келиши (1,5);				

- мантикийлик, аниқлик (0,5);				
хулосаларни қисқалиги (0,5);				
Информацион технологиялардан фойдаланганлиги(қўргазмалилик) – (0,9).				
Регламент (0,6)				
Жами (4,0)				
	Такризчилар (Ф.И.Ш.)			
Маърузанинг тавсифи (3,0)				
- маърузанинг кучли томонлари аниқлаш (1,2)				
маърузанинг заиф томонлари аниқлаш (1,2)				
Регламент (0,6)				
Жами (3,0)				
	Оппонентлар, иштирокчилар (Ф.И.Ш.)			
Саволлар:				
ҳар бири учун (0,3)				
Қўшимча				
ҳар бири учун (0,3)				
моҳияти бўйича (0,3)				
Жами (3,0)				

3-илова

Семинар машғулотда ишлаш тартиби ва регламент

1. Ақлий ҳужум – 5 мин.
2. Тест – 30 мин.
3. Гуруҳларда ишлаш – 15 мин.
4. Презентация – 5 мин.
5. Жамоа бўлиб муҳокама қилиш ва гуруҳларни ўзаро баҳолаш - 2 мин.

5-Мавзу.Ўқитувчи фаолиятида мулоқот маданияти ва психологияси.Мулоқотни ташкил этишда умуминсоний кадриятлар
2.5. Амалий машғулотни ўқитиш технологияси

Талабалар сони: 20	Вақти: 4 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	<i>Билимларни чуқурлаштириш ва мустахкамлашга қаратилган амалий машғулот</i>
Амалий машғулот режаси	1. Дарс ҳамда дарсдан ташқари жараёнда педагог ва талаба ўртасидаги муомала маданияти. 2. Муомала жараёнида умуминсоний кадриятларнинг устиворлиги. 3. Муомала ва уни ўрганиш муаммолари. 4.Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.
Ўқув машғулотининг мақсади	Педагогик жараёнда инсоний муносабатлар, муомала маданияти, муомала турлари, воситалари, муомалани ўрганиш муаммолари ҳақида умумий билимларни шакллантириш
Педагогик вазифалар:	<i>Ўқув фаолияти натижалари:</i>
Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ёритилади;	Муолама маданияти, инсоний муносабатлар моҳияти ҳақида тушунчага эга буладилар
Муомала жараёнида умуминсоний кадрият-ларнинг устиворлиги тушунтирилади.	Муомала жараёнида умуминсоний кадриятларнинг устиворлиги тушуниб оладилар
Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақи-да маълумотлар берила-ди	Муомала ва уни ўрганиш муаммолари ҳақида маълумотларни урганиб оладилар
Педагогик фаолиятда шарқона муомаланинг тутган ўрни.	Шарқона муомала ҳақидаги тушунчаларни урганиб оладилар.
Ўқитиш усуллари	Маъруза, намойиш, блиц-сўров, ақлий хужум.,Кластер, «Пинборд»
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, компьютер технологияси

		слайдлар.
Ўқитиш шакллари		Фронтал, жамоада ишлаш
Ўқитиш шароити		Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган ўқув хона.
Мониторинг баҳолаш	ва	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

2.5. Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш жараёнлари Вақти	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	Ўқув машғулотининг мавзусини, мақсадини, ўтказиш тартибини эълон қилади. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткич-лари ва мезонлари билан таништиради (1-илова).	Тинглайдилар.
2 босқич. Асосий қисм (60 дақиқа)	“Шахс муомаласи, шакллари, турлари, воситалари” мавзуси бўйича талабаларнинг билимлари-ни фаоллаштириш мақсадида блиц-сўров ўтказди. (2-илова) • Шахснинг муомала маданияти деганда нимани тушунасиз? • Муомаланинг асосий вазифалари нималардан иборат? • Педагогик муомаланинг асосий услубларини тушунтиринг? • Муомала, меъёр, одоб, ахлоқ назокат тушунчаларини мазмуни, моҳиятини тушунтириб беринг? Талабаларнинг фикрини умумлаштириб, уларни 3 та кичик	Органайзерларни тўлдирадилар. Саволларга жавоб берадилар. Кичик гуруҳларга бўлинадилар.

	гуруҳларга бўлади. (3-илова) 3 кишидан иборат эксперт гуруҳи ташкил қилинади. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (4-илова). Гуруҳлар фаолиятини ташкил қилишга ёрдам беради, кузатади, йуналтиради, маслахатлар беради. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини бажариб, эксперт гуруҳига топширади. Ҳар бир эксперт гуруҳи ўзи кўриб чиққан топшириқларни тўғри ёки нотўғрилигини кўрсатиб беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. Укув - тарбия жараёнида педагогик муомалани бошқариш услублари ҳақида умумий маълумот беради. (5-илова) Ҳар бир гуруҳга педагогик муомала, муомала маданияти, услублари, вазифалари юзасидан «Кластер» технологиясини ишлаб чиқишлари топширилади. (6-7-иловалар). Натижалар текширилади, муҳокама қилинади. «Пинборд» техникасидан фойдаланиб, педагогик муомала, муомала маданияти, муомаланинг асосий услублари, педагог фаолиятининг асосий йўналишлари, бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга қўйиладиган талаблар ҳақидаги билимлар мустаҳкамланади. Ўқитувчи талабаларга мурожаат қилади ва энг тўғри жавоблар ҳамда фикрларни қайд қилади.	Топшириқларни бажарадилар. Жамоа бўлиб топшириқни бажарадилар, баҳс-мунозара юритадилар, қўшимчалар қиладилар, хулоса чиқарадилар. Баҳолайдилар. Ёзиб оладилар, тушуниб оладилар «Кластер» тузадилар
--	---	--

3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Мавзу буйича қисқа хулосалар қилади, якун ясайди. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради. 3.2. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради: Назорат учун саволларга жавоб бериш топширилади. (8-илова)	Тинглайдилар, ёзиб оладилар
--	--	-----------------------------

1-Илова

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари.

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

2-Илова

«Тезкор-сўров» саволлари

- Шахсининг муомала маданияти деганда нимани тушунаси?
- Муомаланинг асосий вазифалари нималардан иборат?
- Педагогик муомаланинг асосий услубларини тушунтиринг?
- Муомала, меъёр, одоб, ахлоқ назокат тушунчаларини мазмуни, мохиятини тушунтириб беринг?

Кичик гуруҳларда ишлаш қондаси

- 1.Талабалар ишни бажариш учун зарур билим ва малакаларга эга бўлмоғи лозим.
2. Гуруҳларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.
3. Кичик гуруҳ олдида қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.
4. Гуруҳлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва тайзикқа учрамаслиги ҳақида огоҳлантирилиши зарур.
5. Гуруҳ иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, ўқитувчи уларга йўриқнома бериши лозим.
6. Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, ўз фикрингизни эркин намоён қилинг.

Эксперт варағи №1

1. Педагогик фаолиятда муомала маданияти муҳим рол уйнайди.
2. Ўз касбига қарама - қарши бўлган мавзудаги муносабатларда, ноқулай вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим.
- 3.Оддий педагог портретини тайёрланг.

Эксперт варағи №2

1. Муомала жараёнида умуминсоний қадриятларнинг устиворлиги тушуниб оладилар
2. Ўз фаолиятида ноқулай педагогик вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим.
3. Маданиятли педагог портретини тайёрланг.

**Укув - тарбия жараёнида педагогик муомалани
бошқариш услублари:**

Авторитар услуб

Укитувчи гуруҳнинг фаолият йуналишини шахсан ўзи белгилайди, ким-ким билан ўтиради, ким билан ишлайди. Бундай услубда иш юритувчи укитувчи укувчилар ташаббусига йўл бермайди. Ҳамкорликнинг асосий шакли-бўйруқ, курсатма, инструкция, оғохлаштириш. Хатто камдан-кам билдириладиган миннатдорчилик ҳам камситиш шаклида бўлади.

Демократик услуб

Укитувчи фаолият максadini ҳар бир укувчи онига етказишга, иш боришини ҳал этишга ҳаммани фаол иштирок этишга ундайди. Ўзининг вазифасини фақат назорат ва мувофиқлаштиришда эмас балки тарбиялашда деб билади, ҳар бир укувчи рағбатлантирилади, унда ўзига ишонч пайдо бўлади, ўз-ўзини бошқариш ривожланади. Демократик услубда бошқарувчи укитувчи талабаларнинг индивидуал қобилият ва қизиқишларини ҳисобга олиб вазифаларни оптимал тарзда тақсимлашга ундайди. Фаолликни рағбатлантиради, ташаббусни қувватлайди.

Либерал услуб

Укитувчи жамоа фаолиятига аралашмасликка ҳаракат қилади, фаоллик курсатмайди, маслаҳатларга формал қарайди, турли таъсирларга тез берилади. Жавобгарликдан ўзини олиб қочади.

6-Мавзу.Нутқнинг асосий хусусиятлари “нутқ маданияти”
2.6. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

Машғулоти вақти: 2 соат	Талабалар сони: 25-30 та
Машғулоти шакли	Мавзу бўйича билимларнинг кенгайтириш ва мустаҳкамлаш юзасидан саволлар
Семинар режаси	5. Нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни. 6. Нутқ техникаси ҳақида тушунча, унинг асосий унсурлари. 7. Нутқ техникаси, нафас олиш, овоз гигиенаси, талаффуз ритмикаси товланиши ва нутқ суръати. 8. Ўқитувчи нутқнинг мантиқийлиги, грамматик жиҳатдан тўғри бўлиши.
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларда нутқ техникаси, нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни. Ўқитувчи нутқнинг мантиқийлиги ҳақидаги билимларни мустаҳкамлаш, билим ва малакаларни шакллантириш.	
Педагогик вазифалар: 1.Тил ва нутқ. Нутқнинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни ҳақида ўқиб ўрганиб конспектлаш. 2.Нутқ техникаси ҳақида тушунча, унинг асосий унсурларига таъриф бериш. 3.Мавзу бўйича мустақил фикрлашни шакллантириш ва билимини кенгайтириш.	Ўқув фаолияти натижалари: 1. Нутқ маданияти уни инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни ҳақидаги олган билим, кўникма ва малакаларини намоён этиши. 2. Ўқитувчи нутқнинг мантиқийлиги, грамматик жиҳатдан тўғри бўлишини аҳамиятини очиб беради ва ўз фикрини айтади.
Таълим бериш усуллари	Мунозара, суҳбат, тезкор сўров
Таълим бериш шакллари	Оммавий, гуруҳларда ишлаш
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, маркерлар
Таълим бериш шароитлари	Техник таъминланган, гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

2.6.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш босқичлар и ва вақти	Фаолиятнинг мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёрлов босқичи	Мавзуни аниқлайди, таълимий мақсадни белгилайди ва кутилаётган натижаларни шакллантиради. Белгиланган таълимий мақсадларга мос ўқув-билиш топшириқларини ишлаб чиқади. (1-илова). Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқади. (3-илова).	
1. Ўқув машғулотига кириш босқичи (10 дақ)	1.2. Машғулот мавзуси, унинг мақсади ва кутилаётган натижалар билан таништиради, уларнинг аҳамиятлилиги ва долзарблигини асослайди. 1.2. Мавзу бўйича асосий тушунчаларга таъриф беришни таклиф қилади ва шу асосда тезкор сўров ўтказиб талабалар билимларини фаоллаштиради (4-илова)	Саволларга жавоб берадилар
II-Асосий босқич (55 минут)	3.6. Талабаларни 5-та кичик гуруҳга бўлади ва гуруҳларда ҳамкорлик асосида ишлаш усули қоидалари билан таништиради (2-илова). Ҳар бир гуруҳ мавзу режаси асосида тақдимот тайёрлашини айтади. 3.7. Ўқув курси мавзулари бўйича тайёрланган эксперт варақаларини тарқатади (1-илова). 3.8. Гуруҳларга топшириқларни бажариш учун ёрдам беради. Тақдимот материаллари мазмунан ва мантиқан тўлиқ ёритилишини кузатади. 3.9. Тақдимот бошланишини эълон қилади. Гуруҳларда сардорлар тақдимотини ташкиллаштиради. Аниқлик киритилиши лозим бўлса, гуруҳ сардорини тўхтатади, саволлар беради, муҳокамасини жамоага ҳавола этади. 3.10. Мавзулар асосида берилган маълумотларни умулаштиради ва хулосалайди. Фаол иштирокчи	Кичик гуруҳларга бўлинадилар. Топшириқлар бўйича ишлайдилар. Фаол қатнашадилар, тақдимот учун материаллар тайёрлайдилар. Гуруҳдан сардор танлашади, унинг тақдимотида ҳамкорлик қиладилар. Саволларга жавоб

	талабаларни рағбатлантиради ва умумий баҳолайди.	берадилар. Тинглайдилар.
III-Якуний босқич (20 минут)	3.1. Ўқув фаолияти юзасидан хулоса билдирадилар. Мавзулар мақсадига эришишдаги талабалар фаолиятини таҳлил қилади ва ўзлаштира олмаган жойларини қайта ўқиб чиқишни тавсия этади.	Тинглайдилар.

2.7-Мавзу.Ўқитувчи ва ўқувчи мулоқоти.

Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

Вақти: 2 соат	Талабалар сони: 25
Машғулоти шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулоти.
Машғулоти режаси	1.Педагог шахсига қўйиладиган талаблар. 2.Педагогик мажбурият, бурч. 3.Мулоқот жараёнини бошқариш услублари 4.Ўқитувчи ва талабанинг педагогик муносабатлари. Муносабатнинг турлари. 5.Ўқитувчининг маданияти.
Ўқув машғулотининг мақсади	Педагогик инсоний муносабатлар, мулоқот турлари, воситалари, мулоқотни ўрганиш муаммолари ҳақида умумий тасаввурни шакллантириш
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар тушунтирилади;	Ўқитувчи шахсига, педагог фаолиятга қўйиладиган талабларни тушуниб оладилар;
Мулоқотнинг шахс тараққиётидаги ўрни, педагогик мажбурият, бурч ҳақидаги маълумотлар тушунтирилади;	Мулоқотнинг шахс тараққиётидаги ўрни, педагогик мажбурият, бурч ҳақидаги маълумотларни тушуниб оладилар;
Мулоқотнинг педагогик таснифи берилади;	Мулоқотнинг таснифига таъриф бера оладилар;
Мулоқот ва уни ўрганиш муаммоларига оид маълумотлар тушунтирилади;	Мулоқот ва уни ўрганиш муаммоларини асослаб бера оладилар;
Ўқитиш усуллари	Маъруза, намоиш, блиц-сўров, техникаси, ақлий ҳужум.
Таълим воситалари:	Маърузалар матни, компьютер технологиялари, маркеркодоскоп, скотч, формат қоғозлар.
Таълим шакли:	Фронтал, гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-	Техник воситалардан фойдаланишга ва

шароитлари:	кичик гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш.	Тест, назорат саволлари.

2.7. Амалий машғулоти технологик картаси

Фаолият босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи (10 минут)	1.1. Амалий машғулоти мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади. Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари билан таништиради. (1-слайд)	Тинглайдилар ва ёзиб оладилар
II. Асосий босқич (55 минут)	2.1. Маъруза режасининг барча саволлари бўйича кургазмали материални намойиш қилади. (2- слайд) Мавзунинг асосий тушунчаларини ёзиб олишларини сўрайди. Талабаларнинг фикрини умумлаштириб, уларни 3-4 та кичик гуруҳларга бўлади. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (3-слайд) Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини қўйиб қўлади. 1. Педагогик мулоқот ўқув жараёни учун қандай аҳамиятга эга? 2. Педагогик мулоқотнинг функцияларини тушунтиринг? 3. Педагогик бурч, мажбурият	Тинглайдилар, ўрганадилар, Ёзиб оладилар Тинглайдилар, ўрганадилар, Ёзиб оладилар Ихтиёрий равишда гуруҳларга бўлинадилар. Талабалар топшириқларни бажариш учун тақдиротга тайёрланадилар Топшириқлар устида ишлайдилар.

	нима? 4. Педагогик маданият нима? Тушунтириб беринг? 5. Педагогик мулокотда қандай узиға хос қийинчиликлар ва ижобий жихатлари мавжуд? Жавобларни тўғрилайди ва тушунчаларни хулосалайди. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдимоти-ни ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. 2.6. Мавзуни мустаҳкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (4-слайд)	Гуруҳ аъзолари тақдимотга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар Кластер технологияси асосида хулосаларни келтирадилар
III. Яқуний босқич (10 минут)	3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилади. 3.2. Талабаларнинг билим ва кўникмаларини баҳолайди. “Педагогик мулокот жараёни-да педагогнинг маданияти, бурчи, мажбурияти, уз-узини тутиши қандай рол уйнайди?» мавзусида эссе ёзиб келиш; Ўзини-ўзи назорат қилиш учун саволлар беради. (5- слайд).	тинглайдилар Мустақил ишлаш учун топшириқни ёзиб оладилар

1-слайд

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»

55 – 70 % 1,4 балл «қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

2-слайд

Педагогик мулоқот

шунчалик кўп қиррали жараёнки, унга бир вақтнинг ўзида қуйидагилар
киради:

- а) индивидларнинг ўзаро таъсир жараёни;
- б) индивидлар ўртасидаги ахборот алмашинуви жараёни;
- в) бир шахснинг бошқа шахсга муносабати жараёни;
- г) бир кишининг бошқаларга таъсир кўрсатиш жараёни;
- д) бир-бирларига ҳамдардлик билдириш имконияти;
- е) шахсларнинг бир-бирларини тушуниши жараёни.

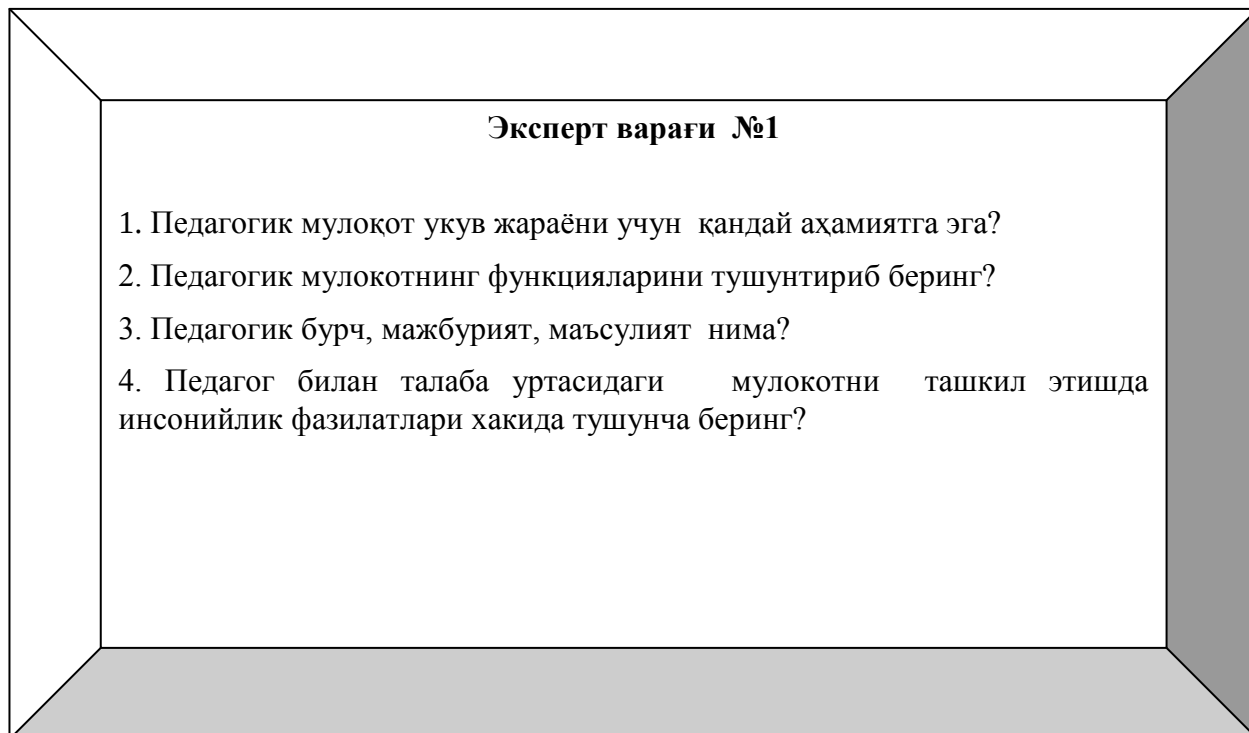
Педагогик мулоқот функциялари

Педагогик мулоқот ижтимоий жараён сифатида қуйидаги функциялари
билан характерланади:

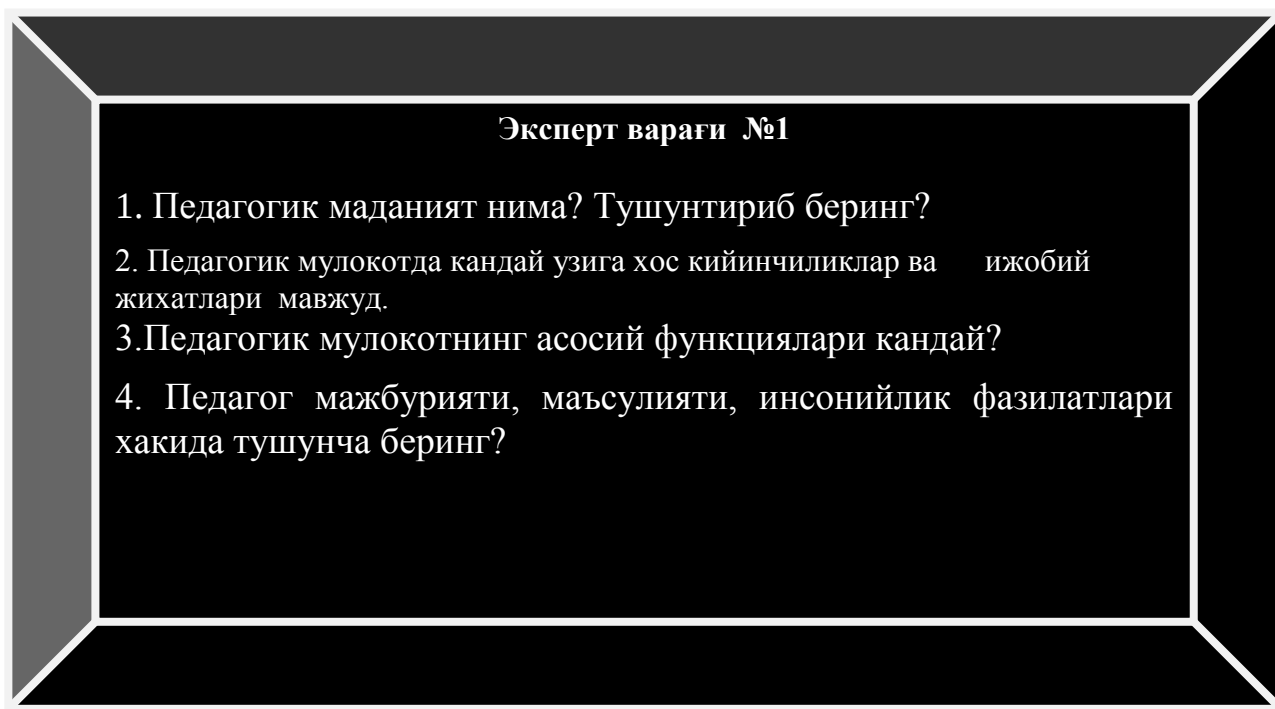
- Шахсни билиш;
- Ахборот алмашиниш;
- Фаолиятни ташкил этиш;
- Роллар билан алмашиш;
- Бошқалар учун кайгуриш;
- Узини тасдиқлаш;

3-слайд

1-гурухга топширик

2-гурухга топширик

Назорат саволлари

1. Мулоқот шахс учун қандай аҳамиятга эга?
2. Педагогик мулоқот маданияти нима?
3. Педагогик бурч, мажбурият нима?
4. Миллий маданиятнинг мулоқотга таъсири нимада? Тушунтириб беринг?
5. Педагогик мулоқотда қандай узига хос кийинчиликлар мавжуд?
6. Мулоқот маданиятига эришиш йулларини тушунтириб беринг?

8-Мавзу.Педагогик техника хакида тушунча,педагогик техникани шакллантириш усуллари

2.8. Амалий машғулотни олиб бориш технологияси

Вақти:24 соат	Талабалар сони: 20
Машғулот шакли	Индивидуал топшириқларни бажаришга асосланган амалий машғулот.
Семинар режаси	1.Педагогик техника хакида тушунча. 2.Педагогик техниканинг таркибий қисмлари. 3.Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси. 4.Педагог нутқи.
Машғулотнинг мақсади:	Талабаларни мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.
Педагогик вазифалар	Ўқув фаолияти натижалари.
• мавзунини мустақил ўрганиш учун асос яратиш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • кичик гуруҳларда ишлай олиш қобилиятларини шакллантириш; • ўз нуқтаи назарига эга бўлишни шакллантиради; • мантиқий хулоса чиқаришга ургатиш;	• мавзунини мустақил ўрганади; • педагогик техника тушунчасига таъриф беради; • педагогик техникани таркибий қисмларини санаб ўтади, ўзининг эркин фикрини намояндалаштади; •Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш техникаси, педагог нутқи, нутқ техникаси хақидаги билимларини тушунтириб беради. •мантиқий хулосаларини умумлаштириб ўзининг эркин фикрини намояндалаштади;
Ўқитиш усуллари ва техника	ФСМУ технологияси, Т – схема технологияси, амалий ишлаш усули, бахс-мунозаралар.
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, маркерлар, формат қоғозлар, скотч
Ўқитиш шакллари	Жамоа ва индивидуал ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш.

2.8.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият босқичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	1.1. Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолиятининг натижаларини айтади.	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (1-илова).	Эшитадилар. ЎУМ га қарайдилар.
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1.Талабаларни фаоллаштириш мақсадида савол – жавоб ўтказилади. (2-илова). 2.2. Талабаларга индивидуал равишда «Махоратли педагог деб кимни айтса бўлади?» деган саволни Т – схема асосида ишлаб чиқишлари топширилади. (3-илова). Т – схема технологияси қондаси билан таништирилади.(4-илова). 2.3. Т – схемани тўлдириш натижаларини текширади, камчиликлар бўлса тўлдиради, тушунтиради, аниқлик киритади. 2.4. «ФСМУ» техникасидан фойдаланилган ҳолда «Педагогнинг уз рухий ҳолатини қандай бошқариш лозим?» деб савол билан мурожаат қилади.(5-илова). 2.5. Ҳар бир талаба топшириқларни формат қоғозларга туширади, жавоблар текширилади, ягона хулоса чиқаришга кўмак беради ва ниҳоясида умумлаштиради.	Фаол қатнашадилар. Т – схемани тўлдирадилар, тайёр ишларни топширадилар. «ФСМУ» техникаси асосида ўз жавобларини формат қоғозга ёзадилар, педагогга тақдим қиладилар.
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Мавзу бўйича қисқа хулосалар қилади, якун ясайди. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади. Аниқлайди.
	3.2. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради: Назорат учун саволларга жавоб бериш топширилади. (6-илова)	Ёзадилар.

***Талабалар фаолиятини баҳолаш
мезонлари.***

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаши мезонлари жадвали

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

2-слайд

«Тезкор-сўров» саволлари.

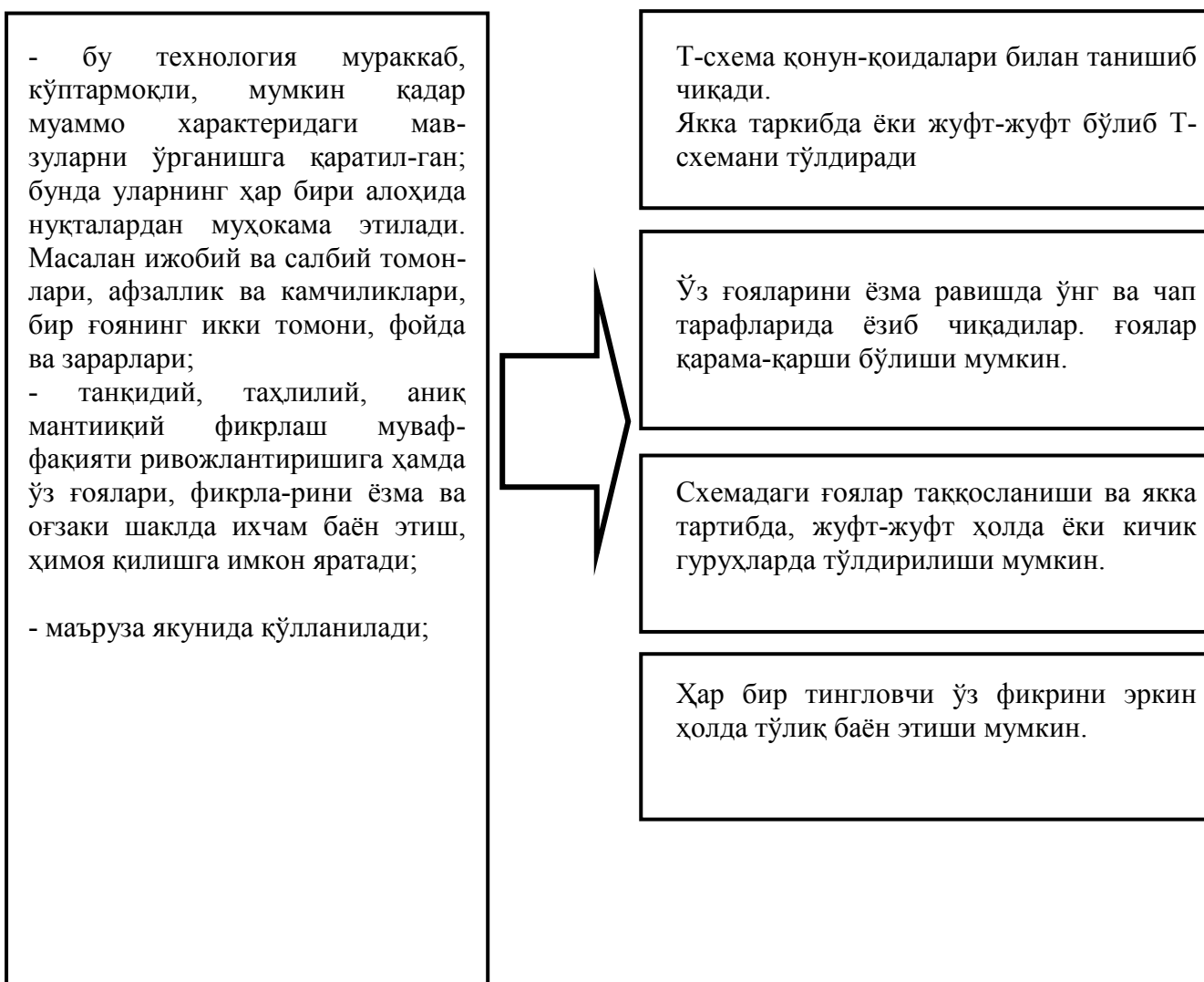
- *Педагогик маҳорат деганда нимани тушунаси?
- *Педагогик техника нима?
- *Педагогик технология нима?
- *Педагогнинг уз рухий ҳолатини бошқариш деганда нимани тушунаси?
- *Нутқ маданияти нима?
- * Нутқ нима?
- * Нотиклик санъати нима?
- * Актёрлик маҳорати деганда нимани тушунаси?

Т-схема жадвали

Махоратли педагог деб кимни айтса бўлади?	Аксинча-чи?

4- илова

«Т - схема» техникаси

Тарқатма материалнинг тахминий нусхаси
ФСМУ технологияси

(Ф) – Фикрингизни баён этинг.

(С) – Фикрингиз баёнига бирон сабаб кўрсатинг.

(М) – Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи мисол келтиринг.

(У) – Фикрингизни умумлаштиринг.

Ушбу технология тингловчиларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда баҳслашишга, эгалланган билимларни таҳлил қилишга, қай даражада эгаллаганликларини баҳолашга ҳамда тингловчиларни баҳслашиш маданиятига ўргатади.

«Педагогнинг уз рухий ҳолатини қандай бошқариш лозим?»

F	Фикрингизни баён этинг.
S	Фикрингизни баёнига бирор сабаб кўрсатинг.
M	Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи мисол келтиринг.
U	Фикрингизни умумлаштиринг.

9-Мавзу. Укитувчининг педагогик маданияти.
2.9.Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

<i>Вақти: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: 25</i>
<i>Машғулоти шакли</i>	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулоти.
<i>Семинар режаси</i>	1. Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари 2. Педагогик фаолиятни ташкил этишда усулларни мақсадга мувофиқ тарзда танлаш. 3. Педагогик меҳнатни ташкил этишда турли усулларнинг ўрни ва аҳамияти. 4. Педагогик фаолиятни режалаштиришнинг асосий қонуниятлари. Режалаштириш шакллари.
<i>Машғулоти мақсади:</i> Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.	
<i>Педагогик вазифалар</i>	<i>Ўқув фаолияти натижалари.</i>
• мавзунини мустақил ўрганиш малакаларини шакллантириш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • кичик гуруҳларда ҳамкорликда ишлаш кўникмаларини шакллантириш; • ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, мустақил ишлаш қобилиятларини ўстириш; • мантикий хулоса чиқаришга кўмак бериш;	• мавзу бўйича амалий билимларга эга бўлади; • педагогик фаолият ва педагогик меҳнат ҳақидаги тушунчага эга бўлади; • педагогик фаолиятни шакллантирувчи асосий омилларни ўзлаштиради; • педагогик меҳнатни ташкил этиш ва такомиллаштириш омилларини мустақил равишда ўрганиб, кўрсатиб беради; • педагогик маҳоратни шаклланиши, педагогик фаолиятда режалаштириши муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрнини мустақил равишда ўрганиб, таҳлил қилади ва изоҳлайди.
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Амалий ишлаш усули, баҳс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, «Биргаликда ўқиймиз» техникаси, Кластер
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маърузалар матни, маркерлар, қоғозлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мулжалланган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

2.9.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	1.1. Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади (1-илова).	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2.. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (2-илова).	
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1. «Биргаликда укиймиз» техникасидан фойдаланилган ҳолда машғулотни ташкил этиш ҳамда мазкур техникадан фойдаланиш коидалари билан таништиради. (3-илова).	Танишиб чиқадилар
	2.2. Талабаларни 3-4 та кичик гуруҳларга бўлади.	Ихтиёрий равиш-да гуруҳларга булинади.
	2.3. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (4-илова) 2.4. Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади.	Топшириқлар устида ишлайди-лар.
	2.5. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдироти-ни ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди.	Гуруҳ аъзолари тақдиротга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар
	2.6. Мавзунини мустахкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (5-илова)	Кластер технологияси асосида хулосаларни келтирадилар
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади. Аниқлайди.
	3.2. Талабалар хулк-маданиятини, эркин, мустиқил фикр доирасини кенгайтириш	ЎУМ га қарайдилар.

	ва такомиллаштириш учун мустақил ишлар мавзулари билан таништиради. (6-илова) 3.3. Мустақил ишлаш учун топширик беради: «Менинг тасаввуримдаги маҳоратли педагог» мавзусида эссе ёзиб келинг.	
--	---	--

1-Илова

«Биргаликда укиймиз» биргаликда уқиш техникасининг қондаси

Биргаликда уқиш: укув гуруҳи кичик гуруҳларга бўлинади. Хар бир кичик гуруҳ урганилаётган мавзунинг маълум бир соҳасида эксперт бўлади ва бошқаларга ургатади.

Хар бир гуруҳнинг мақсади барча бошқа гуруҳлар иштирокчилари мавзу саволларини Тула ҳажмда эгаллаб олишдан иборат.

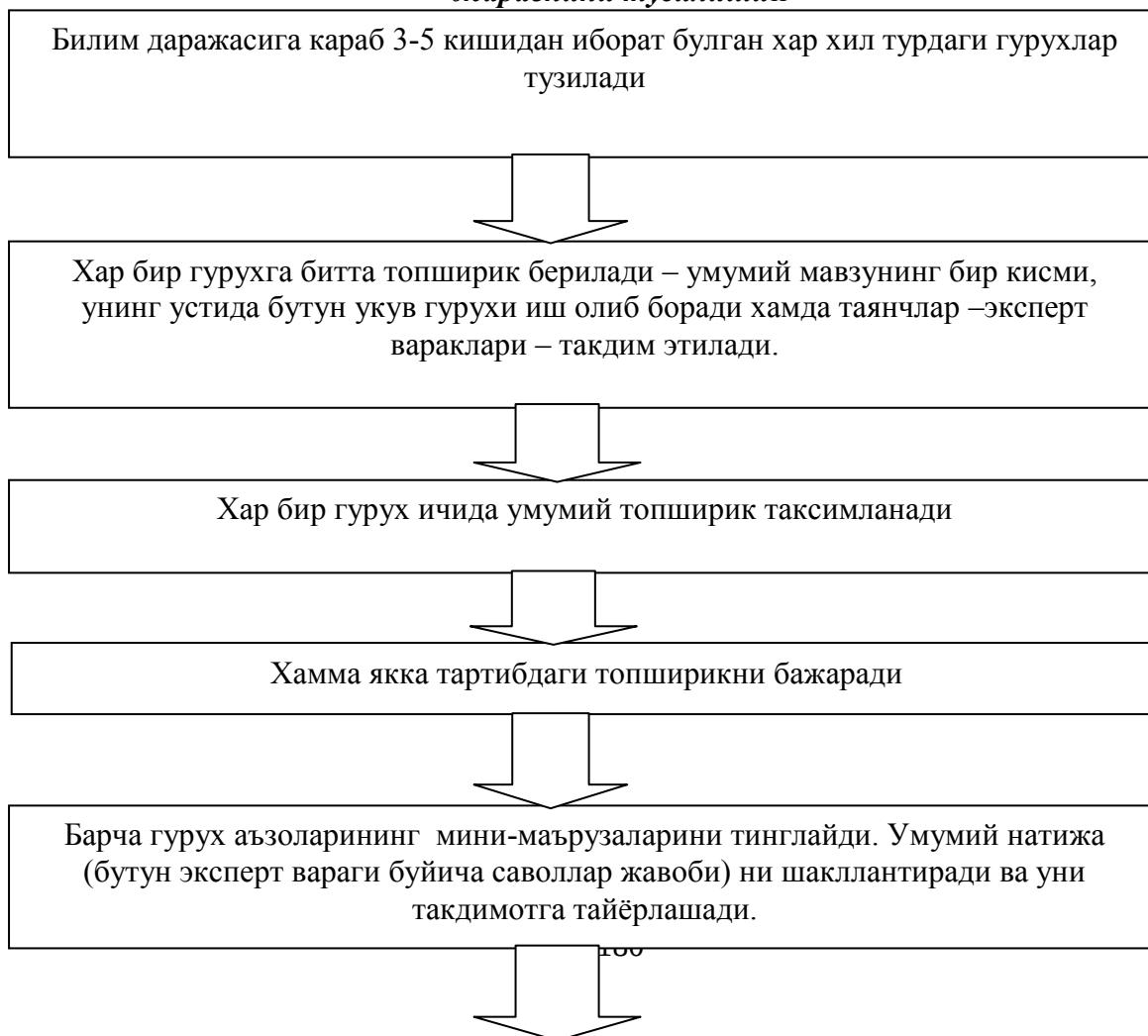
2-Илова

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари.

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

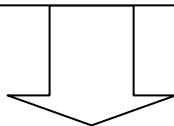
3-илова

«Биргаликда укиймиз» техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларда ишни ташкил этиш жараёнини тузилиши

Эксперт варағи

Гурухнинг якуний баҳоси маъруза учун умумий баллни ва мустакил иш учун индивидуал балларни уз ичига олади.

Матнни уқишда асосланиш зарур буладиган саволлардан иборат варақ. Саволлар укув материали устидан олиб бориладиган мустакил фаолиятни йуналтиради

4-илова

1 – гурухга топшириқ.

Эксперт варағи №1

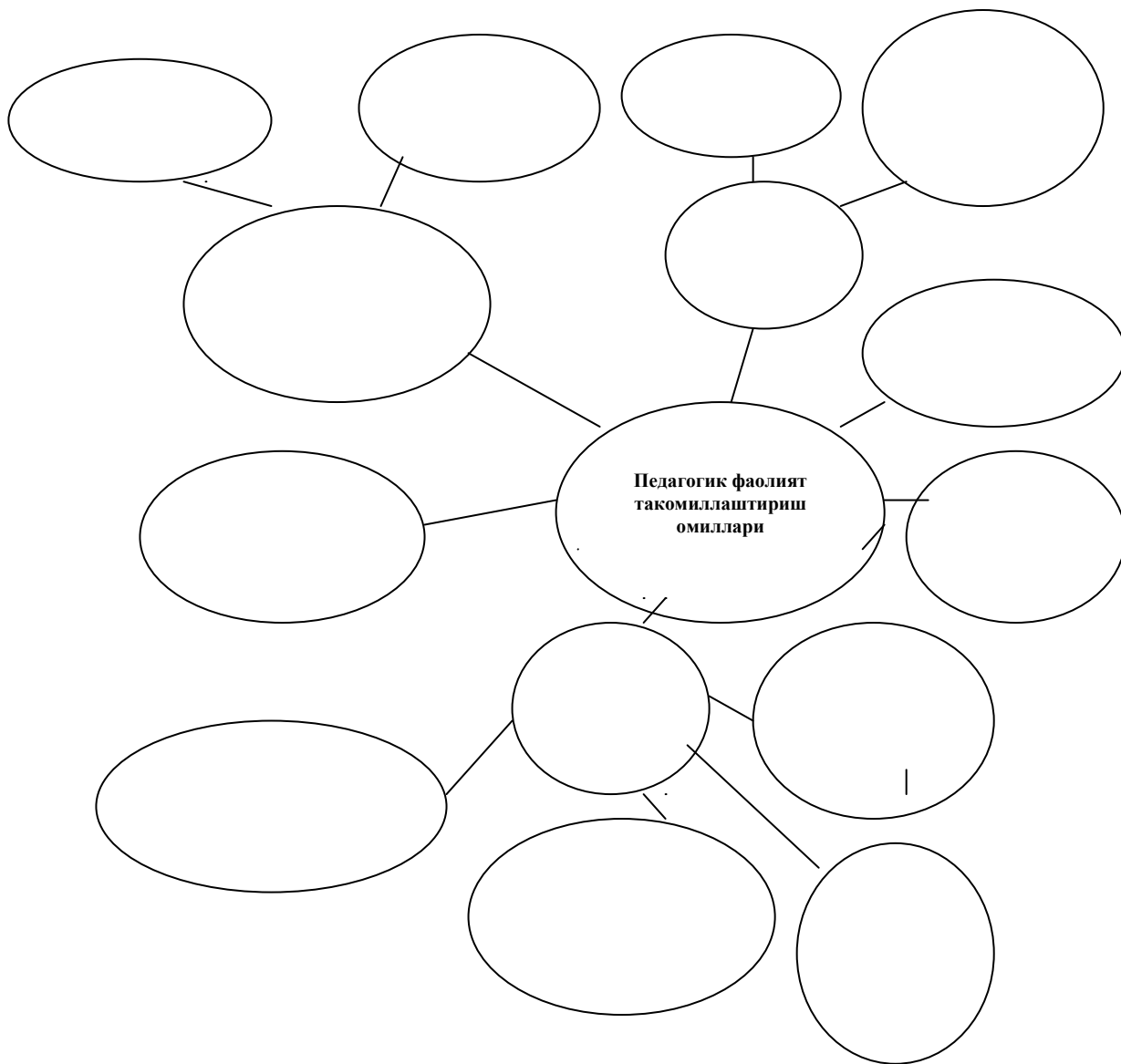
1. Педагогик фаолиятда режалаштириш муҳим рол уйнайди.
2. Режалаштирилган ва режалаштирилмаган вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим?
3. Ижодкор - фидоий педагог портретини тайёрланг

2 – гурухга топшириқ

Эксперт варағи №2

1. Педагогик фаолиятда муомала маданияти муҳим рол уйнайди.
2. Ўз касбига қарама - қарши бўлган мавзудаги муносабатларда, ноқулай вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим.
1. Оддий педагог портретини тайёрланг.

Мустакил топширик
Педагогик фаолият, ижодий меҳнатни такомиллаштириш асосий омилларини
курсатган ҳолда
Кластер тузинг

Мустакил ишлар мавзулари

1. Педагогик назокат-укитувчи ахлокининг ижодий куриниши
2. Педагог маҳоратини шакллантиришнинг асосий тамойиллари
3. Педагогнинг ижодкорлиги
4. Укитувчининг тарбиячилик маҳорати
5. Педагогик маҳорат-педагогик ижодкорликдир
6. Мулоқот жараёнида ҳушмуомалалик
7. Укитувчи шахсига қуйиладиган талаблар
8. Педагогик мажбурият, бурч.
9. Укитувчининг маданияти, маънавияти.
10. Новатор укитувчилар фаолиятини урганиш

**10-Мавзу Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.
2.10. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси**

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Семинар машғулотининг режаси	1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти. 2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли. 3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.
Ўқув машғулотининг мақсади: Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
Педагогик вазифалар: 1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолиятини тушунтиради. 2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли билан таништиради. 3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлигини тушунтиради.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: 1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолиятини изоҳлайди. 2. Дарс таълим жараёнининг асосий шаклигатаъриф беради. 3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлигини тавсифлайди.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, ФСМУ техникаси, баён қилиш, Қандай техникаси, Вен диаграммаси
Ўқитиш воситалари	Проектор, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Дарснинг технологик картаси

<i>Иш жараёнлари вақти</i>	<i>Фаолият мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Талаба</i>
1 босқич. Кириш (10 дақиқа)	1.1. Маърузанинг мавзуси, режасини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва ўқув фаолият натижаларини тушунтиради (1-илова)	Тинглайди, мавзу номини ёзиб олади
	1.2. Машғулотни ўтказиш шакли ва баҳолаш мезонларини эълон қилади (2-илова)	Ёзиб олади
2 босқич. Асосий жараён	2.1. Мавзу режасининг биринчи пункти режаси бўйича маъруза қилади (3-илова)	Ёзади, саволга жавоб беради.

(60 дақиқа)	Маъруза бўйича «ФСМУ технологияси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга куйидаги савол билан мурожаат қилади: Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти биласизми?» (4-илова) 2.2. Мавзу режасининг иккинчи пункти бўйича маъруза қилади (5-илова). Маъруза бўйича «Кандай техникаси» усулидан фойдаланган ҳолда талабаларга куйидаги савол билан мурожаат қилади: Дарс таълим жараёнининг асосий шакли ҳақида маълумот беринг ?» (6-илова) 2.3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги . (7-илова). «Кичик гуруҳларда ишлаш» орқали амалга оширилишини эълон қилади. “Вен диаграммаси” техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларга топшириқлар беради (8-илова). Гуруҳларда ишлашга ёрдам беради Кўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман - қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди Фикрларини тинглаб, умумлаштиради.	Ёзади, саволга жавоб беради. Саволларга жавоб берадилар, эркин баҳс-мунозара юритадилар. Гуруҳларда ишлайдилар.
3 босқич. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1 Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.	Тинглайдилар
	3.2. Талабаларнинг баҳолаш мезонларини эълон қилинади	Ёзиб олади
	3.3. Ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар беради (9-илова)	Жавоб ёзади
	3.4 Навбатдаги машғулотда кўриладиган мавзуни эълон қилади ва “инсерт” усулида жадвалга мустақил таълимга тайёргарлик кўришларини сўрайди (10-Илова).	”Инсерт” усулида жадвални тўлдиради.

Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати.**Режа:**

1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.
3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

Ўқув машғулотининг мақсади: Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати тўғрисидаги билимларни шакллантириш.

Ўқув фаолиятининг натижаси: Талабаларга ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти, дарс таълим жараёнининг асосий шакли ҳамда ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги изоҳлаб бериш.

Гуруҳлар	Саволнинг тўлиқ ва аниқ ёритилиши 0-5 балл	Мисоллар билан муаммога ечим топиши 0-5 балл	Гуруҳ аъзоларининг фаоллиги 0-5 балл	Жами балл

10 – 9 балл – «аъло».

8-7 балл – «яхши».

6–5 балл – «қониқарли».

3-илова

Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.

Педагогик ва психология ўқитувчидаги уйғунлик методик маданият қирралари билан боғланиб кетади. Ўқувчининг онги, қобилияти, истеъдодига кучли таъсир кўрсатилиб, ахлоқий – маданиятли янги инсон шакллантирилади. Ўқитувчи бу масалаларни ҳисобга олиб, ўз маданият савияси, билими орқали ўқувчиларнинг қизиқиш ва маънавий еҳтиёжларини ўстиришга интилади. Бўлажак ўқитувчи учун методик маданият жуда муҳимдир. Мазкур таълимий жараёни эгаллаши учун ёш ўқитувчи муайян тушунча, билим ва кўникмаларни ўзлаштириб бориши керак. «Ўқитувчининг методик маҳорати», «Чет тили (физика, химия ва бошқа фанлар) ўқув предмети сифатида», «Муайян фанлар ўқитиш методикаси», «Таълимнинг техника воситаларидан фойданалиш методикаси» каби ўқув қўлланмаларидан кенг фойдаланишга тўғри келади.

У ёки бу предметдан синфдан ташқари ишларни уюштиришга тайёргарлик кўриш, мактабда ўқув амалиётини ўтказиш ҳам методик маданиятнинг таркибий қисмларидан бирини ташкил этади.

Сиёсий маданият ўқитувчи маданият савиясини ўстиришнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Ушбу маданиятни билиш орқали ҳисобланади. Ушбу маданиятни билиш орқали ўқитувчилардан ижтимоий – сиёсий билимлар ҳажми янада ортади. Маънавий маданият ўз ичига кўпгина тушунчаларни камраб олади. и.

Савол	Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-ринг	

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик холда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

У – фикрингизни умумлаштиринг

Жадвални тўлдириш

1-гуруҳ

5-илова

Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.

Дарс деб бевосита ўқитувчининг раҳбарлигида муайян ўқувчилар гуруҳи билан олиб бориладиган таълим машғулотига айтилади. Дарс - ўқув ишларининг асосий ташкилий шаклидир. Ҳозир мактабларимизда қўлланилаётган синф – дарс тизими қуйидаги ташкилий шаклларида олиб борилади.

1. Ҳар қайси синф ёши ва билимига кўра бир хил даражадаги болаларнинг доимий гуруҳига ега бўлади.
2. Дарс машғулоти асосан 45 минутга мўлжалланган бўлиб, қатъий жадвал орқали олиб борилади.

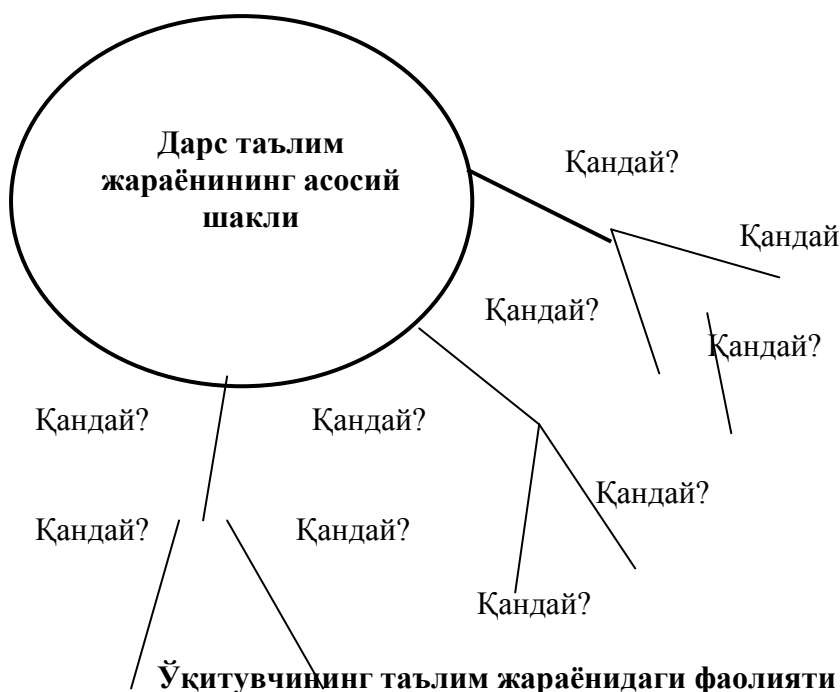
3. Дарс бевосита ўқитувчининг раҳбарлигида жамоа ва якка шаклда олиб борилади.

4. Дарс ўтилаётган материалнинг мазмунига қараб хилма – хил усулда олиб борилади.

Ҳар бир дарс турининг маълум тузилиш ва хусусиятлари бор нарса ўқитувчининг ўқув материални тўғри ва самарали тушинтиришига, мустаҳкам еса қолдиришга, такрорлашга ва унинг ўзлаштирилишини назорат қилиб боришга ёрдам беради. Маълум бир дарс тури билан олиб бориладиган машғулотларда иккинчи ҳатто, учинчи бир дарс турининг элементлари бўлиши мумкин.

«Қандай» органайзерини тўлдилинг

Муҳим муаммонинг ечимини топишга ёрдам беради ва “Қандай” саволи орқали муаммо ҳал қилинади.

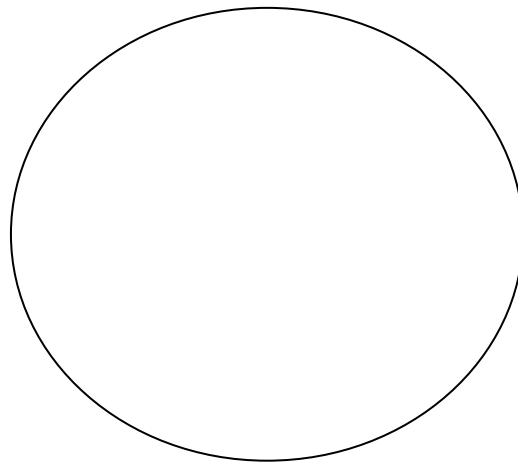
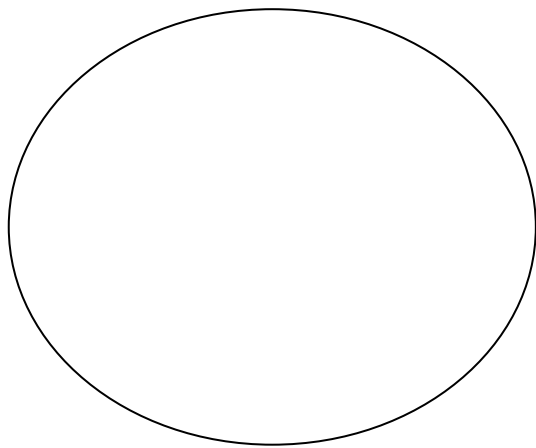
7-илова

Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

Ўқитувчи ҳар қандай дарсга тайёргарлик кўра туриб, қўйилган ўқув мақсадига еришмоқ учун дарснинг структураси ҳақида бош қотиради. Ҳар бир босқич учун ўқиш ишининг тегишли мазмун ва методларини танлаб олади. Дарс тузилишининг аниқлиги яхши дарснинг белгиларидан биридир. Агар дарс яхши тайёрланмаган бўлса, тегишли системада ўтилмайди, натижада ўқув мақсадига еришиб бўлмайди. Дарснинг сифати педагогнинг бу дарсга қандай тайёргарлик кўрганига боғлиқ бўлади. Фақат ёш ўқитувчилар эмас, балки мазкур фан бўйича бир неча бор дарс берган тажрибали ўқитувчилар ҳам дасрларга тайёргарлик кўришлари лозим. Ҳар бир янги дарс, ҳатто, айнан бир мавзу юзасидан бўлса ҳам, ҳеч қачон олдингисига ўхшамайди. Бу бир қатор сабаблар билан, аввало ўқувчилар гуруҳи, уларнинг тайёргарлик даражаси, дарснинг моддий жиҳатдан таъминланганлиги ва ҳаказолар билан изоҳланади.

Дарсларга дастлабки тайёргарлик ўқув йили бошлангунча тугалланади. У шартли равишда қуйидаги босқичларга бўлинади.

1. Квалификация характеристикасини, фан бўйича программани ва унга оид изоҳномани ўрганиш; ўқувчиларнинг ҳар бир тема бўйича егаллаб олишлари лозим бўлган билим, кўникма ва малакалари ҳажмини аниқлаш.
2. Дарсликлар, ўқув қўлланмалар материаллини ва фан бўйича ёки ишчилар тайёрланаётган тегишли ишлаб чиқариш тармоқларига оид назарий асарларни ўрганиш.
3. Фан, унинг айрим мавзу ва масалалари юзасидан дарсларни ўтказиш тажрибасини ва методикасига оид назарий масалаларни ёритувчи янги методик материалларни, журнал ва тўпламларидан олинган мақолаларни ўрганиш.
4. Жиҳозларни текшириш ва тартибга келтириш, уларни ремонт қилиш ва янгилаш, етишмаётган ва янги асобобларни сотиб олиш.

Жонлантириш учун саволлар:

1. Ҳозирги замон ўқитувчисининг педагогик фаолияти.
2. Дарс таълим жараёнининг асосий шакли.
3. Ўқитувчининг таълим жараёнидаги фаолияти ва дарсга тайёргарлиги.

11-Мавзу. Тарбиячилик махорати.
2.11. Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

Вакти: 4 соат	Талабалар сони: 25-30
Машғулоти шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустахкамлашга қаратилган амалий машғулоти
Семинар режаси:	1. Педагогнинг дарсдаги махорати. 2. Уқитувчининг ижодкорлиги. 3. педагогнинг маданияти. 4. Педагогнинг тарбиячилик махоратининг моҳияти.
Машғулотининг мақсади: Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.	
Педагогик вазифалар	Уқув фаолияти натижалари
- мавзунини мустақил урганиш малакаларини шакллантириш; - мавзу бўйича билимларни чуқурлаштириш ва мустахкамлашга ердан бериш; - кичик гуруҳларда ҳамкорликда ишлаш қуникмаларини шакллантириш; - ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, мустақил ишлаш қобилиятларини устириш; - маънавий ҳулоса чиқаришга қўл бериш;	- мавзу бўйича амалий билимларга эга бўлади - педагогнинг дарсдаги махорати ҳақида тушунчага эга бўлади; - Уқитувчининг ижодкорлиги ҳақида умумий маълумотни олади; - Маданият, педагогнинг маданияти ва турлари ҳақида тушунчага эга бўлади; - Педагогнинг тарбиячилик махоратининг моҳиятини тушуниб олади ва унинг таълим жараёнидаги ўрнини мустақил равишда урганиб олохлайди.
Ўқитиш усуллари ва техника	Амалий ишлаш усули, баҳс мунозараси, «Нима учун» техникаси, кластер.
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, маркерлар, қўғошлар, скотч.
Ўқитиш шакллари	Ҷамоа ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мувофиқлашган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Ўзбеки назорат, савол жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

2.11.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Уқитувчи	Талаба
Кириш Боскичи (10 минут)	1.1Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва уқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишни эълон қилади. (1-илова)	Тинглайдилар. УУМга Қарайдилар.
	1.2. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш курсаткичлари ва мезонлари билан таништилади.(2-илова)	
Асосий боскич (60 минут)	2.1. «Нима учун » техникасидан фойдаланилган ҳолда талабаларга, «нима учун педагогдан ижодкорлик талаб этилади?» деган савол билан мурожаат қилади. Бажарилган ишларни куздан кечириб ҳулосалайди. (3-илова)	Уз фикрларини эркин билдирадилар. Органайзерни тулдирадилар.
	2.2.Талабаларнинг фикрини умумлаштириб, уларни 3-4 та кичик гуруҳларга бўлади.	
	2.3Мавзу бўйича тайерланган топшириқларни таркатади.(4-илова)	Ихтиерий равишда гуруҳларга бўлинади.
	2.4. Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ердан беради. Қушимча маълумотлардан фойдаланишга имкон беради. Диккатларини қутиладиган натижаларга жалб қилади.	
	2.5.Хар бир гуруҳ топшириқларини ватман коғозларга тушуриб, такдимотни утказишга ердан беради, билимларини умумлаштирилади, ҳулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тугри	Топшириқлар устида ишлайдилар. Гуруҳ аъзолари такдимотга тайерланадилар.Тушунтириб берадилар. Кластер технологияси асосида ҳулосаларни келтирадилар.

	эканлигини диккат Билан тинглайди. 2.6. Мавзуни мустахкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (5-илова)	
Якуний Боскич (10 минут)	3.1.Иш якунларини чиқаради. Фаол талаба-ларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради. 3.2. Талабаларни муста-кил ишлар мавзуси билан таништиради. (6-илова) 3.3.Мустакил ишлаш учун топширик беради: «Менинг тасаввуримдаги маҳоратли педагог тарбиячи» мавзусида эссе ёзиб келинг.	Эшитади. Аниқлайди. УУМ га Қарайдилар.

1-илова

Кичик гуруҳларда ишлаш қоидаси

1. Талабалар ишни бажариш учун зарур билим ва малакаларга эга бўлмоғи лозим.
2. гуруҳларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.
- 3.Кичик гуруҳ олдига қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.
4. Гуруҳлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва еайзика учрамаслиги ҳақида огоҳлантирилиши зарур.
5. Гуруҳ иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, уқитувчи уларга йуриқнома бериши лозим.
6. Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, уз фикрингизни эркин намоен этинг.

2- илова

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари

86-100 %	2 балл	«аъло»
71-85 %	1,7 балл	«яхши»
55-70 %	1,4 балл	«қониқарли»

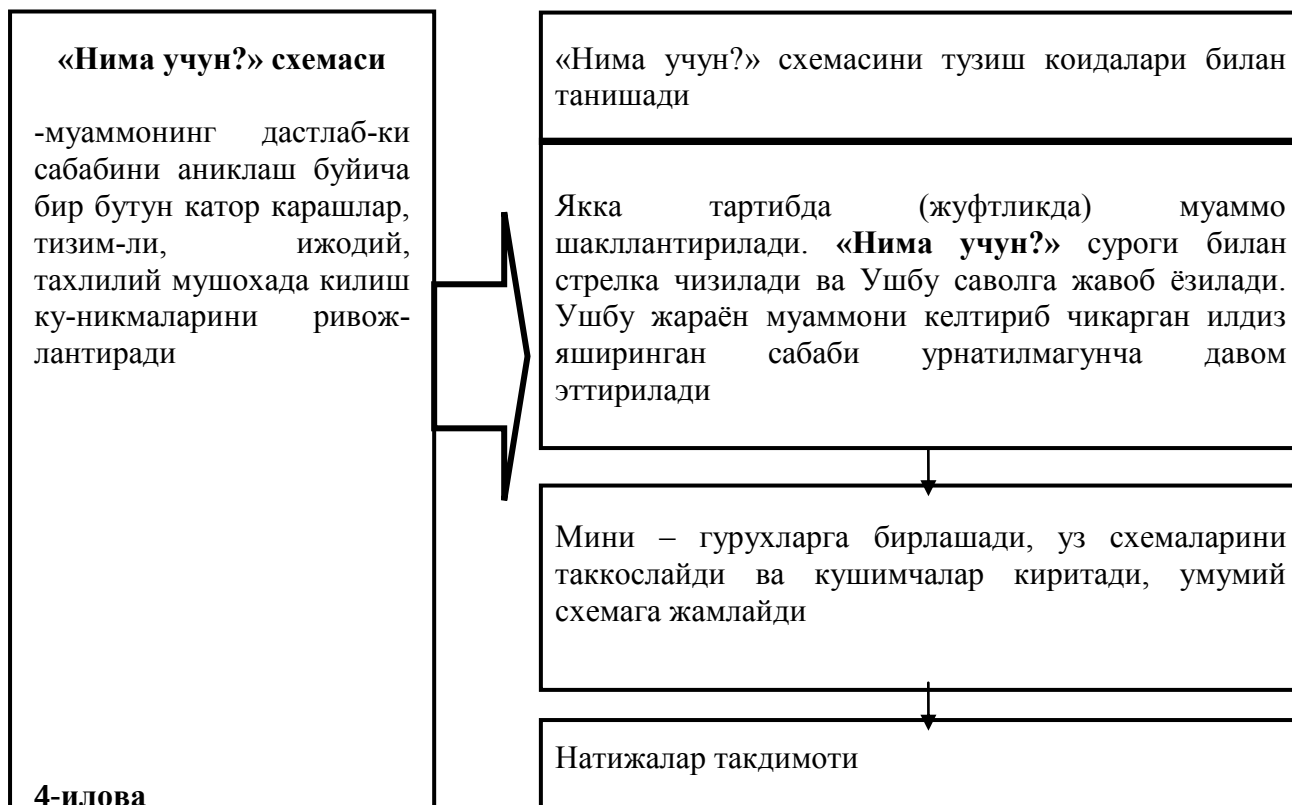
Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар			
		Билим	Фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2

	%	40	30	30	100

3-илова

«Нима учун» техникасини схемаси

4-илова

1- гурухга топширик

Эксперт вараги №2

Уз касбига карама қарши булган мавзуда, яъни «болалар билан ишлашни билмайдиган тарбиячи педагог» мавзусида хикоя тузинг ва езган хикоянгизни расмлар оркали ватман коғозда ифода этинг.

2- гурухга топширик.

Эксперт вараги №1

1. Тарбиявий ишларни ташкил килишнинг миллий ва назарий асослари хакида нималар биласиз?
2. Дарсга иштиеки булмаган талабани дарсга кизиктиришга оид педагогик вазият келтиринг.

Эксперт вараги №2

Уз касбига карама – Карши булган мавзуда, яъни «Юлдузлик касалига учраган артист» мавзусида хикоя тузинг ва езган хикоянгизни расмлар оркали ватман коғозда ифода

этинг.

3- гурухга топширик

Эксперт вараги №1

1. Педагогнинг маданияти хакида нималар биласиз?
2. Гурухдаги яхши укимайдиган талаба билан педагогнинг ҳамкорликдаги вазиятига оид педагогик вазият келтиринг.

Эксперт вараги №2

Уз касбига карама қарши булган мавзуда, яъни «Порахурликда кулга тушган давлат солик инспектори» мавзусида хикоя тузинг ва езган хикоянгизни расмлар оркали ватман коғозда ифода этинг.

10-илова

Инсерт усулидан фойдаланиб ишлаш қондаси

1. Маъруза матнини ўқиб, матнинг четига қуйидаги белгиларни қўйиб чиқинг:
В – биламан
+ - мен учун янги маълумот
- - мен билган маълумотни инкор қилади
? – ноаниқ (аниқлаштириш талаб қиладиган) қўшимча маълумот.
2. Олинган натижаларни жадвал шаклида расмийлаштиринг.

Мавзу саволлари	В	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

12-Мавзу. Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш

2.12. Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

ВАҚТИ –2 СОАТ	ТАЛАБАЛАР СОНИ: 25-30 НАФАР
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича амалий машғулоти
Ўқув машғулотининг режаси	1. Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш. 2. Ўз-ўзини баҳолаш. 3. Педагогик диагностикада бўлажак ўқитувчиларни тайёрлаш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> Бу семинар машғулоти жараёнида саволлар ва муаммолар борасида суҳбат ўтказилади. Бу дарсда “ақлий хужум” усулини ҳам қўллаш мумкин. Шунингдек, тест ва масалалар ечиш мумкин.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш. - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - ахборотларни таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантириш;	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: 1. Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланишга таъриф бериш. 2. Ўз-ўзини баҳолашни тавсифлаш. 3. Педагогик диагностикада бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашни изоҳлаш.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Блиц-сўров, биргаликда ўқиймиз, оила сўзларига кластер, мунозара.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув қўлланмаси, проектор, флипчарт, маркер, доска.
Ўқитиш шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш, индивидуал ва гуруҳ бўйича ўқитиш.
Ўқитиш шарт-шароити	Компьютер технологиялари, проектор билан таъминланган, гуруҳда дарс ўтишга мослаштирилган аудитория.

Семинар машғулотининг технологик картаси

БОСҚИЧЛАР, ВАҚТИ	ФАОЛИЯТ МАЗМУНИ	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув натижаларини эълон қилади, уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. Машғулот ҳамкорликда ишлаш технологиясини қўллаган ҳолда ўтишни маълум қилади. 1.2. Ақлий ҳужум усулидан фойдаланган ҳолда аудиториянинг тайёргарлик даражасини аниқлайди: Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш. 2. Ўз-ўзини баҳолаш Мазмунининг муҳокамаси гуруҳларда давом этишини эълон қилади.	1.1. Мавзуни ёзади ва саволларга жавоб беради.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Талабаларни 3 гуруҳга бўлади, ҳар бирига вазифа беради (2-илова). Кутилаётган ўқув натижаларини эслатади. 2.2. Гуруҳда ишлаш қондаси билан таништиради (1-илова). Баҳолаш мезонларини ҳам намойиш қилади. 2.3. Вазифани бажаришда ўқув материал лари (маъруза матни, ўқув қўлланма)ларидан фойдаланиш мумкинлигини эслатади. Гуруҳларда иш бошлашни таклиф этади. 2.4. Тайёргарликдан кейин тақдимотни бошлангани эълон қилинади. 2.5. Талабалар жавобини шархлайди, хулоса- ларга эътибор беради, аниқлик киритади. 2.6. Талабаларга мунозара усули бўйича ифодаланган жадвални намойиш қилади ва устунларни тўлдиришни айтади. Тушунчаларга изоҳларни тўғрилайди ва саволларга жавоб қайтаради. Гуруҳлар фаолиятига умумий балл беради.	2.1. Ўқув натижаларини тақдим қиладилар. 2.2. Саволлар беради. 2.3 Жавобларни тўлдиради. 2.4. Жадвал устунларини тўлдиради ва муҳокамада иштирок этади.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Машғулотни якунлайди, талабаларни баҳолайди ва фаол иштирокчиларни рағбатлантиради.	3.1. Эшитадилар. 3.2 Топшириқни оладилар.

	3.2. Мустақил иш сифатида “Ўз-ўзини ишонтириш методи” мавзусида “эссе” ёзишни топширади.	
--	--	--

Ўқув топшириғи

1-илова

Қарама –қарши метод

Мавзу оид бўлган сўзлар	Мавзу оид бўлмаган сўзлар

2-илова

ФСМУ технологияси

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда ҳамда ўқув жараёнини бахс-мунозарали ўтказишда қўлланилади, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини химоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда бахслашишга ҳамда шу билан бирга бахслашиш маданиятини ўратади. Тингловчиларга тарқатилган оддий қоғозга ўз фикрларини аниқ ва қисқа ҳолатда ифода этиб, тасдиқловчи далиллар ёки инкор этувчи фикрларни баён этишга ёрдам беради.

Ф – фикрингизни баён этинг

С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг

М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг

Савол	Ўз-ўзини баҳолаш.
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлашти-ринг	

3-илова

ЭССЕ

Эссе – таклиф этилган мавзуга 1000 дан 5000 гача сўз ҳажмидаги иншо.

Эссе – бу муаллифнинг шахсий нуқтаи назарини ёзма равишда эркин ифода этиш шакли; қандайдир предмет бўйича умумий ёки дастлабки дунёқарашни ўз ичига олади.

Беш дақиқалик эссе

Беш дақиқалик эссе – ўрганилаётган мавзу бўйича олинган билимларни умумлаштириш, мушоҳада қилиш мақсадида ўқув машғулотида охирида 5 дақиқа

**13-Мавзу. Ўқитувчимехнатини илмий ташкил этиш.
2.13.2. Амалий машғулоти олиб бориш технологияси**

Вақти:4 соат	Талабалар сони: 21
Машғулоти шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулоти.
Маъруза режаси	1. Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари 2. Педагогик фаолиятни ташкил этишда усулларни мақсадга мувофиқ тарзда танлаш. 3. Педагогик меҳнатни ташкил этишда турли усулларнинг ўрни ва аҳамияти. 4. Педагогик фаолиятни режалаштиришнинг асосий қонуниятлари. Режалаштириш шакллари.
Машғулоти мақсади: Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.	
Педагогик вазифалар	Ўқув фаолияти натижалари.
• мавзунини мустақил ўрганиш малакаларини шакллантириш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • кичик гуруҳларда ҳамкорликда ишлаш қўникмаларини шакллантириш; • ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, мустақил ишлаш қобилиятларини ўстириш; • мантикий хулоса чиқаришга қўмак бериш;	• мавзу бўйича амалий билимларга эга бўлади; • педагогик фаолият ва педагогик меҳнат ҳақидаги тушунчага эга бўлади; • педагогик фаолиятни шакллантирувчи асосий омилларни ўзлаштиради; • педагогик меҳнатни ташкил этиш ва такомиллаштириш омилларини мустақил равишда ўрганиб, кўрсатиб беради; • педагогик маҳоратни шаклланиши, педагогик фаолиятда режалаштириши муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрнини мустақил равишда ўрганиб, таҳлил қилади ва изоҳлайди.
Ўқитиш усуллари ва техника	Амалий ишлаш усули, баҳс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, «Биргаликда ўқиймиз» техникаси, Кластер
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, маркерлар, қоғозлар, скотч
Ўқитиш шакллари	Жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мувофиқлашган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

2.13. Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	1.1. Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади (1-илова).	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2.. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (2-илова).	
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1. «Биргаликда укиймиз» техникасидан фойдаланилган ҳолда машғулотни ташкил этиш ҳамда мазкур техникадан фойдаланиш коидалари билан таништиради. (3-илова).	Танишиб чиқадилар
	2.2. Талабаларни 3-4 та кичик гуруҳларга бўлади.	Ихтиёрий равиш-да гуруҳларга булинади.
	2.3. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (4-илова) 2.4. Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади.	Топшириқлар устида ишлайди-лар.
	2.5. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдироти-ни ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди.	Гуруҳ аъзолари тақдиротга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар
	2.6. Мавзунини мустахкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (5-илова)	Кластер технологияси асосида хулосаларни келтирадилар
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эшитади. Аниқлайди.
	3.2. Талабалар хулк-маданиятини, эркин, мустиқил фикр доирасини кенгайтириш	ЎУМ га қарайдилар.

	ва такомиллаштириш учун мустақил ишлар мавзулари билан таништиради. (6-илова) 3.3. Мустақил ишлаш учун топширик беради: «Менинг тасаввуримдаги маҳоратли педагог» мавзусида эссе ёзиб келинг.	
--	---	--

1-Илова

«Биргаликда укиймиз» биргаликда уқиш техникасининг қондаси

Биргаликда уқиш: укув гуруҳи кичик гуруҳларга булинади. Хар бир кичик гуруҳ урганилаётган мавзунинг маълум бир соҳасида эксперт булади ва бошқаларга ургатади.

Хар бир гуруҳнинг максоди барча бошқа гуруҳлар иштирокчилари мавзу саволларини Тула ҳажмда эгаллаб олишдан иборат.

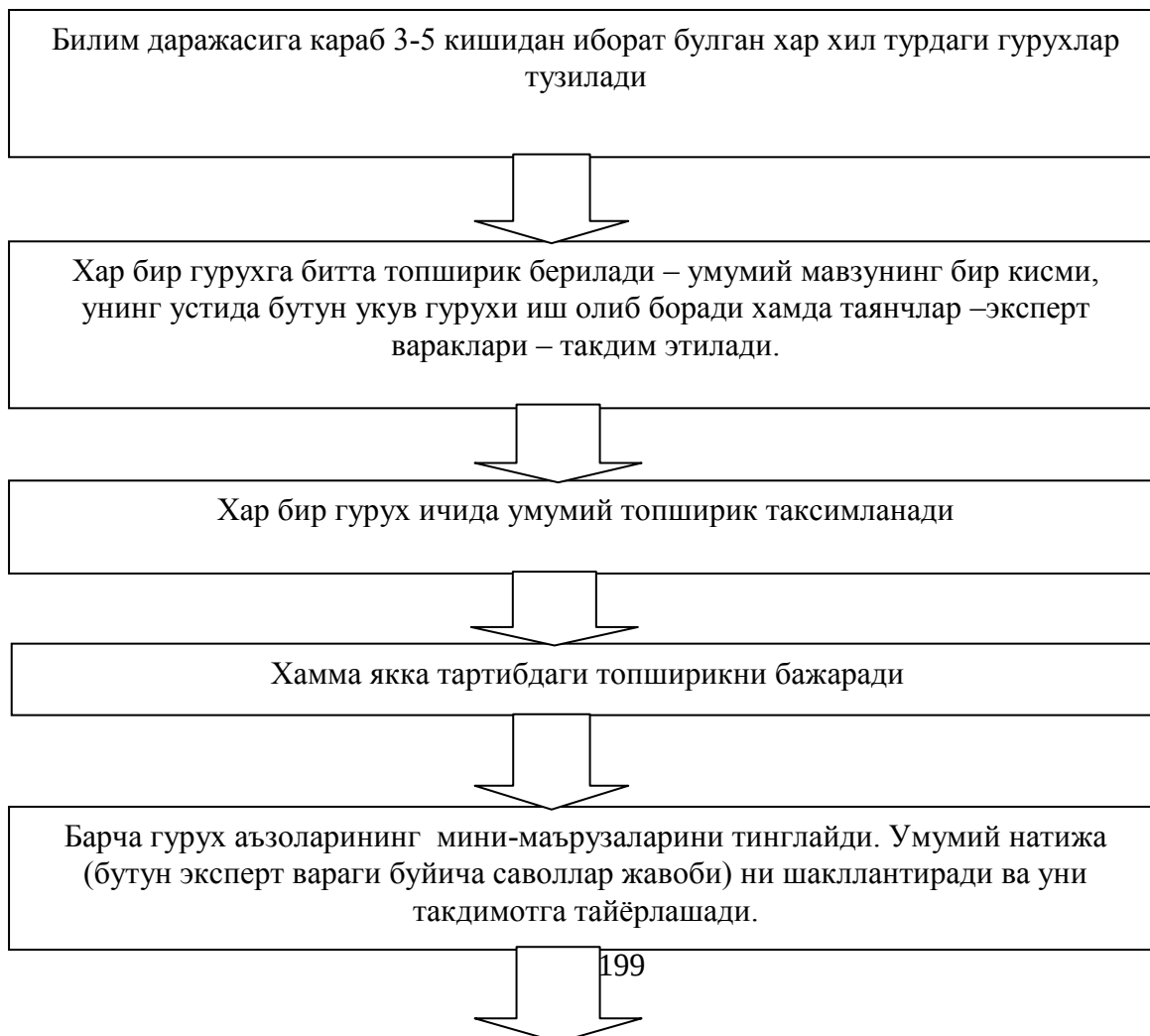
2-Илова

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари.

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

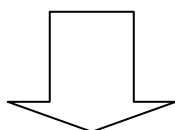
3-илова

«Биргаликда укиймиз» техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларда ишни ташкил этиш жараёнини тузилиши

Эксперт варағи

Матнни уқишда асосланиш зарур буладиган саволлардан иборат варақ. Саволлар укув материали устидан олиб бориладиган мустакил фаолиятни йуналтиради

Гурухнинг якуний баҳоси маъруза учун умумий баллни ва мустакил иш учун индивидуал балларни уз ичига олади.

4-илова

1 – гуруҳга топшириқ.

Эксперт варағи №1

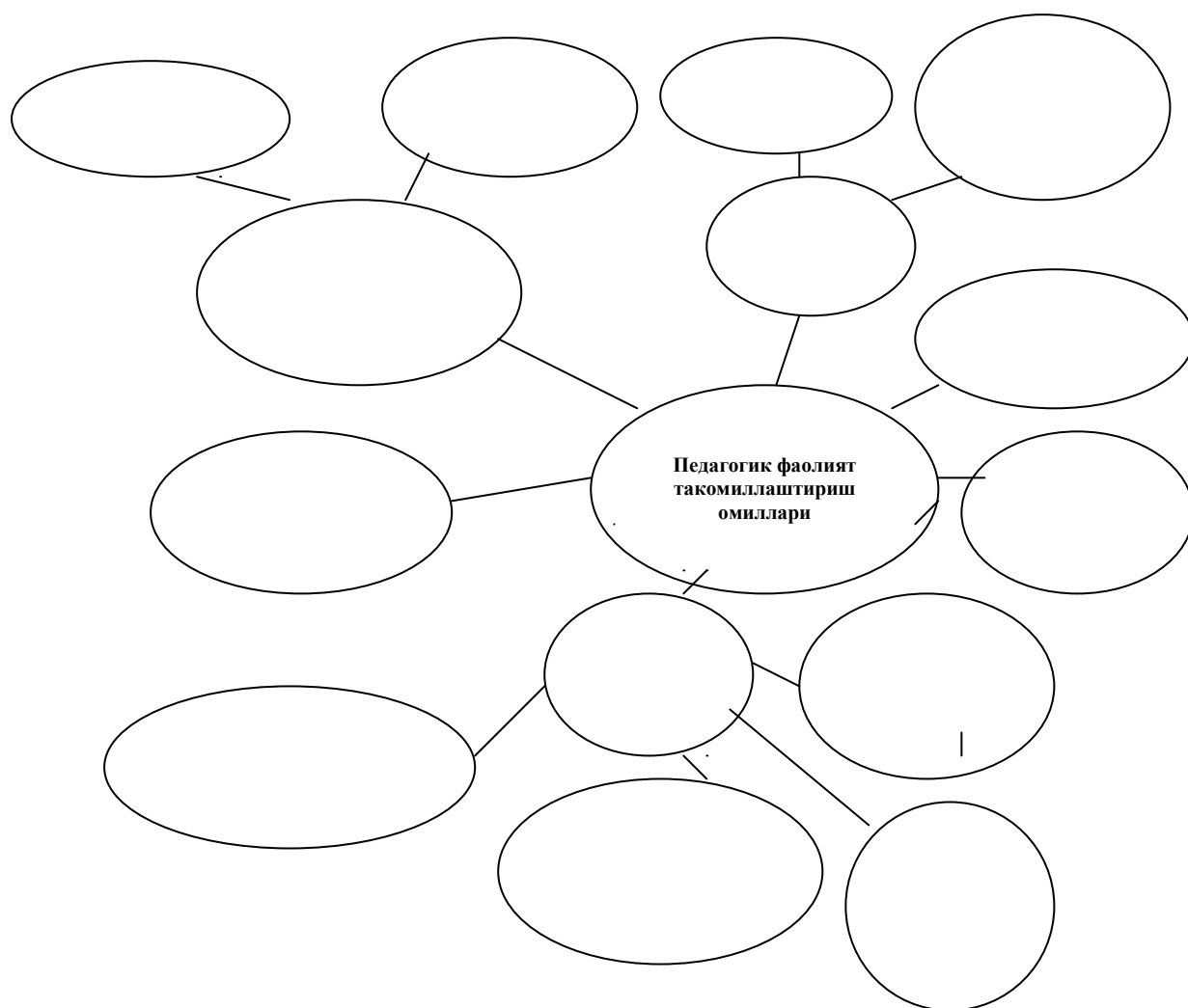
- 1.Педагогик фаолиятда режалаштириш муҳим рол уйнайди.
2. Режалаштирилган ва режалаштирилмаган вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим?
- 3.Ижодкор - фидоий педагог портретини тайёрланг

2 – гуруҳга топшириқ

Эксперт варағи №2

1. Педагогик фаолиятда муомала маданияти муҳим рол уйнайди.
2. Ўз касбига қарама - қарши бўлган мавзудаги муносабатларда, ноқулай вазиятларда педагог қандай йул тутиши лозим.
- 1.Оддий педагог портретини тайёрланг.

Кластер тузінг

6-илова

Мустакил ишлар мавзулари

1. Педагогик назокат-укитувчи ахлокининг ижодий куриниши
2. Педагог махоратини шакллантиришнинг асосий тамойиллари
3. Педагогнинг ижодкорлиги
4. Укитувчининг тарбиячилик махорати
5. Педагогик махорат-педагогик ижодкорликдир
6. Мулоқот жараёнида хушмуомалалик
7. Укитувчи шахсига куйиладиган талаблар
8. Педагогик мажбурият, бурч.
9. Укитувчининг маданияти, маънавияти.
10. Новатор укитувчилар фаолиятини урганиш

14-Мавзу. Педагогик назокат ва педагогик ахлоқ-одоб.

2.14.. Амалий машғулоти олиб бориш технологияси

<i>Вақти:</i> 4 соат	<i>Талабалар сони:</i> 21
<i>Машғулоти шакли</i>	Билимларни чуқурлаштириш ва мустаҳкамлашга қаратилган амалий машғулоти.
<i>Семинар режаси</i>	1.Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча. Педагогик назокат-педагог ахлоқининг ижодий қурилиши. 2.Одоб ва ахлоқни шакллантирувчи асосий омиллар. 3.Талаба ёшларнинг одоб-ахлоқини ривожлантиришда педагог ёки раҳбар маҳорати 4. Мустақил ишлар-талаба ҳуқуқ маданиятини шакллантиришнинг асосий омилли
<i>Машғулоти мақсади:</i> Мавзу бўйича билимларни чуқурлаштиришни таъминлаш.	
<i>Педагогик вазифалар</i>	<i>Ўқув фаолияти натижалари.</i>
• мавзунини мустақил ўрганиш малакаларини шакллантириш; • мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам бериш; • кичик гуруҳларда ҳамкорликда ишлаш қўникмаларини шакллантириш; • ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, мустақил ишлаш қобилиятларини ўстириш; • мантикий ҳулоса чиқаришга қўмақ бериш;	• амалий машғулоти режалари билан олдиндан танишиб чиқиб, тайёргарлик қўради; • педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақидаги тушунчага таъриф беради; • одоб-ахлоқни шакллантирувчи асосий омилларни ўзлаштиради; • педагог ва талаба ҳуқуқ – маданиятининг асосий омилларини мустақил равишда ўрганиб, қўрсатиб беради; • педагогик маҳоратни шаклланиши, ривожлантиришга таъсир этувчи муаммоларни ҳамда унинг таълим жараёнидаги ўрнини мустақил равишда ўрганиб, таҳлил қилади ва изоҳлайди.
<i>Ўқитиш усуллари ва техника</i>	Амалий ишлаш усули, баҳс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, «Нима учун» техникаси, Кластер
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Маърузалар матни, маркерлар, қоғозлар, скотч
<i>Ўқитиш шакллари</i>	Жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
<i>Ўқитиш шарт-шароити</i>	Техник воситалар билан таъминланган ва гуруҳларда ишлашга мувожабланган аудитория.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат, савол-жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш.

2.14.Амалий машғулотнинг технологик харитаси

Фаолият боскичлари	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
I. Кириш босқичи. (10 минут)	1.1. Амалий машғулот мавзуси, мақсади ва ўқув фаолияти натижаларини айтади. Таълим жараёни кичик гуруҳларда ишлаш орқали амалга оширилишини эълон қилади (1-илова).	Тинглайдилар. ЎУМ га қарайдилар.
	1.2.. Талабаларнинг машғулотдаги фаолиятини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (2-илова).	
II. Асосий босқич (60 минут)	2.1. «Нима учун» техникасидан фойдаланилган ҳолда талабаларга, «Нима учун педагогик маҳорат, педагогик одоб-ахлоқ, маданият, маънавият талаба хулк-маданиятини шакллантиришдаги устувор вазифа сифатида қаралмоқда?» деган савол билан мурожаат қилади. «Нима учун» техникасини тузиш коидалари ва тузилиши билан таништиради. (3-4-5-илова)	ўз фикрларини эркин билдирадилар. Органайзерни тўлдирадилар.
	2.2. Талабаларнинг фикрини умумлаштириб, уларни 3-4 та кичик гуруҳларга бўлади. 2.3. Мавзу бўйича тайёрланган топшириқларни тарқатади (6-илова) 2.4. Гуруҳларга топшириқларни бажариши учун ёрдам беради. Қўшимча маълумотлардан фойдаланишга имкон яратади. Диққатларини кутиладиган натижага жалб қилади.	Ихтиёрий равиш-да гуруҳларга булинади. Топшириқлар устида ишлайди-лар.
	2.5. Ҳар бир гуруҳ топшириқларини ватман-қоғозларга тушириб, тақдимотини ўтказишга ёрдам беради, билимларини умумлаштиради, хулосаларга алоҳида эътибор беради. Топшириқларнинг бажарилишини қай даражада тўғри эканлигини диққат билан тинглайди. 2.6. Мавзуни мустаҳкамлаш ва хулосаларни умумлаштириш мақсадида мавзуга хос тушунчалар асосида Кластер тузишни таклиф этади. (7-илова)	Гуруҳ аъзолари тақдимоотга тайёрланадилар. Тушунтириб берадилар Кластер технологияси асосида хулосаларни

		келтирадилар
III. Якуний босқич (10 минут)	3.1. Иш якунларини чиқаради. Фаол талабаларни баҳолаш мезони орқали рағбатлантиради.	Эштади. Аниқлайди.
	3.2. Талабалар хулқ-маданиятини, эркин, мустақил фикр доирасини кенгайтириш ва такомиллаштириш учун мустақил ишлар мавзулари билан таништиради. (8-илова) 3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ беради: «Менинг тасаввуримдаги маҳоратли педагог» мавзусида эссе ёзиб келинг.	ЎУМ га қарайдилар.

1-Илова

Кичик гуруҳларда ишлаш қондаси

1. Талабалар ишни бажариш учун зарур билим ва малакаларга эга бўлмоғи лозим.
2. Гуруҳларга аниқ топшириқлар берилмоғи лозим.
3. Кичик гуруҳ олдида қўйилган топшириқни бажариш учун етарли вақт ажратилади.
4. Гуруҳлардаги фикрлар чегараланмаганлиги ва тайзикқа учрамаслиги ҳақида огоҳлантирилиши зарур.
5. Гуруҳ иш натижаларини қандай тақдим этишини аниқ билишлари, ўқитувчи уларга йўриқнома бериши лозим.
6. Нима бўлганда ҳам мулоқотда бўлинг, ўз фикрингизни эркин намоён этинг.

Талабалар фаолиятини баҳолаш мезонлари.

86 – 100 %	2 балл	«аъло»
71 – 85 %	1,7 балл	«яхши»
55 – 70 %	1,4 балл	«қониқарли»

Баҳолаш мезонлари

Ф.И.О.	Баҳо	Мезонлар
--------	------	----------

		Билим	фаоллик	Таклифлар	Жами балл
	Баллар	0,8	0,6	0,6	2
	%	40	30	30	100

3-илова

«Нима учун?» схемасини тузиш коидалари

1. Кандай пиктограммадан: айлана ёки тугри туртбурчакдан фойдаланишингизни узингиз хал этасиз.
2. Мулохазалар схема – занжири турини: чизикли, ночизикли, спиралсимон 9 дастлабки холатни марказга ёки четга жойлаштириб) булишлигини узингиз танлайсиз.
3. Стрелка сизнинг кидирув йуналишингизни белгилайди: дастлабки холатдан окибатгача.

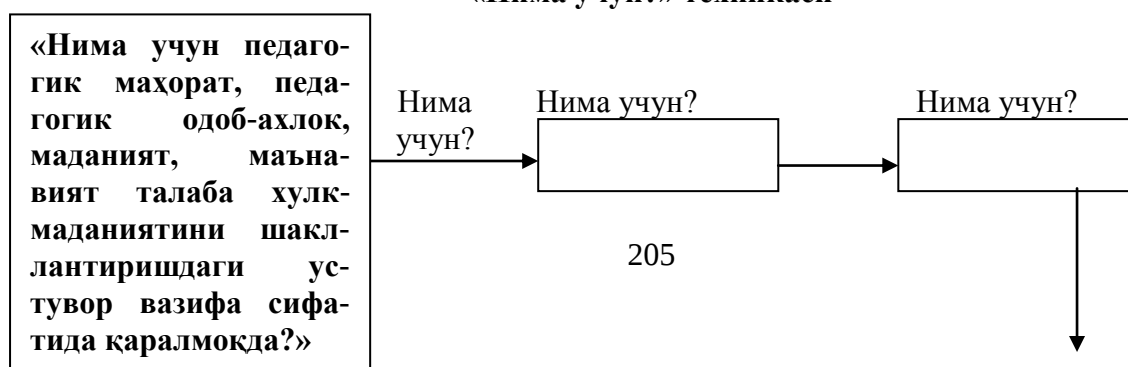
4-илова

«Нима учун» техникасини схемаси

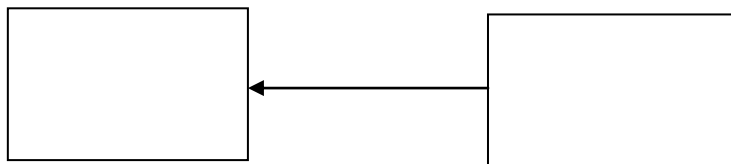
5-илова

«Нима учун?» техникаси

Нима учун?

Нима учун?

6-Илова

1 – гуруҳга топшириқ.

Эксперт варағи №1

- 1.Педагогик одоб ва ахлоқ нима ва унга мисол келтиринг.
- 2.Тарбияси оғир талаба билан педагогнинг ҳамкорликдаги вазиятига оид педагогик вазият келтиринг.

2 – гуруҳга топшириқ

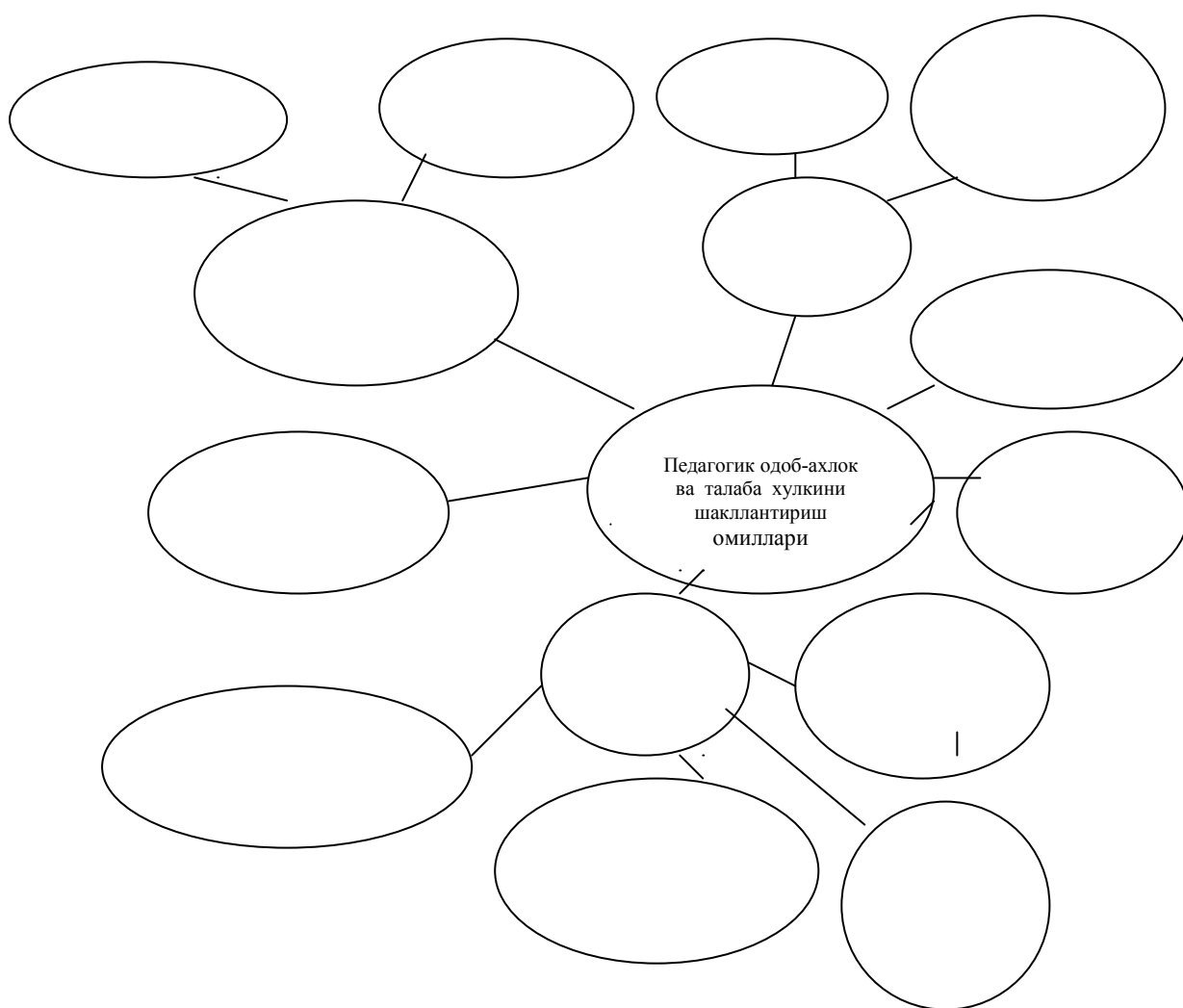
- 1.Педагогнинг руҳий ҳолати деганда нимани тушунасиш ва ўқув фаолиятига доир мисол келтиринг.
- 2.Дарсга қизиқмайдиган талабани дарсга қизиқтиришга доир педагогик вазият келтиринг.

7-илова

Кластер тузинг

Педагогик одоб-ахлоқ ва талаба ҳуқ-маданиятини шакллантиришнинг асосий омиллари:

- билим савияси.
- касбий маҳорат
- нутқ маданияти
- аудиторияни бошқариш
- одилонга баҳолаш.
- информацияни тезда англаб етиш.
- касбий билимдонлик;
- бошқарувчилик;
- ташкилотчилик;
- новаторлик;
- юксак маданият;
- юксак маънавият;
- педагогик—одоб-ахлоқ;
- педагогик назокат

8-илова

Мустакил ишлар мавзулари

1. А.Коменский, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский ва бошқаларининг ўқитувчи, унинг касбий тайёргарлиги ҳамда педагогик маҳоратининг таълим-тарбия ривожига алоҳида ўрни борасидаги қарашлари.(8соат)
2. Шахсий педагогик тажрибани тўплаш тизими.(8 соат).
3. Ўқитувчиларнинг замонавий ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланиш малакаларини шакллантириш.(8 соат)
4. Педагогик низолар ва уларни бартараф этиш технологияси.(8 соат)

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

1-мавзу: Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти. (2соат)

Таянч иборалар: Педагогик маҳорат; педагогик маҳорат предмети; педагогик маҳорат курсининг вазифалари; педагогик ижодкорлик; педагогик мулоқот; муомала; педагогик масала; педагогик вазият; импатия; педагогик қобилият; педагогик техника; ўқитувчининг шахсий интилиши; профессияграмма; ташкилотчилик; мўлжаллай олиш; кузатувчанлик; педагогик маҳорат малакалари; индивидуал педагогик техника; бир қолипдаги фикрлар; ўқитувчининг шахсий хусусиятлари; ихтисосга оид методик тайёргарлик; ўқитувчининг фаолиятида инсонпарварлик.

Асосий саволлар:

1. Педагогик маҳорат фанининг предмети, мақсад ва вазифалари
2. Педагогик маҳорат тушунчаси.
3. Педагогик маҳоратнинг тузилиши.
4. Педагогик фаолият ва маҳорат

1. Педагогик маҳорат фанининг предмети, мақсади ва вазифалари

Замонавий, илғор ўқитувчиларнинг таълим-тарбия соҳасида эришган умумпедагогик тажрибалари – қобилият ва маҳоратлари “Педагогик маҳорат” курсининг предмети ҳисобланади.

Мазкур қобилият, маҳоратининг мазмун- моҳияти, таркибини система сифатида ўрганишда, олий ўқув юртларида касбий тайёргарликни амалга ошириш “Педагогик маҳорат” курсини ўрганиш катта илмий ва амалий аҳамият касб этади. “Педагогик маҳорат” курс ўқитувчилари, жумладан, бўлажак ўқитувчиларни таълим-тарбиявий ишларга илмий методик ва амалий жиҳатдан тайёрлашни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Унинг асосий вазифалари: бўлажак тарбиячи, ўқитувчида педагогик ижодкорлик, топқирлик, педагогик мулоқот, ўқитувчи нутқи, ўқувчига ҳар томонлама ижобий таъсир этиш усуллари, педагогик техника ҳамда тарбиячининг тарбиячилик маҳоратини шакллантиришдан иборатдир.

Амалий-семинар дарсларда эса, ўқитувчи нутқи ва фикрлаш маданияти, педагогик таъсирининг ранг-баранг усуллари, тарбиячи-ўқитувчининг ташкилотчилик маҳорати каби масалалар ўрганилади.

Амалий дарсларда диққат ва ҳаёлни тўплаш машқлари бажарилади. Лаборатория ва мустақил ишларга ажратилган соатларда педагогик вазиятлар ҳосил қилиниб, талабалар ҳамкорлигида ечилади. Бундай масала ёки педагогик вазиятлар ўқитувчининг ўқувчилар билан муомала қила билиши, малакасини тарбиялашга хизмат қилади. “Педагогик маҳорат” курсининг амалий дарсларидан муайян қисми мактаблар ва коллежларда ўтказилиши мумкин ва улар назарий билимларни мустаҳкамлашни кўзда тутди. “Педагогик маҳорат” фанининг бошқа педагогик тизимдаги фанлардан асосий фарқи шундаки, у ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларида

кенг ижодий имкониятлардан фойдаланиш учун битмас-туганмас ижодий фаолият учун майдон ҳисобланади.

2. Педагогик маҳорат тушунчаси

Республикамиз мустақилликка эришгач, унинг олдида жуда қисқа муддатда янгича фикрловчи, республика равнақи, тараққиёти учун онгли равишда курашувчи етук мутахассис кадрларни тайёрлаш вазифаси кўндаланг турди. Натижада “Таълим тўғрисида”, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” қонунлари қабул қилинди. Етук мутахассис ва янгича фикрловчи шахсларни шакллантириш учун чуқур билимнинг ўзигина кифоя қилмаслиги Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг “Баркамол авлод- Ўзбекистон келажагининг пойдевори” номли нутқида қуйидагича ўз ифодасини топди : ”Бизга мактабни битирганлар эмас, мактаб тарбиясини кўрганлар керак”. Бу билан Президент билимлар йиғиндисини эгаллашга эмас, балки уларни эгаллаб, турли касб-ҳунарлар сири, маҳоратини ўзлаштиришга хизмат этувчи билимларни ўрганиш лозимлигини кўрсатиб берди.

Савол туғилади: Педагогик маҳорат нима ўзи ?

Педагогик маҳорат бу – фаҳм-фаросат ва чинакам илмий билимларнинг, тарбиядаги қийинчиликларни енгишга қодир бўлган обрўли раҳбарликнинг, ўқувчилар қалбининг қандайлигини ҳис қилиш маҳорати (импатия), ички дунёси, нозик ва заиф бўлган бола шахсига моҳирона, авайлаб ёндашиш, донолик ва ижодий дадиллик, илмий таҳлил, ҳаёл ва фантазияга бой бўлган қобилият мажмуасидир.

3.Педагогик маҳоратнинг тузилиши

Педагогик маҳорат қуйидаги таркибий қисмларни ўз ичига олади:

- 1.Ўқитувчи фаолиятида инсонпарварликнинг устунлиги.
- 2.Педагогик истеъдод, қобилият.
- 3.Педагогик техника (санъат)
- 4.Ўқитувчининг шахсий интилиши.

1.Педагогик маҳорат назарияси методикасининг ишлаб чиқилмаганлиги шунга олиб келадики, педагогларнинг ҳар бири ўз-ўзича, пайпаслаб ижодий изланиш олиб боради: болалар билан, педагогик жамоа билан қандай қилиб яқиндан тил топиш мумкин ? Қандай қилиб қисқа муддат ичида болалар ўртасидаги муносабатларнинг ҳаққоний манзарасига эришмоқ мумкин ? деган саволларга жавоб излайди.

Бу саволларга бериладиган жавоблар ҳар бир моҳир педагогнинг фаолияти учун зарур бўлган умумий педагогик малакаларни шакллантириш билан боғлиқ бўлиб, мазкур муаммони ҳал қилиш педагогдан одатдан ташқари куч-ғайрат, қатъият, тиришқоқлик, ижодийликни, ўз фаолиятини тўғри баҳолай билиш, шунингдек, болалар, тарбияланувчиларга нисбатан инсонпарварона муносабатда бўла олишни талаб этади. Ибн Сино “Тадбири манзил” асарида бола учун ўқитувчи танлаётганда унинг тўғри сўз, ҳалол, тоза-озода ва болаларни севувчи

киши бўлишига эътибор бериш лозимлигини таъкидлаганида ўқитувчининг инсонпарварлик сифатини назарда тутган эди.

2. Ҳар бир инсонда у ёки бу касбга қобилият мавжуд бўлади. Баъзи таниқли руҳшуносларнинг фикрича (Ф.Гоноболдин, Н.Кузмина), педагоглик касби учун қуйидаги 6 хил қобилиятлар муҳим ҳисобланади:

1. Ўртага туша билиш
2. Ташкилотчилик
3. Ўзини идора эта билиш
4. Мўлжаллай олиш, чамалай билиш
5. Кучлилиқ, зеҳнлилиқ
6. Фаолиятга ижодий ёндашиш.

Буларнинг барчаси тарбиявий мақсад мавжуд бўлган, инсонпарварлик нуқтаи-назаридан туриб ёндашилган тақдирдагина педагогик қобилият таркибига кириши мумкин.

3. Педагогик техника- педагогик маҳоратнинг асосий қисмларидан бири бўлиб, у ўқитувчидан ўқувчилар билан муомала қилганда зарур сўз, гап оҳанги, қараш, имо-ишорани тез ва аниқ топиш, энг ўткир ва кутилмаган педагогик вазиятларда осойишталик ва аниқ фикр юритиш, таҳлил қилиш қобилиятини сақлаб қолиш имконини беради. Ҳақиқий педагог таъсир кўрсатишни ўқитувчининг педагогик техника соҳасидаги барча малакалари бир пайтда яққол кўринади. Нутқ, имо-ишора, мимика ҳаракат билан бирга содир бўлади.

Педагогик техника малакаларининг шаклланиш даражаси маълум даражада педагогнинг умумий тайёргарлик даражасини, яъни шахснинг педагогик имкониятларини акс эттиради. Педагогнинг нутқи тартибсиз, қашшоқ бўлса, ўзи жиззаки бўлса, диди паст, маданиятсиз бўлса, энг топиб гапирган тўғри сўзи ҳам тарбияланувчиларга таъсир этмайди, балки тескари натижага олиб келиши мумкин.

Шунинг учун ҳам, тарбиячи аввало ўзи тарбияланган, ўтириб-туриш, суҳбатлашиш маданиятини қон-қонига сингдирган бўлиши лозим.

Ҳар йигитнинг аслин билай десангиз

Маъракада ўтириб-туришини кўринг.

(Махтумқули)

4. Ўқитувчининг шахсий интилиши, муносабати педагогик маҳорат таркибий қисмлари орасида муҳим ўринни эгаллайди. Унинг бундай шахсий муносабати унда тегишли бир қолипдаги фикрлар системаси мавжудлиги билан изоҳланади, шу туфайли у кўп ҳолларда деярли автоматик равишда таъсирларга жавоб бера олади. Чунончи, ўқувчилар билан албатта хушмуомалада бўлиш, дилкашлиқ ўқувчи шахсига принципиал ёндашишнинг юқори даражада бўлиши, ўзининг бирорта ҳам ўқувчиси ёмон эмаслиги, бунинг устига ишончсиз бўлиши мумкин эмаслигига ишонч кабилар.

Лекин бундай бир қолипдаги фикрлар салбий рол ўйнаши ҳам мумкин. Масалан, ҳамкасби ўқувчилар билан ҳақиқатда нотўғри

муносабатда бўлганда унга қарши туриш ўрнига, уни ҳимоя қила бошлайди.

Ўқитувчининг ҳоҳиш-истаги ҳаққонийлик ва инсонпарварлик характерида бўлсагина бундай чекланишларга йўл қўйилмаслиги мумкин бўлади.

4.Педагогик фаолият ва маҳорат

Педагогик фаолият- ёшларни ҳаётга, меҳнатга, Ватан муҳофафасига тайёрлаш учун халқ олдида, давлат ва жамият олдида жавоб берадиган, болаларга таълим-тарбия бериш иши билан шуғулланадиган ва бу ишга махсус тайёрланган кишиларнинг меҳнат фаолиятидир.

Мактаб ўқитувчиларининг фаолияти республикада буюк давлат – жамиятни қурувчи ва унда яшаб меҳнат қилувчи етук, эркин фикрловчи инсон шахсини шакллантиришга қаратилган. Ўқитувчининг баркамол авлодни тарбиялаш ва унда янги инсонга хос сифатларни таркиб топтириш вазифаси энг олийжаноб, юксак ва шу билан бирга шарафли ва мураккаб вазифадир. Ҳар бир тарбияланувчи ўз хулқ-атворида, характерида эга. Уларни ўқитиш ва тарбиялашда уларнинг ана шу ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш ниҳоятда мураккабдир. Бунга инсонлар ўртасида ижтимоий муносабатларнинг мураккаблигини ўзида акс эттирувчи махсус усуллардан фойдаланилади.

Педагогик фаолиятга тайёргарлик кўраётган ёшлар унинг ана шундай хусусиятларини билишлари лозим.

Ўқитувчилик ихтисосининг бу хусусиятлари унинг профессиограммасида ўз ифодасини топади: 1) ўқитувчининг шахсий хусусиятлари; 2) Ўқитувчининг педагогик-психологик тайёргарлигига қўйиладиган талаблар; 3)Махсус тайёргарликнинг ҳажми ва таркиби; 4)Ихтисосга оид методик тайёргарлик мазмуни.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

- 1.Педагогик маҳорат фанининг предмети, мақсади ва вазифалари нималардан иборат ?
- 2.“Педагогик маҳорат” тушунчасини таърифлаб беринг.
3. Педагогик ижодкорлик нима ?
- 4.”Педагогик муомала” деганда нимани тушунасиш?
- 5.”Емпатия” нима ?
- 6.”Педагогик қобилият”ни таърифлаб беринг ?
- 7.”Бир қолипдаги фикрлар” деб нимага айтилади ?
- 8.Ўқитувчининг шахсий хусусиятларига нималар киради ?
- 9.Ихтисосга оид методик тайёргарлик деганда нимани тушунасиш ?
10. “Педагогик техника “ тушунчасини тавсифлаб беринг.

2-мавзу: Педагогик фикр ва мактаб амалиётида ўқитувчи маҳорати масалалари. Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар. (2соат)

Таянч иборалар: К.Ушинский тарбия санъати ҳақида; Л.Толстой ўқитувчи шахси ҳақида; А.Дистерверг билим тўғрисида; Е.Таге ўқиш санъати ҳақида; Шарқ мутафаккирлари таълим-тарбия ҳақида; Ал-Хоразмий, Ал-Фаробий, Юсуф Хос Хожиб, Ибн Сино, Б.Зарнужий педагогик маҳорат тўғрисида.

Асосий саволлар:

- 1.Хорижий педагоглар педагогик маҳорат тўғрисида
- 2.Буюк Шарқ мутафаккирлари педагогик маҳорат ҳақида.
- 3.Ўқитувчи шахсига қўйиладиган талаблар.

Педагогик маҳоратнинг асосий пойдеворини касбга доир билимлар ташкил этади. Бундай билимлар мазмуни эса ўқитилаётган фан мазмуни, методикаси, педагогикаси ва психологиясига доир билимларни ўз ичига олади.

Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонунида (5-модда): “Тегишли маълумот, касб тайёргарлиги, бой ва юксак ахлоқий фазилатларга эга бўлган шахслар педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқига эга”, деб таъкидланган.

“Таълим тўғрисида”ги Қонун талабларини бажариш педагогик фаолият самарадорлигини оширишни, демак, бўлажак ўқитувчиларда педагогик маҳоратни шакллантиришни талаб этади.

1.Хорижий педагоглар педагогик маҳорат тўғрисида

“Тарбия санъати шундай хусусиятга эгаки, - деган эди К.Ушинский, - деярли барчага таниш ва тушунарли, баъзиларга эса жуда осон иш бўлиб туюлади- одам бу иш билан назарий ва амалий жиҳатдан қанчалик кам таниш бўлса, унга шунчалик тушунарли ва осон бўлиб кўринади. Даярли бунинг учун туғма қобилият ва малака, яъни кўникма керак деб айтадилар, лекин жуда кам одам сабр-тоқат, туғма қобилият ва малакадан ташқари яна махсус билимлар кераклиги ҳақида ишонч ҳосил қилади”.

В.Сухомлинский, А.Макаренко, А.Дистерверг, Л.Толстойлар ҳам инсонга билим, кўникма, ва малакаларни сингдиришда педагогик маҳоратнинг роли буюк эканлигини таъкидлаганлар.

Масалан, Л.Толстой ҳақиқий ўқитувчи шахсига классик тавсиф бериб, қуйидагиларни ёзган эди:”Агар ўқитувчи фақат ўз ишига ҳавас қўйган бўлса, у яхши ўқитувчи бўлади. Агар ўқитувчигв фақат отаси, онаси каби ҳавас қўйган бўлса, у олдинги ўқитувчидан яхшироқ бўлади”. Борди-ю, мужассамлаштира, у ҳолда у мукамал ўқитувчи бўлади”. Касбий тайёргарликнинг аҳамиятини яхши тушунган А.Дистерверг эса:

” Ўзинг билмаган нарсаларни бировларга ўргата олмайсан”, -деган эди.

Педагогик маҳоратни шакллантиришда ўқиш санъатининг роли ҳақида Эмил Таге шундай деган эди: ”Ўқиш санъати ўзганинг кўмаги ёрдамида фикр юритиш санъатидир. Ўқиш ўзга билан биргаликда

фикрлаш, ўзганинг фикрини мулоҳаза қилиб кўриш, ўзимизнинг фикрларимизни ўлчаш ва унга зид фикрларни ҳаёлдан ўтказиш демакдир”.

Андрей Моруа эса, А.Навоий каби, касбни камолга етказиш ҳақида гапириб:”Агар инсон бирор касбни мукаммал эгалласа, меҳнат унга хузур бағишлайди, бахт келтиради” деб ёзган эди. Бу ҳақида А.Навоий шундай ёзган эди:

Камол эт касбким олам уйидан ,
Сенга фарз ўлмағай ғамнок чиқмоқ.
Жаҳондин нотаом ўтмак биайних
Ерур ҳаммомдин нопок чиқмоқ

2.Буюк Шарқ мутафаккирлари педагогик маҳорат ҳақида.

Қуйида биз буюк Шарқ мутафаккирларининг педагогик маҳоратга доир айрим фикрларини келтирамиз.

Буюк мутафаккир Муҳаммад ал-Хоразмий “Ал-жабр ва муқобала” номли асарида педагоглар фаолиятига баҳо бериб қуйидагиларни ёзган эди:

“Улардан бири ўзидан аввалгилар қилган ишларини амалга оширишда бошқалардан ўзиб кетади ва ўзидан аввалгиларни асарларини шарҳлайди, табиат сирларини очади, йўлни ёритади ва уни тушунарлироқ қилади. Ёки бу айрим китобларда нуқсонлар топадиган ва сочилиб ётганини тўплайдиган одам бўлиб, у ўзидан аввалгилар ҳақида яхши фикрда бўлади, такаббурлик қилмайди ва ўзи қилган ишдан мағрурланмайди”. Бу билан олим педагогнинг қийин муаммоларни осон қилиб тушунтира олиш, ижодкорлик каби маҳоратларни қўллаб-қувватлайди.

Абу Наср Фаробий ўзининг “Бахт саодатга эришув” номли асарида таълим-тарбия бериш усулини икки турга бўлади: рағбатлантириш ва жазолаш (мажбур қилиш). У мазкур усулларни изоҳлар экан, ўқитувчининг педагогик маҳоратига ҳам тўхталиб ўтади: ”Болалар устида турган одам эса муаллим бўлиб, у тарбия беришда турли тарбия усулидан фойдаланади. Мана шундан маълум бўладики, ҳукумат ва муаллим ҳар иккалови ўз йўлида болалар ёки халққа тарбия берувчилар, устоз ва муаллимлардир. Улардан бир болаларга меҳрибонлик ва яхши сўзлар билан тарбия берса, иккинчиси мажбурий равишда тарбиялайди” (108бет). Унингча, педагоглик касби билан ўзида 12 туғма хислатни мужассамлаштирган кишилар шуғулланиши лозим:

- 1.Барча органлари мукаммал тараққий этган;
- 2.Барча масалани тез ва тўғри тушуна оладиган;
- 3.Хотираси кучли бўлган;
- 4.Зеҳни ўткир бўлган;
- 5.Нутқи равон бўлган;
- 6.Билиш ва ўқишга муҳаббати кучли бўлган;
- 7.Кўзи тўқ, покиза бўлган;
- 8.Ҳақиқатпарвар бўлган;
- 9.Гурур ва виждонли бўлган;
- 10.Пулни севмайдиган;

11.Адолатли ;

12.Қатъиятли, кўркмас ва жасур кишилар.

Шу билан бирга у “Таълим-тарбия аҳллари ҳам ўз билимларини даражасига қараб” бир-бирларидан фарқ қилишлари, ортиқ-кам бўлишлари, баъзи бирларида кашф ихтиро қувват бўлмаслиги, баъзиларида эса бу қуввати камроқ бўлишини таъкидлайди (110бет). Фаробий шогирдга нисбатан ўта қаттиқ ёки ўта юмшоқ муносабатда бўлишнинг зарарли эканлигини ҳам таъкидлаб ўтади.

Буюк мутафаккир **Абу Райхон Беруний** таълим-тарбиянинг табиатга мослиги, таълим-тарбияда мўтадиллик принципларини асослаган буюк педагогдир.

Беруний инсонни табиатининг бир қисми деб билади. Табиатни ва жамият илмини ўрганишда **“Ўзимни текшириб кўрмагунча ишонмайман”** деган шиорга амал қилади. У моҳир педагог сифатида педагогик маҳорат масаласида ўзининг қатор тавсияларини ишлаб чиқади: **“ Ўқитувчини ҳамма нарсага ўргатиш” санъати, табиатига мослик, болаларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобга олиш кабилар шулар жумласидандир. Беруний : “Мақсад вақтни чўзиш эмас, балки ўқувчини зериктирмаслик. Чунки доимо бир хил нарсага қарай бериш малоллик ва сабрсизлик олиб келади. Ўқувчи фандан-фанга ўтиб турса, турли боғларда юрганга ўхшайди. Бирини кўриб улгурмай, бошқаси бошланади ва ўқувчи “Ҳар бир янги нарсада ўзига яраша лаззат бор”- дейилганидек, уларни кўришга қизиқади ва кўздан кечиришни истайди. Бир хил нарса чарчатади, хотирага малол келтиради”, - деб ёзган эди. Беруний ўқитиш жараёнида куруқ ёдлашни қоралайди. У “Тушуниш ёдлашдан яхшироқ ва афзалдир”... “Кузатишнинг кўплиги нарсаларни эслаб қолиш қобилиятини яратади”, деб уқтиради. У ўзининг “Осор ал-боқия “ асарида “Бутун кучимни йиғиб, бор имкониятимни ишга солиб, гоҳ эшитиш, гоҳ кўриш ва қиёс қилиш орқали, билимим етганича у нарсани баён этишга бел боғладим”** деб ёзар экан, ҳар бир педагогнинг ҳам ана шундай сифатларга эга бўлишини орзу қилади.

Буюк мутафаккир **Абу Али ибн Сино** ўзининг **“Тадбири манзил”, “Тиб қонунлари”** каби асарларилда педагогик маҳоратга доир ўз қарашларини ёзиб қолдирган. Масалан, у **“Тадбири манзил”** асарида болага таълим беришни ўқитувчининг покиза, адолатли, фаросатли, соғлом, нотўғри ва ўз касбининг устаси бўлиши лозимлигини таъкидлайди. **“Тиб қонунлари”** асарида эса ўқитувчининг нутқ гигиенасига доир маслаҳатларини берган. **“Узоқ муддат давомида қаттиқ товуш билан бақариш жуда хавфлидир”.** Чунки бақариш кўп миқдорда хавони ташқарига чиқаришни талаб қилади (буларнинг ҳар иккиси ҳам) **хавфлидир”.** (“Овозни йўқотмаслик, нафас олиш органини ишдан чиқармаслик учун , аввало ўқишни паст овоз билан, кейинчалик аста-секин кучайтириш лозим, лекин кучли овоз билан ўқиш ҳам узоқ давом этмаслиги керак”(316-б.))

Юсуф Хос Хожиб “Қутадғу билиғ” асарида ўғил-қизга таълим-тарбия берувчининг шахси ҳақида қуйидагича ёзади:

Мураббийни яхши кишилардан олгин,
Ўғил –қиз пок ўсади (номатлуб ишлардан) фориг туради.
Ўғил-қизга билим ва одоб ўргат,
Икки олам уники, унинг манфаати етакли бўлади.
Ўғилга барча санъат- хунарни тугал ўргат,
Бу санъат-хунар билан у мол –дунё йиғаберади (164-б.)

Бурхониддин Зарнуджий (1150й.) “Ўқувчига таълим йўлида қўлланма” асарида билимларни тез ва пухта ўзлаштириш усуллари ишлаб чиқди, унингча: “Ўрганувчилар зиммасида барча фанлар орасидан энг муҳимларини танлаш вазифаси туради. ...Билимларга бўлган қизиқиш шуни талаб этадики, у ўқитувчига ва ўрганаётган фанига, китобига нисбатан тўла қаноатли бўлсин, токи муваффақиятсизликни ўзидан йироқлаштириш, билимнинг махсус бўлимига нисбатан ҳам шундай иш тутмоқ керак.

Билимларнинг чуқур ўзлаштиришнинг 6 шарти мавжуд: ақл-фаросат, кучли истак, чидам, озиқ-овқат, ўқитувчи таълими ва билим олиш учун етарли вақт. Машғулотлар давомида ўқитувчилар муаллимдан “бир ўқ-ёй” масофада ўтиришсин, шунда ўқувчининг ўз ўқитувчисига ҳурмати намоён бўлади... Ўқиб-ўрганиш учун энг яхши вақт – ёшлик даври, эрта тонг ва қош қорайган пайт. Билим олувчи ана шу вақтни самарали ташкил этишга одатлантирилсин, бордию унга бир фан зерикарли бўлса, бошқаси билан машғул бўлсин.

3.Ўқитувчилик касбининг ижтимоий-тарихий ривожи ва мазкур касбнинг жамиятда тутган ўрни.

Ҳар бир жамиятда, олдинги тўзумларда ҳам ўқитувчи устоз муаллим олдига энг муҳим вазифа жамият келажаги бўлган ёшларни тарбиялаш, илм бериш вазифаси қўйилган.

Ҳатто ибтидоий жамоа тўзуми охирларидаёқ ёшларни тарбиялаш муассасалари ташкил этилиб, уларда анча тажрибали, ҳаётни кўрган оқсоқоллар болаларни тарбиялаганлар.

Қулдорлик даврида эса қулдорларнинг болалари учун махсус мактаблар ташкил этилган, қадимги Грецияда болаларни ўқитадиган кишини дидаскал (“ўқитаман”, “ўргатаман”) деб атаганлар. Ўғил болаларни мактабга қуллардан бири бошлаб борган, бундай қул педагог (“пайе”) бола, “агогаин” етаклаб бормоқ) деб аталган.

Бу тушунчалар ҳозирда ҳам ўқитувчига нисбатан ишлатилиб келинади. Лекин унинг моҳияти бошқача аҳамият касб этади.

Ҳар бир жамиятда ҳам педагогларга ўқитувчи тарбиячиларга ёшлар мураббийси сифатида катта ҳурмат билан қараб келинган.

Айниқса бизнинг мустақил ўзбекистонимизда ўқитувчига ҳурмат эътибор ва унга қўйиладиган масъулият ҳам ниҳоятда ошиб бормокда.

Ҳозирги кунда ўзининг фидокорона меҳнати билан ёш авлодни ўқитиш ва тарбиялаш сифатини оширишга катта ҳисса қўшаётган ижодкор ўқитувчилар сони йил сайин ортиб бормоқда. Моҳир ўқитувчиларни аниқлаш учун ўтказилаётган танловлар ана шу ютуқларга омил бўлмоқда. Мактабларда методист ўқитувчи, катта ўқитувчи, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи, Ўзбекистон халқ ўқитувчиси унвонларига сазовор бўлган ўқитувчилар сони кўпаймоқда.

1997 йил 6 октябрда Президентимизнинг "Таълим - тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш, баркамол авлодни вояга етказиш тўғрисида"ги Фармони эълон қилиниб, бунда шундай дейилади: "Таълим муассасаларида биринчи навбатда Олий таълим муассасалари профессор-педагогик ходимлар сафидан етЎқ ўқитувчи кадрлар тайёрлаш уларни ривожланган хорижий мамлакатлар таълимидаги ижобий тажрибаларини ўрганиши ўқитишнинг янги педагогик технологиялари билан танишиши ва чет элларда тажриба орттиришини таъминлаш мақсадида "Устоз" республика жамғармаси ташкил этилсин".

Ўқитувчилар сафидан юқори малакали кадрлар тайёрлашга кўмаклашиш, иқтидорли, ёш педагогларни аниқлаш, уларнинг иқтидори касбий малакасини юксалтириш, ривожланган демократик давлатларни етЎқ ўқув юртларида ва марказларида тажриба орттиришга кўмаклашиш мақсадида,бу жамғарма тўзилган эди.

Умуман ўқитувчилар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш иши давлат ва жамоатчиликнинг диққат марказида турибди. ўқитувчиларни фалсафий жиҳатдан кенг фикрловчи мушоадали бўлишларига эътибор берилаётир.

Бу ғамхўрликларга сабаб, халқимиз, миллатимиз келажаги кўп жиҳатдан ўқитувчи, унинг савияси, фидойилигига боғлиқдир.

Педагогик фаолият ёш авлодни ҳаётга, меҳнатга тайёрлаш учун халқ олдида, давлат олдида жавоб берадиган болаларга таълим тарбия бериш махсус тайёрланган **инсонларнинг** меҳнат фаолиятидир. Мактаб ўқитувчиларнинг фаолияти инсон шахсини шакллантиришга қаратилган.

Ҳар бир бола ўз хулқ атворига, характериға эға. Тарбияда ана шу хусусиятларни ҳисобға олиш керак. Бунда одамлар ўртасидаги ижтимоий муносабатларнинг мураккаблигини ўзида акс эттирувчи махсус усуллардан фойдаланилади. Педагогик фаолиятга тайёргарлик кўраётган ёшлар ана шундай хусусиятларни билиши лозим.

Ўқитувчилик ихтисосининг бу хусусиятлари профессиограммасида ифодаланади, профессиограмма қуйидагиларни ўз ичига олади:

1. **Ўқитувчи** шахсининг хусусиятлари.
2. **Ўқитувчининг** руҳий педагогик тайёргарлигига қўйиладиган талаблар.
3. Махсус тайёргарликни ҳажми ва мазмуни.
4. Ихтисосға оид умумий тайёргарликнинг мазмуни.

Ўқитувчи шахсининг хусусиятлари:

Ғоявий соҳада: Илмий дунёқараш ва эътиқод, ижтимоий эҳтиёж ва ахлоқий заруриятларни чуқур тушуниш, ижтимоий ва фуқаролик бурчини англаш, ижтимоий - сиёсий фаоллик.

Педагогик касби соҳасида: болаларни севиш ва улар билан ишлашга қизиқиш, педагогик ишни севиш, руҳий педагогик зийраклик ва кўзатувчанлик,

педагогик назокат, педагогик тасаввур, ташкилотчилик қобилияти, ҳаққонийлик, дилкашлик, талабчанлик қатъийлик ва мақсадга интилиш, вазминлик, ўзини тута билиш касбий лаёқатлилики.

Билим соҳасига: кенг илмий савия, маънавий эҳтиёж ва қизиқиш, интеллектуал қизиқиш, янгиликни ҳис қила билиш.

Педагогик фаолиятлар кишини ўзига дуч келган ҳодисаларни таҳлил қилиш ва умулаштириш тажрибаси билан бойитади.

Педагогик малака - эгаллаган билим ва куникмаларни фаолиятнинг маълум турини эгаллаб олиш, яхши бажара олиш қобилиятидир.

Ўқитувчи фаолиятига оид бундай малакаларга қуйидагилар киради:

а) амалий конструктив малакалар:

1. Амалий тарбиявий ишларни режалаштириш фаолиятининг энг муҳим қоидаларини танлай билиш.

2. Ҳар бир ўқувчига нисбатан уни жамоа шароитида тарбиялашнинг индивидуал режасини амалга ошира билиш.

3. Ўқувчиларнинг ёш ва шахсий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, уларга нисбатан индивидуал муносабатни амалга ошира билиш.

б) Ташкилотчилик малакалар:

1. ўқувчилар орасидаги актив болаларни аниқлай билиш, танлай билиш ва уларни идора қилиш.

2. ўқувчиларнинг турли хилдаги жамоа индивидуал ҳолатини уюштира билиш, уларни ижтимоий активликларини билиш.

3. ўқувчиларга берилган жамоа ижтимоий топшириқларини берилиши юзасидан назорат ўрнатиш ва уларга зарур вақтда амалий ёрдам бериш.

4. ўзи раҳбарлик қилган синфда амалий ишларни бошқариш.

5. ота-оналар ва кенг жамоатчилик ўртасида ишлар ташкил эта билиши, мактаб режими шундай тўзилиши керакки: бола мактабда яхши ўқисин, самарали хизмат қилсин, яхши дам олсин, ҳамма вақт фойдали ва қизиқарли машғулот билан банд бўлсин, бундай фаолиятни уюштиришга доир педагогик талаблар қўйилади.

Ўқитувчи олдига қўйиладиган талаблар:

1. Фаолиятдан кутилган мақсадни ўқувчилар жамоаси ҳам алоҳида ўқувчи ҳам аниқ ҳис қилсин. (Масалан: металлом йиғиш бунга ўз хоҳишлари билан киришишлари лозим) .

2. Фаолиятни ташкил этиш ўқувчилар ташаббуси ва ижобий фаолликка суяниш лозим. Ишни тақсимлаш, режалаштириш, ҳисобга олиш, натижа чиқариш кабиларни ўқувчиларнинг ўзларига ҳавола қилиш керак.

3. Ўқитувчи фаолиятига педагогик раҳнамолик қилади.

4. Фаолият жараёнида ҳар бир бола соҳибкорлик ва ижрочилик малакаларини эгаллаб бориши.

5. Иш натижасини муҳокама қилиш, иштирокчиларни рағбатлантириш.

Хўш педагогик маҳорат нима ва у нималардан ташкил топган?

Бу фаҳм-фаросат ва билимларнинг чинакам илмийлиги, тарбиядаги қийинчиликларининг енгишга қодир бўлган нуфўзли раҳбарлик болалар қалбининг қандайлигини ҳис қилиш маҳорати, ички дунёси нозик ва заиф бўлган бола шахсига

моҳирлик билан авайлаб ёндашиш, донолик ва ижодий дадиллик, илмий таҳлил, ҳаёл ва фантазияга бўлган қобилият мужассамдир.

Педагогик маҳоратга педагогик билимлар, фаҳм-фаросат билан бир қаторда педагогик техника соҳасидаги малакалар ҳам киради, улар тарбияга озроқ куч сарфлаб кўпроқ натижаларга эришиш имконини беради.

Ҳар бир моҳир педагогнинг шундай зарур бўлган умумий педагогик малакаларни шакллантириш билан боғлиқ бўлиб, мазкур масалаларни ҳал қилиш педагогдан одатдан ташқари куч-ғайратни, қатъиятни, тиришқокликни, тадқиқотларни олиб боришга интилишни, янги вазиятга, янги коллективга кириш қобилиятини, самимиятни, тўғрилиқ ва ҳалолликни, ўткир ақл-идрокни бир воситани бошқаси билан текшириб куриш малакасини талаб қилади.

А.С.Макаренко айтганидек, *"Агар педагог маҳоратни эгалламас экан, агар у болалар муҳитидаги илғор кучларга таяна олмас экан, уларнинг ўстиришини рағбатлантириб, энг яхши фаолиятларини ривожлантира олмас экан, у муқаррар равишда шахсий таъсир кўрсатишни мутлоқлаштириб боради, яъни ўзига энг осон йўлни танлайди.*

Чинакам маҳорат билан обруталаблик бир бири билан сизиша олмайди. Агар чинакам маҳоратли педагог ҳамма вақт муносабатлар системаси болаларнинг ижодий камолатига ёрдам бериши лозимлигини уйласа обруталаб педагог уларнинг мустақил фаолиятини ниҳоятда торайтириб, уларнинг сўзсиз қўлоқ солишларини ёқтиради, бу билан болалар муҳитидаги тарқоқликка кўмаклашади."

Педагогик маҳорат ўзига болалар ҳақидаги таълим тарбия жараёнини ташкил этиш ва унинг мазмуни, методлари ҳақидаги кенг билимларни қамраб олади. Бу билимлар умумий педагогик маданиятни ташкил этади, ўқитувчи-тарбиячи бу маданиятни эгалламас экан ҳеч вақт ўз касбининг чинакам устаси бўла олмайди.

Замонавий ўқитувчига биргина умумий маданиятнинг ўзи кифоя қилмайди. Болаларни кўзатиш, уларни ўсишидаги муҳим нарсаларни жамиятда вужудга келган асосий ғоялар билан таққослаш, уларни ривожланиш йўллари ва усулларини аниқлаш турли воситалар, тарбиявий таъсир кўрсатиш усулларининг ўзаро бири-бирига ўтиши диалектикасини чуқур таҳлил қилиш, педагогик изланишлар ва ютуқларни илмий жиҳатдан бир системага солиш малакалари зарур бўлади.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

1. Ибн Сино "Тадбири манзил" асарида ўқитувчи шахсига қандай баҳо берган ?
2. А.Авлоний ўқитувчи шахси ҳақида
3. Л.Толстой ўқитувчи шахси ҳақида
4. К.Ушинский тарбия санъати ҳақида
5. Ал-Хоразмий таълим ва тарбия тўғрисида
6. Ал-Фаробий таълим ва тарбия тўғрисида
7. Юсуф Хос Хожиб таълим ва тарбия тўғрисида
8. Бурхониддин Зарнужийнинг таълим тўғрисидаги қарашлари
9. А.Дистерверг билим тўғрисида
10. А.Беруний таълим-тарбияда мўтадилликка амал қилиш ҳақида.

3- мавзу: “Ўқитувчи фаолиятида педагогик қобилият”

Таянч иборолар: Қобилият; психик сифатлар; хотира ва характер; индивидуал-психологик хусусият; интеллектлар тўплами; модификация; кинестетик қобилият; мантикий қобилият; кўникма ва малакалар; моҳирлик; иқтидор, истеъдод ва даҳолик; маҳсулдор; психологик ва физиологик тузилиш; эвристик; креатив; умумий ва махсус; талант; хусусиятлар ансамбли; лаёқат ва зеҳн; коммуникатив қобилият; дидактик қобилият; таянч хусусиятлар; етакчи хусусиятлар; ёрдамчи хусусиятлар.

Асосий саволлар:

1. Қобилиятнинг педагогик – психологик таснифи
2. Ўқитувчи педагогик қобилиятини ривожлантириш функциялари.
3. Педагогик қобилиятнинг асосий сифатлари ва хусусиятлари

1. Қобилиятнинг педагогик – психологик таснифи

Қобилият – шахснинг индивидуал-психологик хусусияти бўлиб, муайян фаолият юзасидан лаёқати ва ишни муваффақиятли амалга ошириш субъектив шарт–шароитини ифодаловчи индивидуал психик сифатлар йиғиндисига айтилади, зарур бўлган билим, малака ва кўникмаларни эгаллаш динамикасидаги фарқларни аниқлайди.

Қобилиятни инсон туғма, табиат инъоми сифатида тайёр ҳолида олмайди, балки ҳаётий фаолияти давомида шакллантиради.

Говард Гарднер қобилиятларни интеллектлар тўплами деб атади ва унинг еттита жиҳатини ажратиб кўрсатди. Биз интеллектнинг ушбу жиҳатларидан олтитасини ўқитувчи педагогик маҳоратини такомиллаштириш нуқтаи назаридан таҳлил қилишимиз мумкин. Психолог олима Ольга Матвеева ушбу жиҳатларни психологик технология билан кучайтириб модификациялайди ва ўқитувчининг касбий фаолиятида муҳим аҳамият касб этишини таъкидлаб, қуйидаги қобилиятларни кўрсатиб ўтади:

1. Мулоқот қилиш (коммуникатив) қобилияти: *Ўқитувчи ўқувчилар билан дарс ва дарсдан ташқари жараёнларда, синфда ижобий руҳий иқлим ярата олади.*

2. Воқеаларни олдиндан кўра олиш қобилияти: *Ушбу қобилият тури ҳар бир ўқитувчининг сергаклигида, ўқувчиларнинг руҳиятини, ички дунёсини кўра олишида намоён бўлади. Шунда ўқитувчи ким нимага қодир эканлигини олдиндан башорат қила олади.*

3. Эшитиш ва ҳис қилиш қобилияти: *Бундай қобилиятга эга бўлган инсонлар муסיқани севишади, оҳангни яхши ҳис қилишади, декламация асосида*

проза ва поэзияни яхши ўқишади, эшитган нарсасини хотирада сақлайди, айниқса шеър ва қўшиқларни севиб тинглайди.

4. Кинестетик (тери-мускул) қобилият: *Ўқитувчининг ўз ҳатти ҳаракатларини мувофиқлаштириш қобилияти, ҳаракат оҳангини ҳис қилган ҳолда йўналтиради, вақтни ҳаракат суръати билан ҳис қилади, ўзи учун маиший қулайликларни ярата олади, ҳаёт марҳаматларидан роҳатланишни билади.*

5. Мантикий қобилият: *Фалсафий мулоҳазалар юритишни, рақамларни, математикани, мураккаб масалаларни ҳал қилишни севади, сабабият ва оқибат натижаларини тушуниш малакасига эга, воқеликда асосийликни иккинчи даражалисидан ажрата олади;*

6. Шахснинг ички қобилияти: *Ўз-ўзини мукаммал билиши, тушуниши ва ҳис қилиш қобилияти, эркин шахсда ички қобилият мукаммал ривожланади, иродаси мустаҳкам, қатъиятли, ҳар қандай вазиятда ўз фикр-мулоҳазасини эркин баён эта олади.*

Қобилият ўқитувчининг индивидуал имкониятларини характерлайди. Бир хил шароитда қобилиятли ўқитувчилар ўз фаолиятларида ҳам қобилияти паст кишиларга қараганда кўпроқ ютуқларга эришадилар.

Қобилият шахснинг ҳам умумий, ҳам махсус ривожланишида тезроқ олдинга силжиб боришини, унинг ижрочилик ва ижодкорлик фаолиятларида энг юқори натижаларга эришишини таъминлайди. Қобилиятли киши мутахассисликни тез эгаллай олади ва юқори маҳоратга эришади ҳамда ишлаб чиқариш, фан ёки маданиятга янгилик кирита олади.

Қобилият билимдан фарқ қилади. Билим – бу илмий мутолаалар натижасидир, қобилият эса инсоннинг психологик ва физиологик тузилишига хос бўлган хусусиятдир. Қобилият билим олиш учун зарурий шарт-шароит яратади, шу билан бирга, у маълум даражада билим олиш маҳсулидир. Умумий ва махсус билимларни ўзлаштириш, шунингдек, касбий маҳоратни эгаллаш жараёнида қобилият мукаммаллашиб ва ривожланиб боради.

Қобилиятга яқинроқ турадиган тушунчалар кўникма ва малакалардир.

Кўникмалар – ўқитувчининг касбий фаолияти жараёнида ҳосил қилинган тажриба ва билимлар асосида бажариладиган ишнинг мукаммал усули.

Малакалар – ўқитувчининг онгли фаолиятни бажариши жараёнида ҳосил қилинган касбий интеллектуал фаолиятнинг автоматлашган компонентлари йиғиндиси.

*Дарҳақиқат, қобилиятли кишининг кўникма ва малакалари кўп қиррали ва мукаммаллашган бўлади. Кўникма ва малакалар етарли бўлмаган қобилиятни бирмунча тўлдириши ёки қобилиятнинг камчилигини тузатиши мумкин. Кўникмаларни умумлаштириб **моҳирлик** ҳам деб атайдилар. Моҳирлик ҳам қобилиятнинг ўзгинасидир. Демак, қобилият кўникма ва малакаларнинг пайдо бўлиш жараёнида шаклланади.*

Педагогикада ўқитувчи қобилияти – бу имкониятдир, унинг моҳирлиги зарурий даражаси фақатгина ўқитиш ва тарбиялаш жараёнида такомиллашиб боради ва ютуқларга эришишида замин яратади. Туғма қобилиятлар зехн дейилади. **Иқтидор, истеъдод, даҳолик** – инсоннинг ижодий фаолияти

жараёнида эришиладиган қобилиятларнинг ривожланиш босқичлари ҳисобланади. Қобилиятлар характер каби, шахснинг фақатгина маълум фаолиятидагина мавжуд бўлган сифатларидир.

Психологияда қобилият – инсоннинг касбий билим, кўникма ва малакаларни қийинчиликсиз, осонлик билан мукаммал эгаллаши ва бирор фаолият билан муваффақиятли шуғулланишига айтилади. У ўқитувчининг касбий фаолиятида ҳам ёрқин намоён бўлади.

Касбий фаолиятнинг таълим мазмунини белгиловчи сифатлари ўқитувчининг ижодкорлигида намоён бўлади. Ижодкорлик – бу сифат жиҳатидан янги, оригинал ва такрорланмас бирор янгиликни пайдо қилувчи фаолиятдир.

Махсулдор ижодкорликда белгиланган ҳар қандай муаммо муваффақиятли ҳал қилинади; ижод қилишга лаёқатли бўлган ўқитувчиларнинг асосий қисмида бу жиҳатлар намоён бўлади.

Эвристик ижодкорлик, жамиятда рўй бераётган касбий фаолиятга оид янгиликларни дадил ўзлаштириш ва тарғиб қилишни англатади, яъни унинг асосида ғоялар (фаразлар) ҳосил қилиш жараёнини интенсификация қилиш ва уларнинг ҳақиқатга яқинлигини (эҳтимоллигини, ишончлилигини) изчил амалга ошириш ва бунда янги ҳолатда дадил ҳаракат қилиш қобилияти, фикрлаш жараёни асосида тафаккурни ривожлантириш кузатилади.

Креатив ижодкорликда ўқитувчи ижтимоий аҳамиятга эга бўлган янги назарияларни яратади, ўз фикрлари ва таклифлари билан чиқади, моҳир ва тажрибали, лаёқатли ўқитувчиларгина бунга эришиши мумкин.

Кейинчалик қобилиятга айланадиган лаёқат нишонларининг мажмуи инсоннинг *истеъдоди* дейилади.

Инсондаги билиш ва лаёқат нишонлари жараёнларининг йиғиндиси, истеъдодининг юксак чўққиси – унинг интеллектини белгилайди. *“Интеллект – бу ақлан иш кўриш, рационал фикрлаш ва ҳаётий муаммоларни моҳирона ҳал қилишнинг глобал қобилияти” (Векслер)*, яъни интеллект инсоннинг атроф муҳитга тўлиқ мослаша олиш қобилияти деб қаралади. (4 илова)

2. Ўқитувчи педагогик қобилиятини ривожлантириш функциялари.

Педагогик қобилиятлар ўз функциясига кўра **умумий ва махсус** турларга бўлинади. Умумий қобилиятлар мавжуд бўлганда ўқитувчи ўз педагогик касбий фаолиятини мукаммал эгаллаб, моҳирона олиб бориш билан бирга, бошқа турли хил фаолиятлар билан ҳам муваффақиятли шуғулланади. Умумий қобилиятга эга бўлган ўқитувчилар таълим-тарбия жараёнида ҳар қандай қийинчилик ва зиддиятларни қийналмасдан бартараф этадилар.

Ўқитувчининг педагогик қобилиятини таҳлил қилган Н.В. Кузьмина шундай ёзади: *“Таълим – тарбияда рўй берадиган кўпгина камчиликлар ўқитувчи ўз педагогик қобилиятининг амалий йўналишларини яхши билмаслиги, истеъдоднинг ўқитувчида йўқлиги натижасида рўй беради”*.

Махсус қобилиятга эга бўлган ўқитувчилар фақат ўзлари эгаллаган касбий йўналишлари бўйича муайян фаолият билан муваффақиятли шуғулланадилар.

Бирор фаолиятнинг муваффақиятли, мустақил ва мукамал бажарилишини таъминлайдиган ноёб қобилиятлар бирикмаси талант дейилади (6 илова).

Барча мутахассисликларда бўлгани каби ўқитувчилик касбида ҳам педагогик қобилият – унинг шахсий истеъдод хусусиятларини белгилаб, касбий фаолият турини муваффақиятли амалга оширишда субъектив шарт - шароитлар яратади.

Ҳар қандай қобилият – шахсга тегишли бўлган мураккаб тушунчадир, у фаолиятнинг талабларига мос хусусиятлар тизимини ўз ичига қамраб олади.

Ҳар қандай фаолият ҳам мураккаб бўлиб, у кишига турли-туман талаблар қўяди. Агар шахс хусусиятлари тизими шу талабларга жавоб бера олса, киши фаолиятни муваффақият билан амалга оширишда ўз қобилиятини кўрсата олади, агар хусусиятларидан қайси бири ривожланмаган бўлса, шахс меҳнатининг муайян турига нисбатан кам қобилиятли, деб характерланади.

Мана шунинг учун ҳам қобилият деганда бирорта хусусиятнинг ўзини эмас, балки инсон шахсининг фаолият талабларига жавоб бера оладиган ва шу фаолиятда юқори кўрсаткичларга эришишни таъминлай оладиган хусусиятлар ансамбли ёки синтезини тушуниш лозим.

Ўқитувчи қобилиятини ўрганишда хусусиятлар «ансамбли» иборасини биз шунинг учун ҳам ишлатамизки, бунда хусусиятларнинг оддийгина биргаликда мавжуд бўлишини эмас, балки уларнинг узвий боғланган бўлишини, муайян тизимда ўзаро таъсир қилишини кўзда тутаямиз. Бу тизимда хусусиятлардан бири олдинги ўринга чиқиб, етакчи хусусиятга эга бўлса, айтилишда бошқалар учун ёрдамчи хусусиятлар ролини ўйнайди.

Кишининг қобилияти жуда катта ижтимоий ва шахсий аҳамиятга эга. Қобилият юқори меҳнат унумдорлигини таъминлашга, бинобарин, ижтимоий бойликнинг сон ва сифат жиҳатидан тез ўсишига, жамият тараққиётига ёрдам беради. Шунинг учун ҳам бўлажак ўқитувчиларнинг заковати, қобилиятини очиш ҳамда улардан ўз ўрнида фойдаланишини ўрганиб олиши зарур эканлиги ҳақидаги масала қатъий талаб қилинади.

Қобилият билим, кўникма ва малакалар маҳсули, шу билан бирга фаолият усуллари эгаллаш тезлиги, теранлиги ва мустаҳкамлигида намоён бўлади.

Ўқитувчининг ўқувчилар билан мулоқоти юксак даражада муваффақиятли бўлиши унинг педагогик қобилиятга қанчалик эга эканлигига боғлиқ. Ўқитувчиларнинг фаолияти ёш авлодни маънавий баркамол шахс даражасида тарбиялашда ва касбий билимларни чуқур эгаллаган кадрларни тайёрлашда намоён бўлади. Бунинг муваффақияти ўқитувчиларнинг педагогик қобилиятига боғлиқ. Қобилият касбий фаолият жараёнида сайқалланиб боради. Бунинг учун ўқитувчида лаёқат, зеҳн ва қизиқиш бўлиши керак.

3. Педагогик қобилиятнинг асосий сифатлари ва хусусиятлари

Педагогик–психологияда ўқитувчи қобилиятининг чекланган турлари йўқ. Педагогик қобилият турлари фаннинг, жамиятнинг ривожланишига қараб кўпайиб ва ўзгариб туриши мумкин. Фалсафада қобилият узоқ вақтгача “ўзгармас ирсият” наслдан – наслга ўтувчи жараён сифатида талқин этилган. Олимларнинг узоқ йиллар олиб борган илмий-тадқиқотлари ва кузатишлари натижасида **педагогик қобилиятнинг қуйидаги асосий сифатлари** ажратиб кўрсатилган:

1. Ўз касбига мухаббат, ўқувчиларни сева олиши.
2. Мутахассислик фанини мукамал билиши, унга қизиқиши.
3. Педагогик тактга (одоб ва гўзалликка) эга бўлиш.
4. Болалар жамоасига сингиб кета олиш.
5. Ўз меҳнатига ижодий ёндашиш.
6. Жавобгарликни ҳис этиш.
7. Тарбиявий билимларни эгаллаганлиги.

Ўқитувчи фаолиятидаги педагогик қобилиятнинг ўзига хос тизимлари мавжуд. Қобилиятлар тизими қуйидаги хусусиятлари билан фарқ қилинади:

- асосий хусусиятлар;
- таянч хусусиятлар;
- етакчи хусусиятлар;
- ёрдамчи хусусиятлар.

Педагогик қобилиятлар фақат педагогик фаолиятнинг самарали бўлишини ва шарт-шароитини ифодаламасдан, балки кўп жиҳатдан муваффақиятли ишлашнинг натижаси ҳамдир. Педагогик қобилиятда ўқитувчининг ўзаро фикр алмашуви билан боғлиқ хусусиятлари асосий рол ўйнайди. Қуйидаги педагогик қобилиятнинг **асосий хусусиятлари** ўқитувчининг юксак педагогик-психологик билимлари натижасида доимий шаклланиб боради:

Коммуникатив қобилият: ўқитувчининг педагогик жамоа ва ота-оналар, маҳалла аҳли билан бўладиган ўзаро мулоқотида, уларнинг руҳий ҳолатларини тушуниш ва уларга ҳамдард бўлиш, мулоқотга киришишида пок кўнгиллилик. Ўқитувчи бунда психологик билимларга эга бўлиши, муомала маданиятини мунтазам ўзида шакллантириб бориши лозим.

Перцептив қобилият: ташқи оламни ва муҳитни сезиш, идрок этиш, яъни кузатувчанлик муҳим рол ўйнайди. Ўқитувчининг шижоати натижасида ривожланади, такомиллашади. Ўқитувчи ўқувчининг психологиясини, психик ҳолатини ўзига сингдириб идрок этади, синф жамоасининг ҳолатига педагогик вазиятига одилонга баҳо беради.

Эмпатик қобилият: болаларга бўлган мухаббатдан келиб чиқадиган ўқувчиларнинг ҳис-туйғусини, психологик ҳолатларини қалбдан ҳис этиш, тушуниш, идрок этиш, уларга ачиниш хусусиятларидир.

Таълим жараёнини муқобиллаштириш қобилияти: ўқитувчи ўз билимини ўқувчи онги ва тафаккурига кам куч сарфлаш эвазига етказа олиши, таълим ва тарбияда белгиланган муддатда мақсадга эришиш қобилиятидир.

Дидактик қобилият: ўқувчилар билан мулоқот қилишда, педагогиканинг таълим ва тарбиявий қонуниятларини ҳамда методларини чуқур ўзлаштирган ҳолда самарали дарс бериш қобилиятидир.

Ташилотчилик қобилияти: педагогик қобилиятнинг таркибий қисмидир. У синф ўқувчиларининг ўқитувчи томонидан турли жамоат ишларига, тўғаракларга жалб қила олишида, синф жамоасининг ҳар бир ўқувчига фаол вазиятни таъминлаб беришида намоён бўлади.

Конструктив қобилият: ўқитувчининг ўқув–тарбиявий фаолиятни пухта режалаштириши асосида юзага келадиган касбий педагогик вазият босқичларини олдиндан кўра олиши.

Билиш қобилияти: ўқитувчининг ўз фанини ва бошқа фанларни чуқур билишида, ўзлаштириши ва амалиётда намоён этиши.

Англаш (тушуниш) қобилияти: ўқитувчининг зийраклиги ва уддабуронлиги, воқеа ва ҳодисаларни чуқур идрок этиб, уларга адолатли муносабатда бўлиши.

Педагогик қобилиятларнинг **таянч хусусиятлари** кузатувчанлик – кўра билиш кўникмасидир. Бу – индивидуал нарсанинг ўзига хос томонини, ижодий фаолият учун бошланғич материални кўра билиши демакдир. Рассомнинг кузатувчанлиги, табиатшунос олимнинг кузатувчанлигидан фарқ қилиши ўз-ўзидан равшан. Уларнинг кузатувчанлиги турлича йўналишда бўлганлиги сабабли, ҳар бири ўз тафаккури ва дунёқарашига эга. Ўқитувчининг кузатувчанлиги ўқувчилар жамоасини таълим

Қобилиятнинг **етакчи хусусияти** ижодий тасаввур қилишдир. Бу хусусият фақат рассомга, математика ўқитувчисига, адабиётшуносга хос бўлмасдан, балки айнан барча фан ўқитувчиларига ҳам тегишли.

Педагогик қобилиятлар тизимига кирадиган **ёрдамчи хусусиятлар** ва ҳислатлар қуйидагилардан иборат:

- ақл–идрокнинг муайян турлари, ҳозиржавоблик; камчиликларга танқидий эътибор, собитқадамлик;
- ўқитувчининг нутқи: нотиклик санъати, сўз бойлигининг теранлиги;
- актёрлик хусусияти: мимика ва пантомимика, хаёлий фантазия ишлата олиш, руҳий ҳиссиётни жиловлай олиш.
- педагогик такт ва педагогик назокатга эга бўлиш.

Назорат учун саволлар:

1. Ўқитувчининг касбий фаолиятига қобилият қандай аҳамият касб этади?
2. Кўникма ва малакаларнинг қобилиятга таъсири нимада?
3. Ижодкорлик тушунчасини изоҳлаб беринг?
4. Истеъдод ва талант тушунчаларига таъриф беринг?
5. Қобилиятга педагогик – психологик нуктаи назардан тасниф беринг?
6. Шахс қобилияти ва табиий истеъдодлар нимани англатади?
7. Педагогик қобилиятнинг асосий сифатлари нималардан иборат?
8. Қобилиятнинг умумий ва махсус турлари ва уларнинг фарқи?
9. Педагогик қобилиятнинг ўзига хос хусусиятларига таъриф беринг?
10. Педагогик қобилиятнинг таянч ва етакчи хусусиятлари?

11. Қобилиятсиз ўқитувчи таълим муассасаларида фаолият олиб бориши мумкинми?

4-мавзу: **ЎҚИТУВЧИНИНГ КОММУНИКАТИВ ҚОБИЛИЯТИ**

Таянч тушунчалар:

Таянч иборалар: Онгли интизом; фикр алмашиш; коммуникатив қобилият; онгли интизом; ўқувчини ишонтириш; онга таъсир тақлид қилиш; психик таъсир; ғоялар ва мафкуралар; педагогик таъсир кўрсатиш; ғоя ва мафкура; комил инсон тарбияси; талаб; истиқбол; рағбатлантириш ва жазолаш; жамоатчилик фикри; сўз билан оғзаки таъсир ўтказиш; интонация; экспрессив ҳолат; касбий маҳорат; хушмуомалалик; ахборот ҳажми; педагогик қобилият техникаси.

Асосий саволлар:

1. Коммуникатив қобилият;
2. Ўқувчиларни ишонтириш;
3. Ўқувчилар онгига таъсир этиш;
4. Ўзгаларга тақлид қилиш.

1. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти.

Коммуникатив қобилият ўқитувчининг педагогик жамоа ва ота-оналар, маҳалла аҳли билан бўладиган ўзаро мулоқотида, уларнинг руҳий ҳолатларини тушуниш ва уларга ҳамдард бўлиш, мулоқотга киришишида пок кўнгиллилик. Ўқитувчи бунда психологик билимларга эга бўлиши, муомала маданиятини мунтазам ўзида шакллантириб бор. Ўқитувчи фаолиятида тарбияланувчилар билан педагогик алоқаларнинг узлуксизлиги тарбиянинг асосий қонуниятларидан биридир. Ўқувчилар билан таълим-тарбиявий жараёнда ижобий алоқалар ўрнатиш, ижобий иқлим ярата олиш, ўзига ишонтира олиш ва жалб қилиш – ўқитувчи коммуникатив қобилиятининг асосий моҳияти бўлиб, бунда бевосита ўқитувчи билан боғлиқ бўлган мингларча руҳий жараёнлар, маълум бир қолипдан чиқиши мумкин бўлмаган муомала турлари ва шартлари мавжуд. Тарбиянинг самарадорлиги, пировард натижада ўқувчилар билан алоқа ўрнатишнинг шакл ва услубларига қатъий риоя қилган ҳолда амалга оширилиши билан белгиланади. Асосий мақсад, ўқитувчи ва ўқувчи муносабатида мажбурий итоаткорлик ўрнини онгли интизом эгаллаши, ўқувчиларда мустақил фикр юритиш кўникмаларини ҳосил қилишдан иборат.

Ўқитувчи тарбия усуллари тизимини белгилаб олгандан кейин бир қатор алоқа ўрнатиш вазифаларини режалаштириши керак. Албатта бу ниҳоятда қийин жараён, зеро тарбиянинг ҳар бир усули, таркибий қисми ва ташкил этувчи усуллари муомала орқали алоқа ўрнатишнинг самарадорлигига боғлиқ. Ушбу жараён бевосита ўқитувчининг фикр алмашуви (рефлексия) билан боғлиқ хусусиятларига, ўқувчи руҳий ҳолатини фикр тезлиги билан уқиб олиш санъатига ва педагогик таъсир кўрсатишнинг турли усуллари билан бири билан ўзаро алоқадорликда қўллай билишига тааллуқли бўлиб, улар узлуксиз шаклланади.

Ўқитувчининг фикр алмашуви билан боғлиқ коммуникатив қобилиятини шакллантирувчи асосий хусусиятлари ўқувчи онгига қаратилган фаолият бўлиб, ниҳоятда мураккаб жараёнда такомиллашади. Ўзаро фикр алмашиш омиллари билан бевосита боғлиқ бўлган коммуникатив қобилиятнинг қуйидаги йўналишлари мавжуд:

- ўқувчиларни ишонтириш;
- ўқувчилар онгига таъсир этиш;
- ўзгаларга тақлид қилиш.

2.Ўқувчиларни ишонтириш тарбияланувчининг онгига қаратилган бўлиб, ўқитувчи фикр мулоҳазаларини таъсирчан нутқ орқали ўқувчининг билимлар тизимига, дунёқарашига, хулқ-атворида, ҳатти-ҳаракатига таъсир этади ва уни қисман ўзгартиради. Ишонтириш ўқитувчининг касб фаолиятига тааллуқли бўлган мураккаб фаолиятида асосий таъсир кўрсатиш воситаси бўлиб, таълим-тарбия жараёнида ишлатиладиган усуллардан бири ҳисобланади. Ўқувчи онгига таъсир кўрсатиш билан боғлиқ бўлган ишонтириш усули ўқитувчидан баҳс, мунозара асосида далиллар келтиришни, исбот ва мантиққа таянишни талаб қилади. Айниқса ўқитувчи билан ўқувчилар орасида ўрганилаётган мавзуга тааллуқли муқобиллик мавжуд бўлганда, танқид ва фикрлар курашига таянилганда самарали бўлади.

Ишонтириш тарбияланувчининг онгига қаратилган экан, ўқитувчининг ҳис-туйғуси, нутқи ва ишонтара олиш санъати бунда муҳим аҳамиятга эга. У педагогик таъсир кўрсатиш усули сифатида дарсларда янги мавзунини тушунтиришда, ўқув-тарбиявий соатларда, турли учрашувлар ва ижодий суҳбатларда мунозаралар шаклида қўлланилади. Тарбиявий тадбирларда ишонтириш усули синф жамоаси билан ҳамда алоҳида ўқувчи билан индивидуал суҳбатлар ўтказиш, сиёсий мавзулардаги дарсларда кенг қўлланилади. Ишонтириш усули ёрдамида ўқувчиларнинг дунёқараши шакллантирилади. Бу айниқса ўқувчи онгини бегона мафкуравий ғоялардан ҳимоя қилишда муҳим аҳамиятга эга, ишонтириш асосида ўқувчига идеал ва мустақил фикрлар қайта қурилади, уларни баъзи психик таъсирлар туфайли содир бўладиган тушкунлик ҳолатидан асрайди, уларда эркинликни ҳамда мустақил фикрлаш қобилиятини ўстиради, ўзига ва келажагига ишонч уйғотади, ўз-ўзини тарбиялашда, мустаҳкам иродани шакллантиришга ундайди.

3.Ўқувчилар онгига таъсир ўзаро фикр алмашиш жараёнида шаклландиган мураккаб психологик хусусият бўлиб, ўқитувчи коммуникатив

қобилиятининг универсал омили ҳисобланади. Ўқитувчиларнинг ўзаро суҳбати ва фаолияти жараёнида тарбияланувчи онгига таъсир этишининг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, у ўқувчиларнинг психикаси ва хулқ-атворида сезиларсиз равишда таъсир кўрсатади. Таъсир ўқувчилар онгига, психикасига назоратсиз кириб бориши билан алоҳида аҳамиятга эга, ўқувчиларнинг ижодий фаолиятида, ҳатти-ҳаракатларида, интилишларида йўл-йўриқлар кўрсатиши тарзида амалга оширилади.

Онгга таъсир – шундай бир психик жараёнки, ўқувчилар ўқитувчининг ёки бирор шахснинг таъсири остида, ўз онгининг етарли назоратсиз воқеликни идрок этади. Агар ўқитувчи бунда педагогик маҳоратга, психологик тажриба ва билимларга эга бўлмаса, ўқувчилар онгига таъсир қила олмайди, натижада таълим-тарбия жараёни ижобий натижалар бермайди, ўқитувчи ўқувчиларнинг ҳурмат эътиборига сазовор бўла олмайди. Ўқитувчи ўз тарбияланувчилари онгини ташқи муҳитнинг салбий таъсирларидан, синф жамоаси норасмий етакчиларининг турли яширин бузғунчи ғояларидан ҳимоя қилишга масъул шахсдир. Ўқувчи онгига таъсир ўтказишда ўқитувчи етакчиликни ўз қўлига киритиши учун:

- ўқувчиларнинг салбий ҳатти-ҳаракатлари туфайли содир бўладиган эмоционал ҳис–туйғуларга берилмаслиги;

- ҳар бир ўқувчининг психологик ва руҳий ҳолатини пухта ўрганмасдан унинг онгига тарбиявий таъсир ўтказишга ҳаракат қилмаслиги;

- ҳар бир ўқувчига алоҳида шахс сифатида ҳурмат эътибор билан муносабатда бўлиши;

- синф жамоасининг норасмий етакчисини сездирмасдан аниқлаб олиши ва унинг ҳатти–ҳаракатидан доимо огоҳ бўлиши;

- педагогик маҳоратнинг муҳим жиҳатларини узлуксиз ўзида такомиллаштириб бориши;

- ўйланмай айтилган ҳар бир сўз, ноўрин фикр мулоҳазанинг оқибатини ҳеч қачон тузатиб бўлмаслигини ўқитувчи доимо ҳис этиши лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, ҳозирги кунда ахборот технологиялари майдонининг ниҳоятда кенглиги туфайли ўқувчилар онги тарбияга салбий таъсир ўтказувчи ғоя ва мафкуралар билан банд бўлиши табиий ҳол. Ўқитувчилар ёш авлодни тарбиялашда онгга таъсир қилишнинг кенг имкониятларини ўз ўрнида қўллаш олисалар, ўқувчилар онгини турли кераксиз ғоялар ва мафкуралардан ҳимоя қила оладилар. Шуни унутмаслик керакки, ўқувчилар ўзларининг ёш хусусиятлари ва психологик таъсирга мойиллиги туфайли ҳар қандай таъсирга ниҳоятда берилувчан бўладилар.

4.Таклид қилиш шахснинг психологик хусусияти бўлиб, ўзи севган бирор инсон ҳаракатига, намунасига, ибратига амал қилишидир. Ўқувчи ўзи учун идеал деб билган кишининг хулқ-атвор намуналарига онгсиз равишда тақлид қилади. Ўқувчилар ўзгалар хулқ-атворидан андоза олиб, тақлид қилиш йўли билан улардан ўзининг муҳитида фойдаланади. Тақлид қилишнинг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, ўқувчилар ўз ҳатти-ҳаракати ва муомаласи жараёнида ўзи кўрган, катталар бажарган ҳаракатларни такрорлашга интилади. Тақлид қилишнинг яна бир хусусияти ўқувчи бадий асарларда ўқиган,

кинофильмларда кўрган севимли идеалидаги қаҳрамон образига, характериға, жасоратиға, имо-ишора, нутқ, кийиниш услубларига беихтиёр тақлид қилади, ўз фаолиятида такрорлайди.

Беихтиёр тақлид қилиш ўқувчи шахси шаклланишининг илк босқичларида муҳим аҳамиятға эға. Ўқувчи тақлид қилиш йўли билан нутқни, буюмларни, турли ҳаракатларни ўрганади, хулқ-атвори шаклланади, руҳиятидаги ушбу жараён аста-секин ва кўр-кўрона давом этади.

Ўқитувчи коммуникатив қобилияти билан педагогик фаолият олиб бориш жараёнида ўзаро фикр алмашиш йўли билан таъсир кўрсатишнинг кўриб чиқилган асосий турлари – ўқувчини ишонтириш, ўқувчи онгига таъсир этиш, тақлид қилиш – бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлган психологик хусусиятлардир ва айни вақтда ўзига хос фарқларға эға. Ишонтириш ва онгга таъсирнинг ўзаро боғлиқлиги шундан иборатки, биз таъсир кўрсатиш усулининг унисидан ҳам, бунисидан ҳам фойдаланганда кўпинча нотиқлик санъатини намойиш этамиз. Ўқитувчининг сўз бойлиги ва нотиқлик малакаси ишонтириш ва ўқувчи онгига таъсир этишнинг муҳим манбаларидир.

Назорат учун саволлар:

1. Ўқитувчининг коммуникатив қобилияти деганда нимани тушунасиш?
2. Ўқитувчининг фикр алмашуви билан боғлиқ хусусиятлари?
3. Тарбиявий жараёнда тақлид қилишнинг аҳамияти ҳақида?
4. Ўқувчи онгига таъсир этишнинг асосий манбалари?
5. “Педагогик таъсир кўрсатиш” иборасини изоҳлаб беринг?
6. Ўзбекистон Республикасида ёш авлод тарбиясидан асосий мақсад?
7. Педагогик таъсир кўрсатишнинг асосий усуллари?
8. Синф жамоаси билан бўлғуси мулоқотға тайёргарлик шартми?
9. Педагогик муносабатда муваффақият гарови нималардан иборат?
10. Хушмуомалаликда ёш ўқитувчи амал қиладиган мезонлар нима?
11. Сўз билан оғзаки таъсир ўтказиш компонентлари ҳақида мулоҳазаларингиз

5-мавзу: 8-мавзу. Ўқитувчи ва ўқувчи орасидаги муомала маданияти ва педагогик маданият(2 соат)

Таянч иборалар: Педагогик муомала, маданият, педагогик муомала функциялари, муомала услублари, педагогик такт (назорат), педагогик ҳамкорлик, авторитар-бюрократик, демократик ҳамкорлик услублари.

Асосий саволлар:

- 1.Педагогик муомала ва унинг функциялари
- 2.Ўқитувчи муомаласининг усуллари
- 3.Ўқитувчининг педагогик маҳорати
- 4.Педагогик ҳамкорлик.

Педагогик муомала ва унинг функциялари

Баъзи ўқитувчилар борки, улар ниҳоятда кучли билим, яхшигина нутққа эга бўлишади, бироқ ўқувчилар билан муомала қила билишмайди. Уларда ўқувчини эшитиш сабр-тоқат малакаси етишмайди.

Мактабда 2та бош фигура – ўқитувчи ва ўқувчи мавжуд бўлиб, бутун таълим-трбия жараёнининг муваффақияти ана шу кишиларнинг муомала маданияти даражасига боғлиқ. Бироқ, ҳозирги мактаб, таълим-тарбияни демократиялаштириш жараёни бажараётган бир даврда ҳам, биз авторитар-бюрократик, императив ёндашувини кўрамиз.

Саккиз йиллик мактаб директори “ Мен ўқувчилар билан ёлғиз курашмоқдаман, лекин улар билан ҳамма курашишини истайман”, деб жаврайди, натижада болалардаги нуқсонларга эмас,балки уларнинг ўзларига қарши кураш бошлайди. Масалан, шарманда қилишга бағишланган линейка, қасам ичириш, ота-оналар орқали сиқувга олиш ва ҳ.к. Натижада икки бир-бирига қарши турувчи ўқувчилар ва ўқитувчилар лагери юзага келади. Умумий мақсадлар эмас, балки шахсий қизиқишлар учун кураш авж олади.

Ҳозирги истиқлол ва демократия шароитида таълим-тарбия жараёнини, онгли фикрлай оладиган ватан ва шахсий манфаатлари олдида маъсулият сезадиган фуқарони тарбиялаш мақсадига бўйсунди.

Ўзаро қарама-қаршилик эмас, балки ҳамкорлик, инсонпарварлик билан суғорилган муносабатлар- мактабда сермахсул муомала маданиятини йўлга қўйиш орқалигина юқоридаги мақсадга эришиш мумкин.

Бу жараённи шартли равишда қуйидагича тасаввур этиш мумкин.

Жамият	Мактаб
Жамиятни янгилаш	Педагогик жараён иштирокчилари орасидаги муносабатларни инсонпарварлаштириш
Демократлаштириш	Ҳамкорлик: Ўқитувчи-ўқувчи Ўқитувчи-педагогик жамоа

	Ўқувчи-ўқувчи
Хўжайинлик тарбияси	Ҳар бир ўқувчининг шахсий маъсулияти, ҳар томонлама ривожлантириш

Ҳамма нарса ўқитувчининг ўқувчилар билан моҳирона мақсадга мувофиқ муносабатларни ўргатишга боғлиқ, чунки бундай муносабатлар ўз навбатида ижобий мулоқотни шакллантиришга хизмат қилади.

Кўпчилик 25% **ўқитувчи** ўзининг мактабдаги етакчилик ролини англамаганлиги учун ҳамма айбни ўқувчиларнинг “тарбиясизлиги” га тўнқайди.

Муомала – педагогик фаолиятнинг муҳим касбий қуроли бўлиб, олимлар А.А.Ковалев, Н.Б.Кузмина, У.А.Кан-Калик, А.А.Леонтев, А.Н.Мудрик, А.У.Шербаковлар муомаланинг ўқитувчи фаолиятида муҳим рол ўйнашини исботлашган.

Педагогик муомала – бу ўқитувчининг ўқувчилар билан дарс ва дарсдан ташқари пайтдаги қулай психологик ҳолат яратиш мақсадида олиб борадиган касбий мулоқоти.

Педагогик муомала ижтимоий-психологик жараён сифатида қуйидаги функцияларга эга : шахсни англаш, ахборот алмашув, фаолиятни ташкил этиш, рол алмаштириш, ҳамдардлик, ўз қадрини билиш, иштирокчиларни алмаштириш, кечинмалар ҳосил қилиш, ўзида ишончни шакллантириш ва ҳакозо.

Ахборотларнинг алмашиниш функцияси материалларнинг ва маънави сифатларни алмаштириш, таълим-тарбиявий жараённи ривожлантириш , ички ижобий ўзгаришларни ҳосил қилиш, ҳамкорликда билишга оид қидирув ҳамда онгли фикрлашга зарур шароит яратади.

Педагогик муомала тузилиши.

1)Педагог томонидан синф билан бўладиган муомалани моделлаштириш (прогностик босқич).

2)Дастлабки ўзаро фаолиятга киришувданоқ бевосита муомалага киришув (коммуникатив ҳукум).

3)Педагогик жараёнда муомалани бошқарув.

4)Келажакдаги фаолиятни инобатга олган ҳолда қўлланилган муомала системаси ва моделлаштиришни таҳлил қилиш.

Нотўғри педагогик муомала ўқувчилар кўрқувини, ишончсизлигини, диққати, хотирасини бўшаштиради, билиш қобилиятини пасайтиради, мустақил фикрлашни сусайтиради ва салбий хулқ-атворини шакллантиради. Натижада ўқувчида ўқитувчи ва предметга нисбатан муносабат шаклланади. Педагогик фаолиятда ўқитувчи ва ўқувчилар ҳамкорлигидаги унинг самарадорлигини таъминлайди. А.С.Макаренко ўқитувчи ва ўқувчиларнинг муносабатларида асосий нарса талабчанлик ва ҳурмат бўлиши кераклигини алоҳида таъкидланган. Сухомлинский қуйидаги маҳоратни ўқитувчи”Мактаб парталаридан айтилган ҳар бир сўз

ўйлантирадиган донишмандона, мақсадга йўналтирилган, тўла маъноли бўлмоғи керак”.

Ўқитувчи муносабатида услублар

Мулоқотни 2 қисмга бўлиш мумкин: яъни муомала ва ҳамкорликдаги ҳаракатдан ташкил топади. Илмий тадқиқотлар кўрсатадики, ўқитувчилар доимо ўз ўқувчилари билан эмоционал – турғун муносабатларда бўлганлари ўқишда, хулқ-атворида нуқсонларни осойишталик билан – тенг ва ишонч асосида ҳал этади.

Ўқувчилар билан қўпол муомалада бўлган ўқитувчилар эса ўқувчилар ишончини йўқотади, тилёғламалик, ўзини кўрсатиш, синфда масҳараомуз қилиқларни шакллантиришга шароит яратади. Булар ўқув-тарбиявий жараёнга таъсир кўрсатади. Тадқиқотчилар ўқитувчининг синф жамоаси билан муносабатларида 3 та услуб мавжудлигини таъкидлайди:

1.Барқарор ижобий(турғун)

2.Фаол-ижобий

3.Барқарор бўлмаган (турғун бўлмаган) услуб.

Ўқитувчиларнинг ўқувчилар билан бўладиган услубларини А.А.Леонтев хулосалаб, беқарор ўта салбий услубда бўлганлари ўзларига салбий муносабатни юзага келтиришни таъкидлайди. Бундай ўқитувчи мактабга ва жамиятга зиён келтиради. Муомалада ўқитувчиларнинг иш услублари 3 хил бўлади:

1.Сўзсиз бўйсунтишга асосланган услуб.

2.Демократик услуб.

3.Кўнгилчанлик услуби.

В.А.Кан-Калик алоқа услубларини тубандагиларга ажратиб кўрсатади:

- ҳамкорликдаги ижодий фаолият асосидаги услуби;
- дўстликни хуш кўриш асосидаги алоқа услуби;
- масофа сақлаш асосидаги алоқа ўрнатиш услуби;
- дўклаш, кўрқитиш асосида алоқа ўрнатиш услуби;
- ҳазил ёки ўйин асосида алоқа ўрнатиш услуби;

Ш.А.Амонашвили дўстлик асосида алоқа услуби ҳақида шундай ғояни ифодалайди: (“Агар бола биздан узоқлашса қандай қилиб уни тарбиялаймиз?”).

“Фақат маънавий бирлик – бундан бошқа ҳеч нарса бу бирликни бузиши мумкин эмас”.

“Бақариш – инсоний муносабатлар маданияти йўқлигининг яққол кўриниб турган белгисидир. Ўқитувчининг бақариши болани довдиратиб, гаранг қилиб қўяди”- деган эди Сухомлинский.

Ўқитувчи муносабатларида хушмуомалалик

Такт сўзма-сўз таржима қилинганда дахлдорлик, алоқадорлик, таалуқчилик маъносини билдиради. **Хушмуомалалик** иштирокчилар ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик муносабатларини тартибга солишга ёрдам берувчи ахлоқий мезон.

Хушмуомала хулқ-атворли педагог инсонпарварлик принципига асосланиб, энг мураккаб вазиятларда ҳам инсонни ҳурмат қилиш асосида иш тутади. Бу тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонунида **“таълим ва тарбиянинг инсонпарвар, демократик характерда эканлиги”** таъкидланган.

Педагогик хушмуомалалик педагогнинг касб сифати яъни маҳоратининг бир бўлагидир. Педагогик назорат умумий назоратдан фаркланиб, ўқитувчи шахснинг асосий сифати бўлиб балки ўқувчига тўғри малакали ёндашишни назарда тутади. Шундай қилиб, педагогик хушмуомалилик – ўқитувчининг мақсадга мувофиқ ўқувчига таъсир кўрсатиш маҳоратини белгилаб берадиган, самарали услубий алоқасидир.

К.Д.Ушинский

“Мақтабда ҳазилга йўл қўйишни жиддий ҳукм суриши лозим, аммо ҳамма иш ҳазилга, эрмакка, сертакалуфликка, адолат тирноқ остидан кир излашга, яхшилик, мулойимликка, тартиб бачканаликка айланиб кетмаслиги, энг муҳими доимо ақлий фаолият ҳукмрон бўлиши керак”, - деб таъкидлаган эди.

Ўқитувчининг ўқувчиларга қўядиган талаблари меъёридан ортиқ бўлса, тескари натижаларни меъёридан ортиқ қўнғилсизлик эса салбий натижаларни келтириб чиқариши мумкин. Ўқитувчи ўқувчини ҳурматлаб буни ўқувчиларга кўрсата олиши зарур. Ҳурмат қилиш очиқ қўнғилликни, эркалатишни, талабчанликни инкор этмайди, аксинча уни кучайтиради. Талабчанлик ўқувчи ёшининг ортиқ бўлиши билан орттириб борилади.

Дарсда педагогик хушмуомалалик

Ўқувчилар билан ўқувчи ўртасидаги тушунмаслигининг асосий сабабларидан бири- ўқитувчининг хушмуомила эмаслиги яъни ўқувчиларнинг ташқи кўриниши, ақлий ривожланиши, қобилиятларига қўпол равишда эътироз билдиришлари натижасида рўй беради. Баъзи ўқитувчилар синфда, кўчада, қаерда бўлмасин ўқувчиларни огоҳлантиради. Ўқитувчининг хушмуомалалиги дарснинг барча босқичларида амалга оширилиши керак. Асосий эътиборни ўқувчилар уй вазифаларини текшириш ва баҳолашга қаратиши лозим.

Бунда ўқитувчининг назорати моҳирлик билан уларнинг жавобларини тинглаши, мазмуни шакли, дуч келадиган қийинчиликлари ва бошқалар. Ўқитувчи ўқувчининг жавобидан кулимсираши, юз-қўл ҳаракатлари ўзгариши, бошини ирғиши, изоҳ бериши, жавобни бўлиши мақсадга мувофиқ эмас.

Педагогик хушмуомалаликни ўзгартириш шартлари

Педагогик хушмуомалалик ўқитувчининг маънавий етуклик даражаси, қайсики ўз устида ишлаб, махсус билимларни орттириб бориши ва ўқувчилар билан хушмуомалалик қилиш кўникмаларини шакллантиришни талаб қилади. У аввало ёшлар руҳияти ва ҳозирги замон ўқувчиларининг хусусиятлари ҳақида педагогик маълумотга эга бўлишини талаб этади. (Албатта ўқувчиларга кўрсата олиш, болаларнинг ички хулқ-атвори).

- Болани севиш, уни ўқувчиларга кўрсата олиш, болаларнинг ички хулқ-атворини моҳиятини кўра билиш, сезиш, вазиятни мўлжал қила олиш: ўқувчиларга мақсадли таъсир кўрсатиш усуллари танлаш, болалар билан суҳбатлашиш ва ҳаказо.

Ўқитувчининг воситачилик қобилиятини ривожлантириш

Ўқитувчида тўғри алоқа усуллариининг таъминланиши, педагогик одобни сақлаши, ҳар қандай фаолиятда унинг воситачилик қобилият- кўникмаларини ривожлантириш талаб қилади.

А.С.Макаренко ўқитувчининг воситачилик қобилиятини ривожлантиришда муомаланинг илтимос шакли ҳақида “Илтимос қилиш муомаланинг бошқа турларидан шу билан фарқ қиладиган, ишни боланинг батамом ўз ҳоҳишига қўйиб беради. Илтимос худди шундай бўлиши ҳам керак. Бу илтимосни шундай ифода қилиш керакки, бола уни бировнинг мажбур қилиш, орқасида эмас, балки ўз ихтиёри билан бажараётгандек ҳис қилиш!,- деган эди.

А.Н.Леонтев ўқитувчининг воситачилик қобилиятларига кенг тавсиф беради:

1. Ўқувчининг ижтимоий ўқиш қобилиятни билиши;
2. Ўқувчининг ташқи белгиларидан унинг руҳий ҳолатини тушуниш;
3. Ўзини ўқувчилар билан алоқа қилишга ёллаш;
4. Ўқувчилар билан нутқли ва сўзсиз боғланиш орқали нутқли алоқани самарали ташкил этиш.

Энг муҳими педагогик жараёнда ўзаро ҳамкорлик асосида ўқувчилар билан алоқа қилиш қобилиятларини йўлга қўйиши ва ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Бу муаммоларни такомиллаштиришда А.Б.Добрович, В.Левиев, В.А.Кан-Калик сингари муаллифларнинг асарлари ёрдам беради.

Ёш ўқитувчиларга маслаҳатлар

1. Ўқувчилар билан алоқа боғлашга жамият манфаатларидан келиб чиқиб талаблар қўйиб бориш.

2. Ўқувчилар билан самарали ўзаро ҳамкорлик қилиш учун ўз шахсини улар билан тенг қўйиши.

3. Ўқитувчи ва ўқувчилараро муносабатларда ўзаро ҳурматга асосланган мақсадли алоқа ўрнатиш лозим. Ўқитувчи ҳар бир ўқувчи шахсини ҳурмат қилиши, ўз тенгдошлари орасида ўзига ишонч ҳосил қилиши ва ўқувчиларда яхши сифатларни ривожлантириши муҳим.

4. Ўқитувчи баъзан ўз мавқеини, имкониятини, ғамхўрлигини намоён қилиши ҳам зарур.

5. Ўқитувчининг ўқувчилар билан алоқасини самараси доимо ўқувчилар нутқ фаолиятини ўстириш, ўз нутқини ривожлантириш, фойдасиз вақт сарфини камайтириш, алоқалар сонини кўпайтириш (савол, жавоб) асосида олиб борилса мақсадга мувофиқ.

6. Арзимаган камгина муваффақият учун болаларни саҳийларча мақташ зарур (ўқувчилар жамоасида мақташ, камчиликларни эса ўқувчининг ўзига алоҳида айтиш).

7.Агар сиз ўқувчилар билан ишни бошлаганингиздан кейин ҳам умидли ўзгаришлар бўлмаса ҳам, уларга ўзларининг камчиликларни ва эътирозингизни айтмаслигингиз даркор. Сизнинг асосий вазифангиз – ўз мўлжалингизга ота-оналарни йўлдош қилишга ва ҳамфикр бўлишга қаратилиш керак.

8.Ёш ўқитувчи ўқувчи ёки ота-она билан ўзаро бир фикрга кела олмаслик малакаси етишмаслиги ёки бир масала тўғрисида бир фикрга кела олмаслиги ё малакасиз суҳбатлар асосида самарага эриша олмайди. Шунинг учун суҳбат икки томонга ҳам қизиқарли бўлиши ва вазифани ҳам ўқитувчи ўзи ҳал этиши керак.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

- 1.Педагогик муомала нима?
2. Педагогик муомала функцияларини изоҳлаб беринг.
- 3.Ўқитувчи муомаласининг усуллари ҳақида гапиринг.
- 4.Педагогик маданият нима?
- 5.Педагогик назокат(такт) нима?
- 6.Педагогик ҳамкорлик деганда нимани тушунаси?
- 7.Авторитар-бюрократик ва демократик услубларни қиёсланг.
- 8.Муомала маданияти нима?
- 9.Педагогик факт нима?
- 10.Маҳорат нима?

6-мавзу: Нутқнинг асосий хусусиятлари “нутқ маданияти” (2соат)

Таянч иборалар: Тўғри нафас олиш, фонатика, юзаки нафас олиш, кўкрак орқали нафас олиш, диафрагма орқали нафас олиш, нафас олишнинг содир бўлиши, овоз, овоз аппарати: генераторли , энергетик, резенаторли; овоз бузилиши; зўриқиш, заифлик, гигиена қоидалари бузилиши, туғма заифлик, диксия, талаффуз аниқлиги, ритмика, ритм, вазн.

Асосий саволлар:

- 1.Тўғри нафас олиш.
- 2.Талаффуз ва диксияни сошлаш
- 3.Нутқ, талаффуз, диксияни пантомимик ва мимик ҳаракатлар билан уйғунлаштириш.

Нутқни бошқаришнинг илмий асосларини қуйидагилар ташкил этади:

- 1.Тўғри нафас олиш
- 2.Талаффуз ва диксияни сошлаш

3.Нутқ, талаффуз, диксияни пантомимик ва мимик ҳаракатлар билан уйғунлаштириш (театр педагогикаси тажрибаси билан).

1.Тўғри нафас олиш

Нафас фақатгина инсоннинг тириклигини таъминлабгина қолмасдан нутқнинг куч берувчи базаси бўлиб ҳам ҳисобланади. Нутқ ҳосил қилувчи нафас **Фонатика** деб аталади (грекча **фоно-товуш**). Ҳаётда муомала диалогик тарзда кечиши нафас олишда кўп қийинчилик туғдирмайди. Бироқ дарс пайтида эса бир оз бошқачароқ: ўқитувчи узоқ вақт гапиришига тўғри келади, машқсиз нафас олиш шунда ўзини намоён қилади: нафас олиш қийинлашиши томир уришни тезлашиши, юз қизариши кузатилади.

Нафас олиш жараёнида қандай мускуллар иштирок этишига қараб нафас олишнинг 4 хил типи фарқланади.

Юзаки нафас – олиш елкани кўтарувчи ва туширувчи, кўкрак қафаснинг юқори қисмини ҳаракатга келтирувчи мускуллар иштирокида ҳосил бўлади. Бу юзаки нафас ҳосил қилади, ўпканинг фақат юқори қисмигина фаол ҳаракат қилади.

Кўкрак нафаси – қовурғалар оралиғи мускуллари ёрдамида ҳосил қилинади. Кўкрак қафасининг кўндаланг қисми ўзгаришга учрайди. Диафрагма деярли ҳаракатсиз, натижада нафас чиқариш кучсиз.

Диафрагма орқали нафас олиш – кўкрак қафасининг кўндаланг ўзгариши ҳисобидан содир бўлади. Диафрагма қисқаради (бунда қовурғалар оралиғидаги нафас мускуллари қисқаради, биров озроқ).

Диафрагма қовурға орқали нафас олиш диафрагмаларнинг тўғридан-тўғри ва кўндаланг равишда қисқариши, қовурғаларо нафас олиш мускулларининг қисқариши натижасида юзага келади. Бу нафас олиш энг тўғри бўлиб, ундан нутқ товушини ҳосил қилиш учун фойдаланилади.

Кўкрак қафасининг кенгайиши нафас чиқариш натижасида фаол ишга киришган қовурғаларо мускулларнинг ҳаракати ўпка кенгайди ва ҳаво билан тўлади. Шундай савол туғилади – нафас олиш қандай содир бўлади?

Кўкрак қафаси диафрагмаси қисқаради ва кўтарилади ҳамда кўкрак қафасининг юқорисига таъсир этади, бу вақтда қовурғалар пастга тушади, натижада кўкрак қафасининг кўндаланг ҳажмини кичрайтиради. Кўкрак қафасининг умумий ҳажми қисқариши натижасида босим кўпаяди ва ҳаво ташқарига чиқади.

Оддий нафас бурун орқали содир бўлади: у вақт жиҳатидан қисқа ва равондир. Оддий нафаснинг формуласи: нафас олиш, чиқариш, паузадан иборат.

Бундай нафас олиш эса нутқ учун етарли эмас. Нутқда нафас чиқариш нафас олишга нисбатан чўзиқроқдир.

Нутқ товушлари нафас олиш жараёнида юзага келади. Шунинг учун ҳам диафрагма, бел ҳамда қовурғаларо мускулларни ривожлантиришга доир машқлар мавжуд. Масалан, ёнбошлаган ҳолда бурун орқали чуқур

нафас олиш. Бунда ҳаво ўпканинг пастки қаватида сақланишига эътибор бермоқ даркор. Ҳавони ҳар доим пастга томон ёллаш лозим.

2.Талаффуз ва диксияни созлаш

Ҳа, баъзи ўқитувчиларнинг овози табиатдан берилган. Бироқ ҳар қандай овоз махсус машқсиз вақт ўтиши жпраёнида бузила бошлайди. Ҳар бир кишининг овози ўзигагина хос: кучли қаттиқ ва оҳангдордир.

Овоз аппарати 3 қисмдан : генераторли, энергетик, резанаторлик хусусиятига эга.

Овоз генерацияси овоз тугунчалари оғиз бўшлиғидаги тўсиқларда ҳосил бўлади, натижада шовқунли товушлар юзага келади.

Резанатор тизимида халқум, бурун-халқум, оғиз бўшлиғи, нутқ ритми ва динамик ривожланишни таъминлайди.

Энергетик тизимда ташқи нафас олиш билан боғлиқ бўлиб, ҳаво тўлқинлари ва миқдорини ташкил этади, товушнинг келиб чиқишига сабаб бўлади. Педагог нутқи кучли, узоқ масофага етиб борадиган ўзгарувчан, диапазонли (овоз ҳажми), тембри (улуғлик, ёрқинлик) бўлиши талаб этади.

Махсус илмий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, паст овозда тушунтириш юқори овозда нисбатан самаралироқ ўзлаштирилар экан.

Овоз бузилишлари 4 сабабга кўра содир бўлиши аниқланган:

1.Ҳар кунги овоз зўриқиши

2.Овоз аппаратининг заифлиги

3.Гигиена қоидаларини билмаслик

4.Овоз аппаратининг туғма заифлиги.

Овоз аппаратининг зўриқиши натижасида овознинг бузилиши ўқитувчилар орасида 50% ни ташкил этади – бу баланд овоз билан гапиришнинг оқибатидир. Ўқитувчининг овозини эҳтиёт қилиши ҳақида **Абу Али Ибн Сино ” Тиб қонунлари”**да асарида шундай ёзади:” Овозни йўқотмаслик, нафас олиш органларини ишдан чиқармаслик учун, аввало ўқишни паст овоз билан, кейинчалик эса аста-секин кучайтириш лозим, лекин кучли овоз билан ўқиш ҳам узоқ муддат давом этмаслиги лозим (316-б.). У яна давом этиб ёзади: ”Узоқ муддат давомида қаттиқ товуш жуда хавфлидир. Чунки бақирқ кўп миқдорда ҳавони ичга тортишни талаб қилиб, узоқ муддат товуш чиқариб туриш эса кўп миқдордаги ҳавони ташқарига чиқаришни талаб қилади (буларнинг ҳар иккиси ҳам хавфлидир)”, - деган эди.

Диксия. Талаффузнинг аниқлиги, равшанлиги. Диксия бу ҳар бир сўз, жумлани аниқ талаффуз этишдир. Талаффузнинг аниқлиги нутқ аппаратининг софлиги, яъни созланганлигига боғлиқ. Нутқ ҳосил қилишда тил, лаб, юмшоқ танглай, кичик тил, пастки жағ фаол қатнашади. Шунинг учун уларни машқ қилдириш даркор. Бунинг учун махсус артикулацион гимнастикалардан фойдаланиш мумкин. Бундай машқлар нутқ аппаратини созлайди, ҳар бир товушни тўғри талаффуз қилишга ўргатади. Масалан, тилнинг чучуклигини машқ орқали тузатиш мумкин. Бунинг учун тил

юқори танглай остига қаттиқ босилади. Гугурт чўпи билан талаффуз қилиш орқали ҳам бундай натижага эришса бўлади.

3.Нутқ, талаффуз, диксияни пантомимик ва мимик ҳаракатлар билан уйғунлаштириш

Нутқнинг чўзиқлиги, давомийлиги алоҳида сўзларнинг талаффузи, унинг ритмик тезлигини ташкил этади. Унинг тезлиги ўқитувчининг индивидуал хусусиятларига боғлиқ бўлади. Тажрибалар шуни кўрсатадики, V-XI синфларда 1 минутда 60 сўз, X синфларда 75 сўз баён қилинганда ўқувчиларнинг яхши ўзлаштиришга эришиши аниқланган.

Ўқув материалларининг мураккаб қисми, бўлимларини аста-секинлик билан , қолганларини эса ритмик тезлик билан уйғунликда тушунтирилиши лозим. Ўқувчи қанчалик ҳаяжонланса, ўқитувчи шунча секин ва хотиржам вазиятда гапириши катта самара беради. Нутқ жозибадорлиги ва бойлигини ошириш учун махсус машқлардан фойдаланиш тавсия қилинади. Булар: нафас олишни ташкил қилиш, талаффузни ўрганиш, нутқ суръатини бошқариш, овоз боғланишларини мустаҳкамлаш ва бошқалардир. Ўқитувчи нутқи тиниқ, мазмунли, жарангли, аниқ, ўқувчилар диққатини ўзига тортадиган, фикрлашга даъват этувчи, ўқувчини тўлқинлантирувчи, унинг уйқусини келтирмайдиган бўлиши лозим.

Агар нутқ тезлигига **ритм** дейилса, унинг чўзиқ ёки қисқалик жиҳатдан муайян ўлчовга эгаллигига **вазн** дейилади. Масалан, шеърий асарларнинг вазни: аруз, бармоқ, оқ шеър кабилар.

Ўқитувчи ўз нутқини, талаффуз ва диксияни пантомимик , мимик ҳаракатлар билан уйғунлаштира олса ва шунинг билан бирга чуқур касбий билимлар заҳирасига эга бўлса, бундай ўқитувчини моҳир уста, устоз ўқитувчи деб аташ мумкин.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

- 1.Тўғри нафас олишни тавсифлаб беринг.
- 2.Фонатика нима?
- 3.Юзаки нафас олишни тавсифлаб беринг.
- 4.Кўкрак орқали нафас олишни таърифланг
- 5.Овоз, овоз аппаратини таърифланг
- 6.Овоз бузилиши нима?
- 7.Диксия деб нимага айтилади?
- 8.Талаффуз аниқлиги нима?
- 9.Ритм ва вазни таърифлаб беринг.
- 10.Нутқ, талаффузни мимик ва пантомимик ҳаракатлар билан уйғунлаштириш ҳақида гапиринг.
- 11.Диафрагма орқали нафас олишни тушунтиринг.

7-мавзу: Ўқитувчи ва ўқувчи мулоқоти.

Таянч иборалар: Педагогнинг ўқувчилар билан муомала маданияти, муомала маданиятини шакллантириш, алломаларнинг муомала маданияти тўғрисидаги фикрлари.

Асосий саволлар:

1. Муомала маданияти тушунчаси.

2. Шахслараро ва миллатлараро муомала маданияти.

Муомала ахборот жараёни ҳисобланади. Чунки ахборот педагогдан ўқувчиларга ёки аксинча ўқувчилардан педагогларга боради. Педагог бевосита шахслараро муомаладан ўз тарбияланувчилари, умуман коллектив ҳақида, ундаги ички жараёнлар ҳақида ғоят ҳилма-хил ахборотга эга бўлади. Педагог муомала жараёнида ўз тарбияланувчиларига ҳам мақсадга қаратилган ахборотни, ҳам унинг ўқувчиларга мурожаатида тағмаёно тарзида батамом кириб борадиган ахборотни маълум қилади.

Болалар билан бевосита муомала педагогга жамоадаги ёки айрим ўқувчилардаги бирон-бир воқеани ривожланиш жараёнида ўрганиш зарур бўлганда рўй бераётган ҳодисалар ва жараёнларнинг сабаб-оқибат алоқаларини пайқаб олишда, уларнинг туғилиши, пайдо бўлиши ва ривожланишни кузатиш, бундан ташқари, бу ҳодисалар ва жараёнларнинг янада ривожланиши тўғрилигини маълум даражада олдиндан айтиб керак бўлганда ҳам зарурдир. Бу ҳол биринчи навбатда педагог билан ўқувчилар ўртасида қарор топган муносабатларга боғлиқ бўлади. Лекин педагогнинг шахси ҳам катта рол ўйнайди.

Кишилар ўртасида нормал муносабатлар ўрнатиш учун муомала маданияти катта аҳамиятга эга.

У характернинг кишиларга ҳурмат, хайрихоҳлик, сабр каби белгиларидан ташқари яна хушмуомалалик, назокатлилиқ каби алоҳида белгиларни ривожлантиришни ҳам назарда тутди.

Хушмуомалалик – асосий мазмун инсоний муомаланинг турли вазиятларда ахлоқнинг муайян қоидаларига риоя қилиш, одобга риоя қилиш одатларидан иборат характер белгисидир.

Аввало инсоннинг бошқалар ҳақидаги биринчи тасаввурини у билан танишганда ўзгартира олиш қобилиятидир. Кўп ҳолларда бу дастлабки таассурот анча чегараланган ахборот асосида вужудга келади. Янги танишимизнинг аслида қандай одамлигини биз билмаймиз, фақат қандай кўринишга эканлигини кўрамиз халос. Шунинг учун хулқ манераси, кийимининг мослиги буларнинг барчаси бизнинг унга бўлган биринчи муносабатимиз характерига жиддий таъсир кўрсатади. Кийимига қараб кутиб олишади, ақлга қараб кузатиб қолишади, аммо инсоннинг кийимидан ақлигача баҳо бериб чиқиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди.

Ўқувчиларнинг муомаласини ташкил этиш педагогик таъсир кўрсатишнинг шундай гуруҳига кирадики, у фақат алоҳида бир ўқувчига қаратилиб қолмасдан балки ўқувчиларнинг муайян бирлигига – мактаб

жамоасидан тортиб, ошно-оғайнилар билан гуруҳига ҳам мўлжалланган. Шу муносабат билан муомалани ташкил этиш усуллари тизимини ўз ичига олади, улар ёрдамида таълим-тарбия жараёнининг мазмуни ўқувчилар муомаласининг мазмуни асосига айланади, ўқувчиларнинг муомаласини назарда тутиб турадиган таълим-тарбия жараёнининг ташкил этишнинг қулай шакллари муомала учун яхши шароит яратади, муомаланинг ва умуман тарбиявий иш тизимининг тарбиявий самарадорлигига бевосита ва бавосита таъсир кўрсатади.

Ўқувчиларнинг ижодкорлиги учун иложи борича кўпроқ имконият яратиб бериш зарур, бу уларнинг муомала шакллари ва усуллари ишлаб чиқишга бўлган эҳтиёжини фаолаштириш энг муҳим омиллардан ҳисобланади.

Абдулла Авлони ўзининг “**Туркий гулистон ёхуд ахлоқ**” асарида кишиларнинг илмий, тарбияли ва шунингдек кишиларнинг бир-бирига бўлган муомалалари яхши бўлишини таъкидлайди. Мулойимлик, хушмуомалалик, ҳаракатлилик, хушфезллик – доимо кўнгил очиклик. Хушмуомалик ҳақида Хадиси Шарифда шундай ёзилади: “Аллоҳ таолло хушмуомалали ва очик юзли бандаларини дўст тутати”.

Ал-Хоразмий, Фароби, Беруний, Б.Нақшбандий, Умар Ҳайём, Ибн Рушд, Жалолiddин Давоний, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Бобур, Огаҳий ва бошқа кўплаб Турон сарзаминидан етишиб чиққан алломалар ижоди ҳамм шу тамойиллардан озиқланган.

Ал-Фаробий ҳамма яхши хусусиятлар инсон томонидан туғилишидан сўнг орттирилишини таъкидлайди. У бирор бир ҳаракатнинг муттасил такрорланишини одат деб атар экан, яхши хислатга ҳам одатланиш мумкин деб ҳисоблайди. У ҳар бир ҳодиса ўртача меъёрга бўлгани маққул, деб ҳисоблайди, негаки, масалан, жасурлик: яхши инсоний фазилатларга мансуб бўлса-да, меъёр сақланмаса ақлсизлик билан баробар бўлиши мумкин. Сахийлик, дўстлик, хушмуомалалик ва бошқа фазилатлар ҳам ўртача меъёрга бўлишини маққул деб ҳисоблайди. Бу фикр миллатлараро мулоқот маданиятига киришувчи томонларнинг ахлоқ-одоб муносабатида мўтадил меъёрни сақлаш принципига асосланади.

Умуман миллатлараро мулоқот маданиятини шакллантиришга бўлган эътибор қанчалик юксак даражада бўлса, жамиятнинг маданий, иқтисодий ривожланиши ҳам маълум даражада ана шу муносабат билан ҳамоҳанг бўлади.

Яхши сўз ҳам садақа эканлиги ҳақида **А.Навоий ёзади:**

Не учунким расул қавли билан :

Яхши сўз бордир ўйлаким садақа.

Миллатлараро мулоқот маданияти тушунчаси муаммо устида илмий изланиш олиб борган муаллифлар томонидан турлича таърифланган. Бу тушунча З.Т.Гасанов фикрига кўра (Доғистон, 1984) турли миллат ваиллари орасидаги ўзаро алоқалардан иборат бўлиб, мазкур алоқалар миллий кадриятлар сифатида рўёбга чиқади. Мазкур алоқалар жараёнида эса синфий унсурлар миллий кадриятлардан устун туради, деб изоҳланса,

А.М.Магомедов (Доғистон, 1990) бу тушунчани инсоний одобдан бошқа нарсa эмас, деган фикрни билдиради. Бошқа муаллиф эса (М.С.Джунусов,1990) мазкур тушунча ўзга миллат тили, маданияти, урф-одатини хурмат қилиш ҳамда уларда ўзиникини андоза сифатида қабул қилишни талаб этмасликни англатади, деб изоҳлайди. Бизнинг назаримизда, миллатлараро мулоқот маданияти тушунчаси муайян миллат шахсиятида шаклланган миллий, умумбашарий қадриятлар асосида юзага келувчи инсоний фазилатлар мажмуидан иборат бўлиб, ўз кўлами жиҳатидан маънавий, маданий одоб маданияти тушунчаларидан кейин, умуман маданият тушунчасидан эса торроқ бўлган интегратив тушунчадир. Бошқача қилиб айтганда, мазкур тушунча маълум мулоқотга киришувчи томонлардаги миллий қадриятларга асосланувчи мулоқотни умуммаданий таркибга эга бўлган савияни англатади. Миллатлараро мулоқот маданияти тушунчаси илмий истеъмолга яқинда кириб келган бўлсада, унинг илдизлари мозийга томон сингиб кетгандир: у жаҳонда яшаётган ҳар бир халқ, миллат ва элатнинг миллий педагогикаси, адабиёти, тарихи ва санъатидан ҳамда мазкур қадриятлар заминида юзага келувчи умумжаҳон маданиятидан озиқланади. Мазкур уч булоқ жумҳуриятимизда миллий қадриятларимизнинг тикланиши ва такомиллашувида ҳал этувчи ролни ўйнайди.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

- 1.Муомала маданияти нима?
- 2.Муомала ва муносабатнинг фарқи нимада?
- 3.Шахслараро муносабатларнинг турлари ҳақида гапиринг.
- 4.Миллатлараро муомала маданияти нима?
- 5.Миллий тарбия нима?
- 6.Миллий ғоя нима?
- 7.Миллий дунёқараш нима?
- 8.Умуминсоний қадриятлар.

8 - мавзу: Педагогик техника (2 соат)

Таянч иборалар: Педагогик техника, нутқ малакалари, мимика, пантомимика, ўз ҳиссий ҳолатини бошқариш, педагогик мақсадга йўналганлик, нутқ ҳақида тушунча, нутқ ва инсон камолоти, нутқни машқ қилдириш.

Асосий саволлар:

1. Педагогик техника тушунчасини ва унинг тузилиши.
2. Педагогик маҳорат ва техника
3. Педагогик техникани эгаллаш йўллари.
4. Ўқитувчи нутқи – педагогик маҳорат кўзгуси.
- 5.

Педагогик техника тушунчаси ва унинг тузилиши

Устоз-педагоглар эришган муваффақиятларнинг сирини билишга ҳаракат қилар эканмиз, биз уларнинг педагогик таъсир усулларида

усталик билан фойдаланган ҳолда турли туман амалий таълим-тарбиявий вазифаларни усталик билан ҳал этишларига гувоҳ бўламиз. Бунда муҳим ролни махсус кўникмалар эгаллайди: ўқувчиларни ижтимоий фойдали ўқув фаолиятига сафарбар эта билиш, муаммо қўя билиш, жамоа ва алоҳида шахс билан тил топиш, кузата билиш, ўз кечинмаларини бошқача билиш: овоз, нутқ, мимика, ҳаракатларини эркин бошқара билиш ва ҳ.к.

Педагогик техника – ўқитувчи фаолиятининг ботиний мазмунини ҳамда зоҳирий ифодасининг гармоник бирилигидан иборатдир. Педагог маҳоратининг маънавий маданияти ҳамда педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ бўлган зоҳирий ифодаси синтездан иборатдир. (Н.Н.Тарасович)

Шундай қилиб техника – усуллар мажмуасидир. Унинг воситалари эса – нутқ ва мулоқот воситаларидир. ”Педагогик техник” тушунчаси ўз ичига 2 гуруҳ таркибий элементларни олади:

Ўқитувчининг **одоб-ахлоқий кўникмалари** билан боғлиқ бўлган элементар: ўз жисмини (мимика, пантомимика) бошқара билиш; ҳис-туйғу, ҳаяжон, таъбини бошқара билиш (ортиқча руҳий зўриқишлардан осонлик билан халос бўла олиш, ижобий муҳитни тўғрича билиш): диққат қила билиш, кузатувчанлик, тасаввурнинг кенглиги; нутқ техникаси (нафас, овозни бошқариш, диксия, нутқ тезлиги (темпи)).

2. Шахс ва жамоага таъсир кўрсата билиш техникаси таълим-тарбиянинг технологик томони билан боғлиқ бўлиб, буларда: дидиктик, ташкилий, ижодийлик, муомала кўникмалари; талаб қила билиш, педагогик мулоқотни бошқара билиш, жамоатчилик ижодий фаолиятини ташкил эта билиш ва бошқалар киради.

Қуйида биз педагогик техниканинг, педагогнинг одоб-ахлоқи билан боғлиқ бўлган жиҳатларини қараб чиқамиз.

Педагогик мақсадга қаратилганлик ва педагогнинг ташқи қиёфаси.

Тарбиячининг ташқи қиёфаси эстетик жиҳатдан кўримли бўлиши лозим. Ўқитувчи жуда ҳам башанг ва жуда ҳам пала-партиш кийинмаслиги лозим.

Унинг ташқи қиёфаси кийим-кечаклари - тарбиячи шахсини шакллантириш вазифасини ҳал этишга бўйсиндирилган бўлиши лозим. Замонавий кийиниш нормаларидан кейинда қолмаган ҳолда у ўртача меъёрга амал қилгани тузук. Тарбиячининг эстетик дид билан кийиниши, унинг ўзини эркин тута билиши, нутқи, мимик ва пантомимик ҳаракатларига мос бўлиши лозим. Чунки унинг ҳар бир ҳаракати: аудиторияга қай таҳдидда кириши, стулда қандай ўтириши, юриш-туриши – барчаси тарбияланувчиларга тарбиявий таъсир кўрсатади. У ўзини хотиржам, жиддий, ўрни келганда эса болаларининг ёшига мос равишда хушчақчақ тута билса, тарбияланувчиларга таъсири талаб даражасида бўлади.

Эмоционал ҳолатни бошқариш. Бошловчи педагог биринчи марта ўзини жуда ишончсиз сезади. Ўзига қараб турган кўзларнинг тазъийқи

натижсида уни титроқ босади, нутқи узук-юлик, пала-партиш, ўзини йўқотиб қўяди (чунки у ўз устидан кулишларидан кўрқади). Буларнинг барчаси ўқитувчидан бўлажак машғулот олдидан ўзини руҳий физиологик жиҳатдан тайёрлашни, мулоқот пайтида ўз эмоционал ҳолатини бошқара билишни талаб этади.

Ўз-ўзини бошқариш қобилиятини аниқлаш учун Б.М.Черний тузган тестдан фойдаланиш мумкин:

“Ҳа ёки йўқ” сўзлари билан ҳиссиёт-ҳолатингизга тегишли бўлган саволларга жавоб беринг:

- Ҳар доим хотиржам, тоқатлимисиз?
- Сизнинг таъбингиз ҳар доим тузукми?
- Аудиторияда машғулот ўтаётганда, унга диққат ва саранжомлик сизни тарк этмайдими?
- Сиз ўз ҳис-ҳаяжонингизни бошқара оласизми?
- Сиз ўз ўртоқларингиз ва яқинларингизга нисбатан диққат эътиборли ва меҳрибонмисиз?
- Сиз ўрганиш керак бўлган материални енгил ўзлаштира оласизми?
- Сизда ўзингиз ҳалос бўлишни истаган салбий одатлар йўқми?
- Сиз қайсидир вазиятда ўзимни нотўғри тутдим, деб афсусланасизми?

“Ҳа ёки йўқ” жавобларни ҳисоблаб, хулоса чиқариш мумкин. Агар барча жавоблар ижобий бўлса, вазминлик, ўз-ўзини бошқара билиш, ёки ўзига ортиқча баҳо беришни кўрсатади. Агар барча жавоблар ёки уларнинг айримларига салбий жавоб тўғри келса, бу кишининг нотинчлиги, ўзига ишончсизлиги, ўзига танқидий қарашидан далолат беради. Аралаш жавоблар (**“Ҳа “ ҳам “ йўқ” ҳам**) ўз нуқсонларини кўра билишни кўрсатади, бу эса ўз-ўзини тарбиялаш томон биринчи қадамдир.

Ўз-ўзини бошқариш усуллари сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин:

- яхшилик, меҳрибонлик ва оптимизмни тарбиялаш;
- ўз хулқ-атворини назорат қилиш (мушак зўриқиши, ҳаракат тезлиги, нутқ, нафас олиш);

Фаолиятда дам олиш (меҳнат, муסיқа, китобхонлик, юмор, имитацион ўйинлар).

Навбатдаги усуллар организмнинг фаолиятини назорат қилишга асосланади. Хусусий қарғуришлар чуқурлигини ўзгартириш мумкин. Бунинг учун ташқи таъсир зарур бўлади. Бунга назоратни нимага қаратиш лозим? Албатта мимика, суяк мускуллари, нутқ тезлиги, нафас олишни мўтадиллаштириш лозим бўлади.

Жисмоний ва руҳий жиҳатдан организмни бўшаштириш учун аутоген машқлар (психик ўз-ўзини бошқариш) ўзига хос психофизик гимнастик машқлар бўлажак ўқитувчи учун нафас олиш ва нутқ оҳангини тарбиялашда хизмат қилувчи машқлар қаторидан жой олмоғи лозим. Психик ўз-ўзини бошқариш ўз таркибига релаксация (бўшашув ҳолати) ва касбий зарур бўлган сифатларни эгаллаш учун ўз-ўзини ишонтириш

формулаларидан фойдаланишни камраб олади. Бунинг учун чордона курган ҳолда махсус формулалар ёрдамида оғирлик ва иссиқлик сезгисини организм аъзолари – қўл-оёқда ҳосил қилиш, мускулларни бўшаштириш, тинчланишни машқ қилиш мумкин. Шундан сўнг қуйидаги формула асосида қуйидагиларни овоз чиқариб айтиб ўз-ўзини у ёки бу фаолиятда сафарбар этиш мумкин.

“Мен хотиржамман. Дарсимни яхши ўтяпман. Талабалар яхши тинглашяпти. Ўзимни эркин ҳис этяпман. Мен дарсга яхши тайёрланганман. Дарс қизиқарли. Талабаларни барчасини биламан ва кўряпман. Мен дарсни яхши ўтаман. Менинг дарсимга талабалар қизиқишади. Мен ўзимга ишонаман, кучлиман. Мен ўзимни яхши тута оламан. Руҳиятим яхши. Ўқитиш қандай яхши. Талабалар мени ҳурмат қилишади, тинглашади ва менинг талабларимни ижро этишади. Ўқитувчилик касби менга ёқади. Мен- ўқитувчиман!”.

Бироқ педагогик фаолиятнинг бошида рўй берадиган қийинчиликларни енгиб ўтиш учун катта бардош, ирода, сабр-тоқат талаб этилишини ёддан чиқармаслик лозим.

Пантомимика. Гавда, қўл ва оёқнинг ҳаракатига – пантомимика дейилади. Пантомимикада моҳир педагоглар ўз фикрларининг асосий ўрнини таъкидлаш, образ яратиш мақсадида фойдаланадилар. Ўқитувчи дарс пайтида ўқувчилар олдида тўғри туриш малакасини эгаллаши керак (оёқлар оралиғи 12-15 см, бир оёқ бироз олдинга ташлаган ҳолда). Унинг барча ҳаракатлари назокатли, оддий ва табиийлиги билан ажралиб туриши лозим. Гавдани тутиш эстетикаси салбий одатлардан холи бўлишни талаб этади: орқа-олдга томон чайқалиш, бир оёқдан иккинчисига оғирликни ташлаш, стул суянчиғини тутиш, қўлда дарсга алоқасиз буюмларни айлантериш, бош қашиш, бурун қоқиш, кулоқ кавлаш ва ҳ.к.

Унинг имо-ишоралари аниқ тушунарли, маъноли бўлмоғи лозим. Имо-ишоралар тасвирий ва психологик турларга бўлинади. Тасвирий ишоралар фикр йўналишини тасаввур этиш, чизиб бериш учун хизмат қилади, энг муҳими психологик тестлар бўлиб, улар ҳис-хаяжон, туйғуларни ифодалашга хизмат қилади. Масалан, ўқитувчи тўғри жавобдан мамнунлигини бошини 3 марта оҳиста пастга эгиш орқали, жавобдан қониқмаганлигини эса бошини икки томонга “сарак-сарак” қилиб чайқаш орқали ифодалаш мумкин. Шуни таъкидлаш жоизки, ишоралар айтилмоқчи бўлган фикр тўғрисида олдиндан огоҳ этиш учун ишлатилади, айтилган фикрдан кейин уларни қўллашнинг фойдаси йўқ. Ўқувчиларга айтиладиган фикр таъсирини ошириш учун олдинга қараб юриш, уларга дам бериш учун эса орқага қайтиш лозим.

Мимика. Ўз фикри, ҳиссиёти, руҳий ҳолатини ифодалаш санъатига – мимика дейилади. Баъзан ўқитувчи юз ифодаси у айтмоқчи бўлган сўздан ҳам кўра кучли таъсирга эга. Имо-ишора ва мимика ахборотнинг эмоционал кучини ошириб яхши қабул қилишга сабаб бўлади.

Ўқувчилар ўқитувчининг фикрини унинг юз ифодасиданоқ билиб оладилар. Шунинг учун ҳа ўқитувчи ўз кечинмаларини яшира олиш ҳам

лозим. Юз ҳаракатлари фақатгина ўқув тарбия мақсадида қўлланилиши лозим.

Юз ифодаси бутун қиёфа каби ўзга ишонч, ҳайрихоҳлик, ҳукм, норозилик, хурсандлик, фахрланиш, лоқайдлик, қизиқувчанлик, ҳафалик кабиларни ифодалай олиши лозим. Инсоннинг барча ҳиссиётлари унинг табассумида мужассамлашган бўлади, у кишининг маънавий соғломлиги ва ахлоқий қудратини ўзида ифодалайди. Мимикани ифодаловчи деталлар – қош ва кўздир. Қошнинг юқорига кўтарилиши хайратланишни, чимирилиши – диққатни тўплашни, қимирлатмасдан туриш – хотиржамликни, лоқайдликни, тез ҳаракатга келиши – танг қолишни ифодалайди.

Кўз кишининг энг таъсирчан органидир. Ўқитувчи ўз юз тузилишининг имкониятларини яхшилаб ўрганиб чиқиши лозим. У ҳар бир ҳодисага нисбатан ўз кўз қарашлари билан ўзининг ижобий, салбий, бетараф муносабатини ифодалай билиши лозим. Унинг кўзи “олма-кесак” термаслиги, ёки “балиқ кўз” бўлмаслиги лозим.

Мана масалан, қувончли ҳолатни ифодаловчи белгилар: табассум, кўз яшнайти, ҳаддан ташқари имо-ишоралар, сўзамоллик, бошқаларга ёрдам бериш истаги кўзга ташланади.

Кўркув белгилари: кўзлар катта –катта очилган, гавда шалпайган, қошлар бироз кўтарилган, овоз титрайди, кўз олма-кесак теради, ҳаракатлар шиддатли, гавда титрайди.

Ўқитувчининг назари ўқувчиларда бўлиши лозим. Улар орасида кўз алоқаси машғулотлар давомида мустаҳкамланиб бориши керак. Бироқ шуни ҳам унутмаслик лозимки, катта йиғин, митингларда сўзга чиққанда бундай алоқадан воз кечиш лозим. Чунки кўпчилик томонидан ҳосил бўладиган биомайдон нотикқа салбий таъсир кўрсатади. Шунинг учун ҳам оломонга худди девор ёки гулзорни кузатган каби назар ташлаган мақсадга мувофиқ бўлади: оломон биомайдони нотикқа салбий таъсир кўрсата олмайди.

Ўқитувчи нутқи – педагогик маҳорат кўзгуси сифатида

Олимларнинг ҳисоблашларига кўра ўқув учун ажратилган вақтнинг тахминан 1/4-1/2 қисми ўқувчиларнинг ўқитувчи нутқини эшитишлари ва тушунишлари учун сарфланади. Демак ўқув материалининг ўқувчилар томонидан пухта ўзлаштирилиши ўқитувчи нутқининг камолоти ва ёрқинлигига боғлиқ экан.

Ҳақиқатдан ҳам, А.Авлоний таъкидлаганидек ”Сўз инсоннинг даража ва қамоли, илм ва фазлни улуғлаб кўрсатадурғон тарозисидир. Ақл соҳиблари кишиларнинг фикр ва ниятини, илм ва қувватини, қадр ва қимматини сўзлаган сўзидан билур”. Айниқса, ўқувчилар ўқитувчи талаффузи, нутқ техникасига катта эътибор берадилар. Дудук, кириш, товушга тақлид каби сўзларнинг, масалан “айтайлик”, “хўш”, “анақа”, “ўтга-бўтга”, “демак” каби сўзларнинг ўринсиз равишда кўп такрорланиши ўқувчиларнинг энсасини қотиради. Бундай ҳол фақат ўрта мактаб ўқитувчилари ва ўқувчилари орасидагина эмас, балки олий ўқув юрти

профессор- ўқитувчилари орасида ҳам учраши ачинарли ҳолдир. Маслан, собиқ иттифоқ давридаги СамДУнинг бир ўқитувчиси (муайян сабабларга кўра у кишининг исмини айтмадик) бир жуфт маъруза давомида 82 марта ҳеч бекорга “хўш” ва 172 марта “демак” сўзини ишлатган. Бундай ҳол ўқувчи ва талабаларнинг фанга бўлган қизиқишларни сўндиради.

Кишининг овози, табиати ўзгармас деган фикрларга қўшилиб бўлмайди. Ҳозирги замон физиология фанининг далолат беришича овоз сифатини мутлақо ўзгартириш мумкин. Бу тарихий фактлар билан ҳам исботланган. Масалан, буюк нотик Демосфен ўз дудуклигини машқ қилиш туфайли енгиб Қадимги Римнинг буюк нотиғига айланган.

Ҳозирги кунда нутқ техникасига доир машқлар тизими ишлаб чиқилган. Бу тизим театр педагогикаси тажрибаларига таянади ҳамда нутқ пайтида тўғри нафас олиш, танаффус ва диксияни сўзлаш каби кўникмалар ўқув-услубий мажмуасидан ташкил топгандир. Мазкур тизимни ўзлаштириш исталган ўқитувчи ўз нутқи орқали ўқувчиларда ўзи истаган билим, кўникма ва малакаларни сингдира олади, тарбиялай олади.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

1. Педагогик техниканинг тузилишини айтиб беринг?
2. Педагогик техниканинг эгаллаш йўллари ҳақида гапиринг
3. Нутқ малакалари нима?
4. Мимика ва пантомимикани тавсифланг.
5. Ўз ҳиссий ҳолатини бошқариш деганда нимани тушунасиш?
6. Педагогик мақсадга йўналганлик нима?
7. Нутқни таърифланг.
8. А. Авлониининг киши нутқига берган баҳосини айтиб беринг.
9. Нутқни машқ қилдириш мумкинми?
10. Нутқни тузатиш усуллари.

9-мавзу: Ўқитувчининг таълим жараёнидаги маҳорати. (2соат)

Таянч иборалар : Педагогик жараёни таҳлил қилиш, театр ижодкорлиги, ҳиссий- ўзаро фикр алмашиш, педагогик ҳаёл, муомала ва материални идрок қилиш, педагогик ҳаёлни бадиийлиги, педагогик мантиқ, педагогик ҳаёл йўналишлари, ҳиссий ўхшатиш, педагогик таъсир кўрсатиш, педагогик диққат, ижодий педагогик диққат, диққатнинг барқарорлиги, педагогик таъсир кўрсатишнинг ритмик хусусияти, жисмоний ҳаракатлар усули, ҳаракатга созлаш, зўриқиш ва бўшашишни сезиш мақсадлари, хотира, ҳаёл ва диққатни машқ қилдириш, муомалани машқ қилдириш: ижодий тафаккур, нутқ, эмпатия, фикр алмашишни машқ қилиш.

Асосий саволлар:

- 1.Педагогик ҳаракат драматургияси ва режиссураси
- 2.Педагогик ҳаёл – педагогик таъсир кўратишнинг таркибий қисми сифатида.
- 3.Бўлажак педагогни актёрлик психотехникасининг амалий усулларига ўргатиш.
- 4.Хотира, диққат ва ҳаёлни машқ қилдириш – актёрлик психотехникасининг 3 асосий қисми сифатида
- 5.Муомалани машқ қилдириш усуллари.

1.Педагогик ҳаракат драматургияси ва режиссураси

Тарбиявий жараён ижодий жараён бўлиб, у педагогик вазиятни таҳлил қилиш, болалар билан бевосита ҳамкорлик қилишда ёрқин намоён бўлади.

Театр ижодкорларида ва педагогик таъсир кўрсатишда айна педагог билан болаларнинг бевосита ўзаро ҳаракати билан боғлиқ бўлган ҳиссий – ўзаро фикр алмашиш соҳасида кўпгина умумий томонлар бор.

Театр фаолияти ва педагогик фаолиятни мақсаднинг ўхшашлиги ҳам яқинлаштиради, ҳар икки ҳолатда ҳам мақсад кишининг кишига таъсир кўрсатиши ва кишига муайян кечинмалар вужудга келтириш сифатида белгиланиши мумкин. Театр ва педагогик фаолият бир хилда эканлигининг учинчи кўрсаткич – таъсир кўрсатиш қуролининг умумийлигидир. Ҳар иккала ҳолда ҳам педагог билан актёрнинг ўз психофизик табиати ана шундай қурол вазифасини бажаради. Театрда тарбиявий таъсир кўрсатиш фақат театрнинг эстетик моҳияти орқали амалга оширилишини, педагогик таъсир кўрсатишда эса мустақил ва глобал таркибий қисм сифатида бундай таъсир кўрсатишнинг йўқлигини айтиб ўтиш керак.

Театр ва педагогик фаолият мазмуни билвосита белгилари жиҳатидан бир-бирига яқин бўлиб бир қатор умумий жараён хусусиятларига эгадир, бу хусусиятларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

- театр ва педагогик ижодкорлик жараёни мазкур жараёнининг фаол қатнашчилари бўлган кишилар гуруҳининг бевосита иштирокида оммавий сўзга чиқиш вазиятида амалга оширилади;
- театр ва педагогик фаолият ўзига хос хусусиятларига кўра ўзи таъсир кўрсатадиган объектни айна вақтда ижод субъектига, шерик ижодкорга айлантиради, унинг фаол иштирокисиз ижодкорлик ишининг ўзи бўлмайди;
- кўпгина бошқа фаолият турларидан фарқли ўлароқ, актёрлик ва педагогик ижодкорлик асосида бунинг учун ажратилган муайян вақт давомиддаги ижодкорлик ётади, у ижодкорлардан (ўқитувчи, тарбиячидан) ўз психик ҳолатидан бошқаришда тезкорлик ва ижодий кайфиятни кўзғатишни талаб этади;
- театр ва педагогик ижодкорлик натижалари жўшқин бўлиб субъектни шерик ижодкорга айлантиради, унинг фаол иштирокисиз ижодкорлик ишининг ўзи бўлмайди;
- кўпгина бошқа фаолият турларидан фарқли ўлароқ, актёрлик ва педагогик ижодкорлик асосида бунинг учун ажратилган муайян вақт давомиддаги ижодкорлик ётади, у ижодкордан (ўқитувчи, тарбиячидан) ўз

психик ҳолатидан бошқаришда тезкорликни ва ижодий кайфиятни кўзғатишни талаб этади;

- театр ва педагогик ижодкорлик натижалари жўшқин бўлиб, ривожланиб, ўзгариб боради, ҳамиша жараёндан иборат бўлади;
- театр ва педагогик ижодкорлик жамоа тусида бўлади.

Шундай қилиб, тарбиявий таъсир кўрсатишни режалаштириш бошлангандаёқ бир қадар **педагогик драматургия** амалга оширилиши лозим, у педагогик ҳаракатнинг ўзига диалектик, жиддийлик бағишлашга ёрдам беради. Педагог дарс ва ҳар қандай тадбир системасида тарбиявий таъсир кўрсатишни режалаштирар экан, уни аниқ одамларга йўналтиради, умуман, жамоада, хусусан ҳар бир жамоага нисбатан бўлажак педагогик ҳаркат учун зарур тарбиявий-сюжетли вазият яратади.

Маълум маънода дарс- ўзига хос пьеса бўлиб, унда ўқитувчи сценарий муаллифи сифатида, муносабатлар драматургияси барпо этадиган ва уни бошқарадиган иши сифатида майдонга чиқади.

2.Педагогик ҳаёл – педагогик таъсир кўратишнинг таркибий қисми сифатида.

Педагогик ҳаёлни тахминан қуйидагича тасаввур этиш мумкин:

- 1.Педагогик фаолиятга ҳозирлик кўриш босқичидаги ҳаёл
- 2.Бевосита тадбир, дарс олдидаги педагогик ҳаёл
- 3.Педагогнинг ижодий кайфиятини рағбатлантирадиган ҳаёл.
- 4.Ҳаракат, ҳодисанинг сабабини билиб олишга ёрдамлашадиган ҳаёл
- 5.Истикболий ҳаёл

Педагогик ҳаёлнинг асосий йўналишлари:

- 1.Педагогик вазиятни таҳлил қилишга ёрдам берадиган ҳаёл
- 2.Педагогик вазифани ҳал этишга қаратилган ҳаёл
- 3.Педагогик таъсирни олдиндан кўра олишни таъминловчи ҳаёл
- 4.Тарбияланувчиларнинг ҳис-туйғулари ва ниятларини олдиндан билишга ёрдам берадиган ҳаёл.

Ҳаёлнинг ана шундай илгариламалик вазифаси ўқувчи шахсини ахлокий, ақлий ривожлантириш истиқболини таъминлайди.

Ҳар бир ўқувчи ва жамоа психологиясида ўзгаришларни сеза билиш учун ўқитувчида **эмпатия** ривожланган бўлиши лозим. Бусиз тарбиячи ва тарбияланувчи орасида бир-бирига таъсир кўратиш самарадорлиги ҳосил бўлмайди.

Ҳиссий ўхшатиш тарбиявий таъсир кўрсатишнинг энг муҳим ижтимоий-психологик таркибий қисми бўлиб, унда кўп томонлама рол ўйнайди.

У биринчи босқичда – педагогик ният туғилиши босқичида – педагогнинг болалар билан бўладиган муносабати режалаштирилади.

Иккинчи босқичда – ниятни ишлаб чиқиш босқичида – ҳиссий ўхшатиш анча фаол ҳаракат қилади.

Учинчи босқичда – синф билан бевосита муомала жараёнида ниятнинг гавдаланиши ва амалга ошиши босқичида – ҳиссий ўхшатиш педагогнинг муомаладаги тесқари алоқани сақлашнинг умумий принципи

сифатида намоён бўлади, таъсир кўрсатишнинг муйян натижаларини ҳис қилиш ва илгари режалаштирилган ва тузатиш киритадиган усуллари ва жорий педагогик вазиятда йўл топишга ёрдам берадиган вазиятли нодир ҳодиса сифатида танлаш имконини беради.

Педагогик ижодкорликнинг **тўртинчи босқичида** ҳиссий ўхшатиш амалга оширилган фаолият ва муомаланинг мумкин бўлган натижаларини тасаввур этиш ва сезиш, уларнинг йўналишини аниқроқ ва мақсадга мувофиқроқ режалаштиришга ёрдам беради. Унинг тузилиши қуйидагича:

ҳиссий	педагогик	ҳиссий	педагогик
ўхшатиш	таъсир кўрсатиш	ўхшатиш	таъсир кўрсатиш

Педагогик фаолиятнинг ғоят мураккаб жиҳатларини амалга ошириш учун педагог диққатни бошқара билиши лозим.

Педагогик диққат педагогик фаолиятнинг таркибий қисми сифатида бир қатор олимлар (М.Д.Левитов, Ф.Н.Гоноболин, И.В.Кузмина)нинг асарларида анча тўлиқроқ ўрганиб чиқилган.

Диққатнинг тарбиявий таъсир кўрсатишдаги алоҳида ролини айниқса К.С.Станиславский аниқлаб берган.”Диққат совуқ, мулоҳазакор диққат эмас, балки ҳиссий, фаол диққат – барқарор диққат ҳолатини уйғотишга ёрдам беради”. Диққат кўп томонлама бўлмоғи керак. Ижодий педагогик диққатнинг қуйидаги хусусиятлари мавжуд: **кўп объективлилик, жўшқинлик, амалийлик, барқарорлик**; у ақлий, ҳиссий ва иродавий хусусиятларга ҳам эгадир. Диққатнинг жўшқинлиги 3 хил даражага эга:

1)Диққатни бир неча объектга йўналтиришни билиш;

2)Асосий нарсани ажратиш, иккинчи даражали нарсаларни назорат қила билиш;

3)Диққатнинг янги объектларини диққат майдонига киритиш, янги объектларнинг пайдо бўлишини олдиндан белгилаб олиш.

Диққатнинг жўшқинлиги:

1)Барқарор диққат

2)Диққат фаолиятидаги тўсқинликларни енгишга қодир бўлиб қолмасдан, балки уларни олдиндан пайқашга ҳам қодир.

3)Барқарор ва амалий диққат

Катта ёшдаги кишида диққатнинг ҳажми 4-6 объектга етади. Шунинг учун объектлар сони кўпайган шароитда машқ қилмаган кишида назорат йўқолиши мумкин, саросимага тушиш ҳолати бошланади.

К.С.Станиславский.” Актёрнинг рол устида ишлаши” китобида диққатнинг ҳажми ҳақида гапирар экан, диққатнинг кичик, ўрта ва катта доираларини ажратиб кўрсатади ҳамда диққат доирасини кичикдан каттага қараб секин-аста кенгайтириб боришни тавсия қилади. Унинг бу фикри педагогик фаолиятга ҳам тааллуқлидир.

3.Бўлажак педагогни актёрлик психотехникасининг амалий усулларига ўргатиш

Ҳаракат, диққат, органика, мушаклар эркинлиги, хаёл, муомала, тағмаёно, вазифадан ташқари вазифа, тўппа-тўғри ҳаракат -

К.С.Станиславский системасининг асосий тушунчалари бўлиб, уларни бўлажак ўқитувчи ўзлаштириб олиши фойдалидир.

К.С.Станиславский ўғитларидан бири “ишлаб чиқаришга доир ҳар қандай мажбурийликни ташаббусга айлантиришдир”. Ўқитувчининг ҳаракати дипломатик режиссёрлик темпераментига яқин бўлмоғи керак. Ўқувчилар билан биринчи учрашув муҳим психологик марра ҳисобланади. Синфга кириш педагогик сафарбарликни ва айна вақтда театр “ёрқинлигини”, кўтаринкиликни талаб қилади.

Сахнадаги асосий ҳодисалардан бири келиш ва кетишдир. Ташқи кўриниш – ўқитувчи сафарбарлигининг қўшимча гувоҳидир. Педагогнинг синфда туриш ҳолати ўзининг аломатларига эга. Масалан, чап қисм энг оддий муранссенасининг тили **“Оддий бўлишлик”** ни билдиради, бунда кўз қараши гўё ҳаракатнинг ўнг қисмидаги бўш маконга “хайдайди”, чунки кўз шартли- рефлекторли физиологик механизмлар туфайли фазони чапдан ўнг томонга қараб “ўқийди”. Ўнгдаги композиция тугалликка интилади, чунки чап қисмдаги фазо ўнг томонда жойлашган композицияни қисиб қўйгандай бўлахди ва бу билан уни аҳамиятлироқ, салобатлироқ қилади.

Педагогнинг ўқувчиларга юзи билан қараб туриши (ўнг) ёки бурилиб туриши ўзига хос семантикага эга. Аудиторияга идрокнинг психофизиология қонунлари бўйича тўғри чизик бўйлаб чиқиб келиш (пунара) туриш ўқувчиларни сергаклантиради.

Соф ён томонни татбиқ этиш имконияти чекланга, чунки у аудиторияни кўздан кечириш нуктаи назаридан жуда кам яроқлидир, лекин мувозанат вазифаларини ҳал қилиш учун яроқлидир.

Мускулларни озод қилиш пировард натижада ортиқча ҳаяжонланишга барҳам беришни мақсад қилиб қўяди, яъни психик зўриқишни енгишга ёрдам беради.

Қўл мушакларини бўшатиш учун иродани зўриқтириш машқини ўтказиш лозим: иродани зўриқтириш, бармоқ мускулларини бўшатиш лозим.

Навбатдаги машқ – зўриқишни ва бўшашишни алоҳида-алоҳида сезиш машқидир. Масалан: ўнг қўл ва чап оёқ, чап қўл ва ўнг оёқни зўриқтириш мумкин.

4.Хотира, диққат ва ҳаёлни машқ қилдириш – актёрлик психотехникасининг 3 асосий қисми сифатида.

Хотирани машқ қилдириш қоидалари ва усуллари К.С.Станиславский ва унинг шогирдлари томонидан ишлаб чиқилган.

Михаил Чехов “Актёрнинг техникаси тўғрисида” номли китобида қуйидаги машқларни келтиради: 1-машқ- оддий буюмни танлаб олинг. Уни кўздан кечириб чиқинг. Буюмдан “қараш” дан қочишда ҳаракат қилинг, ўзингиз учун унинг ташқи кўринишини тасвирланг. Диққат жараёнини ташкил этувчи ҳамма тўрт ҳаракатнинг ичида (психологик) такрорланг: буюмни қўлга олиб, уни ўзингизга тортинг, унга интилинг, у билан бирга қўшилиб кетишга ҳаракат қилгандай ичига кириг. Бу ҳаракатларнинг ҳар бирини дастлаб алоҳида-алоҳида, кейин биргаликда қилинг, иккитадан,

учтадан ва ҳақозо бирлаштиринг. Машқни давом эттиринг, шуни кузатиб борингки, сизнинг сезиш аъзоларингиз ҳам, гавда мускулларингиз ҳам ортиқча зўриқмасин. Дикқатингиз объектини қуйидаги тартибда алмаштиринг:

1-оддий кўринишдаги буюм, 2-товуш, 3-одам нутқи, 4-эсга тушган оддий буюм, 5-эсга тушган товуш, 6-эсга тушган одам нутқи (сўз ёки битта ибора), 7-сиз яхши билган ,эсга тушган иши образи, 8-пъеса ёки адабиётдан олинган образ, 9-хаёлий мавжудот, манзара, меъморий шакл ва шу кабиларнинг сиз ўзингиз яратган образи... Машқларнинг узоқлигидан кўра, уларнинг мунтазамлиги (бир кунда икки- уч марта) муҳимроқдир. Вақти-вақти билан мурожаат қилиб кўринг.

Дикқат, хотира ва хаёл бир-бирига боғлиқ ҳодисалар бўлиб, уларни К.С.Станиславский **“актёрлик психотехникасининг уч асосий қисми”** деб атаган эди.

Дикқатни машқ қилдиришга доир машқлар

1.Гугурт қутичаси биографиясини эсга туширинг.

2.5 секундлик қисқа эътибор билан стол устида ётган барча буюмларни ички назар билан ”суратга” олинг.

3.Буюмларни ”суратга” олинг. Кўзни юмишга команда берилади. Педагог буюмларни аралаштириб юборади ва синалувчидан буюмлар олдин қандай ётган бўлса, уларни шундай қўйиб чиқишни сўрайди.

4.Стол устида ташлаб юборилган гугуртлар қандай тушганлигини “беш” гача санашда эслаб қолинг. Кейин эслаб қолиш вақти “уч” ҳисобигача қисқаради.

5.Булутларга назар ташланг (ёки атрофингизга ҳар қандай буюмга қаранг) Улар нималарга ўхшайди?

6.”Ўттиз”гача санаб, хонада”С” ҳарфи билан бошланувчи барча нарсаларни топинг ва эслаб қолинг.

7.Стуллар қандай турганлигини эслаб қолинг ва кўзингизни юминг, бу “лабиринт”дан ўтинг.

8.Аудиторияда жануб ва шимолга қараб мўлжал олиш, бунда табиат манзараларини ҳаёлга келтириш, кейин кўзни юмиб ва паррак билан дунё томонларини аниқлаш.

9.Биринчи, иккинчи ва учинчи тезликда юриш ва югуриш.

10.Портрет бўйича биография.

11.Кишининг қадам ташлаши ва назар ташлашига қараб биографиясини сўзлаб беринг.

12.Кўчадаги кузатишлар ва сўнги воқеалар тўғрисида ҳикоя қилиш.

Кишиларнинг феъл-атворлари ва ҳолатларини севишганларни, бошлиқ ёки бўйсинувчи ва хоказоларни уларнинг хулқ-атворлари бўйича кузатиш алоҳида қизиқиш уйғотади.

5.Муомалани машқ қилдириш усуллари.

Муомала – фалсафа, социология, кибернетика, тилшунослик, психология ва педагогикада илмий тадқиқотларнинг алоҳида фанлараро соҳаси деб қаралади. Педагогик категория бўлган муомала ўзаро боғланган

уч нуктаи назардан қараб чикилади ва уларга мувофиқ бўлажак педагогларнинг муомаласини тарбиялаши мумкин.

1.Республикамизнинг мустақил тараққиёти, ижтимоий маданиятида иштирок этиш;

2.Эркин фикрловчи, ватанпарвар, инсонпарвар шахсни шакллантириш;

3.Ижодий индивидуалликни ривожлантириш.

Талабаларни муомалага тайёрлаш уларда қуйидаги фазилатларни ривожлантиришни ўз ичига олади:

1.Ижодий тафаккурни;

2.Нутқни эркин эгаллашни;

3.Эмпатияда қобилиятни;

4.Муомала соҳасидаги ижтимоий йўл-йўриқларни;

5.Ўзаро фикр алмашиш малакаларини.

К.С.Станиславский шахслараро ўзаро муомаланинг бошланғич босқичига катта аҳамият бериш керак, деб ҳисоблаган эди. Бу босқич “объект қалбини кўз чангали билан синаб кўриш”га асосланган, бу бегона қалбни субъект ва эркин идрок этиш учун тайёрланган эди. Станиславский ҳар бир муомала ҳаракатининг 5 та мажбурий босқичини белгилаб берди.

1-босқич – теварак-атрофдаги шароитда мўлжал олиш ва объект танлаш, муомала объектига қараб йўл тутиш;

2-босқич – объект диққатини ўзига тортиш;

3-боқич – муомалага “мослашиш”, шерикни тўлқинлантирадиган нарсга тайёрлаш ва мослаштириш;

4-босқич – шерикнинг ички назар билан кўра олиш;

5- босқич – шерикнинг тескари алоқага доир жавобини идрок этиш, унинг муомалага тегишли ҳаёллари, идроклардан олган таъсирларини маълум қилиш.

Муомалани машқ қилдириш 6-12 ўқувчидан иборат машқ гуруҳларида ўтказилади. Баъзан гуруҳ аъзолари сонини кўпайтириш мумкин.

Машқ гуруҳи ишининг асосий принциплари:

1)Ишончли ва ошкора муомала учун шерикка таъсир кўрсатиш ва ахборотнинг ҳиссий мазмунини маълум қилиш, муомала қилаётган субъектнинг ўзи маълум қилинаётган нарсани қандай кўришни билиш;

2)Муҳокамаларда жавобгарлик;

3)Самимийликка риоя қилиш;

4)Раҳбарликнинг, ижтимоий-психологик машқ ўтказишнинг умумий қоидасига мувофиқ амалга оширилиши; Бунда”шериклик” (Т.С.Ясенко) принципини асосий принцип ҳисобланади.

Раҳбарлик характери демократик бўлиб, раҳбар иштирок этмайдиган, ўз-ўзини бошқариш принципи бўйича айрим машғулотлар ўтказишга йўл қўйилади. Ҳаммаси бўлиб 30тадан 50 тагача “сессия” ўтказилади. Ҳар бир машғулотдаги иш 1-1,5соатдан ошмайди.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

1. Педагог ва актёр фаолиятида қандай ўхшашликлар мавжуд?
2. К.С.Станиславский системасининг педагогик маҳорат учун қандай аҳамияти бор?
3. Педагогик ҳаёл нима, у нима учун керак?
4. Ўқитувчи ва актёр фаолияти орасида қандай умумийлик бор?
5. Тарбиявий жараёнда ҳиссий ўхшатишнинг роли қандай?
6. Педагогик диққатнинг ўзига хос хусусияти ва уни қандай ривожлантириш керак?
7. Тарбиявий ишда педагогик таъсир кўрсатиш мавзуи ва меъёрини қандай ҳисобга олиш керак?
8. Ўқитувчининг ўзини-ўзи бошқариши.

11-мавзу: Ўқитувчининг тарбиячи сифатидаги маҳорати. (2 соат)

Таянч иборалар: Маҳорат, педагогик назорат, ижодкорлик, бошқариш, назорат, назорат турлари.

Асосий саволлар:

1. Тарбиячи маҳоратининг моҳияти
2. Тарбиячи маҳоратининг педагогик асослари
3. Тарбиячи маҳоратининг тузилиши
4. Тарбиячи маҳорати- бу ижодкорлик.

Маҳорат ҳақида тушунча

Олийгоҳларни тугатган мутахассислар таълимни ташкил этишга нисбатан тарбияни ташкил этиш қийинлигидан зорланадилар. Бунинг объектив сабаблари мавжуд. Тарбия жараёни таълим жараёнига нисбатан кенг тушунча, чунки у шахс тарбияси воситалари, билиш қобилиятларини ривожлантириш ва меҳнат қилиш сингариларни ўзида акс эттиради. Тарбия санъати, - деб ёзган эди **Ушинский**, - шундай хусусиятга эгаки, деярли барчага таниш ва тушунарли, баъзиларга эса жуда осон иш бўлиб туюлади. Одам бу иш билан назарий ва амалий жихатдан қанчалик кам таниш бўлса, унга бу шунча тушунарли ва осон бўлиб кўринади. Даярли ҳамма тарбия сабр-тоқатни талаб этишини эътироф қилишади, айримлар бунинг учун туғма қобилият ва малака, яъни кўникма керак деб ўйлайдилар, лекин жуда кам одам сабр-тоқат, туғма қобилият ва малакадан ташқари яна махсус билимлар кераклиги ҳақида ишонч ҳосил қилишади.

А.С.Макаренко фикрича , тарбия фаолияти авваламбор ташкилотчилик фаолиятидир. Яъни болалар ҳаётини моҳирона ташкил қилишни алоҳида таъкидлаган эди.

Маҳорат бу педагогик фаолиятни малакали ташкил эта олиш ,ўқувчилар ривожланишини самарали илҳомлантиришидир.

Қисқа фурсатлар жамоа в ҳар бир ўқувчининг қобилиятларига педагогик таъсирни таъминлашни назарда тутди. Тарбиячилик маҳорати фақат билимлар билан қуролланишни амалга оширибгина қолмасдан,

балки тарбия усуллари ва методикаларини ижодий ҳаётда қўллашни тарбия қонунятларига таяниб болалар ҳаётини ташкил этишни назарда тутати.

Тарбиячининг маҳорат мазмуни – бу билимлар ва асосланган кўникма, малакалар ташкил этади. Турли педагогик шароитда жамоа ва айрим ўқувчилар дунёсида содир бўлган воқеаларни тўғри қабул қилиш ва ишонтира олиш кўникмаси; мақсад воситаларни таққослаб анализ қилиш кўникмаси; талаб қилиш ва ишонтира олиш кўникмаси; болалар билан ўйнай олиш қобилияти вазиятга ҳар томонлама тўғри баҳо бериш кўникмаси; ранг-баранг педагогик асосларда, энг муҳимини ажрата олиш; тасодиф ҳодисадан асосийсини аниқлаш кўникмаси; ҳар хил вазиятлар – таъсир кўрсатишнинг турли-туман усуллардан фойдаланиш кўникмаси; ўз кайфияти, ҳиссиёти, ҳаракатларни аниқ кўрсата олиш малакаси.

Юқорида таъкидлаб кўрсатилган кўникмалардан ташқари яна куйидагиларни ўзида шакллантирмоғи лозим; ўқувчилар билан ўқиш, меҳнат, ташаббускорликни ўстириш, қийин дамларда ёрдам бериш, жамоа ва айрим ўқувчи фикрини ҳисобга олиш, ҳурмат қилиш; ожизларни ҳимоя қила олиш, ўз-ўзини бошқаришнинг турли формаларидан фойдаланиш; ўқувчининг ишончини суистеъмол қилмаслик, ҳар бир ўқувчининг ижобий сифатига асосланиб муносабатни ташкил эта олиш; ўқувчиларни яхши ёки ёмонга ажратмаслик; болаларнинг ахлоқий сифатларини мўлжаллай олиш; ўқувчиларнинг адолатсизлиги, ахлоқсизлиги, шавқатсиз бўлиши, ўқувчининг саҳийлиги ва зикналиги ҳақида тасаввурларга ишониш сингари кўникмани ҳам ўзида шакллантирмоғи даркор.

А.С.Сухомлинский “... ўқувчи руҳининг тетиклиги, ақлнинг ўткирлиги, таассуротларининг соғломлиги, ҳиссиётларининг таъсирчанлиги узоқ йиллар сақланиши учун катта инсонпарварлик талантига, ўз меҳнатига, болаларга бўлган чексиз муҳаббатга эга бўлиш керак – бу сифатларсиз педагогнинг меҳнати уқубатларга айланади”.

Технологик тузум ёки технология ўқитувчи, ўқувчи ва жамоаларга конкрет воситалар асосида таъсир кўрсатишда кўнгилдагидек муайян натижаларга эришиш имкониятини яратади.

Тарбиячининг маҳорат натижаси тубандаги вазифаларни бажаришда намоён бўлади: ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашиб, шуғулланаётган фаолиятда унинг фаоллигини уйғотиш, лаёқатини ўстириш.

Тарбиячи тарбиявий тадбирни олиб боришда муҳим талабларга амал қилиши зарур: ҳар қандай тарбиявий тадбир тасодифий ҳолда олиб борилмаслиги ва ўқувчиларни тарбиялашнинг мустақил таркиби сифатида ҳал этилиши керак.

Катталар ва болалар ўртасида ўзаро муносабатни, ўзаро жамоа таъсирини ташкил этиш мазмун ва тузилиш жиҳатдан ҳам тарбиячи фаолиятида муҳим ўрин тутати. Тарбиячининг маҳорати – бу унинг болаларга мослашиши. Тажрибали тарбиячилар ўқитувчилар

муносабатидаги сирли томонларни билишни ўзларининг бурчи деб биладилар.

Муносабатлар тизимида жамоанинг ҳар бир аъзосида шахсга мос бўлган қимматли фазилатлар шаклланади. Шунинг учун жамоанинг ижодий фаолиятини ташкил этишда муҳим нарсаси, - бажарилган ишларни яқинлаштириш босқичидир: ҳар бир болада қандай ўзгариш бўлганлиги, қандай янги сифатлар шакллانганлиги аниқланади. Баҳо объектив ва ҳаққоний бўлиши зарур. Моҳир тарбиячининг болалар муҳитидаги муносабатларга малакали раҳбарлик қилиши жамоа ичида ва жамоалараро табиий қарама-қаршиликлардан иборат.

Мақсадлар асосида кўрсатилаётган фаолиятни ташкил этишга индивидуал шахсий мақсад, жамоа аъзолари интилишини асос этириш: ўқувчининг интилишлари билан синф жамоаси олдидаги мажбуриятлардаги номувофиқлик; тарбияланувчи иродасидаги ривожланиш билан, тарбиячининг қўядиган талаблари ўртасидаги номувофиқликларни бартараф этиш тарбиячининг шахсига тарбияланувчи билан бўладиган муносабатлар характери ва ўз маҳоратини ишга солишга кўп жиҳатдан боғлиқ. Маҳоратли педагог ўзининг фаолиятида барча зиддиятларни оғли равишда болалар жамоасининг муомаласига қараб ҳал этади. Ўқувчининг ўзига, бошқаларга, умум ишга жавобгарлиги, шахслараро ўзаро ҳамкорликда таъсир кўрсатиш асосида таркиб топиб шаклланади.

Ҳар бир ўқувчининг жамоадаги ўрнини эгаллаши ва жамоа муносабатларини шакллантириш қуйидагилар асосида олиб борилади:

1. Ҳар бир ўқувчи олдида энг яқин педагогик вазифаларни қўйиб бориш;

2. Ўзаро фикрлаш, ёрдам ва ўртоқликни шакллантирувчи муҳит яратиш;

3. Болалар ҳаётига ижобий омил бўлувчи жамоатчиликни ҳурматлаш билан боғлиқ фазилатлар;

4. Оилани тарбиявий таъсирини ҳисобга олиш;

5. Синфда жамоа тузилиши, шахснинг ўзига хос сифатлари ва уларнинг ўз ўрни ҳақидаги ахборотдан фойдаланиш;

6. Болаларнинг ҳамкорликдаги фаолиятини ташкил этиш билан улар алоқасини мустаҳкамлаш асосида ижодий активликни тарбиялаш.

Фақат ўқиш фаолиятига эмас, балки хулқ-атворга ҳам баҳо бериш ва ҳаказо.

Тарбиячилар тадбирларни ўтказишда турли усуллардан фойдаланадилар: буйруқ, намуна каби шакллардан ўз тажрибасида қўллайди. Асосан тарбиячининг ўқувчиларга бўладиган муносабатлари уч хил турда олиб борилади:

1. Буйруқ мавқеида муносабатда бўлиш. Фавқулодда ҳол юз берганда тарбиявий ишларда бу турдан кам фойдаланиш зарур.

2. Жалб қилиш орқали ўз ишида содиқлиги, ишончи, жамиятга фойда кўрсатиш билан ўқувчиларнинг ўқиш, меҳнат, спорт, сайёҳлик фаолияти доирасида иш тутади.

3. Болалар фаолиятига аралашмасдан туриб кузатиб иш тутишни назарда тутади.

Педагогик жараёнда муносабатлар тизими педагогик маҳоратга татбиқ этилмаса, тарбия воситалари, методлари ҳам самарали натижа бермайди. Педагог жамоанинг диққат марказида ўзгаришни содир қилади. Мактабда, синфда ва айрим ўқувчиларда бу нарса энг муҳимдир. Технологик тузим ва муносабатлар тизим тарбиячининг маҳорати тизимида яхши ўрганилган бўлиши мумкин, лекин юқори тарбиявий натижалар бермаслиги мумкин.

Тарбиячи маҳорати, моҳияти жамоада фақат муомалани ташкил қилиш бўлмай, балки жамоа учун қизиқарли ишни ташкил қилиш билан жамоа ижодкорлигини таркиб топтиришдан иборатдир. Жамоа ижодкорлиги болалар эзгу озуларини ривожлантириши ва амалиётда ҳаётни ўзгартириши мумкин. Юксак мақсадларга эришишда педагог қуйидаги ижобий таъсир кўрсатишга риоя қилиши зарур: тарбиянинг ҳаёт билан бирлиги; ахлоқий нормалар ва ҳуқуқнинг бирлиги; ахлоқ ва эстетик алоқаси; болаларга инсонларча ёндашиш; талаб ва ишонч бирлиги; шахсни ҳурматлаш; жинсини ҳисобга олиш; жисмоний ва ахлоқий соғлиги учун ғамхўр бўлиши; меъёрий принциpidир.

Этник тасаввурлар тарбия технологияси билан узвий боғланиши учун тажрибали педагоглар ўқувчилар билан қуйидаги мавзулар бўйича суҳбатлар ўтказди: она Ватан, кекса авлод, ота-она бурчлари нималардан иборат, хоҳиш ва бурчнинг узвийлиги каби суҳбатлар олиб бориш билан тарбиячи тарбияланувчиларнинг ҳаракатларидаги камчиликларни бартараф қилиш, натижада намунали ҳуқуқни шакллантиришга муваффақ бўлади. Бу албатта тарбиячидан маҳорат талаб қилади.

Тарбиячи маҳорати – бу ижодкорлик

Тарбиячи болага таъсир кўрсатишда тарбия воситаларини танлаб, қидириб уни ижодий қўллайди.

Тарбияланувчиларнинг тўғри тарбиялашда тарбиячи педагогик вазифаларни ҳал этишда расмий бўлмаган услублардан фойдаланса мақсадга мувофиқ бўлади.

Синфда тарбиявий ишларни режалаштириш. Маълумки, режалаштириш ижодий жараён бўлиб, бошқаларга унинг шаклини тавсия қилиш тўғри эмас. Ёш ўқитувчилар тажрибали раҳбаридан илгари сурилган асосий ғояларни олиши фойдали. Ахир илғор тажрибани узатиш индивидуал ижодкорлик учун асосий ғоядир Ҳамма ишлар бўлса, кенгайтирилган режа, катта билим ёки билимчалардан иборат бўлмай, балки кунлик схема тарзида бўлса мақсадга мувофиқ; нима қилиш, ким бажаради, қандай муддатда. Режалаштириш жорий ва перспектив шаклда олиб борилади.

Тарбияси қийин болалар билан ишлаш. “Тарбияси қийин”лар билан ишлаш – тарбиячи учун энг қийин, мураккаб иш бўлиб, ундан доимо ўта

диққали, сабр –тоқатли, маҳоратли, зийракликни ва меҳрли бўлишни талаб қилади. Бу соҳада В.А.Сухомлинскийнинг қуйидаги методик тавсияларни кўрсатиш мумкин : ”Инсонга инсоннинг”, “Инсон ҳақида оила”, “Гражданнинг туғилиши”, “Қийин тақдирлар” ва ҳ.к.

В.А.Сухомлинский маслаҳатларига асосланиб иш тутган моҳир педагоглар “тарбияси қийин”лар билан ишлашда урта йўналишда иш олиб боришни тавсия этади: шахснинг мақсадга йўналганлиги, умумий ривожланиш даражаси, ахлоқий тарбияланганлик даражаси.

Н.Ғ.Шукуровнинг “Тарбияси қийин” бўлган болалар билан ишлаш мазмуни қуйидагича:

а) болалар онгида кўзғалишни уйғотиш орқали “Ўз онгини” ва ўқувчиларнинг ўзаро ҳурмати шакллантириш.

б) меҳнатни илмий асосда ташкил этиш – бу ўқувчиларнинг таълим-тарбиясига энг юқори натижага эришишда ўқитувчининг вақтдан самарали фойдаланишига тушунилади. Тажрибасиз ўқитувчи тарбиявий ишни ташкил этишда унинг мазмуни билан банд бўлиб, илмий-педагогик асосда ташкил қилишни ўз вақтида бажара олмайди. Тажрибали ўқитувчи ундай тарбияни олиб боришда шароити, синф жамоасининг тарбияланганлигини, олиб борилаётган тарбиянинг мақсадини олдиндан режалаштириб олиши зарур.

Ёш ўқитувчи, тажрибани фақат ташкил этишни ва уни ўтказишни назарда тутди. Моҳир ўқитувчи эса, уни конкрет вақтда, бир неча таълим-тарбиявий мақсадни амалга оширишда режа асосида ишлаб юқори натижани қўлга киритади. Педагогик жараёнда вақтни тежайди, восита ва мавжуд имкониятдан максимал фойдаланади. Масалан, жамоа бўлиб кинофилм кўришни ташкил қилиш ва ҳ.к.

в) тарбия натижасини ҳисобга олиш. Тарбия натижаси ўқувчининг ҳуқ-атворидаги ўзгаришлар билан ўқишга яъни меҳнатга бўлган муносабатларида ўз ифодасини топади. Тарбиявий фаолиятнинг самарадорлигини аниқлаш жуда қийин ва мураккаб ишдир. Ўқувчиларнинг тарбияланган даражасини аниқлашда улар билан олиб борилган тадбирлар сони билан эмас балки натижаси билан ҳулоса қилиш тўғри бўлади. Тарбиявий ишларда баҳо беришнинг асосий мезони ўқувчиларнинг тарбияланганлик даражасидир.

Ўқувчилар тарбияланганлик даражасини қандай сифатлар белгилайди? Илмий тадқиқотчилар **В.А.Юриков, М.Н.Плаховлар** қуйидагиларга диққатни қаратади:

1.Ўқувчининг ўқишга, ўқув машғулотида қизиқиш ва илмга интилиш даражаси ва ҳ.к.

2.Ўқувчининг меҳнат фаолиятига, меҳнат топшириқларини сифатли қилиб бажаришни фойдали меҳнатда қатнашиши ва ҳ.к.

3.Ўқувчининг бир-бирига -, ўртоғига, ўзаро ҳамкорлиги, синф жамоасига, дўстларига, мактабда ўқитувчиларга муносабатларига ва ҳ.к.

НАЗОРАТ УЧУН САВОЛЛАР

1. "Маҳорат" тушунчасини таърифланг.
2. Педагогни индивидуал маҳоратини тушунтириб беринг.
3. Педагогик маҳорат ва унинг шакл, усуллари ҳақида гапиринг.
4. "Бошқариш" тушунчасини таърифланг.

12– Мавзу: Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш.

Таянч иборалар: ўз-ўзини тарбиялаш, маҳорат, метод, восита, ўз устида ишлаш,

Асосий саволлар:

1. Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришиинг асосий шарти сифатида.
2. Ўз-ўзини тарбиялаш метод ва воситалари.
3. Ўз-ўзини тарбиялашда ўз-ўзига баҳо, ўз-ўзини кузатиш, англаш ва ишонтиришдан фойдаланиш.

Буюк келажак тараққиёти томон одим отаётган мамлакатимизда кадрлар масаласи ёш авлод тарбияси биринчи ўриндаги муҳим масалалар қаторида турибди. Зероки ўзбекистон равнақи келажаги шу ёшлар, яъни кадрлар қўлида экан, жамики эътибор уларни ҳур фикрли бўлиши, жаҳон таълим стандартларига мос кела оладиган таълим олиши буюк келажак учун қўйилаётган мустаҳкам пойдевордир. Жумладан, 1997 йил 27 августда қабул қилинган "Таълим тўғрисидаги кадрлар тайёрлаш миллий дастури" таълимни яна бир поғона илдамлатди, десак хато қилмаган бўламиз. Чунки замонавий таълим олишнинг ўзи ҳар бир ёш авлодга катта-катта масъулиятлар юклайди. Зероки таълим тарбия жараёни шахсини ҳар томонлама камол топтириш, юксак ғояли, миллий ғурурли чуқур маълумотли, маънавий ва жисмоний етук қилиб етиштириш мақсадини кўзда тутди ва ўз ишларини шу нуқтаи назардан йўлга қўяди. Президентимиз мустақилликнинг дастлабки йилларидаёқ мамлакатимизда ёш авлодни тарбиялаш, ҳаётда ўз ўрнини топиш, демократик давлат қуриш вазифаларига, бўйсундирилиши лозим эканлигини уқтириб ўтганди. Бугунги кунда замонавий таълимни турли усулларда амалга ошириш мумкин. Буларнинг барида бутун масъулият ўқитувчига юклатилмасдан ўқувчидан ҳам ўз-ўзини бошқариш талаб этилмоқда.

Ўқитиш тизимида ўз-ўзини бошқаришнинг зарурлиги, энг аввало, бутун ўқув юртлари тизимининг самарали, пухта ишлаб чиқилганлигидан далолат беради. Чунки ўз-ўзини бошқариш туфайли ўқитишдаги ўзаро муносабат ўқитишнинг боришини жадал бошқариш ва камчиликларни ўз вақтида тузатиш кейинги дарсга замин ва имкон яратади. ўз-ўзини бошқариш биз мустақил иш жараёнларида турли хилдаги тадбирлар уюштириш ва ўтказишда, тарбиявий соат дарсларида қуришимиз мумкин. ўз-ўзини бошқариш моҳияти ўқувчиларда биринчи ўринда ўзини мустақил ҳис қилиши ва ўзи кўпроқ дарсни қабул қилишидан иборат. Агар ўқитувчи ўқувчиларга маълум бир мавзунини ўзлаштиришга қизиқтириб борса ўқитувчи мавқий нима билан улчанишини

биламиз. Унинг мавқий ўз касбига муҳаббати, ўқувчиларига нисбатан талабчанлиги, ўқув дастури ва дарсликлардан тўғри фойдалана билиши, шунинг билан бир қаторда ўз устида тинмай изланиб, ўз-ўзини тарбиялаши билан улчанади. Келажагимиз ёшлар қўлида экан, биз ўқитувчилар ана шу ёшларни чин инсон бўлиб етишишлари учун қўлимиздан келган барча маҳоратимизни ишга солмоғимиз керак.

Ўқитувчилик ниҳоятда масъулиятли касб, бу эса кўпроқ ўз устида ишлаш, тажриба алмашиш, дарсга тайёргарликни такомиллаштиришга даъват этади. Ўқитувчиларнинг ўз-ўзини тарбиялашларида матбуот саҳифалари билан танишиши, илғор ўқитувчиларнинг тажрибаларига суянган ҳолда дарс таҳлилларида қатнашиши, коллективдаги касбдошлари билан услуб алмашиш юқори самара беради.

Ўқитувчи меҳнатда, ҳуқ - атворда тиришқоқлик қилиб, ўз имкониятларини ишга солиши, ўзига мажбурият олиши, ўзини назорат қилиши, ўзига-ўзи ҳисоб бериши, ўзига ўзи баҳо бериши сингари ўз-ўзини тарбиялашнинг элементларини шакллантириб бориши лозим.

Ўқитувчи ўз-ўзини тарбиялаши учун, аввало ўзини атрофлича чуқур ўрганиши, ўз ишидаги ютуқ ва камчиликларни кўра олиши керак.

Ўз-ўзини ўрганиш ва бошқа кишини англаш учун ҳам зарурдир. Бошқа ютуқларини ўрганмай, ўзигни бошқалар билан қиёс қилмай туриб, ўзини шахс сифатида ўрганиш мумкин эмас.

Энг аввало ўқитувчи ўзида педагогик қобилиятининг қандай хислатлари борлигини ўрганиши керак. Педагогик фаолитига муҳаббат қўйган ўқитувчи ишга чин кўнгилдан берилиб ишлайди, ҳеч қандай кўз бўячиликка йўл қўймайди. Ўз касбини севган ўқитувчи доимий равишда ғоявий-сиёсий савиясини ошириш ва билим доирасини кенгайтиради, ўз предметини чуқур билиш устида кунт билан ишлайди.

Ўз-ўзини тарбиялаш ўз фаолияти таҳлил қилишдан ва ўз шахсини такомиллаштиришдан бошланади. Ўқитувчи ўз устида ишлаши, ўз-ўзини тарбиялашда қуйидаги услублардан фойдаланади:

1. Ўз-ўзини билиш:

- А) Ўз- ўзини кузатиш;
- Б) Ўз- ўзини синаш;
- В) Ўз ҳаракатларни таҳлил қилиш
- Г) Ўртоқларининг фикрини тушуна олиш;

2. Ўзига баҳо бериш:

- А) Ўз- ўзини танқид қилиш;
- Б) Ўзига характеристика бериш;
- В) Ўз-ўзини тақдирлаш;
- Г) Ўз-ўзини тарбиялаш , ташаббускорлик ва мустақиликка ундайди;

Ўз-ўзини назорат қилиш учун ўзининг юриш-туриши, ийтизоми, ижобий одатларини ортнб бориши ва аксинча, салбий одатларининг камайиб боришини кузатиб боради. Ўз-ўзини баҳолай олиши ўқитувчини, ўз имкониятларини баҳолашда, ўзидаги қониқиш ҳосил қилишда ёрдам беради.

Ўқитувчи ўз-ўзини тарбиялаш билан бирга ўз устида тинмай ишлаб, ўзининг ғоявий-сиёсий онгини доимий равишда ўстириб ва педагогик маҳоратини такомиллаштириб боради. Ўқитувчиларга қарата шундай деган эди: «Ўқитувчи ўзини бугун куч-қуввати, имкони, ўзида бор ҳамма қимматбаҳо нарсаларни ўз ўқувчиларига, халққа беради. Аммо, ўртоқлар, агар сиз ўзингизда бор нарсаларни ҳамиша бугун, эртага, ниндига берсангиз-у, лекин узингизда бундаги билимларингизни, ўз кучингизни, ўз қувватингизни яна ва яна тўлдириб бормасангиз, у ҳолда ўзингизда ҳеч нарса қолмайдику, ахир. Ўқитувчи, бир томондан, ўзида борини беради, иккинчи томондан, худди губка каби ўзига халқдан, ҳаётдан, фандан ҳамма яхши нарсаларни олиб ҳазм қилади ва бу ҳамма яхши нарсаларни яна янгидан болаларга беради».

Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратини шакллантиришнинг асосий шарти сифатида. Ўқитувчи фаолиятида ўз устида ишлашнинг ўз-ўзини англаш ва тарбиялаш фаолияти билан ўзаро боғлиқлиги. Ўз устида ишлаш ва ўз-ўзини тарбиялашнинг психологик-педагогик асослари.

Ўз-ўзини тарбиялашга йўналтирилган фаолият тавсифи (ижобий ва салбий). Ўқитувчининг шахсий сифатлари ва ўзаро шартланган ҳаракатларига берилган психологик баҳо ўз-ўзини тарбиялаш борасидаги фаолият дастурини ишлаб чиқиш шартидир.

Ташхис усулларида шахснинг ўз-ўзини англаш даражасини белгилаши. Ўз-ўзини тарбиялашнинг усул ва воситалари.

Педагогик фаолият жараёнида тарбиявий усулларнинг ўрни ва аҳамияти.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида психологик тўсиқларни енгиб ўтиш йўллари.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараёнида ўз-ўзини ишонтириш методидан фойдаланиш. Ўз-ўзини ишонтириш усули.

Ўз устида ишлаш ақлни такомиллаштириш йўлидир. Ўқитувчи иродаси ҳамда ҳис-туйғусини тарбиялаш ва уларни психик бошқариш тавсифи.

Илғор ўқитувчи ҳамма вақт педагогика соҳасидаги янгиликларни билишга

интилади, бошқа ўқитувчиларнинг тажрибаларидаи (фойдаланишга ҳамда ўз шахсий тажрибаларидан фойдаланишга ҳамда ўз шахсий тажрибаларини умумийлаштиришга ҳаракат қилади.

А) ўқувчилар қобилияти қизиқиши билим даражасини ҳисобга олиш, дидактик материалдан усғалик билан фойдаланиш;

Б) ўқувчиларни ва еинфни энг юқори мукамал даражага эрийгаш учун керакли усул ва воситаларни танлай олиш;

В) ўқувчаларни ва иоллектнвшшг билимлнлиги ва тарбнявнйлиги ривожлангашгак даражасини аниқлай олиш;

Г) ўқувчиларни ташқи қиёфаси орқали уларни дарсга бўлган муносабатларини англай олиши ва керакли бўлган воситаларни танлай олиши ишлатилади.

ИЛҒОР ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ СОҲИБЛАРИ

Ш. А. Амонашвилининг педагогик методикасининг мазмуни. У ўқувчиларни фикрлашга ўргатади. Унинг ўқувчилар ўртоқларининг ишларини текшириб

баҳолайдилар (баҳо қўймасдан албатта). Бир-бирларини ёзма ишлариини тақриз қилишади.

В. Ф. Шагаловнинг методикасини мазмуни. Уни такрорлаш асосида ўз-ўзини назорат қилиш ва ўз-ўзини баҳолашдан иборатдир. У маълум вақтда топширилган вазифа юзасидан барча ўқувчиларни баҳолайди.

Кундаликни текшириш ва аниқ равишда ҳар бир таянч сигналларни баҳолаш, фикрлашга ижобий таъсир этади. Гинч сигнали иима? Бу сигналлар маъно аҳамиятига босувчи ассоциатив символдир. Бу символ маълум тушунчалари бўлган ахборотни бир лахзада хотирани тиклайди. Йўл ҳаракатини эслатувчи белгилар энг яхши таянч сигналдир.

Қизил ранг-мумкин эмас

Сариқ ранг-огоҳлантириш

Яшил ранг-очиқ д.м.б.

С.Н.Лисенковнинг педагогик методикаси мазмуни. У дарсда кўргазмалилик, чизма моделлар ёрдамида дарс бериш ўқувчиларни фаоллаштиради ва мустақил фикрлашга ўргатади. Ўтилаётган темани шарҳлаб бошқарув дарсни ҳаракатлантирувчи асосий кучидир,-дейди. Шарҳлаб берувчи учта ҳаракатни ўзида мужассамлаштиради.

1. Фикрлаш

2. Сўзлаш

3. Ёзиш

Бунда бўш ўзлаштирувчи ўқувчи бошқалар қатори масъулиятни сезган ҳолда ҳаракат қилса, у ҳам ўз орқасидан бутун синфни эргаштириб фаоллашади.

И. В. Волковнинг педагогик методикасининг мазмуни. У мактабда болалар учун «Ижод хонаси» ташкил этиб, ўқувчилар билан ишлашда турли хил йўналишдаги ишларни танлаб, ҳар бир ўқувчини хилма-хил фаолиятида (адабиёт, тасвирий санъат, фото, кино) ўз қизиқишига кўра кучини синаб кўриш, уларни ижодкорлик сифатларини намоён қилишга эришди.

И. Н. Палтнишевнинг педагогикасини мазмуни. У синф ўқувчиларини қаторларга бўлиб ўқитишни ташаббусқори. 1 қатор-аълочилар, 2 қатор-ўрта миёналар, 3 қатор-ёмон ўзлаштирувчилар. Бу методда кейинги икки қаторнинг ўқувчилари ўз жойларини ўзгартириш учун худди биринчи қатордагилар каби ўқишга мажбурдирлар.

Очилхон Шарафутдинов педагогик методикасини мазмуни. Унинг методи:

1. Дарсда пухта тайёрланиш. 2. Ўтилган мазмунни тўғри режалаштириш.

3. Ўқувчиларда активлик. 4. Кўрсатмаларни қўлдан (фойдаланиш).

Назорат учун саволлар.

1. Ўз-ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий шартлари қандай?

2. Ўз-ўзини тарбиялаш шартларини биласизми?

3. Илғор педагогик маҳорат соҳибларидан кимларни биласиз?

13– МАВЗУ: ЎҚИТУВЧИ МЕҲНАТИНИ ИЛМИЙ АСОСДА ТАШКИЛ ЭТИШ

Таянч иборалар: Ўқитувчи меҳнати, Вақтдан унумли фойдаланиш, ўқитувчининг бўш вақти, Ўқитувчининг кун тартиби, Педагогик меҳнатни илмий ташкил этиш.

Асосий саволлар:

1. Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш ҳақида тушунча, моҳияти.
2. Вақтдан унумли фойдаланиш, ўқитувчининг бўш вақти.
3. Ўқитувчининг кун тартиби ва иш жойи.
4. Педагогик меҳнатни илмий ташкил этишнинг томонлари ва олиш йўллари.
5. **Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш ҳақида тушунча, моҳияти.**

Кимки шогирдлигидан чин дилдан шод,
Бир кун ўзи ҳам булғуси устод.
Илм ила етиш мумкин биродар,
Заррадан тортиб то қуёшга қадар.

Носир Хисрав

Республикамиз ҳукумати халқ таълими соҳасида ўртага қўяётган вазифаларни бажариш кўп жиҳатдан ўқитувчига боғлиқ. Ҳозирги шароитда таълим тарбиядан кўзда тутилаётган мақсадларга етишиш, ўқувчиларнинг хилма-хил фаолиятларини уюштириш, уларни билимли, эътиқодли, меҳнатсевар, баркамол инсон қилиб ўстириш ўқувчи зиммасига юклатилган халқимизнинг келажаги, мустақил ўзбекистоннинг истиқдоли кўп жиҳатдан ўқитувчига, унинг савиясига, тайёргарлиги, фидойилигига, ёш авлодни ўқитиш ва тарбиялаш ишига бўлган муносабатига боғлиқ. Ҳозирда узлуксиз педагогик таълим ғояси амалга оширилмоқда. Шу муносабат билан ўқитувчилар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш иши давлат ва жамоатчилик диққат марказига қўйилди.

Мактаб ҳаёти амалий педагогик жараён эса жуда хилма-хилдир. Педагогик назарияга мос келмайдиган вазиятлар учраб туради. Бу эса ўқитувчидан кенг билимдонликни, пухта амалий тайёргарлик, юксак педагогик маҳорат ва ижодкорликни талаб этади. Шунинг учун ҳам мустақил ўзбекистон давлатининг умумий таълим мактабида ишлайдиган ўқитувчи

педагогик фаолиятга қобилиятли ижодкор, ишбилармон;
миллий маданият ва умуминсоний, дунёвий билимларни мукамал эгаллаган диний илмлардан ҳам хабардор, маънавий баркамол;

ўзбекистоннинг мустақил давлат сифатида тараққий этишига ишонадиган ватанпарварлик бурчини тўғри англаган эътиқодли фуқаро;

ихтисосга доир билимларни, психологик педагогик билим ва маҳоратли шунингдек, назарий ишларни мукамал эгаллаган бўлиши керак.

Бирор касбнинг ҳақиқий устаси бўлиш учун кишида табиий қобилият, маълум жисмоний ва руҳий ҳислатлар жо бўлиши керак. Педагогик ўқитувчилик фаолиятини ёшларни ўқитиш ва тарбиялаш ишини самарали

бажариш, ота-оналар ва болаларни иззат- хурматига сазовор бўлиши учун ҳам кишида қобилияг, маҳорат, қизиқиш бўлмоғи лозим.

Муваффақиятли ишлаш учун ҳар бир ўқитувчи педагогик маҳоратга эга бўлиши зарур. Педагогик маҳорат эгаси оз меҳнат сарф қилиб катта натижага эришади. Ижодкорлик унинг ҳамиша ҳамкори бўлади. Педагогик ишга қобилиятли, истеъдодли кишидагина педагогик маҳорат бўлиши мумкин.

Юксак маҳоратли ўқитувчи бўлиш учун энг аввало қобилиятли, малакали ва уддабурон бўлиши керак. қобилият фаолият жараёнида пайдо бўлади ва уддабуронликдан фарқ қилади. Малака ва уддабуронлик машқ, ўқиш натижаси ҳисобланса, қобилиятнинг ривожланиши учун эса истеъдод лаёқат ва зехн, яъни инсон нерв тизимида анатомо физиологик хусусият ҳам бўлиши зарур.

Маҳоратли ўқитувчи ўқувчиларни фанларни саводли ўзлаштиришлари учун замин тайёрлаб, уларни дам олишдан ишга ўтишлари, бўшашиш, ланжлик, лаёқатларига барҳам бериш учун вақт ажратиш зарурлигини ҳисобга олади. У тегишли вазият юзага келгунга қадар иш бошламайди. Масалан дарснинг ҳаддан ташқари зуриқиш билан ва кучли бошланиши ўқувчиларга мунозара қилувчи тормозланиш деб аталмиш ҳолатта сабаб бўлади. Мия фаолияти туманлашади ва ўқитувчининг сўзлари етарли даражада идрок қилинмайди.

Тарбия жараёнида педагогик таъсир кўрсатиш маҳорати ўқувчига у ёки бу юксак ахлоқий фазилатларнинг моҳиятини англатиш жараёнида қўлланиладиган ўқитувчининг иш усуллари билан биридир. Педагогик таъсир кўрсатишнинг энг самарали усуллари эртақлар, дostonлар, шеърлар, мақоллар айтишдир. Масалан: "Ота ўзининг 10 яшар ўғли билан даладан қайтаётиб, йўл устида тушиб ётган бир тақани кўради ва унга дейди: - Тақани ол - эски тақа учун эгилиб ўтираманми - деб гап қайтаради ўғли. Отаси индамасдан ўзи эгилиб тақани олади, йўлида давом этади. Кун иссиқ эди. Бола чанқай бошлади. Бир оз йўл юргандан кейин олча сотиб ўтирган баққол кўринади. Отаси бояги тақани олчага алмаштириб белбоғига тутиб олади. ўқлига кўз-кўз қилиб бир дона олчани оғзига ташлади-да, бир донасини ерга ташлади. ўғли дарров эгилиб олчани олади ва чанқоқини бостирмоқчи бўлиб оғзига солади. Отаси олчани кетма-кет ташлайди. ўғли 10-15 марта эгилиб олчаларни териб олиб егандан сўнг ниҳоят отаси тўхтади ва белбоғида қолган олчаларни ўғлига ўзата туриб дейди: "Кўрдингми ўғлим, сен тақани кўтариб олиш учун бир марта эгилишга эринган эдинг, олчаларни териб олиш учун 10-15 марта эгилдинг, агар енгил меҳнат оғир деб ҳисобласанг, ундан баттар оғирига дуч келасан!"

Бу эртақнинг педагогик таъсирини салбий ва ижобий кўринишларини болаларга изоҳлашда ўқитувчи қуйидаги саволлар орқали тарбиявий маҳоратини оширади:

- Отанинг талаби тўғрими ёки йўқми? Сабабини очиб беринг.
- Отанинг болага меҳнатдан бош тортмаслиги учун тутган иши тўғрими?
- Болага дастлаб ўз ҳаракати билан ўртак бўлиб, сўнг хатосини тушунтиради. Бу борада сизнинг фикр- мулоҳазаларингиз қандай?

Тарбия жараёнида тарбиявий таъсир кўрсатишнинг қуйидаги усулларида фойдаланилади: болага қўйилган талаб, педагогик таъсир кўрсатиш, ўқув тарбия жараёнида ўқитувчи ўз мақсадига эришиш учун доимо ўқувчиларга ўз талаблари билан ёндошади. Уларни рағбатлантиради, огоҳлантиради, танбех беради.

Ўқитувчининг педагогик асосда қўйилган талабларни тушунтириш нозуя ҳаракатлардан болаларни сақлаш, айниқса кичик ёшдаги мактаб ўқувчиларини мактаб ва жамоада мослашгунча кетма-кет талаблар қўйилади. Юқоридаги талабларнинг қанчалик таъсир этиши тарбиячининг педагогик маҳорати ва обруйига боғлиқдир. Талабларнинг қўйилиш шакллари:

- Тарбиячи томонидан талабни тўппа-тўғри қўйилиши. Бундай талаб болалар жамоаси билан ишлашнинг дастлабки босқичидир. Улуғ педагог А.С.Макаренко "самимий, ошкора, ишонарли, қизгин ва қатъий талаб бўлмаса жамоани тарбиялашни бошлаб бўлмайди" деган эди. Бундай талаблар жамоани бир мақсад йўлига бошлаш учун;

- талабни ижобий ва болани ҳатти-ҳаракатларига тўсқинлик қилмаслиги;

- талаб аниқ ва тушунарли бўлиши;
- қўйилган талаб ва вазифаларни натижасини билиш;
- талаб очик чехра, самимий, бир оҳангда берилиши, илтимос маслахат яхши ниятга чорлаш;

- талаб болаларнинг ёши, билим савияига мос бўлиши;
- талабларда кесатиш, луқма, миннат қилиш бўлмаслиги ва бошқалар.

Кишилик жамоаси пайдо бўлган даврдан бошлаб инсон ҳеч қачон оғиз яшай олмаган. Жамоани ташкил қилиши ва унинг тарбиявий таъсирини назарий ва амалий асослари, мутафаккир ва олимлар томонидан ўрганиб, алмий тадқиқот ишлари олиб борилган. Тарбиячининг навбатдаги вазифаси болалар жамоасини ташкил қилиш, тарбиялаш ва жипслаштириш борасидаги назарий билимларни ўзлаштириб, илғор тажрибаларга суяниб ўқувчиларни тарбиявий жараёнда ўртоқлик, дўстлик, ўзаро ҳамкорлик, ҳамжиҳатлик, ўз-ўзини тарбиялаш маҳоратини ўзлаштиришдан иборат. Улар:

- синф бошланғич жамосини тарбиялаш ва уларда ўзаро муносабат алоқаларини яратиш;

- ўқувчилар кундалик фаолиятларини ҳамма қирралари жамоада жипслаштириш;

- шахсий манфаатдан жамоа манфаатини юқори қўйишга ўргатиш;
- жамоада бир-бирига меҳр оқибатли, мурувват ва сахийлик, дўстона ҳамкорлик мавжуд бўлса, у катта тарбиявий кучга айланди.

Кичик ёшдаги мактаб ўқувчилар жамоалари ташкил қилишда ўқитувчидан турли туман воситалардан маҳорат билан фойдаланиш талаб қилинади.

Ўқитувчи жамоа аъзоларини янги шароитга мослашув дарсида уларга ишонч, ҳурмат, хушмуомалалик талабларини тўғри қўя билиш билан бирга ўқитувчини тушуниш ва эшита билиш маҳоратига эга бўлиш керак.

Ўқувчилар жамоасида етакчи таянч ўзагини танлаш.

Жамоа аъзаларининг ҳар бирининг кучига, қобилятига қараб топшириқлар бериш.

Жамоада янги анъана, қонун қоидаларни дастлабки куртагини яратиш ва унга амал қилиш.

Жамоа истиқболини давр талаби билан мослашган ҳолда белгилаш талаб қилинади.

Кишиким бўлса донишманд оқил

Булар илм ва ҳунарла кўнгли мойил.

Фурқат.

Ҳар бир ўқитувчи педагогик фаолият юритар экан, бераётган таълим-тарбиясини янада самарали чиқиши учун у ўз устида муттасил ишлаши, билимини, маҳоратини ўстириши керак. ўқитувчилар билан бўладиган муносабатларни пухта ўйлаб уларнинг кўнгиги озор етказмасдан муомала маданиятини билган ҳолда иш олиб бормоғи лозим. Ҳар бир ўқитувчининг дунёқараши унинг муомаласидан намоён бўлади. Муомаланинг асосий воситаси тилдир. Халқимиздан шундай нақл бор: “Бола ширин сўзнинг гадоси”. Бас шундай экан, тарбиячи ўз муомиласида жуда эҳтиёткор бўлиши керак. А.Навоий муомала қилувчи шахснинг маҳорати ҳақида шундай дейди: “Ширин сўз кўнгиллар учун бамисли асалдир”.

Яна бу ҳақда Ҳусайин Воиз Кошифий шундай дейди: “Насиҳатли ширин сўз-у мулоимлик бирла ибтидо қилдай, чунки бу замонда юмшоқлик ва хушруйлик кўргазмайин насихат корга келмас”.

Давлат таълим стандартларининг муҳим даражаси бўлган экспериментал таянч ўқув режаси ва дастурлар ҳар томонлама пухта ўрганилиши зарур. Ушбу дастур ва режани яратишда мамлакатимиздаги фан техника ижтимоий иқтисодий соҳалардаги ривожланишлар ҳисобга олинган. Ундан аввало ўқувчиларни психологик физиологик хусусиятларига муҳим ўрин берилган.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирликлари умумтаълим мактаблари олий ва ўрта махсус ўқув юртларида таълим-тарбия мазмунини қайтадан мукамал ишлаб чиқишлари лозим.

таълим-тарбия шаклари усули воситаларини жаҳон андозаси талабларига мос ҳолда ривожлантириш;

таълим маданий-маърифий муассасаларини янги техника ва технология асосида замонавий жиҳозлаш;

ўқитувчи мураббий ижодкорлигини таъминлаш касб маҳоратларини оширишнинг самарали йўллари топиш;

оила, маҳалла, мактабда таълим-тарбия мазмунини мукамал ишлаб-чиқиш амалиётига кенг тадбиқ этиш.

Шундай қилиб ўқитувчининг меҳнатини илмий ташкил этиш, давлатнинг бу ҳақдаги ғамхурлиги, баркамол авлодни тарбиялашдек муқаддас вазифасини ёруғ юз билан адо этиш учун кучли туртки бўлади.

Кишиким ҳаётдан олмаса таълим

Унга ўргата алмас ҳеч бир муаллим.

А.А. Рудакий.

Хар қандай меҳнатнинг муваффақияти ва самараси уни ташкил этишга, бу меҳнатни уюштиришга таъсир этадиган шарт-шароитларга, фаолиятни амалга ошириш йўллариغا боғлиқ. Демак, ўқитувчи меҳнатини самараси ҳам ўқитувчи ўз ишини қандай ташкил этишга ҳамда бунга таъсир этадиган шарт-шароитларни қандайлигига боғлиқ. Ҳар қандай меҳнатни бажарувчи шахс ўқитувчи ҳам ўз ишини ташкил этишга ўзига маъқул бўладиган, ўзи яхши эгаллаган маҳорат билан бажара оладиган услубларни танлайди. Биз илмий техника тараққиёти даврида яшамокдамиз. Демак, ўз ишимизни ташкил этишимизда ҳам фан техника ютуқларига асосан керак бўлади. Бу дегани ўқитувчи ҳам, ўз меҳнат фаолиятини илмий асосда ташкил этиши демакдир.

Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш деганда педагогик жараёни бошқариш учун педагогика ва психология фанининг энг сўнгги ютуқларидан фойдаланган ҳолда ўз ишини ижодий ташкил этиб янгилликлар яратишга тушунилади. Ўқитувчи меҳнати унинг вақти билан боғлиқ бу ишнинг муваффақияти вақтдан унумли фойдаланиш ўзининг имкониятларини тўла ҳисобга олиш, ўқув ва тарбия жараёнида ўзини намоёни этишга ва ўзининг кимлигини, қандай эканини, нималарга қодир эканини тасдиқлаш билан боғлиқ.

Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш биринчи навбатда ўзининг ижодий имкониятларига ишониш демакдир. Ўқитувчи таълим жараёнини тўла тасаввур этиши керак, унинг механизмини, қонуниятларини, болани билиш имкониятларни яхши ашлаши керак.

Меҳнат шахсининг бир мақсадга йўналтирилган ижтимоий-фойдали фаолияти бўлиб, у ақлий, жисмоний куч, зўр ғайратни талаб этади.

Меҳнатни илмий асосда ташкил этиш тамойиллари:

1. Режалаштириш.	3. Бошқариш.
2. Ташкил этиш.	4. Назорат қилиш.

Ўқитувчи меҳнати-ижодий касблар турига киради. Чунки у шу меҳнати орқали ҳар томонлама етук бўлган комил инсонни тарбиялайди.

1. Педагогик меҳнат предмети-ўқувчи шахсидир..
2. Педагогик меҳнат мақсади - ҳар томонлама етук бўлган комил инсонни тарбиялашдир.

Педагогик меҳнатнинг натижаси ўқувчиларни мустақил ишлай олиши, дарсларда ўз фикрини билдира олиши, исботлай олиши, таҳлил қила олиши. Шу хислатларни ўз ўқувчиларида ҳосил қилиши унинг маҳоратини белгилаб беради.

Педагогик меҳнатнинг моҳияти ва ўзига ўқитиш ва тарбиялаш.

Ўзига ҳослиги шундаки:

- А) Икки томонлама таъсир этиши;
- Б) фақат бир ўқувчи билангина эмас, балки бутун синф жамоаси билан ишлай олиши;
- В) ўқувчи ва ўқитувчининг бирга фаолияти.

Меҳнатини илмий асосда ташкил этишда намоён бўладиган 3 та конкрет белгилар:

1. Вақтдан имкон қадар самарали фойдалана билиши, уни ташкил этиши;

2. Меҳнат ва дам олиш учун яратилган қулай шарт-шароитлардан самарали фойдаланиш, уни бошқариш;

3. Барча имкониятларни ишга солган ҳолда ўқувчи меҳнат қилиши учун унинг соғлиғи ва ҳар томонлама ғамхўрлик қилиш.

Қонуният ва тамойилларнинг бажарилиш ўқитувчи меҳнатнинг йўналишига боғлиқ:

1. Иш тажрибасига боғлиқ. 2. Ўрганиш ва тушунтириш тажрибаси.

3. Ишлаш учун шароитнинг яратилиши ва иш жойининг жиҳози.

4. Ўқитувчида қай даражада бор бўлган ижобий фазилатнинг мавжудлиги;

1-йўналиш. Ўқитувчи касбига оидлари:

а) ўқишига, касбига оид чуқур билимларни эгаллаш;

б) давлат томонидан қабул қилинган ҳужжатлар қонунларини билиш;

в) педагогика, психология ва хусусий методикани ўрганиш;

г) болалар жамоаси ва шахси ҳақидаги билимларни ўрганиш;

д) илғор тажрибани ўрганиш ва ўз ишида тадбиқ этиш;

е) ўз устида ишлаш ва ўз-ўзини тарбиялаш.

2-йўналиш. Ўз маҳорат элементларини ҳосил олиш;

а) ўз ишига керакли бўлган ва педагогик маҳоратини оширишдаги кўникма ва малакаларни эгаллаш;

б) ўз кучи ва қобилиятини тўғри ишлата олиши;

в) ўз вақтида керакли ва тўғри қарор қабул қилиши.

3-йўналиш.

а) ишнинг шароити ва педагогик жамоадаги маънавий ҳолат;

б) жамоадаги психологик ҳолат(характери); г)

инсонпарварлик;

в) ижодий ёндашув;(топқирлик) д)

рағбатлантириш;

е) гигиена қоидаларига риоя қилиш; к) кунни тўғри ташкил этиш.

4- йўналиш. Ўқитувчини ўз меҳнатини илмий асосда ташкил этиш учун унда маълум даражада педагогик фазилатлар бўлиши керак:

а) ким билан ишлаётганини аниқ билиши учун улар ҳақидаги тўлиқ маълумотга эга бўлиш;

б) ўз хоҳиши ва мақсадини аниқ билиш;

в) ўз олдига вазифа қўя олиш;

г) керакли мазмун, шакл, методларни танлай олиш;

д) ҳар ншнинг ҳолатини таҳлил қила олиш;

е) методик қўлланмаларни ўрганиш ва уларни тўплай олиш;

ж) вақтни тўғри тақсимлаш.

Педагогик меҳнатни илмий ташкил этишда ўқитувчининг кун тартиби муҳим роль ўйнайди. Ўқитувчи ўзи учун энг оптимал юқори унум берадиган кун тартибини топа олиши керак. Педагогик меҳнатни илмий ташкил этишда талабларни И. П. Радченко, Р. Расулова томонидан ишлаб чиқилган. Уларнинг тавсиясига кўра педагогик меҳнатни илмий ташкил этиш эш муҳим талабларни

бу асосий режалаштириши, фаолиятни уюштириш унда қатнашаётганлар кучини ягона мақсадга бўйсундириш, рағбатлантириш, оператив назоратни ҳисобга олиш. Шунини режалаштиришдаги асосий масала уюштирадигани барча фаолият турларини унда қатнашаётгани коллектив ва аъзоларни умумин педагогик мақсадга бўйсундирилган кўзда тулади, бунда яқин, ўрта, узоқ мақсадларни инобатга олиш кўзда тутилади.

Шундай қилиб ўқитувчининг кун тартибини унинг фаолияти ва ҳаётин тартибга солувчи асбобидир, десак хато бўлмайди. У йўқ жойда меҳнат унуми ҳам паст бўлади, саломатлиги йўқолиб боради. Натижада ўқитувчи сарф қилган кучини қайта тиклай олмайди, иш қобилияти йўқолади, оқибатда сифати пасаяди. Демак, илмий асослашган кун тартиби ўқитувчиларнинг ўз меҳнатини илмий ташкил этиши вазифасини ҳал атишга қўйилган қадам бўлади. Педагогик меҳнатини илмий ташкил этилиши шартларидан яна бири иш ўрнини тартибга солиш ва меҳнат шароитини ташкил этишдир. Ўқитувчининг иш жойи иш жараёнини бир қисми бўлиб, меҳнат унумини юқори бўлишига таъсир этади. Ўқитувчининг иш жойи, хусусияти, педагогик меҳнатнинг мазмуни ва хусусияти билан белгиланади.

Меҳнат шароити тушунчаси комплекс тушунча. Меҳнатни илмий ташкил этиш тажрибасига меҳнат шароити деганда одамнинг меҳнат қилаётган жойи, конкрет вазият, кўзда тутилади. Яна унга психофизиологик, ижтимоий, психологик ва эстетик омиллар ҳам қўшилади.

Педагогик меҳнатнинг самараси, мақсади ва фаолият вазифасига кўра билишда ва аниқлай олингадир. Шундагина шунини илмий ташкил этиш мумкин бўлади. Бу ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этишнинг **1-тамойилидир**.

2-чи тамойили фаолият услубини белгилаш.

3-тамойили фаолият услубини белгилаш. Педагогик меҳнатни илмий ташкил этишда техникадан восита сифатида самарали фойдаланиш тушунилади. Бу тамойил кўнма ва малакаларни шакллантиришга хизмат қиладиган педагогик техника ва техник воситалар йиғиндиси кўзда тутилади.

4-тамойили таълим-тарбияни ишини режалаштириш ҳиобланади. Режа таълим-тарбия фаолиятини тартибга солиш, унинг модель яратиш, таянч схемаларни топиш масалаларидан ташкил топади. Шулар аниқланса, ўқишда ривожланиш, тарбиялаш жараёни енгиллашади.

Шунини режалаштирмасдан туриб шахсни ва жамоани ижтимоий жиҳатдан самарали ривожлантириб бўлмайди, бу эса жамиятга ҳам ижтимоий, ҳам иқтисодий зарар келтиради. Педагогик меҳнатни назорат қилиш ва ҳисобга олиш принципи ўқитувчи ишни мунтазам ва планли кузатиб бориш шундан ютуқ ва камчиликларни аниқлаш, муҳимларини ажратиб олиш кўзда тутилади. Ҳисобга олишнинг энг мақбул йўли статистик ҳисобга олишдир. Педагогик назорат эса объективлик, омилкорлик, самарадорлик, мунтазамлилик ва ошкораликни талаб қиладир.

Назорат қилиш учун саволлар:

1. Ўқитувчи меҳнатини илмий ташкил этиш нима?
2. Ўқитувчининг кун тартибини очиб беринг.
3. Меҳнатни илмий ташкил этиш тамойилларини санаб ўтинг?

14-Мавзу: Педагогик назокат ва педагогик одоб-ахлоқ.

Таянч иборалар: Педагогик одоб, меъёр, иззат-нафс, такт, этнопсихологик туйғулар, миллий одоб.

Асосий саволлар:

1. Ўқитувчи педагогик одобни ҳақида тушунча.
2. Педагогик такт. Дарсда педагогик назокат.
3. Педагогик назокатни эгаллаш шарт - шароитлари.

1. Ўқитувчи педагогик одобни ҳақида тушунча.

Ўқитувчилик касбини севиш педагогик одобнинг зарур талабларидан бири ҳисобланади. Ўз касбини севган кишигина бутун куч – ғайратини, қалб қўри ва дил ҳароратини бу ишга бағишлайди ва ўз фаолиятида яхши натижаларга эришади. Шунингдек, болаларни севиш, уларга меҳр-муҳаббатли бўлиш ўқитувчилик касби, ўқитувчи ахлоқий қиёфасида жуда муҳим аҳамият касб этади. Ўқитувчидан болаларга меҳрибонлик билан бирга талабчанлик ва қаттиққўллик ҳам талаб этилади.

2. Педагогик назокат ўқитувчига мулоқотни ижобий ҳиссиётлар асосида қуришга, болалар билан психологик контактни сақлашга ёрдам беради.

Ўқитувчи педагогик назокат талабларига амал қилиб ўзида мулоқотнинг демократик услубини шакллантиради, ўқувчилар билан ҳақиқий мулоқот маданиятига эришади.

Педагогик назокат ўқитувчига болалар билан мулоқотда конфликт (қарама - қаршилик)дан қочишга, ўзаро муносабатни тўғри қуришга ёрдам беради.

Такт сўзи таъсир этиш маъносини билдиради. Бу кишилар ўзаро муносабатини бошқаришга ёрдам берувчи ахлоқий категориядир. Тактик хулқ инсонпарварлик принципига асосланиб, мураккаб конфликт ҳолатларида ҳам кишига ҳурмат сақлаб қолишни талаб қилади.

Назокатли бўлиш барча кишиларга қўйилган ахлоқий талаб, айниқса педагогларга бу жуда муҳим. Педагогик такт ўқитувчининг касбий сифати, унинг маҳоратининг бир қисми.

2. Педагогик такт - бу ўқитувчининг ўқувчига мақсадга мувофиқ педагогик таъсир ўлчови, мулоқотнинг махсулдор услубини ўрнатиш кўникмаси. Педагогик такт ўқувчилар билан мулоқотда охирги ҳолатга (чорага) йул қўймайди.

Ҳурмат эркалаш ва талабчанликни ҳам талаб этади. Ўқувчига муносабат уларнинг ёш хусусиятларига ҳам боғлиқ бўлади.

Ўқитувчининг дарсдаги педагогик назокати. Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги зиддиятлар таҳлили шуни кўрсатадики, бунинг муҳим сабабларидан бири - ўқитувчининг тактсизлигидир. Баъзи ўқитувчилар "нимага жим ўтиролмайсан, тагингда мих борми?" каби огоҳлантиришларни нормал ҳолат деб ҳисоблашади. Баъзи ўқитувчилар дарсга кириб ўқувчини кўчада кўрганлиги, ким билан юрганлиги ва қандай кийинганини кесатиб айтиб беради. Баъзан шундан зиддиятлар бошланади.

Назокат (такт) дарсинг барча этапларида зарур. Айниқса, ўқувчилар билимини баҳолаш вақтида бунга алоҳида эътибор бериш керак. Жавоб бераётган ўқувчининг гапни бўлиб, "ҳеч нарса билмайсан", "бу гаплар нима керак?" каби сўзлар билан уларни тўхтатиш мумкин эмас. Баъзи дудук ўқувчилар назокатли ўқитувчи дарсида яхши гапира олса, тактсиз ўқитувчи дарсида жавоб беришда қийналадилар.

Барча ўқувчилар уларнинг жавобини эътибор ва ҳурмат билан тингловчи ўқитувчига жавоб беришни хоҳлашади. Ўқувчи гапираётганда ўқитувчи уни қувватлаб, қараш, мимикаси билан маъқуллаб туриши керак. Жавобни бефарқ тингласа ёки менсимай эътибор бермаса ўқувчи шу ўқитувчига жавоб беришдан қочади.

3. Педагогик назокатни эгаллаш шароитлари. Педагогик назокат педагог маҳорат билан бирга тарбияланади ва эгалланади. Ўқитувчининг маънавий етуклик даражаси, болалар билан мулоқот кўникмаларини ҳосил қилиши учун махсус билимларни эгаллашида ўз устида ишлаш натижасида эришади.

Аввало, бу билимлар ёш психологиясини ва болаларнинг индивидуал хусусиятларини билиш билан боғлиқ.

Ахлоқ асосларини билиш, хатти - ҳарактлардаги ахлокий маънони кўриш ҳам катта аҳамиятга эгадир. Шу билан бирга, ўқувчига таъсир этиш йулларини билиш улар қобилиятига айланиши лозим:

- болаларни севиш, ўз муҳаббатини кўрсатиш;
- болалар ҳулкидаги нозикликларни кўриш ва кузатиш;
- шароитта мослашиш;
- ҳамкорликнинг мақсадга мувофиқ йулини танлаш;
- болалар билан суҳбат.

Педагогик таъсир кўрсатиш методикаси болаларнинг ижтимоий-фойдали фаолиятини педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқ тарзда ташкил этиш учун фойдаланиладиган воситалар системасидан иборатдир. Бу воситалар тарбияланувчи шахсига қаратилган бўлиб, болаларнинг ҳуққ-атворини рағбатлантиради, уларнинг қийин ва мураккаб вазифаларини қувонч ижодий шавқ-завқ манбаига, ҳар бир тарбияланувчи ўқувчининг шахсий муддаоларига айлантиради.

Педагогик таъсир кўрсатишнинг асосий усуллари талаб, истиқбол, рағбатлантириш ва жазолаш, жамоатчилик фикридир.

• **Талаб** — тажрибада жуда кенг тарқалган усул бўлиб, таълим ва тарбия жараёнида педагогнинг тарбияланувчига шахсий муносабатининг намоён бўлиши йўли билан у ёки бу хатти-ҳаракатларнинг рағбатлантирилиши ёки тўхтатилишини таъминлайди.

• **Истиқбол** — таъсир кўрсатишнинг жуда таъсирчан усули бўлиб, у болаларнинг хатти-ҳаракатларини улар олдига мароқли мақсадлар қўйиш йўли таъминлайди, бу мақсадлар уларнинг шахсий интилишлари, қизиқиш ва муддаоларига айланади.

• **Рағбатлантириш ва жазолаш** — тарбиянинг энг анъанавий усули бўлиб, болалар ҳуққ-атворига тўзатиш киритишни, яъни фойдали хатти-ҳаракатларни кўшимча рағбатлантиришни ва тарбияланувчиларнинг номақбўл хатти-ҳаракатларини тўхтатишни таъминлайди, бунда уларнинг ҳуқуқ бурчларини кенгайтириш ёки чеклаш, уларга ахлокий таъсир кўрсатиш йўлидан фойдаланилади.

• **Жамоатчилик фикри** — таъсир кўрсатишнинг қудратли усули бўлиб, болаларнинг ижтимоий фойдали фаолиятини ғоят ҳар томонлама ва мунтазам рағбатлантириб боришни таъминлайди, жамоанинг тарбиявий вазифаларини анча тўлиқ

амалга оширади. Бу усул жамоа аъзоларининг ижтимоий фаоллигини ва ўртоқларча бирдамлигини ривожлантиришга ёрдам беради.

Биз аввало талабнинг асосий шакллари таърифлашга ўтамиз, бу усулнинг у ёки бу шаклини танлаш педагогик вазиятни ҳисобга олиш билан борлиқдир. Бевосита талаблар учун педагогик вазият иккита асосий шартдан, икки омилдан вужудга келади.

Биринчи омил — кимдан талаб килинса, ўшанинг талаб қилувчига бўлган муносабатидир. **Иккинчи омил** —бу тарбияланувчининг педагог рағбатлантирадиган фаолиятга муносабатидир. Умуман олганда бу муносабатларни биз ижобий, бетараф ва салбий муносабатлар деб таърифлаймиз, ҳолбуки амалда бу муносабатларнинг жуда кўпдан-кўп кўринишлари ҳам бўлиши мумкин.

Энди талаб шаклларига тўхталиб ўтамиз. Талаб тўппа-тўғри бўлиши мумкин, бунда ўқитувчининг мурожаати «Шундай ва фақат шундай қил» формуласи буйича катъий, дадил оҳангда ифодаланган аниқ аён кўрсатмага эга бўлади. Бундай ҳолда болаларга ҳаракатга ундовчи омил талабнинг ўзи ҳисобланади.

Педагог болалар учун янги бўлган фаолиятни ташкил этаётган жойда ҳам тўппа-тўғри талаб зарурдир. Бу ерда тўппа-тўғри талабнинг таълимнинг бошланғич методи бўлган йўл-йуриқ беришга ўхшаб кетиши ўзига эътиборни жалб қилади. Шунинг ҳам айтиб ўтамизки, тўппа-тўғри талаб кўпинча ўқувчининг педагогга ёки у бошлаган фаолиятга бетараф муносабатда бўлиши шароитида ишлатилади. Бундай вазиятда тўппа-тўғри, бевосита талабнинг қуйидаги қоидаларига риоя қилиш аниқсиз муҳимдир.

Биринчи қоида: одатда, талаб ижобий бўлиши, яъни мутлақо муайян хатти-ҳаракатни келтириб чиқариши, болаларнинг у ёки бу ҳаракатларини шунчаки таъқиқламаслиги, тўхтатмаслиги лозим.

Албатта, ўқитувчининг таъқиқлашларидан аниқсиз болалар белгиланган ҳуқуқ-атвор қоидаларини ҳар хил тарзда бўлган ҳолларда фойдаланилади. Бироқ педагоглар талабларининг асосий мазмунини таъқиқлашлар ташкил этмайди. Талаблардаги асосий нарса болалар ҳуқуқ-атвори ва фаолиятининг ижобий дастуридир.

Иккинчи қоида: тўппа-тўғри талаб йўл-йуриқ тарзида, яъни бир хил маъноли, аниқ ва тушунарли, конкрет бўлиши лозим. Дастлабки пайтларда болаларнинг янги ҳаракатларини рағбатлантирганда талаб йўл-йуриқ бериш билан қўшилиб кетгандай бўлади, бу ҳаракатларни деталлаштириб, уларни аниқ таърифлаб беради.

Учинчи қоида: педагогнинг ҳарқандай оқилона, аниқ ва тайёрланган тўппа-тўғри талаби албатта бажарилиши, охирига етказилиши керак.

Назорат учун саволлар:

1. Педагогик назорат ва одобнинг талаблари нимадан иборат?
2. Педагогик такт деганда нимани тушунасан?
3. Ўқитувчининг дарсдаги педагогик такти қандай бўлиши керак деб ўйлайсан?
4. Ўқитувчининг тактсизлигига мисоллар келтиринг.

“ПЕДАГОГИК МАХОРАТ” ФАНИДАН ТЕСТЛАР

1. Педагогик махорат тизимига куйидагилар киради:

А) Хис-хаёжонни англатувчи сузлар ишлатиш, узгаларни тушуниш, ёлгон, хушомад килиш.

В) Тадбирни танлаш, уни тайёрлаш ва утказиш.

С) Касбга оид билимлар, педагогик кобилият, педагогик техника.

Д) Нафас олиш, равон нутк.

2. Педагогик муносабатнинг тизимини аникланг.

А) Доимо узгармайдиган ижобий муносабат, сушт холдаги ижобий муносабат, баркарор салбий муносабат

В) Бир-бирини тушуниб олиш, турли ролларда булиш, узини намоён килиш

С) Олдиндан огохлантириш, тезлик Билан таъсир килиш.

Д) Булажак муносабатни моделлаштириш, олдинда муносабатда буладиган гурухни билиш, бевосита муносабат урнатиш, муносабатни бошқариш, муносабатни тахлил этиш.

3. Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги муносабат усули педагогик муомалага киришиш йулларини белгилайди. Муомалага киришиш йулларини аникланг.

А) Дарсни ранг-баранг шаклда ташкил этиш, узида ишга хохиш уйготиш.

В) Шахсга ва жамоага таъсир эта билиш куникмаси

С) Доимий узгармайдиган ижобий, сушт холдаги ижобий, баркарор булмаган ва баркарор салбий

Д) Уз нутқини бошқара олиш билан боглик булган куникма.

4. Муносабат турли вазифаларини бажаради. Уларни белгиланг.

А) Исботлаш, хикоя килиш, шахсий намуна, маъкуллаш

В) Узини, хар бир шахсни билиб олиш, тушуниб олиш, ахборот бериш, фикр алмашиш

С) Тадбир режасини тузиш, гурухларга булиниш, топшириklar олиш, тадбирни утказиш, тахлил килиш

Д) Янги дарс турларидан фойдаланиш, дарс турларини такомиллаштириш, дарсни ранг-баранг усулларда ташкил этиш

5. Укитувчининг рахбар сифатидаги бошқариш йулларни аникланг.

А) Авторитар, демократик, либерал.

В) Ёктириш, ёктирмаслик, дустлик, салбий муносабат, узаро хурмат.

С) Хабар бериш мулокот олиш, хикоя килиш, сухбат утказиш.

Д) Узгаларни тушуниш, ёлгон хушомад килиш.

6. Ёш укитувчи узининг иш фаолиятида кандай психологик тусикка дуч келади.

А) Дустлик, хамжихат булиб ишлаш, хизматдаги мослик.

В) Ёлгон хушомад килиш, касбга булган салбий муносабат, ёктириш-ёктирмаслик.

С) Ижтимоий, синфдан куркиш, укувчи ва укитувчи уртасида ораликнинг хосил булиши.

Д) Менсимаслик, буйрук, айблаш.

7. Хозирги даврда уkitувчи фаолиятида учрайдиган коммуникация турлари куйидагилар:

А) Уkitувчининг хикояси, шахсий намуна, мунозара, сухбат.

В) Билиш, англаш, экспрессив, ишонтириш ижтимоий-анъанавий, киши холатини сузсиз тушуниш.

С) Буйрук, курсатма, кесатик, айблаш.

Д) Авторитар, либерал, демократик.

8. Коммуникацияда ишонтиришнинг куйидаги иш шакллари мавжуд:

А) Овознинг узгариши, талаффуз, нутк оханги.

В) Нутк маданияти, муносабатга киришиш маданияти, уз-узини бошқариш муносабати.

С) Мавзу буйича топширик бериш, уни машк килиш, рағбатлантириш.

Д) Бахс, мунозара, сухбат, уkitувчи хикояси, уkitувчининг шахсий намунаси.

9. Коммуникацияда таъсир этишнинг куйидаги шакллари мавжуд:

А) Олдиндан огохлаштириш, тезлик билан таъсир этиш, ижро этишга ундовчи буйруklar, таъкик этилган иборалар, андозага киритилган нутklar.

В) Уkitувчининг ташки киёфасини ифодаловчи маданияти, муносабатга киришиш маданияти, нутк маданияти.

С) Уз касбига булган салбий мунобат, чикиша олмаслик, мурасасизлик

Д) Утказиладиган тадбирни танлаш, режасини тузиш, тахлил килиш, гурухларга булиниш.

10. Нутк техникаси буйича ишлаб чикилган машklar туркумига куйидагилар киради:

А) Нафас олиш, овоз узгариш, равон нутк.

В) Ёзма ва огзаки нутк, ички нутк.

С) Ички нутк, ташки нутк, диалогик ва монологик нутк

Д) Нутк органлари, нутк аппарати.

11. Куйидаги педагогик назокатга оид фикрга уз муносабатингизни билдиринг.

А) Педагогик назокат – дустлик, хизматдаги мослик, чикишиб, хамжихат булиш, майинлик.

В) Педагогик назокат – тадбирни танлаш, унинг режасини тузиш, утказиш ва тахлил килиш.

С) Педагогик назокат - нафас олиш, овозни узгарувчанлиги, талаффуз равон нутк.

Д) Педагогик назокат – уkitувчининг касбий сифати ва махоратининг бир йуналиши, унинг одоби эса уkitувчининг обрусини тартибга солиб туради, уни саклашга ёрдам беради, коллективдаги урнини белгилайди

12. Уkitувчи фаолиятидаги мулокот одобига куйиладиган талаблар:

А) Дустлик, хизматдаги мослик, хамжихат булиб ишлаш, майинлик, самимийлик.

В) Ёктириш, ёктирмаслик, чикиша олмаслик, касбга булган салбий муносабат.

С) Бахс мунозара, уkitувчи хикояси, сухбат уюштириш

Д) Билиш, англаш, таъкиклаш, андоза олиш

13. Педагогик техниканинг таркибий кисмлари куйидагилар:

А) Турли ролларда булиш фаолияти, фикр алмашиши, бирга кайгуриш, хаёл суриш.

В) Доимо узгармайдиган ижобий муносабат, баркарор булмаган, баркарор салбий муносабат.

С) Хамфикрлик, келишувчанлик, ташаббусни маъкуллаш

Д) Ўқитувчининг уз нуткини бошқара олиш қобилияти билан боғлиқ қуникма, шахсга ва жамоага таъсир эта билиш қуникмаси.

14. Уқитувчининг уқувчилар билан коллектив ижодий ишни тайёрлашдаги ташкилотчилиги.

А) Ўзида кизиқиш пайдо қилиш, эркин ҳолда дарс утиш, фаолият курсатиш.

В) Утказиладиган тадбирни уқувчилар билан биргаликда танлаб режасини тузиш, режа асосида гуруҳларга булини шва топшириқлар олиш, тадбирни тайёрлаш, тадбирни утказиш, утказилган тадбирни таҳлил қилиш

С) Дарсни ранг-баранг, янги услубларда ташкил этиш

Д) Исботлаш, хабар бериш, тушунтириш, ҳикоя қилиш.

15. Уқитувчи меҳнатини илмий ташкил этишнинг принцип ва методлари қайсилар:

А) Долзарблик, жорий қилишга тайёрлик, натижавий, Амалий самарадорлик, реал истикбол, бир бутунлик.

В) Мақсадга йуналтирилган таълим, методларни танлаш, мақсадга мувофиқли танлов ва техникани самарали ишлатиш, режалаштириш.

С) Умуминсоний қадриятларга содиқлик, халқнинг маънавий бойлигини мустаҳкамлаш, инсоннинг уз имкониятларини эркин ҳолда ишлата билиш, ватанпарварлик.

Д) уқув дастурини эгаллашда юксак, профессионал савияда таълим беришни таъминлаш, уқувчини ҳурмат қилиш

16. Булажак уқитувчи уз устида ишлаши учун қандай вазифаларни бажариши лозим.

А) Укув дастурларини эгаллашда юксак профессионал савияда таълим беришни таъминлаш, педагогик назоратга риоя қилиш, уз қуникмаси ва профессионал маҳоратини такомиллаштириш.

В) Ахборот бериш, ривожлантириш, таъсир этиш, билимга муносабатни шакллантириш, ҳаракатга интилишни уйғотиш.

С) Уз-узига курсатма бериш, уз-узини ишонтириш, уз-узини мажбур этиш, уз-узига буйруқ бериш.

Д) Экстенсив, тахминий, методологик, коммуникатив, психологик ҳамкорликдаги ижодкорлик.

17. Шахсга таъсир этишнинг метод ва усулларига тарбиялаш қуйидагилар қиради.

А) Уз-узини бошқариш, укувчи шахсини тушуниш, муомалада узини курсата олиш.

В) Уз устида ишлаш, уз-узини тарбиялаш, уз-узини такомиллаштириш.

С) Экстенсив, тахминий, методологик, коммуникатив, психологик ҳамкорликдаги ижодкорлик.

Д) Уз-узига курсатма бериш, уз-узини назорат қилиш, уз-узига ҳисобот бериш, уз-узини ишонтириш, уз-узига буйруқ бериш, уз-узини мажбур этиш.

18. Илғор педагогик тажрибани урганишнинг асосий босқичларини аниқланг.

А) Тажриба урганишнинг мақсади ва вазифасини тузиш, долзарб мавзунини аниқлаш, мактаб амалиёти ва педагогик фаннинг долзарб масалаларини ҳал этишда уста-укитувчининг эришган ютуқларини аниқлаш, материалларни туплаш, таҳлил, муомала, ҳулоса.

В) Шахсни билиш, ахборот алмашиш, фаолиятни ташкил этиш, роллардаги алмашувлик, уз-узига ишонч, ҳамдардлик.

С) Моделни тузиш, муомалани бошқариш, муомалани таҳлил этиш, булажак фаолиятни моделни тузиш.

Д) Мустаҳкам, назарий ва Амалий.

19. «Укитувчи» атамасига берилган таърифнинг кайси бири мукаммал.

А) Укитувчи – ёшларга таълим-тарбия берувчи киши.

В) Укитувчи – инсон калбининг мухандиси

С) Укитувчи – зиё нуруни таратувчи

Д) Укитувчи – мураббий, устоз.

20. Педагогик фаолият деганда нимани тушунасиш?

А) Педагогик жараён – инсон шахсини шакллантиришга қаратилган жараён.

В) Уқувчиларга таълим-тарбия бериш учун махсус тайёрланган шахс.

С) Ёш авлодни ҳаётга, меҳнатга тайёрлаш учун халқ олдида, давлат олдида жавоб берадиган, таълим-тарбия беришга махсус тайёрланган одамларнинг меҳнат фаолияти.

Д) Болалар ва усмирлар орасида таълим-тарбия ишига масъул кишиларнинг фаолияти.

21. Педагогик фаолиятнинг самарали бўлиши учун укитувчига зарур бўлган қобилият турини аниқланг.

А) Билиш, тушунтира олиш, қузатувчанлик, нутқ, ташкилотчилик, обрў орттира олиш, тугри муомала қила олиш, қелажакни қура билиш, диққатни тақсимлай олиш.

В) Аниқ мақсадни қузлаш, қатъийлик, меҳнатсеварлик, қамтарлик, қузатувчанлик, ташкилотчилик, қелажакни қура қилаш, диққатни тақсимлай олиш.

С) Диққатни тақсимлай олиш, янгиликка интилиш, қузиға ва қузғаларға талабчанлик, ташкилотчилик, обрў орттира олиш.

Д) Ҳамма жавоб тугри

22. Педагоглик касбини танлаган киши кандай сифатларга эга булиши керак.

А) Соғлом булиши, сузларни тугри ва яхши талаффуз кила олиши, вазмин булиши.

В) Болаларни ёктириши, хушмуомалали, кузатувчи, кенг фикр юритувчи, сузларни тугри талаффуз киладиган, жисмонан бакувват ва соғлом, асаблари мустахкам.

С) Болаларни ёктириши, уз фанини мустахкам эгаллаши, нутки равон.

Д) Тугри жавоб йук.

23. Антик давр мутафаккирларидан кимлар педагогнинг касб махорати ва уларнинг нотиклик санъати хакида фикр билдирган.

А) Сукрот, Платон

В) Демосфен, Аристотель

С) Цицерон

Д) Кантилияк

24. Методология деганда нимани тушунамиз.

А) уkitувчининг педагогик мохирлигини шакллантириш

В) дарс утиш услубларининг мажмуи

С) Фаолиятнинг таркиби, мантикий тузилиши ва уни урганишнинг метод ва воситалари хакидаги таълим.

Д) дарс утиш жараёнини ташкил этиш.

25. Методика деганда нимани тушунамиз.

А) Методика бу – фанни урганиш

- В) Методика бу – фанни тушунтириш усуллари
- С) Методика бу – укув жараёнини ташкил килиш, шакллари, усуллари, конун-коидалари ва уларни урганадиган фан.
- Д) а ва с жавоблар тугри.

26. Метод деганда нимани тушунамиз.

- А) Табиат ва жамият ходисаларини билиш,
- В) бирор ишни бажариш, адо этиш, амалга ошириш усули.
- С) фанни урганиш услуби ёки услублари тизими
- Д) а, в, с жавоблар тугри.

27. Дарс бериш методикасининг предмети бу-

- А) Дарс бериш уқитиш жараёнининг узидир.
- В) Талабалар билан уқитувчи уртасидаги муносабат.
- С) Талабаларни билим олишга интилишини урганиш

28. “Педагогик махорат” тушунчаси қайси жавобда тугри берилган?

- А) Муайян тоифадаги вазифаларни ҳал қилиш имкониятларига эга булган мутахассиснинг касбий педагогик тайергарлиги жаражаси.
- В) Укув машгулотини ташкил этиш шакли булиб, унда педагог раҳбарлигида муаммоли вазият юзага келтирилади.
- С) Педагогик жараёни билиш уни ташкил эта олиш ҳаракатга келтира олиш, педагогик жараёнинг юқори самарадорлигини белгиловчи шахснинг иш сифати ва хусусиятлари тахлили.

Д) Ахборот оқимининг шахс томонидан танқиддан холи, эркин равишда узатишига эришишни кузлаган рухий таъсир этиш усули.

29. Уқитувчининг коммуникатив қайси вариантда тугри курсатилган?

А) Уқувчига бевосита эмоционал иродавий таъсир курсатиш қобилияти.

В) Уқувчига тугри муомала қила олиш, қобилиятли болаларга яқин бўлиш, улар билан педагогиксамсрсли муносабат урната билиш қобилияти.

С) Уқув жараенини тугри ташкил этиш.

Д) Муомала маданиятига эга бўлиш.

30. Олий мактабда инновацион фаолиятнинг субъекти нима ҳисобланади?

А) Уқитувчи ва унинг шахсий имкониятлари.

В) Талаба ва унинг талабчанлиги.

С) Уқув жараенидаги активлик.

Д) Талабалар билим салоҳиятларининг ошиши.

31. Педагогикага оид адабиетларда инновацион жараен кечишининг нечта асосий қонуниятлари фарқланади?

А) 3 та.

В) 4 та.

С) 5 та.

Д) 2 та.

32. “Устоз шогидларига ката зулм ҳам, хаддан ташқари қунгилчанлик ҳам қилмаслиги лозим”. Ушбу фикр қайси алломага тегишли?

- А) Беруний.
- В) Навоий.
- С) Фаробий.
- Д) Ибн Сино.

33. Укитувчининг инновацион фаолияти нималарга қаратилган?

- А) Воқеъликни ўзгартиришга, унинг муаммолари ва усуллари ечишга қаратилган.
- В) Педагогик жараён ва шахс билимларини ривожлантиришга.
- С) Ўз имкониятларини амалга ошириш сифатидаги креатив тажрибасига қаратилган.
- Д) Шахсни мукаммал инсон даражасига етказишга.

34. “Мақтаб инсонни билимлар билан бойитиши ва айни замонда шу бойликдан фойдаланишга ўргатиши лозим” деган фикр кимга тегишли?

- А) К.Г.Ушинский.
- В) А.Дестервег.
- С) Цицерон.
- Д) Гете.

35. Укитувчининг нутқ қобилиятига берилган таъриф қайси бандда тугри қўрилган?

- А) Тугри муомала қила олиш қобилияти.
- В) Нутқ ердамида, шунингдек имо ишора воситасида ўз фикр-туйғуларини аниқ ва равшан ифодалаш қобилияти.
- С) Укитувчининг тарбияланувчи ички дунесига Қира олиш қобилиятию

Д) Тугри талаффуз кила олиши.

36. Касбий тайергарлик жумласига берилган изох кайси каторда курсатилган?

А) Педагогик фаолият юритиш учун зарур булган назарий ва амалий тайергарлик бирлиги.

В) Булажак мутахассиснинг психологик, психофизиологик, жисмоний ҳамда илмий-назарий ва амалий тайергарлиги.

С) Укитувчи томонидан урнатилган материал мазмунини изчил сузлаб беришга каратилган тайергарлиги.

Д) Тугри жавоб А ва С.

37. Мунозарага изох кайси каторда тугри курсатилган?

А) Матбуотда, суҳбатда бирор бахсли масалани муҳокама килиш, баҳс.

В) Муайян муаммо буйича фикр алмашинишига асосланган таълим методи.

С) Мулоқотнинг етакчи тури.

Д) А ва В жавоблар тугри.

38. Маънавий маданият нималардан иборат?

А) Фан, санъат, адабиёт, таълим, фалсафа каби соҳалардан иборат.

В) Иқтисодий ишлаб чиқариш ресурсларидан.

С) Инсонларнинг сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий онгини устиришдан.

Д) Фан сирларини ва имкониятларини урганишдан.

39. Муносабатларнинг усулларига қайсилар қиради?

А) Педагогик муносабатларнинг дустона илтифотларга асосланган усули

В) Янги коммуникатив шароитда муносабатлар усули.

С) Муносабатлар куркитиш усули, муносабат-хазиллашиш усули.

Д) Тугри жавоб А ва С.

40. Шахснинг ҳар томонлама ривожланишида таълимнинг 3 асосий педагогик максадини курсатинг.

А) Дунекараш, ривожланиш, тарбиялаш.

В) Эстетик билим бериш.

С) Амалий, илмий.

Д) Ривожлантирувчи, амалий.

41. Инсонда ижтимоий ҳаёт таъсири асосида шаклланадиган сифатлар куйидаги қайси тушунчалар билан белгиланади?

А) Шахс.

В) Мулокот.

С) Таълим

Д) Индивид

42. Билимнинг асосий томонларини курсатинг.

А) Назарий, амалий.

В) Мантикий, шакллантирувчи.

С) Тарбияловчи.

Д) Дунекарашни илмий шакллантирувчи.

43. Таълим жараенининг асосий тузилиш қисмлари (элементлари)...

А) Уқитиш, уқиш, таълим мазмуни.

В) Уқиш, назорат, билимни эгаллаш.

С) Таҳлил, бошқарув.

Д) Узлаштириш.

44. Илмий билимлар тузимига эга булиш маълум куникма ва шахснинг ахлокий жихатдан шаклланганлигини курсатади, булар...

А) Бир катор илмий билимларга эга булиши.

В) Маълум куникма ва малакаларнинг хослиги.

С) Инсонда интеллектнинг ривожланиши.

Д) Инсоннинг фаоллиги.

45. Педагог ва уқитувчининг мулоқоти, узаро мулоқотнинг орасида билим, куникма ва малака шаклланиш жараени шундай атлади:

А) Таълим.

В) Тарбия

С) Билим.

Д) Мулоқот.

46. Таълим тугрисидаги ислохотнинг Ўзбекистон Республикасида асосий максоди бу:

А) Инсоннинг ҳар томонлама ривожланиши ва камол топиши.

В) Ҳаёт экологиясини яхшилаш.

С) Илм-фан ва маданиятни янада ривожлантириш.

Д) Таълимни бошқаришни мукаммаллаштириш.

47. “Таълим тугрисидаги қонун” Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида ... йили қабул қилинган.

А) 1997

В) 1998

С) 1994

Д) 1992

48. Ўзбекистон Республикасида Олий таълим босқичлари

А) Бакалавр, магистратура.

В) Бакалавр, умумий амалиёт.

С) стажер, магистратура.

Д) Магистратура, бакалавр.

49. И.А.Каримов тавсифи бўйича педагогнинг асосий мақсади нимадан иборат?

А) Ҳар бир талабанинг муваффақият қўлга келтириши.

В) Билим бериш.

С) Талабанинг маҳоратини ошириш.

Д) Билим ва амалий қўникмаларни шакллантириш.

50. Педагогика – бу

А) Инсонни ҳар томонлама ургандиган фан.

В) Ургатиш воситалари тугрисидаги фан.

С) Инсонни тарбиялаш тугрисидаги фан.

Д) Таълимни ривожлантириш тугрисидаги фан.

УМУМИЙ САВОЛЛАР

12. Педагогик махорат хакида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги ахамияти.
13. «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да ўқитувчи шахсига куйилган талаблар.
14. Ўзбекистонда узлуксиз таълим.
15. Ўқитувчи касбининг тарихан тараққиёти ва унинг жамиятда тутган ўрни.
16. Энг қадимги даврлардан ҳозирги давргача бўлган даврда ўқитувчи устоз, шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик махорати.
17. Энг қадимги ёдгорликларда инсон тарбиясига оид фикрлар.
18. Шарк донишмандлари ва мутафаккирларидан Кайковус, Ал Хоразмий, Абу Наср Форобий. ибн Сино, Юсуф Хос Хожиб. А.Навоий. Х.Воиз Кошифий ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга куйилдиган талаблар, уларнинг махорат ва муомила маданиятлари хақидаги илгор ғояларнинг ифодаланиши.
19. Ислом дини ғояларининг таълим тарбияга таъсири.
20. Педагогик махорат санъатдир.
21. Педагогик махоратини амалга ошириш йуллари.
22. Кобилиятнинг педагогик - психологик таснифи.
12. Педагогик кобилиятларнинг асосий турлари.
13. Эмпатия ва пернептив кобилиятлар.
14. Ўқитувчининг иродаси, сабр- токат, мақсадга интилиш, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиш, ўзида ижобий ҳолатни ташкил эта олуши ва бошқа кобилиятлар.
15. Педагогик психологик кобилиятларнинг ўқитувчи фаолиятидаги ахамияти.
16. Коммуникация тушунчаси. Ўқитувчининг мулоқатга киришшидаги муоамала услублари.
17. Ўқитувчининг коммуникатив куникмаси: «юзни уқиш санъати», ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намойиш қила олиш, нутқ орқали ва сўзсиз киши ҳолатини тушуна олиш.
18. Ўқитувчининг коммуникатив кобилиятини ривожлантириш услуби: мулоқат моделини ишлаш, қисқа вақтга дарелар, тадбирлар ўтказиш, ўз устида ишлашга тегишли машқлар.
19. Ўқитувчининг мулоқатга киришишида учрайдиган педагогик низолар, қамчиликлар ва уларнинг олдини олиш йуллари.
20. Турли ҳилдаги мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устуворлиги.
21. Таълим - тарбияда қурли мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устуворлиги Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсатининг асосий қарорларида бири эканлиги.
22. Уқичувчи фаолиятида шарқона мулоқатнинг тутган ўрни.
23. «Мулоқат» атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик, педагогик моҳияти.
53. Педагогик мулоқат, унинг ўзига хос хусусиятлари ва маданияти.

54. Педагогик мулокатпинг моделини ишлаш.
55. Дарсда ва дарсдан ташкари вақтларда ўқитувчининг мулокати ва унга қўйиладиган талаблар.
56. Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборини ва ижодий қайфиятини ташкил этишда ўқитувчи мулокатининг таъсири ва унинг аҳамияти.
57. Илмий педагогик адабиётларда берилган мулокот турлари (дустона, қурқув орқали мулокот, ҳазил мутойиба орқали мулокот ва бошқалар)
58. Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча.
59. Педагогик одоб масалапарининг тарихий тараққиёти.
60. Педагогик назокатнинг меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга дойр виждон ва иззат - пафс, педагогик орият.
61. Ўқув - тарбия жараёнида ўқитувчининг назокати ва одоби.
62. Педагогик техника ҳақида тушунча.
63. Педагогик техника - ўқитувчининг феъл - атвори, юриш - туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси эканлиги.
64. Педагогик техника воситаси вербал ва невербал коммуникация.
65. Педагогик ва актёрлик маҳоратида ўз-ўзини бошқариш техникаси.
66. Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамияттаракқиётидаги ўрни.
67. Тил ва нутқнинг жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақида буюк мутафаккирлар ва педагогларнинг фикр ва қарашлари.
68. Нутқ маданияти ҳақида тушунча.
69. Нутқ техникаси: нафас олиш овозини йўлга қўйиш, унинг товланиши, тапаффузи, нутқ суръати.
70. Ўқитувчи нутқининг мантиқийлиги, грамматик жиҳатдан тўғрилиги.
71. Нутқда учрайдиган камчиликлар.
72. Ўқувчиларнинг билим. англаш фаолиятини бошқаришда ўқитувчининг маҳораги.
73. Ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этишда ўқитувчининг маҳораги. Ўқувчиларнинг яққа, ғуруҳди ва ижтимоий фаолиятларини бошқариш.
74. Ўқитувчининг қарам қарамдаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йўналишлари.
75. Педагогик вазифаларни хилма - хиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари (техника воситаларини танлаш, режалаштириш, ўқувчилар билимининг ҳисобга олиш ва назорат, рағбатлантириш ва қарашлар.)
76. "Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлоқий, технологик. Тарбиячининг асосий қўлқўллари.
77. Ўқувчилар жамоасидаги ўзаро муносабатни бошқаришда тарбиячининг маҳорати.
78. Тарбиячи позицияси: қўлқўл, ҳамқўлқўл, бепарқўлқўл.
79. Педагогик ташкилотчилик ва унинг маҳорати.
80. Ўқўлқўлчи меҳнатини назарий ва амалий жиҳатдан ташкил этиш ва унинг маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.
81. Педагогик фаолиятни ташкил этишда фаолият турларини мақсадга мувофиқ танлаш.

ОРАЛИҚ НАЗОРАТИ САВОЛЛАРИ

1. Педагогик маҳорати фанининг мазмун моҳияти.
2. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва Таълим тўғрисидаги қонуннинг мақсад вазифалари.
3. Педагогик қобилиятнинг турлари.
4. Ўқитувчи касбининг тарихан тараққиёти ва унинг жамиятда тутган ўрни.
5. Ўнг қадимги даврлардан ҳозирги давргача бўлган даврда ўқитувчи – устоз, шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик маҳорати.
6. Ўнг қадимги ёдгорликларда инсон тарбиясига оид фикрлар.
7. Шарқ донишмандлари ва мутафаккирларидан Кайковус, Ал – Хоразмий, Абу Наср Форобий, ибн Сино, Юсуф Хос Хожиб, А.Навоий, Х.Воиз Кошифий ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга қўйилдиган талаблар, уларнинг маҳорат ва муомила маданиятлари ҳақидаги илғор ғояларнинг ифодаланиши.
8. Ислом дини ғояларининг таълим – тарбияга таъсири.
9. Педагогик маҳорат – санъатдир.
10. Педагогик маҳоратни амалга ошириш йўллари.
11. Қобилиятнинг педагогик – психологик таснифи.
12. Педагогик қобилиятларнинг асосий турлари.
13. Эмпатия ва перцептив қобилиятлар.
14. Ўқитувчининг иродаси, сабр- тоқат, мақсадга интилиш, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиш, ўзида ижобий ҳолатни ташкил эта олиш ва бошқа қобилиятлар.
15. Педагогик – психологик қобилиятларнинг ўқитувчи фаолиятидаги аҳамияти.
16. Коммуникация тушунчаси. Ўқитувчининг мулоқатга киришишидаги муоамала услублари.
17. Ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: «юзни ўқиш санъати», ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намоён қила олиш, нутқ орқали ва сўзсиз киши ҳолатини тушуна олиш.
18. Ўқитувчининг коммуникатив қобилиятини ривожлантириш услуби: мулоқат моделини ишлаш, қисқа вақтли дарслар, тадбирлар ўтказиш, ўз устида ишлашга тегишли машқлар.
19. Ўқитувчининг мулоқатга киришишида учрайдиган педагогик низолар, камчиликлар ва уларнинг олдини олиш йўллари.
20. Турли хилдаги мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устиворлиги.
21. Таълим – тарбияда турли мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устиворлиги Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири эканлиги.
22. Ўқитувчи фаолиятида шарқона мулоқатнинг тутган ўрни.
23. «Мулоқат» атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик, педагогик моҳияти.
24. Педагогик мулоқат, унинг ўзига хос хусусиятлари ва маданияти.

25. Педагогик мулоқатнинг моделини ишлаш.
26. Дарсда ва дарсдан ташқари вақтларда ўқитувчининг мулоқати ва унга қуйиладиган талаблар.
27. Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборини ва ижодий қайфиятини ташкил этишда ўқитувчи мулоқатининг таъсири ва унинг аҳамияти.
28. Илмий педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари (дўстона, қўрқув орқали мулоқот, ҳазил мутойтиба орқали мулоқот ва бошқалар)
29. Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча.
30. Педагогик одоб масалаларининг тарихий тараққиёти.
31. Педагогик назокатнинг меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга доир виждон ва иззат – нафс, педагогик орият.
32. Ўқув –тарбия жараёнида ўқитувчининг назокати ва одоби.
33. Педагогик техника ҳақида тушунча.
34. Педагогик техника - ўқитувчининг феъл – атвори, юриш – туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси эканлиги.
35. Педагогик техника воситаси – вербал ва невербал коммуникация.
36. Педагогик ва актёрлик маҳоратида ўз-ўзини бошқариш техникаси.
37. Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамият тараққиётидаги ўрни.
38. Тил ва нутқнинг жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақида буюк мутафаккирлар ва педагогларнинг фикр ва қарашлари.
39. Нутқ маданияти ҳақида тушунча.
40. Нутқ техникаси: нафас олиш овозни йўлга қуйиш, унинг товланиши, талаффузи, нутқ суръати.
41. Ўқитувчи нутқининг мантикийлиги, грамматик жиҳатдан туғрилиги.
42. Нутқда учрайдиган камчиликлар.
43. Ўқувчиларнинг билим, англаш фаолиятини бошқаришда ўқитувчининг маҳорати.
44. Ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этишда ўқитувчининг маҳорати. Ўқувчиларнинг яқка, гуруҳли ва ижтимоий фаолиятларини бошқариш.
45. Ўқитувчининг дарс давомидаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йўналишлари.
46. Педагогик вазифаларни хилма – хиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари (техника воситаларини танлаш, режалаштириш, ўқувчилар билимини ҳисобга олиш ва назорат, рағбатлантириш ва жазолаш.)
47. Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлоқий, технологик. Тарбиячининг асосий кўникмалари.
48. Ўқувчилар жамоасидаги ўзаро муносабатни бошқаришда тарбиячининг маҳорати.
49. Тарбиячи позицияси: буйруқли, ҳамкорлик, бепарволик.
50. Педагогик ташкилотчилик ва унинг моҳияти.
51. Ўқитувчи меҳнатини назарий ва амалий жиҳатдан ташкил этиш ва унинг маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.
52. Педагогик фаолиятни ташкил этишда фаолият турларини мақсадга мувофиқ танлаш.

53. Режа ишлаб чиқишнинг босқичлари. Меҳнат, илмий фаолиятини режалаштириш шакллари.
54. Вақтдан унумли фойдаланиш, иш кунини тўғри ташкил этиш босқичлари.
55. Ўз - ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий шарт сифатида.
56. Ўз устида ишлаш ва ўзини - ўзи тарбиялашнинг психологик – педагогик асослари.
57. Ўз- ўзини тарбиялашда психологик тўсиқларни энгиб ўтиш йўллари.
58. Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари.
59. Ўқитувчи фаолиятига таъриф. Ўқитувчи фаолиятини илмий ташкил этиш ва унга қўйилган талаблар.
60. Педагогик қобилият ва одоб - ахлоқ ўқитувчи фаолиятининг асоси эканлиги.
61. Ўқитувчининг диққати, унга педагогик ва психологик таъриф.
62. Ўқитувчининг касбга оид маҳоратини шакллантиришда психологик, педагогик, фалсафий назарияларнинг аҳамияти.
63. Илғор педагогик тажрибани ўрганиш ва ижобий педагогик тажрибани умумлаштириш методикаси.
64. Педагог такт ҳақида тушунча.
65. Дарс жараёнида педагогик такт.
66. Дарс жараёнида муаммоли вазиятлар яратиш ва улардан фойдаланиш.

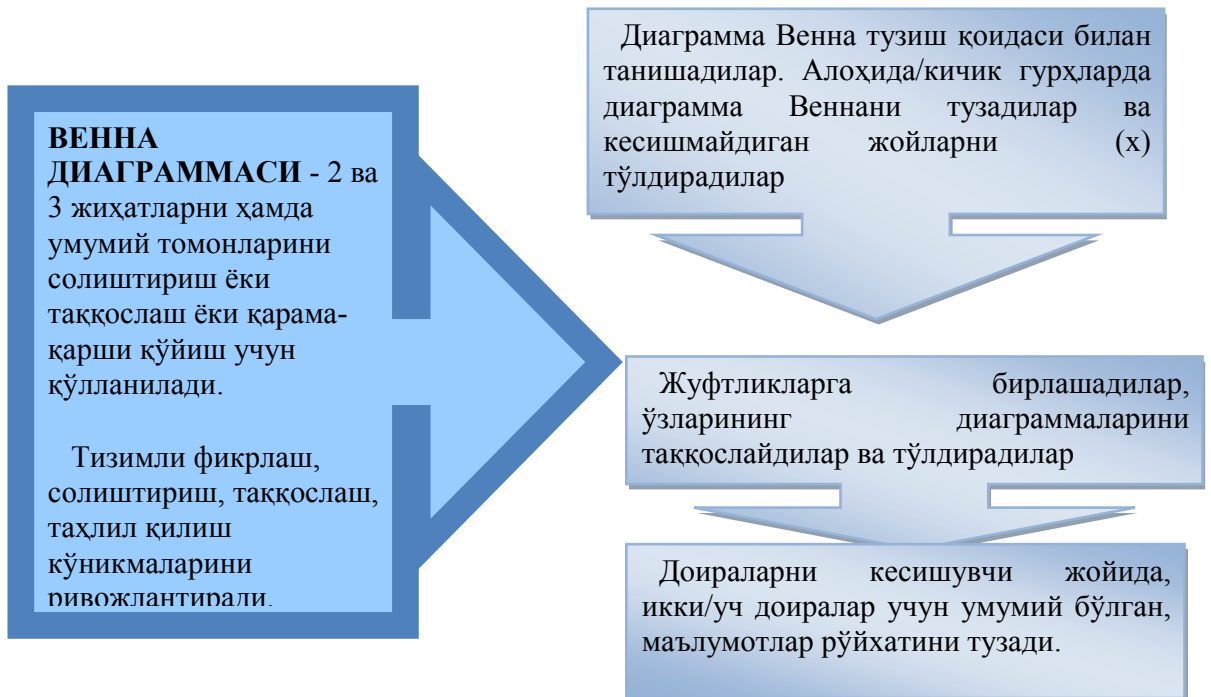
ЯКУНИЙ НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Педагогик маҳорат ҳақида тушунча, унинг ўқитувчи фаолиятидаги аҳамияти.
2. «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да ўқитувчи шахсига қўйилган талаблар.
3. Ўзбекистонда узлуксиз таълим.
4. Ўқитувчи касбининг тарихан тараққиёти ва унинг жамиятда тутган ўрни.
5. Энг қадимги даврлардан ҳозирги давргача бўлган даврда ўқитувчи – устоз, шогирд ва уларнинг жамиятдаги ўрни, педагогик маҳорати.
6. Энг қадимги ёдгорликларда инсон тарбиясига оид фикрлар.
7. Шарқ донишмандлари ва мутафаккирларидан Кайковус, Ал – Хоразмий, Абу Наср Форобий, ибн Сино, Юсуф Хос Хожиб, А.Навоий, Х.Воиз Кошифий ва бошқаларнинг ижодий меросларида мударрисларни танлаш, уларга қўйилдиган талаблар, уларнинг маҳорат ва муомила маданиятлари ҳақидаги илғор ғояларнинг ифодаланиши.
8. Ислом дини ғояларининг таълим – тарбияга таъсири.
9. Педагогик маҳорат – санъатдир.
10. Педагогик маҳоратни амалга ошириш йўллари.
11. Қобилиятнинг педагогик – психологик таснифи.
12. Педагогик қобилиятларнинг асосий турлари.
13. Эмпатия ва перцептив қобилиятлар.

14. Ўқитувчининг иродаси, сабр- тоқат, мақсадга интилиш, ўз зиммасига жавобгарликни ола билиш, ўзида ижобий ҳолатни ташкил эта олиш ва бошқа қобилиятлар.
15. Педагогик – психологик қобилиятларнинг ўқитувчи фаолиятидаги аҳамияти.
16. Коммуникация тушунчаси. Ўқитувчининг мулоқатга киришишидаги муоамала услублари.
17. Ўқитувчининг коммуникатив кўникмаси: «юзни ўқиш санъати», ўзгалар ҳолатини тушуна олиш, ўзини намоён қила олиш, нутқ орқали ва сўзсиз киши ҳолатини тушуна олиш.
18. Ўқитувчининг коммуникатив қобилиятини ривожлантириш услуби: мулоқат моделини ишлаш, қисқа вақтли дарслар, тадбирлар ўтказиш, ўз устида ишлашга тегишли машқлар.
19. Ўқитувчининг мулоқатга киришишида учрайдиган педагогик низолар, камчиликлар ва уларнинг олдини олиш йўллари.
20. Турли хилдаги мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устиворлиги.
21. Таълим – тарбияда турли мулоқатни ташкил этишда миллий маданий асослар ва умуминсоний қадриятлар устиворлиги Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсатининг асосий тамойилларидан бири эканлиги.
22. Ўқитувчи фаолиятида шарқона мулоқатнинг тутган ўрни.
23. «Мулоқат» атамасининг фалсафий, ижтимоий, психологик, педагогик моҳияти.
24. Педагогик мулоқат, унинг ўзига хос хусусиятлари ва маданияти.
25. Педагогик мулоқатнинг моделини ишлаш.
26. Дарсда ва дарсдан ташқари вақтларда ўқитувчининг мулоқати ва унга қўйиладиган талаблар.
27. Ўқувчилар жамоасида уларнинг эътиборини ва ижодий кайфиятини ташкил этишда ўқитувчи мулоқатининг таъсири ва унинг аҳамияти.
28. Илмий педагогик адабиётларда берилган мулоқот турлари (дўстона, кўрқув орқали мулоқот, ҳазил мutoйиба орқали мулоқот ва бошқалар)
29. Педагогик одоб ва педагогик назокат ҳақида тушунча.
30. Педагогик одоб масалаларининг тарихий тараққиёти.
31. Педагогик назокатнинг меъёри: ихтисос соҳасидаги бурч, педагогик адолат, ихтисосга доир виждон ва иззат – нафс, педагогик орият.
32. Ўқув –тарбия жараёнида ўқитувчининг назокати ва одоби.
33. Педагогик техника ҳақида тушунча.
34. Педагогик техника - ўқитувчининг феъл – атвори, юриш – туришини ташкил этувчи усуллар мажмуаси эканлиги.
35. Педагогик техника воситаси – вербал ва невербал коммуникация.
36. Педагогик ва актёрлик маҳоратида ўз-ўзини бошқариш техникаси.
37. Нутқнинг инсон ҳаёти ва жамият тараққиётидаги ўрни.
38. Тил ва нутқнинг жамиятда тутган ўрни ва роли ҳақида буюк мутафаккирлар ва педагогларнинг фикр ва қарашлари.
39. Нутқ маданияти ҳақида тушунча.

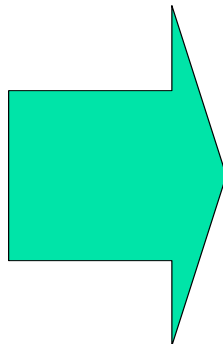
40. Нутқ техникаси: нафас олиш овозни йўлга қуйиш, унинг товланиши, талаффузи, нутқ суръати.
41. Ўқитувчи нутқининг мантикийлиги, грамматик жиҳатдан туғрилиги.
42. Нутқда учрайдиган камчиликлар.
43. Ўқувчиларнинг билим, англаш фаолиятини бошқаришда ўқитувчининг маҳорати.
44. Ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этишда ўқитувчининг маҳорати. Ўқувчиларнинг яқка, гуруҳли ва ижтимоий фаолиятларини бошқариш.
45. Ўқитувчининг дарс давомидаги меҳнати ва уни ташкил этишнинг асосий йўналишлари.
46. Педагогик вазифаларни хилма – хиллиги ва уларни амалга ошириш йўллари (техника воситаларини танлаш, режалаштириш, ўқувчилар билимини ҳисобга олиш ва назорат, рағбатлантириш ва жазолаш.)
47. Тарбиячи маҳоратининг тизими: ижтимоий, эстетик, ахлоқий, технологик. Тарбиячининг асосий кўникмалари.
48. Ўқувчилар жамоасидаги ўзаро муносабатни бошқаришда тарбиячининг маҳорати.
49. Тарбиячи позицияси: буйруқли, ҳамкорлик, бепарволик.
50. Педагогик ташкилотчилик ва унинг моҳияти.
51. Ўқитувчи меҳнатини назарий ва амалий жиҳатдан ташкил этиш ва унинг маҳоратини шакллантиришдаги аҳамияти.
52. Педагогик фаолиятни ташкил этишда фаолият турларини мақсадга мувофиқ танлаш.
53. Режа ишлаб чиқишнинг босқичлари. Меҳнат, илмий фаолиятини режалаштириш шакллари.
54. Вақтдан унумли фойдаланиш, иш кунини тўғри ташкил этиш босқичлари.
55. Ўз - ўзини тарбиялаш ва ўз устида ишлаш педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий шарти сифатида.
56. Ўз устида ишлаш ва ўзини - ўзи тарбиялашнинг психологик – педагогик асослари.
57. Ўз- ўзини тарбиялашда психологик тўсиқларни энгиб ўтиш йўллари.
58. Педагогик маҳоратни шакллантиришнинг асосий тамойиллари.
59. Ўқитувчи фаолиятига таъриф. Ўқитувчи фаолиятини илмий ташкил этиш ва унга қуйилган талаблар.
60. Педагогик қобилият ва одоб - ахлоқ ўқитувчи фаолиятининг асоси эканлиги.
61. Ўқитувчининг диққати, унга педагогик ва психологик таъриф.
62. Ўқитувчининг касбга оид маҳоратини шакллантиришда психологик, педагогик, фалсафий назарияларнинг аҳамияти.
63. Илғор педагогик тажрибани ўрганиш ва ижобий педагогик тажрибани умумлаштириш методикаси.
64. Педагог такт ҳақида тушунча.
65. Дарс жараёнида педагогик такт.
66. Дарс жараёнида муаммоли вазиятлар яратиш ва улардан фойдаланиш.

ТАРҚАТМА МАТЕРИАЛЛАР.

ФИКР.МУЛОХАЗА.ИСБОТ

■ ФСМУ

- **Ф** – Фикрингизни баён этинг
- **С** – Фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
- **М** – Фикрингизга мисол келтиринг
- **У** – Фикрларингизни умумлаштиринг, хулосаланг

Т- жадвал

Концепцияга, воқеяликка, объектга нисбатан муносабат билдириш учун қўллаш мумкин.

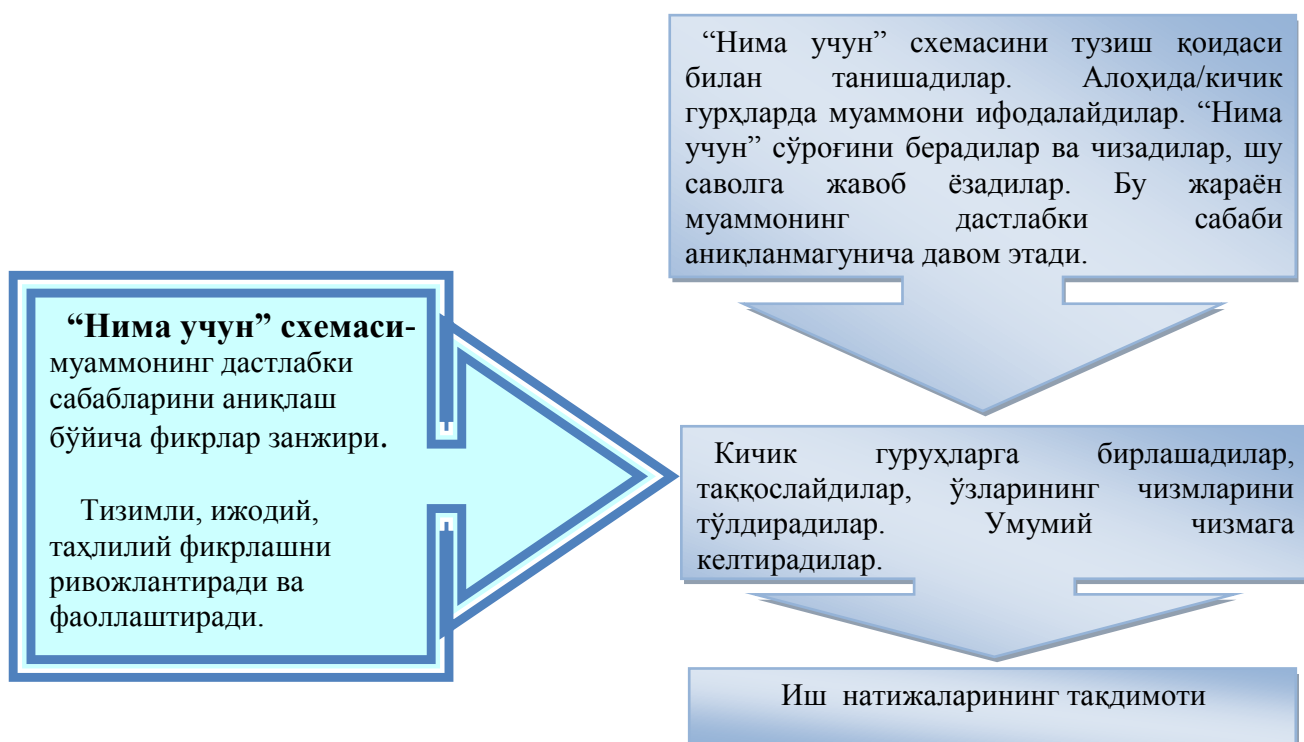

- Талабалар ушбу схемани тузиш қоидалари билан таништирилади
- Якка, жуфтликда ёки гуруҳ ичида схема асосида таққослаш фаолияти ташкил этилади
- Ягона жадвалга туширилади.

Т- СХЕМА «Тест назорати» Ютуғи Камчилиги

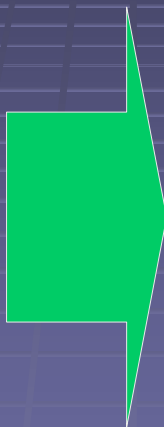
• Ватқни тежалиши • Фронтал ҳолда иш олиб бориш имкони • Мантқий фикрни ривожлантириш. • Баҳолаш қулай	• Нтуқнинг ривожланмаслиги. • Мулоқатни йўқлиги. • Ҳамкорликда фаолиятнинг йўқлиги. • Педагогик муносабатнинг йўқлиги.

“Нима учун” схемаси

«Нима учун» технологияси

■ НИМА
УЧУН БУ
МУАММО
КЕЛИБ
ЧИҚДИ?

■ муаммони
аниқлаш, уни
ҳал этиш,
таҳлил қилиш
ва режа-
лаштириш
жараёнида
қўллаш мумкин

SWOT -таҳлили

- S-кучли томони
- W- кучсиз томони
- О- имкониятлари
- Т- хавф-хатар

Strengths

Weakness

Opportu-
nities

Threats

ПМИ

Плюс	МИНУС	ИНТЕРЕСНО
1	1	1
2	2	2
3	3	3

АВВ

Алтернативы	Варианты	Возможности
1	1.	1
	2	2
2	1	1
	2	2

	<i>Педагогика фанининг методологик асослари</i>
--	--

Асосий педагогик категориялар қуйидагилардан иборатдир:

1. Тарбия-ўсиб келаётган авлодда ҳосил қилинган билимлар асосида ақлий камолот – дунёқарашни, инсоний эътиқод, бурч ва маъсулиятни, жамиятимиз кишиларига хос бўлган ахлоқий ғазилатларни яратишдаги мақсадни ифодалайди. Тарбия бола туғилгандан бошлаб умрининг охиригача оилада, мактабда ва жамоатчилик таъсирида шаклланиб борадиган жараёндир.

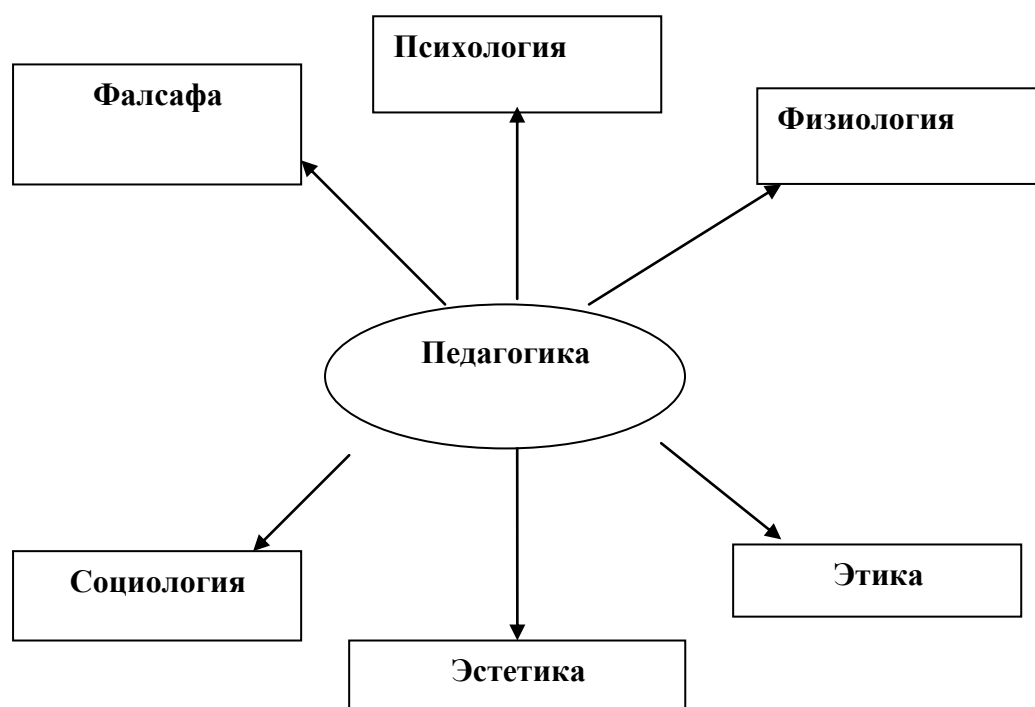
2. Таълим – махсус тайёрланган кишилар рахбарлигида ўтказиладиган, ўқувчиларни билим, кўникма ва малакалар билан қуроллантирадиган, билим, қобилиятларини ўстирадиган, уларнинг дунёқарашини таркиб топтирадиган жараёндир. Таълим жараёни ўқитувчи билан ўқувчиларнинг биргаликдаги фаолияти бўлиб, икки тамонлама характерга эгадир. **Билим** – бу ўқувчилар ўқиш орқали билим билан қуролланадилар. Билимни ҳаётда кўп унум берадиган қилиб қўллаш олиш учун билим билан бирга кўникма ва малака ҳосил қилиш лозим.

Кўникма – машқ қилиш натижасида бериладиган ҳаракатлар йиғиндисидир.

Иқтидор ва кўникма машқ қилиш ва такрорлаш орқали **малакага** айланади.

Билим асосида кўникма ва малака пайдо бўлади. Билим баҳсда керак бўлса, кўникма

Педагогикани бошқа фанлар билан алоқаси

6- слайд

Педагогика фанининг асосий тармоқлари

- ☐ Спорт педагогикаси
- ☐ Харбий педагогика
- ☐ Бошқарув педагогикаси
- ☐ Мулокот педагогикаси
- ☐ Умумий педагогика
- ☐ Ижтимоий педагогика
- ☐ Иктисодий педагогика
- ☐ Ёш даврлари педагогикаси
- ☐ Олий мактаб педагогикаси
- ☐ Касбий педагогика

- ❑ Дефектология фанлари ўз навбатида алоҳида мустақил бўлган тармоқларга бўлинади:
- ❑ Сурдопедагогика - қар ва гунг тарбияланувчилар таълим-тарбияси масалалари билан шуғулланади;
- ❑ Тифлопедагогика - кўзи ожиз тарбияланувчилар таълим-тарбияси билан шуғулланади;
- ❑ Олигофренопедагогика - ақли заиф тарбияланувчилар таълим- тарбияси билан шуғулланади.
- ❑ Логопедия – нуткида камчилиги булган тарбияланувчилар
- ❑ таълим- тарбияси билан шуғулланади.

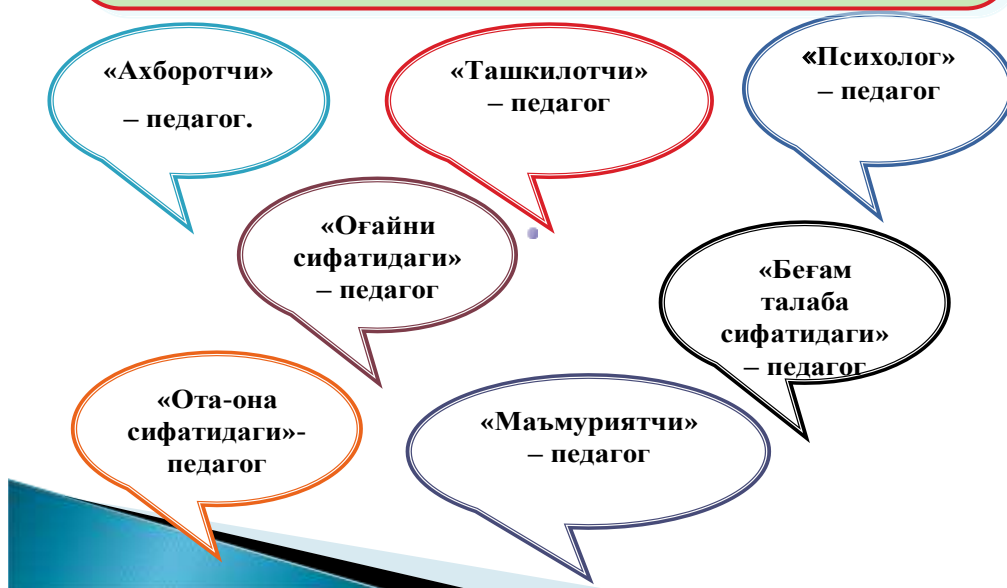
ПЕДАГОГНИНГ МУҲИМ ҚИРРАЛАРИ

ПЕДАГОГНИНГ МУҲИМ КАСБИЙ ФАЗИЛАТЛАРИ (ПВК):

ПЕДАГОГ ШАХСИ ТОИФАЛАРИ

ПЕДАГОГИК МАҲОРАТНИНГ САМАРАДОРЛИК ДАРАЖАЛАРИ

Ўрта ўқитувчи

БАЁН ЭТАДИ

Яхши ўқитувчи

ТУШУНТИРАДИ

Машҳур ўқитувчи

НАМОЙИШ ЭТАДИ

Буюк ўқитувчи

РУҲЛАНТИРАДИ

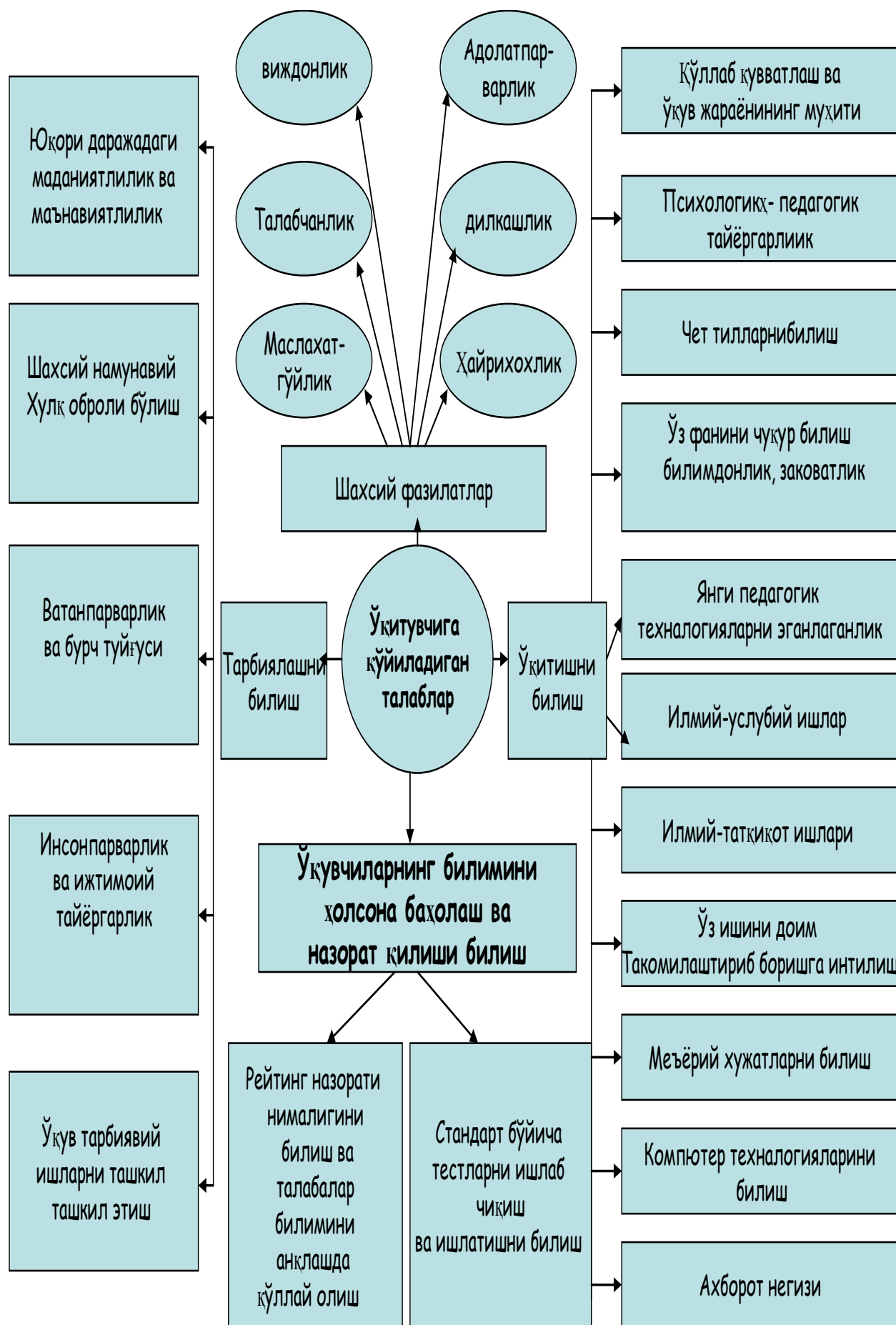
Уильям Артур Уорд

ТАЛАБА ШАХСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТОИФАЛАРИ:

ТАЛАБАНИНГ ЎҚУВ ФАОЛИЯТИДАГИ ЙЎНАЛГАНЛИГИ

- 1** Касбий - самарали
- 2** Билиш – мақсадга интилувчанлик
- 3** Эстетик - инсонпарварлик
- 4** Ижтимоий - дипломатик

«Психолог» – педагог

Талабаларнинг шахсий муаммолари учун астойдил қайғуради, уларни дил сўзларини ошкор этишга ундайди ва мутлақо жиддийлик билан тинглайди, ўз маслаҳатлари билан ёрдам беришга уринади. Талабаларни психологик жиҳатдан қўллаб-қувватлаш учун вақтини аямайди, ўзаро яқин алоқаларни ўрнатади ва кеча-кундуз талабалар муаммолари устида бош қотириб юриши сабабли бироз эмоционал тангликни ҳам бошидан кечириши мумкин.

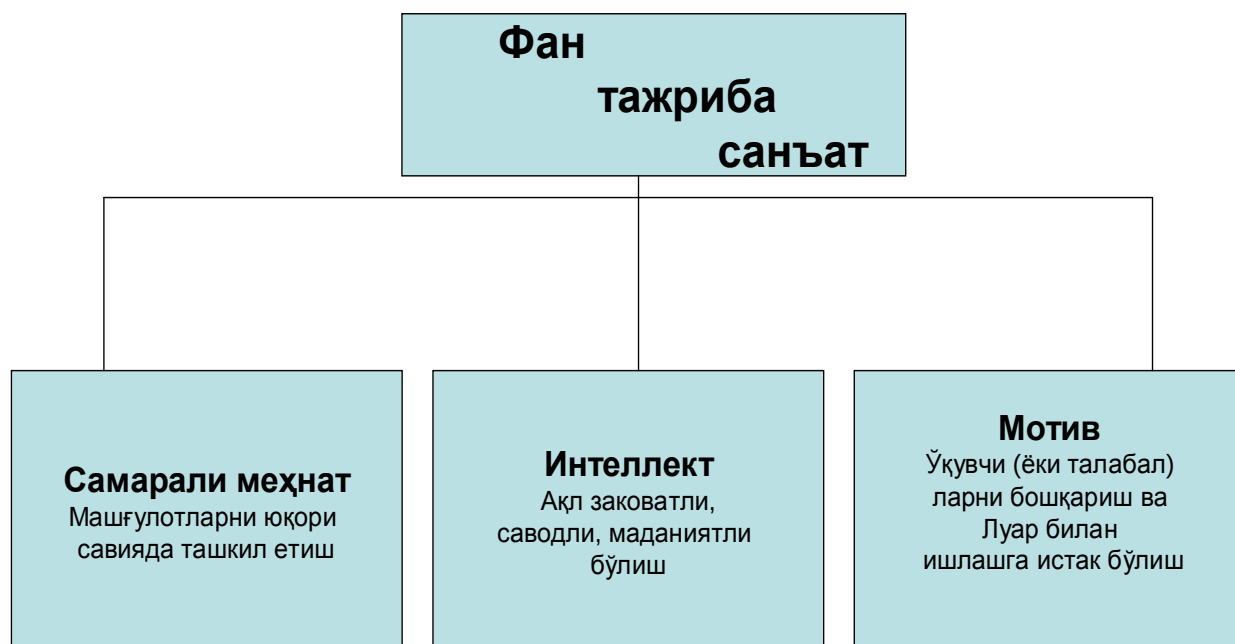

«Ота-она сифатидаги»- педагог

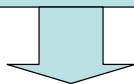
Талабаларга нисбатан уларнинг ота-оналари ролини бажаришни ўз зиммасига олади. У талаба ёшларни ҳаддан ортиқ назорат қилади, баъзан ташаббус кўрсатишга қўймайди. Талабаларнинг оилавий ва шахсий ишларини ҳал қилиш юзасидан уларга психологик жиҳатдан ёрдам бериш нуқтаи назаридан эмас, балки қатъий назорат қиладиган, ўзига сўзсиз бўйсунитишни талаб этадиган ота-она сифатида ёндашади. Улар кўпинча катта ёшдаги кишилар тоифасига кириб, талабалар билан муносабатларида ҳаётий тажрибаларини асос қилиб келтирадилар

ЎҚИТУВЧИНИНГ ФАОЛИЯТИ

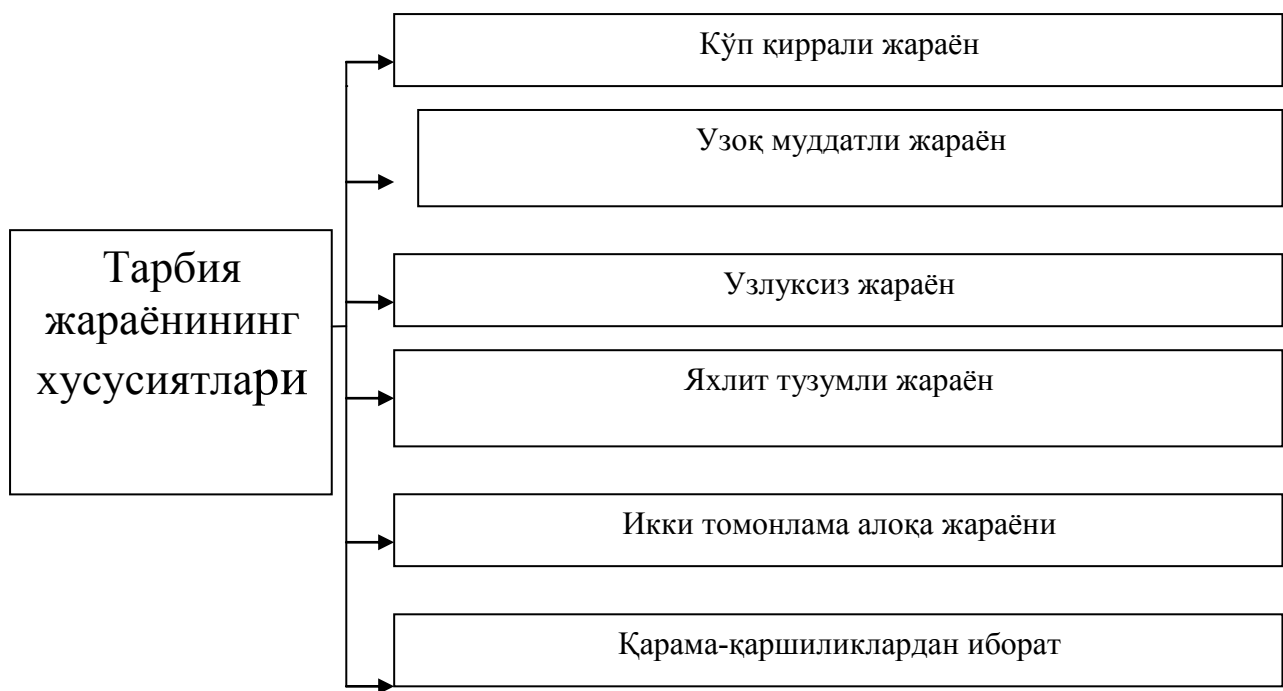

Ўқитувчининг асосий вазифаси

Талабаларни мустақил ишини ташкил этиш,
уларни семестр давомида ўз устида ишлашга ўргатиш

Турлича дарс бериш методларини қўллаб,
талабаларни дарсга фаол қатнашишларини таъминлаш

Самооценка личности

Ўзини - ўзи
баҳолаш

Барқарор-
беқарор

Юқори- паст

Реал-
намойишқорона

Идрок
этиладиган-
идрок
этилмайдиган

Ишончи
комиллик-
ишончсизлик

Дунёқарашни шакллантириш

Умуминсоний қадриятлар

Бағрикенглик

Миллий ғоя

Креатив қобилиятларни намоён
этиш

Ижодий салоҳиятни амалга ошириш

ШАХСНИНГ ШАКЛЛАНИШИНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР

- Ижтимоийлаштириш
- Ижтимоий мақом
- Ижтимоий роль
- Ижтимоий назорат
- Ижтимоий меъёрлар
- Ижтимоий санкциялар

ТАЛАБАНИНГ ТАШҚИ КЎРИНИШИ

- **Ҳимоячилик** - инсон организмнинг саломатлигини таъминлайди;
- **Ижтимоий** - кишининг у ёки бошқа ижтимоий ёки касбий гуруҳга мансублигини белгилайди;
- **Миллий** - турли халқларнинг бадиий анъаналарини акс эттиради;
- **Эстетик** - инсонни безаб кўрсатади.

Типы кураторов

“Куратор-информатор»

“Куратор-организатор»

“Куратор-психолог”

“Куратор-родитель»

“Куратор-друг»

“Куратор-беззаботный студент»

“Куратор-администратор»

Таълим тизими бошқарувчисига хос профессионал компетенциялар

Психологические типы студентов

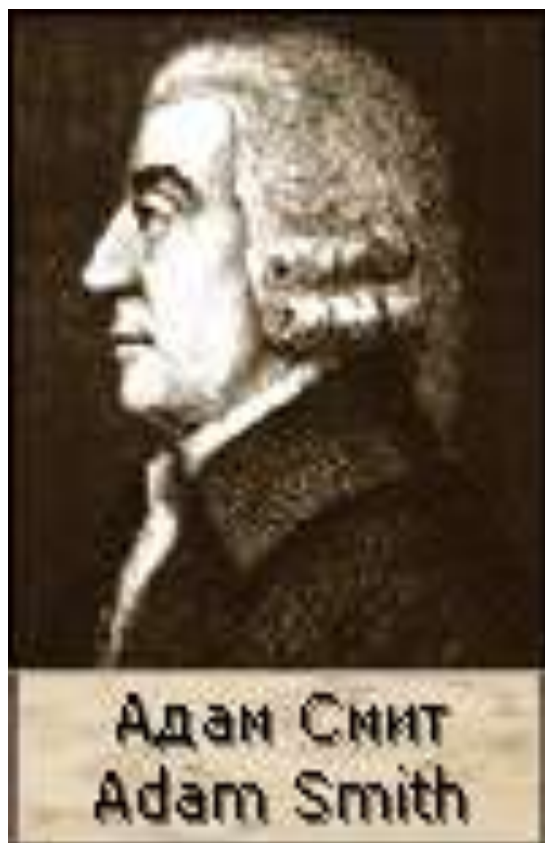

Педагогиканинг илмий-тадқиқот методлари

(Ю.К.Бабанский бўйича)

Таълимга *эҳтиёж* муайян касбни ўзлаштириш, маълум лавозимни эгаллаш, маълум даражада маълумот олиш, кўшимча малакани ўзлаштириш, жамиятда муайян ўринни эгаллаш, мансаб пиллапояларидан кўтарилиш истаги билан белгиланади.

Адам Смит (Smith, 1723—1790).
Английский профессор нравственной
философии и доктор права,

Таълим - инсон капиталини
такомиллаштириш ва
ривожлантириш жараёни
сифатида қаралиши мумкин.

“Инсон капитали”

тушунчасини биринчилардан
бўлиб А.Смит илмий
муомалага киритган. Бунда у
“жамият аъзоларининг
даромад олиш ҳуқуқини
берувчи тўплаган билимлари
ва кўникмалари”ни тушунган.

Республика олий таълимнинг **мақсади** - ҳозирги замон талабларига жавоб берадиган, республиканинг илмий-техникавий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожланишини таъминлашга қодир бўлган малакали кадрлар тайёрлашни таъминлашдан иборат.

Олий таълим соҳасидаги **давлат сиёсати** қуйидаги принципларга асосланади:

- таълим ва тарбиянинг инсонпарвар, демократик характерда эканлиги;
- ўрта махсус, касб-ҳунар, олий ва олий ўқув юртидан кейинги таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллиги;
- таълим тизимининг дунёвий характерда эканлиги;
- билимли бўлишни ва истеъдодни рағбатлантириш;
- олий таълим тизимида давлат ва жамоат бошқарувини уйғунлаштириш;
- олий таълим, фан ва ишлаб чиқаришни бирлаштириш.

Педагог - Менежер – бошқарув функцияларини раҳбарликнинг замонавий илмий методлари ёрдамида профессионал тарзда амалга оширувчи шахс. У профессионал раҳбар.

- Унинг профессионализми бозорни, унинг қонунларини билишда, таълим муассасаси, ташкилотнинг ривожланишини прогноз қила олишда ва муассаса, ташкилот мақсадларига эришиш учун зарур шароитлар яратиш кўникмасида, ресурсларни бошқариш ва вақти-вақти бошқарув технологияларини янгилаш қобилиятида намоён бўлади.

Олий таълим тизими

- **давлатга қарашли ва давлатга алоқадорсиз олий таълим муассасалари**, булар давлат таълим стандартларига мувофиқ таълим-касб дастурини амалга оширади;
- **илмий-педагогик муассасалар**, булар олий таълимни ривожлантириш учун зарур бўлган тадқиқот ишларини олиб боради;
- **таълимни бошқарувчи давлат идоралари**, шунингдек, улар тасарруфидаги корхона, муассаса ва ташкилотлар.

Таълим муассасалари таклифни шакллантирувчи, таълим хизматларини кўрсатувчи субъектлар сифатида амал қилади

- **Университетлар** таълим, фан ва маданиятни фундаментал илмий тадқиқотлар олиб бориш, олий ва олий ўқув юртидан кейинги таълимнинг барча даражаларида таълим бериш йўли билан ривожлантирадилар. Улар таълимни ривожлантиришнинг етакчи марказлари ҳисобланади.
- **Академиялар** асосан фан, техника ва маданиятнинг бир соҳасида фаолият кўрсатади, ўз фаолият соҳасида етакчи илмий-методик марказ ҳисобланади. Улар олий малакали мутахассислар тайёрлайди ва муайян тармоқ (тармоқлар гуруҳи) учун раҳбар кадрларни қайта тайёрлайди.
- **Институтлар** мустақил ўқув юртлари сифатида ёки университетлар, академиялар, институтларнинг таркибий бўлинмалари сифатида фан, техника ва маданиятнинг бир қанча йўналишларида базавийдан паст бўлмаган даражада касб-хунар таълими дастурларини амалга оширадилар ва илмий тадқиқотлар ўтказадилар.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари

- **Шахс** – кадрлар тайёрлаш тизимининг асосий субъекти ва объекти, таълим хизматини талаб этувчи ҳамда амалга оширувчи;
- **Давлат ва жамият** – таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими фаолияти кўрсатишини назорат қилиш ҳамда иш олиб боришнинг бошқаришни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларга талабгорлик кафолати;
- **Ўзлуксиз таълим** - ўз таркибига барча таълим турини, давлат таълим стандартларини, фаолият кўрсатиш тузилмаси ва муҳитини олган малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлаш асоси;
- **Фан** – юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва талаб этувчи, илғор педагогик ва информацион технологияларни ишлаб чиқарувчи;
- **Ишлаб чиқариш** – кадрларга бўлган талабни, шунингдек, улар тайёрланганлик сифат ва даражасига талабни белгилловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимларини молиялаш ва моддий-техник таъминлаш иштирокчиси.

Ёш ўқитувчилар педагогик техникасида учрайдиган камчиликлар

- Талаба ёки унинг ота-онаси билан сидқидилдан сўзлашолмаслик
- Газабни тўхтата олмаслик ёки уни ўз ўрнида ишлата олмаслик
- Ўзида ишончсизликни енга олмаслиги
- Нутқини равон этмаслик
- Ортиқча қаттиқ қўллик
- Хушмуомала бўлишдан қўрқиш
- Жуда тез гапириш (айниқса дарсда)
- Ортиқча ҳаракат ёки бир жойда қотиб қолиш, қўлларини қўйишни билмаслик
- Ўз гавдасини тутишдаги камчилик (букчайиб, ерга қараб юриш, бефойда қўлиш, ортиқча ҳаракат) турли жисмларни қўлида айлантириб юриши

ЎЗ ИШИНИНГ УСТАСИ БЎЛИШ

● Моҳир ўқитувчи -	● Тактсиз
Дудуқланиб	ўқитувчи-
жавоб бераётган	Қобилиятли
талабани	болани ҳам
камчилигини	дудуқланиб
тўғрилаб	жавоб
борадилар	беролмаслиги
	аниқланган

ГЛОССАРИЙ

«Ахлоқ», «хулқ» ва «атвор» сузлари арабча суз булиб, улар узбек тилида ҳам уз маъносида кулланилади. Ахлоқ кишиларнинг ҳар бир жамиятга ҳос хулқ меъёрлари мажмуидир. Ахлоқ ижтимоий онг шаклларида бири булиб, ҳамма соҳаларда кишиларнинг хатти-ҳаракатларини тартибга солиш функцияларини бажаради.

Бакалаврият- ўрта махсус, касб-хунар таълими негизида олий таълим йуналишларидан бири бўйича фундаментал билимлар берадиган, уқиш муддати тўрт йилдан кам бўлмаган таянч олий таълимидир.

Билиш, англаш-дунё ҳақидаги янги билимлар ҳисобланадиган субъект ва объектнинг узаро таъсирини, воқеликнинг руҳиятда қайта таъсир этилиши ва акс эттириш жараёнидир.

Дарс- маълум мақсад асосида, белгиланган вақтда алоҳида, бир хил ёшдаги ўқувчилар, ёшлар билан ўқитувчи раҳбарлигида олиб бориладиган таълим жараёни.

Дарслик- махсус равишда ўқувчилар учун ёзилган китоб дарслик деб аталади.

Жамоа-инсонпарварлик ва жавобгарлик маъсулиятларига боғликлиги билан характерланадиган муносабатлар ҳамда ҳамкорликдаги ижтимоий ижобий фаолиятига асосланган, кишиларнинг ташкил этилган умумийлиги, жамоасидир.

Идрок- мазкур муддатда сезги органларида уларнинг бевосита таъсир этиши давомидаги бир бутун ходисалар ёки нарсаларнинг инсон онгида акс этишидир.

Максад-булгуси натижалар хакида хар доим аклан уйлаб курилган, ривожлантирилган хаёлий тасаввурлар, келгусидаги режалар.

Шахс динамикаси - кишиинг онтогенетик ривожланишини уз ичига олган холда субъектнинг хусусиятлари ва сифатининг вақтга нисбатан узгариш жараёни.

Шахсий фазилят - шахс томонидан узининг ахлокий, рухий ва ишчан-лик қобилиятининг ижтимоий аҳамиятини, жамиятдаги урнини англай олиш хусусияти.

Эътикод - шахс амал қиладиган билим, тамойил ва ходисаларнинг қалбан ва асосли ишонч билан боғланган, унинг атроф-муҳитга ҳамда узининг ҳатти-ҳаракатларига булган субъектив муносабати.

Эвристика илмий тадқиқотнинг мантикий усуллари ва методик курсатмалари.

Эмпирик - тажрибага асосланган.

Эмпирик босқич тадқиқот объекти тугрисида хар томонлама тасаввур ҳосил қилиш, таълим амалиёти, илмий билимлар савияси ва ходисалар моҳиятига эришишга булган талаб уртасидаги зиддият, илмий муаммони номлаш.

Эстетик тарбия - гузалликни ҳис қилиш, атроф-муҳитдан гузалликни пайкай олиш ва тушунишга булган қобилиятни тарбиялаш.

Эҳтиёж - индивиднинг бирор нарса-ходисага муҳтожлиги ва кишининг рухий қуввати ҳамда фаоллиги манбаи ҳисобланадиган асосий хусусияти.

Эҳтимоллик - тасодифийлик, педагогик ҳаётдаги узгаришларни аниқ айтиб бериш мумкин булмаган, эҳтимол қутилган жараён.

Ўйин фаолиятини бир тури булиб, ижтимоий тажрибаларни ушлаштириш ва бунёд этишга, уз хатти-харакатларини такомиллаштиришга қаратилган бўлади.

Ўз-ўзини баҳолаш - шахснинг уз психологик сифатлари, хулки, ютуқлари ва муваффақиятсизликлари, кадр-қиммати, қамчиликларини баҳолай олиши.

Ўз-ўзини тарбиялаш 1) шахсга хос бўлган маданиятнинг шаклланиши ва ривожланишига қаратилган изчил ва онгли фаолияти; 2) шахснинг уз жисмоний, рухий ва ахлокий сифатларини тинмай амалга ошириш.

Уқитиш - таълим олувчининг билиш фаолиятини бошқаришга қаратилган уқитувчининг фаолияти.

Ўқитиш - 1) таълимнинг узига хос усули булиб, шахсга назарий ва амалий билимлар бериш жараёнида унинг ривожланиши таъминланади; 2) талаба ва уқитувчи, талабанинг бошқа талабалар билан алоқаси натижаси уларок атроф-муҳит, унинг қонуниятлари, таракқиёт тарихи ва уларнинг урганилиш усулларини билишнинг мунтазам бошқарилиш жараёни.

Уқитувчининг инновацион фаолияти - ижтимоий педагогик феномен булиб, ижобий имқониятни ақс эттириш, қундалиқ фаолиятдан четга чиқишдир.

Уқитиш вазифаси - таълимий, тарбиявий ва ривожланиш вазифалари.

Уқитиш турлари - соқратча суҳбат методи, таълим бериш, изоҳлаш-намойиш этиш асосида уқитиш, билимларни мустиқил эгаллаш, дастурлаштирилган таълим, уқув жараёнини алгоритмлаш, дифференциацияли ҳамда инднвидуал таълим ва бошқалар.

Уқиш — уқувчинннг уз қобилияти, билими, малақа ва қуниқмаларини ривожлантиришга қаратилган ҳаракат.

Талабаларни қасбга йуналтириш - талаба-ёшларга қелажакда уз қасбларини аниқлаб олиш учун ёрдам қурсатишга қаратилган ижтимоий-иқтисодий, психологик, педагогик, тиббий-биологик ва ишлаб қикариш техник тадбирларнннг асосланган тизими.

Уқув-билиш фаолияти - инсоният томонидан тупланган маданияй бойлиқни эгаллаш билан боғлиқ фаолият.

Уқув фаолияти шахснинг янги билим, малақа ва қуниқмаларни эгаллаш жараёни.

Кизикиш - шахс харакатига сабаб буладиган фаолият йуналишининг онгли шакли.

Халоллик - шахсий ва ижтимоий мажбуриятларни, ахлокий меъёрларни ростгуйлик билан саклаш.

Хасад - узгаларпииг муваффакиятларини кура олмасликдан келиб чикадиган туйгу.

Педагогиканинг назарий вазифаси- илгор ва янги педагогик тажрибаларни урганиш.

Педагогиканинг технологик вазифаси - диагностик сатх - педагогик ходисалар холатини аниклаш; башорат килиш сатхи - педагогик фаолиятни экспериментал тадқиқ килиш ва шу асосда педагогик воқеликни яратиш моделларини урнатиш; лойиха сатхи- педагогик фаолиятнинг назарий концепцияси, унинг мазмуни ва характери асосида уларга мувофиқ методик материаллар (укув режа, дастур, дарслик ва укув купланмаси, педагогик тавсияномалар) ишлаб чиқиш; яратувчилик сатхи - педагогик фан ютуқларини такомиллаштириш ва қайта режалаштириш мақсадида таълим амалиётига татбиқ этиш; рефлексик тузатма (корректировка) сатхи - илмий тадқиқотлар натижаларининг таълим ва тарбия амалиётига сингиб кетишини баҳолаш.

Педагогика фани - махсус институтларда (оила, таълим ва тарбия, маданият муассасалари) мақсадга мувофиқ ташкил этиладиган реал, яхлит педагогик жараён.

Педагогик жараён - таълим масалалари, унинг таракқиётини ҳал қилишга қаратилган, махсус ташкил этилган педагог ва тарбияланувчиларнинг мақсадли узаро муносабатлари.

Педагогик жараён тамойиллари - педагогик фаолиятни ташкил этишнинг асосий талаблари бўлиб, у педагогик жараённинг йуналишини курсатади ва унинг қонуниятларини очиқ беради.

Педагогик ихтисослик - таълим натижаси уларок билим, малака ва қуникмалар мажмуидан иборат бир қасбий гуруҳ доирасидаги фаолият тури.

Педагогик ихтисослашиш - педагогик ихтисослик доирасидаги фаолиятнинг бир тури.

Педагогик малака - муайян тоифадаги вазифаларни ҳал қилиш имкониятига эга бўлган мутахассиснинг қасбий педагогик тайёргарлиги даражаси ва тури.

Педагогик масала - педагогик жараённинг асосий бирлиги, узига хос тизимидир. У воқеликни билиш ва қайта яратиш зарурияти билан боғлиқ тафаккур қилинадиган педагогик вазиятдир. Таълим қатнашчиларининг маълум бир мақсадини қўзлаган таълим ва тарбиядаги моддийлаштирилган вазиятдир.

Педагогик маҳорат - педагогик жараёни билиш, уни ташкил эта олиш, ҳаракатга келтира олиш (А.С. Макаренко), педагогик жараёнинг юқори самарадорлигини белгиловчи шахснинг иш сифати ва хусусиятлари синтези.

Педагогик мулоқот - таълим оловчиларнинг мақсадлари ҳамда уларнинг биргаликдаги фаолиятлари мазмунидан келиб чиқадиган узаро алоқаларни урнатиш ва ривожлантиришни, бир-бирини англаш ва қўллаб-қувватлашни ташкил этишнинг қўп қиррали жараёни.

Педагогик такт - шахслар фаолиятиниш турли доираларида улар билан мулоқотда бўлишнинг педагогик тамойили, улчови, талабалар билан уларнинг шахсий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда тугри мулоқотда бўла олиш малакаси.

Педагогик техника –

- 1) ҳар бир таълим оловчига ва жамоага педагогик таъсир утқизишнинг самарали қўллаш учун зарур бўлган малака ва қўникмалар мажмуаси;
- 2) ҳар бир таълим оловчи ва жамоанинг фаоллигини педагогик жихатдан таъминлаш учун зарур бўлган малака ва қўникмалар.

Педагогик тизим - шахсни ривожлантириш ва яхлит педагогик жараёни бирлаштирган таълимнинг узаро боғланган ташкилий тузилмаси.

Педагогик фаолият - таълим мақсадларини амалга оширишга қаратилган ижтимоий фаолиятнинг алоҳида тури.

Педагогик уйин - билим олишга қаратилган ва маълум бир педагогик натижани қўзлаган ҳамда таълим жараёнида муайян мақсадни амалга оширувчи фаолият тури.

Педагог нуқтаи назари (позицияси) - педагогнинг дунёга, педагогик воқеликка ва педагогик жараёнга бўлган интеллектуал ва ҳиссий муносабати.

Педагогик ҳаққонийлик – уқитувчининг объективлик мезони, унинг маънавий тайёргарлик даражаси.

Проектив малака - малаканинг махсус тури бўлиб, қўтилган педагогик натижаларни аниқ таълим ва тарбия режаларида акс эттиради.

Психология - 1) шахснинг объектив борликни фаол акс эттириш жараёнини урганувчи фан; 2) маълум бир фаолият турининг узаро шартланган психик жараёнлар туплами; 3) психика, характер хусусияти, кунгил хазинаси.

Рационализация - методларни ёки бирор иш - харакатни такомиллаштириш.

Релаксация - кучли хаяжон ва жисмоний зурикишдан сунг енгил юриш, тинчланишнинг умумий ҳолати.

Ретроспектив - утмишга мурожаат этиш.

Рухий педагогик тайёргарлик - педагогиканинг методологик асослари ва категорияларини, шахснинг ижтимоийлашуви ва тараккиёти қонуниятлари, таълим ва тарбиянинг моҳияти, мақсади ва технологик ҳояларини билиш.

Сухбат - қузатув жуда етарли даражада аниқ, бўлмаган зарур ахборотни олиш учун қулланадиган тадқиқот методи.

Тадқиқот объекти - зиддият ва муаммоли вазият тугдирувчи, билишга қаратилган илмий таҳлилга муҳтож объект.

Тадқиқот предмети - бевосита урганилиши лозим бўлган ва амалий ёки назарий жиҳатдан муҳим аҳамият қасб этадиган объектнинг моҳияти, маълум бир томони, хусусияти.

Тайзик утқизиш - уятга қуйиш, айбдорлик ҳисси ёки қунгли чукканларнинг фикри, ҳиссиёти, интилиши ва мойилигги уларнинг онгидан ҳалос қилиш.

Тақаббури - уз манфаатларини юқори қуювчи, манман шахс.

Такт - мисли қурилмаган тарзда ызини тутта билиш.

Таълим - 1) шахснинг жисмоний ва маънавий шаклланишининг ягона жараёни, ижтимоий эталонларнинг ижтимоий онг сифатида у ёки бу даражада қайд қилинган, тарихан шартланган идеал тимсолларга онгли йуналтирилган ижтимоийлашиш жараёни; 2) муайян билимларни эгаллаш ҳоявий-ахлоқий кадр, малақа, қуниқма, ахлоқ меъерларига қаратилган жамият аъзоларининг таълим ва тарбияси вазифасини бажарадиган нисбий мустақил тизим Тарбия - 1) шахснинг маънавий ва жисмоний ҳолатига мунтазам ва мақсадга мувофиқ, таъсир этиш; 2) педагогик жараёнда таълим мақсадларини амалга ошириш учун педагог ва тарбияланувчиларнинг махсус ташкил этилган фаолияти.

Педагогик фаолият - таълим мақсадларини амалга оширишга қаратилган ижтимоий фаолиятнинг алоҳида тури.

Педагогик уйин - билим олишга қаратилган ва маълум бир педагогик натижани кузлаган ҳамда таълим жараёнида муайян мақсадни амалга оширувчи фаолият тури.

Педагог нуқтаи назари (позициям) - педагогнинг дунёга, педагогик воқеликка ва педагогик жараён бўлган интеллектуал ва ҳиссий муносабати.

Педагогик ҳаққонийлик –уқитувчининг объективлик мезони, унинг маънавий тайёргарлик даражаси.

Тафаккур инсон аклий фаоллиятнинг олий шакли, инсонларни ураб олган дунёдаги узаро боʻланган нарса ва ҳодисаларни билиш жараёни, муҳим ҳаётий жараёнларни ҳис қилиш ва муаммоларни ҳал қилиш, маълум бўлмаган воқеа ҳодисаларни қидириш, келажакни кура олиш. Тафаккур, тушунча, ҳукм, ҳулоса шаклларида намоён бўлади.

Темперамент - 1) шахснинг психик фаолияти динамикасининг турли жиҳатларини билдирадиган турғун индивидуал хусусиятларининг қонуний муносабатлари; 2) шахснинг динамик хусусиятлари: интенсивлик, тезлик, темп, психик жараёнлар ва ҳолатлар ритми.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ
САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ФАРМАЦЕВТИКА ИНСТИТУТИ**

Ижтимоий фанлар кафедраси

«Тасдиқлайман»
Ўқув ишлари бўйича проректор
Ф.ф.д Х.Зайнутдинов.

«___» _____ 2014 йил

Талабалар рейтинг тизими бўйича билимини баҳолаш

Мезони

Тошкент - 2014

йилдаги йиғилишида муҳокама қилинди ва тасдиқланди. Иш баёни №14

Мазкур Низом Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2009 йил 7 августдаги №276 сонли буйруғи, ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 16 августдаги 343-сонли «Олий таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорига ва 2005 йил 3 декабрдаги «Тиббиёт олий ўқув юртларида талабалар билимини баҳолаш рейтинг тизими тўғрисида Намунавий Низом»га асосан ишлаб чиқилди.

1. Умумий қоидалар

1. Талабалар билимини назорат қилиш ва рейтинг тизими орқали баҳолашдан мақсад таълим сифатини бошқариш орқали рақобатбардош кадрлар тайёрлашга эришиш, талабаларнинг фанларни ўзлаштиришида бўшлиқлар ҳосил бўлишини олдини олиш, уларни аниқлаш ва бартараф этишдан иборат.

1.2. Рейтинг тизимининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

а) талабаларда Давлат таълим стандартларига мувофиқ тегишли билим, кўникма ва малакалар шаклланганлиги даражасини назорат қилиш ва таҳлил қилиб бориш;

б) талабалар билими, кўникма ва малакаларини баҳолашнинг асосий тамойиллари:

Давлат таълим стандартларига асосланганлик, аниқлик, ҳаққонийлик, ишонччилик ва қулай шаклда баҳолашни таъминлаш;

в) фанларнинг талабалар томонидан тизимли тарзда ва белгиланган муддатларда ўзлаштиришини ташкил этиш ва таҳлил қилиш;

г) талабаларда мустақил ишлаш кўникмаларини ривожлантириш, ахборот ресурслари манбаларидан самарали фойдаланишни ташкил этиш;

д) талабалар билимини ҳолис ва адолатли баҳолаш ҳамда унинг натижаларини вақтида маълум қилиш;

е) ўқув жараёнининг ташкилиш ишларини компьютерлаштиришга шароит яратиш..

1.3. Фанлар бўйича талабалар билимини семестрда баҳолаб бориш рейтинг назорати жадваллари ва баҳолаш мезонлари асосида амалга оширилади.

1.4. Талабалар билимини 100 балли рейтинг тизими орқали баҳолаш фанларни чуқур ўзлаштириш, топшириқлар ва уй вазифаларга ижодий ёндашиш, мустақил фикрлаш ва ишлашни кўзда тутувчи, умумий ўқув юкламасини ҳисобга олиш, ўз билими ва кўникмаларини мунтазам равишда оширишга интилиш, ҳамда адабиётлардан кенг фойдаланиш каби хусусиятларни шакллантиришга эришилади.

2. Баҳолаш мезонлари

Талабаларнинг фанлар бўйича ўзлаштиришини баҳолаш семестр (ўқув йили) давомида олиб борилади ва қуйидаги турлар орқали амалга оширилади:

- жорий баҳолаш (ЖБ)
- машғулотлардан бўш вақтда талабалар мустақил ишини баҳолаш
- оралик баҳолаш (ОБ)
- якуний баҳолаш (ЯБ)

Ҳар бир фан бўйича талабанинг семестр (йил цикл) давомидаги ўзлаштириш кўрсаткичи 100 баллик тизимда баҳоланади.

Ушбу 100 балл баҳолаш турлари бўйича қуйидагича тақсимланади:

№	Баҳолаш тури	Максимал балл
1	Жорий баҳолаш	55
2	Талабанинг мустақил иши	5
3	Оралик баҳолаш	10
4	Якуний баҳолаш	30
	ЖАМИ	100

Талабанинг фан бўйича тўплаган умумий бали ҳар-бир баҳолаш турларида тўплаган баллар йиғиндисига тенг бўлади.

ЖОРИЙ БАҲОЛАШ (ЖБ)

ЖБда фаннинг ҳар бир мавзуси бўйича талабанинг билими ва кўникмаларини аниқлаб бориш кўзда тутилади ва у амалий, семинар машғулотларида амалга оширилади. Баҳолашда талабанинг билим даражаси, амалий машғулот материалларини ўзлаштириши, назарий материал муҳокамасида ва таълимнинг интерактив услубларида қатнашишнинг фаоллик даражаси, шунингдек амалий билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаси (яъни назарий ва амалий ёндашувлар) ҳисобга олинади.

ЖБ ҳар бир фаннинг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда оғзаки, ёзма иш, тест ёки уларнинг комбинацияси шаклида амалга оширилади.

Ҳар бир машғулотда барча талабалар баҳоланиши шарт.

ЖБ да максимал балл - 55 балл

№	Баҳолаш тури	Фоизда %	Баллда
1	ЖБ (саралаш)	55	30,2
2	Қониқарли	56-70	30,8-38,5
3	Яхши	71-85	39-46,7
4	Аъло	86-100	47,3-55

Талаба дарсга келиб унга мутлоқ тайёрланмаганида ва муҳоқамада мутлоқ иштирок этмаганида – 10-20 балл қўйилади.

Саралаш бали 55 бални ташкил этади.

ТАЛАБАНИНГ МУСТАҚИЛ ИШИ (ТМИ)

Талабанинг мустақил иши ЎзР олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 25.08.2010 йил 333-сонли буйруғи ва институт ректори томонидан 2014 йил 3 сентябрда тасдиқланган “Талаба мустақил ишини ташкил этиш, назорат қилиш ва баҳолаш тартиби тўғрисида Низом” асосида ташкил этилади.

Мустақил иш бўйича белгиланган максимал рейтинг балининг 55%дан кам балл тўплаган талаба фан бўйича якуний назоратга қўйилмайди.

Талабанинг мустақил иши кафедра архивида рўйхатга олинади ва 1 йил мобайнида сақланади.

Ижтимоий фанлар кафедраси барча фанлар учун талаба мустақил ишининг кафедра низоми ишлаб чиқилади. Бунда талаба мустақил ишининг шакл ва турлари, ҳар бир иш турига соатларни тақсимлаш ва аниқ баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилади.

ТМИ максимал балл 5 - балл

№	Баҳолаш тури	Фоизда %	Баллда
1	ТМИ	55	2,75
2	Қониқарли	56-70	2,8-3,5
3	Яхши	71-85	3,5-4,2
4	Аъло	86-100	4,3-5

ОРАЛИҚ БАҲОЛАШ

ОБ да фаннинг бир неча мавзуларини қамраб олган бўлими ёки қисми бўйича машғулотлар ўтиб бўлингандан сўнг, талабанинг назарий билимлари баҳоланади ва унда талабанинг муайян саволга жавоб бериш ёки муаммони ечиш қобилияти аниқланади.

Семестр давомида 1 та ОБ ўтказилади. ОБга ўқув машғулотларидан қарзи бўлмаган талабалар қўйилади.

ОБ кафедра мажлиси қарори билан ёзма иш, тест, оғзаки суҳбат шаклларида ёки уларнинг комбинацияларида ўтказилиши мумкин. ОБ бўйича белгиланган максимал рейтинг балининг 55%дан кам балл тўплаган талаба ЯБга қўйилмайди.

ОБга максимал балл – 10 балл

№	Баҳолаш тури	Фоизда %	Баллда
1	ОБ	55	5.5
2	Қониқарли	56-70	5.6-7
3	Яхши	71-85	7.1-8.5
4	Аъло	86-100	8.6-10

ЯКУНИЙ БАҲОЛАШ

ЯБ да талабанинг билим, кўникма ва малакалари фаннинг умумий мазмуни доирасида баҳоланади. ЯБ фан бўйича ўқув машғулоти тугаганидан сўнг ўтказилади.

ЖБ, ТМИ ва ОБ га ажратилган умумий балларнинг ҳар биридан саралаш балини тўплаган талабага ЯБ га иштирок этишга ҳуқуқ берилади.

ЯБ ўтказиш шакли – тест, оғзаки, ёзма иш ёки ушбу усуллар комбинациясида Илмий Кенгаш қарори билан белгиланади.

ЖБ, ОБ ва ЯБ турларида фанни ўзлаштира олмаган (55%дан кам балл тўплаган) ёки узрли сабаблар билан баҳолаш турларида иштирок эта олмаган талабаларга қуйидаги тартибда қайта баҳолашдан ўтишга рухсат берилади:

- қолдирилган амалий машғулоти келгуси дарсга қадар гуруҳ ўқитувчисига қайта топшириш ва маслаҳат кунда топширилади. 3та машғулоти қолдирган талаба факультет декани рухсати билан қайта топширади.
- семестр якунида фан бўйича саралаш балидан кам балл тўплаган талабанинг ўзлаштириши қониқарсиз (академик қарздор) ҳисобланади.
- академик қарздор талабаларга семестр тугаганидан кейин декан рухсатномаси асосида қайта ўзлаштириш учун 2 ҳафта муддат берилади. Шу муддат давомида ўзлаштира олмаган талаба белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан талабалар сафидан четлаштирилади (биринчи курс талабаларига ўқув йили якунлари бўйича амалга ошириш мақсадга мувофиқдир).

ЯБга максимал балл – 30 балл

№	Баҳолаш тури	Ҳоизда %	Баллда
1	ЯБ	55	16.5
2	Қониқарли	56-70	16.7- 21
3	Яхши	71-85	22- 25.5
4	Аъло	86-100	26-30

РЕЙТИНГ НАТИЖАЛАРИНИ ҚАЙД ҚИЛИШ ТАРТИБИ

Фандан рейтинг назорати бўйича якунловчи қайднома варақаси (ведомость) фан тугаган кундан 1 кун муддатда кафедрада 2 нусхада тўлдирилади ва масъул ходим, кафедра мудири томонидан имзоланиб, 1 нусхаси деканатларга топширилади.

Талабанинг фан бўйича баҳолаш турларида тўплаган баллари рейтинг қайдномасига бутун сонлар билан қайд қилинади. Рейтинг дафтарчасининг “Ўқув режасида ажратилган соат” устунига фанга ажратилган умумий юклама соатлари, “Фандан олган баҳо” устунига эса, талабанинг мазкур Низомининг 3.1. – бандига мувофиқ 100 баллик тизимдаги ўзлаштириш бали қўйилади.

Талабанинг саралаш балидан паст бўлган ўзлаштириши “Рейтинг дафтарчаси”да қайд этилмайди.

Деканат ва кафедралар томонидан белгиланган тартибда фан бўйича талабанинг ЖБ, ОБ ҳамда ЯБ турларида кўрсатилган ўзлаштириш рейтинг кўрсаткичларининг мониторинги олиб борилади. Ўзлаштириш натижалари кафедралар томонидан рейтинг назорати экранида мунтазам равишда ёритиб борилади ва белгиланган тартибда қайдномаларга киритилади. Рейтинг

назорати экранини ташкил этиш ва уни белгиланган муддатларда тўлдириш вазифаси кафедра мудир ва факультет декани зиммасига юклатилади.

Талабанинг рейтинг кўрсаткичлари олий таълим муассасасининг Илмий кенгашида мунтазам равишда муҳокама этиб борилади ва улар бўйича тегишли қарорлар қабул қилинади.

Кафедра мудир и.ф.н.

К.К.Исмаилов

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари.

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги қонуни. Тошкент. «Шарқ» 2001. Олий таълим меъёрий ҳужжатлари. 3-8 бетлар.

2. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. Т. «Ўзбекистон» 1997.

Тошкент. «Шарқ» 2001. Олий таълим меъёрий ҳужжатлари. 18-52 бетлар.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва қарорлари.

3. «Ахборот технологиялари соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президенти қарори. Халқ сўзи газетаси, 2005 йил, 3-июн.

3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари.

4. Ислон Каримов. «Эришилган ютуқларни мустаҳкамлаб, янги марралар сари изчил ҳаракат қилишимиз лозим». Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги 2005 йил якунларига бағишланган маърузаси. 10 феврал, 2006 й.

5. «Ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими учун дарсликлар ва ўқув адабиётининг янги авлодини яратиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 16 августдаги 341-сонли қарори.

6. «2010 йилгача бўлган даврда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими педагог ва муҳандис педагог кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш дастури» Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 4-октябрдаги 400-сонли қарори.

4. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари.

7. Ислон Каримов. «Мамлакатимиз тараққиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор» Ўзбекистон Республикаси Олий мажлиси Сенатининг бешинчи ялпи мажлисидаги маърузаси. Халқ сўзи. 2006 йил 25 феврал.

8. Ислон Каримов. Озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт пировард мақсадимиз. Т., «Ўзбекистон», 2000 й.

9. Ислон Каримов. Ўз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурмоқдамиз. Т., «Ўзбекистон» 1999 й.

10. Ислон Каримов. Ўзбекистон XXI асрга интилоқда. Т., «Ўзбекистон» 1999 й.

11. Ислон Каримов. Баркамол авлод орзуси Т., «Шарқ» 1999 й.

12. Ислон Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Т., «Ўзбекистон» 1999 й.

II. Асосий адабиётлар:

1. Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш. Педагогика назарияси. Т., 2008 йил.

2. Ҳошимов К., Нишонов С. Педагогика тарихи Т., 2005 йил.

3. Мавлонова Р, О.Тўраева О., Холиқбердиев К. Педагогика дарслик. Т., 2001 йил.

4. Тожибоева Д., Юлдашев А, Махсус фанларни ўқитиш методикаси (дарслик) лотин Т., 2009 йил.

5. Омонов Х.Т, Хўжаев Н.Х, Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Т., 2009 йил.

3.Қўшимча адабиётлар:

- 1.Холиқов.А, Педагогик маҳорат,Т.,2011йил.
- 2.Мунавваров А.Қ. Педагогика. Т., 1996 й.
3. Ғайбуллаев Н., Ёдгоров Р., Маматқулова Р., Тошмуродова Қ., Педагогика маърузалар матни. Т., 2000 й.
4. Б.Зиёмуҳаммедов,Педагогик маҳорат асослари ,Т.2009йил
- 5.Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. – Т.: Ўқитувчи, 2004.– 123 б.
- 6.Саидахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. – Т.: Молия, 2003.– 234
- 7.Хўжаев Н. ва бошқалар. Педагогика асослари. – Т., 2003.– 344 б.
- 8.Хўжаев Н. ва бошқалар. Таълим назарияси. – Т., 2003.– 216 б.
9. Очилова Г. Педагогика. Т.: 2005
- 10.Проф. М.Х.Тохтаходжаева Педагогика.– Т.,2010.
- Толипов Ў.Қ., Баракаев М., Шарипов Ш.С. Касбий педагогика (маърузалар матни). –Т.: “Ofset-print” матбааси, 2001. –100 б
- 11.Олимов Қ. Т. Касб таълими услубияти. Ўқув қўлланма. –Т.: 2006. 164 б.
- 12.Шарипов Ш. ва б. Касб таълим педагогикаси (методик қўлланма). -Т.:ТДПУ, 2006 й.
- 13.Рашидов Ҳ.Ф. ва бошқалар. “Касбий педагогика” блокини ўқитиш методикаси. Ўқув-услубий қўлланма (Малака ошириш ва қайта тайёрлаш курслари учун). –Т.: ЎМКХТТКМО ва УҚТИ, 2007. – 200 б.
14. Нишоналиев У.Н. Касбий таълим педагогикаси. Ўқув қўлланма. –Т.: ТДПУ, 2007й.
- 15.Абдиқуддусов.О.,Рашидов. Ҳ. Касб-хунар таълими педагогикаси.Ўқув қўлланма.. ЎМКХТТКМОваУҚТ институти, Т. – 2009. 120 б.

III.Интернет сайтлари

1. www.inetlibrary.com. Интернет-кутубхона
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz
4. www.Ziyonet.uz
5. www.edu.uz
6. [tdpu-INTRANET. Ped](http://tdpu-INTRANET.Ped)

IV.Электрон дарслик ва ўқув қўлланма.

1. Очилова Г. Педагогика. Т.: 2005
- 2 Хайитов О.Э. Психодиагностика. Т.: 2005

V. Хорижий адабиётлар.

1. Бодрев, Зазюка. Основы педагогического мастерства. М.: Просвещение, 1989.
2. Азаров Ю.П. Культура воспитани: Учитель. М.: Просвещение. 1985.
3. Амонавшен Ш.А., Единство цели.. М., Просвещение. 1987.
4. Сибирская М.П. Профессиональное обучение: Педагогические технологии. – Санкт Петербург, 2002.
5. Педагогика профессионального образования. // Под. ред. В.А.Сластенина. – М.: Академия, 2004.

Фойдали маслаҳатлар

Ҳозирги кунда таълим жараёнида янги услубларни қўллашга бўлган қизиқиш кундан – кун кучайиб бормоқда, анъанавий таълимдан фақат тайёр билимларни эгаллашга ўрганган бўлса, бугунги кунда талабаларни мустақил ишлашга ўргатиш уларда бошқарувчилик, йўналтирувчилик кўникмаларини шакллантиради. Шундан келиб чиққан ҳолда талабаларга мустақил ишлаш учун уйга вазифалар берилиши, интернет сайтлари тавсия этилиб улардан турли материалларни олиб дарс жараёнида фойланишлари мумкин.

Маърузалардаги катта ҳажмдаги слайдларни кўчиришга кўп вақт сафрланишини олдини олиш учун слайдларни амалий машғулотларда бериш мақсадга мувофиқдир.

Фанларни ўқитиш жараёнида илмийлик, тарихийлик, мантиқийлик, объективлик тамойилларга амал қилингани ҳолда анъанавий усуллар, давра суҳбати, кластер, баҳс – мунозара, ақлий хужум, матбуот конференцияси, тақдимот каби замонавий педагогик технология воситалардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Фанларни ўзлаштириш мобайнида интерфаол усулларнинг турли шаклларида, воситаларида, кўргазма қуроллардан кенг фойдаланиш тавсия этилади.

Юсупова Нигора Эркиновна

22.11.2004 дан

**Тошкент фармацевтика институти “Ижтимоий” фанлар кафедраси
ўқитувчиси**

Туғилган йили:
08.06.1980

Туғилган жойи:
Тошкент шаҳри

Миллати:
Ўзбек

Партиявийлиги:
йўқ

Маълумоти:
Олий

Тамомлаган:
2005 йил, Тошкент давлат педагогика институти
(кундузги)

Маълумоти бўйича мутахассислиги: педагогика

Илмий даражаси:
Йўқ

Илмий унвони:
йўқ

Қайси чет тилларини билади:
рус тили

Давлат мукофотлари билан тақдирланганми (қанақа):
Йўқ

**Халқ депутатлари, республика, вилоят, шаҳар ва туман Кенгаши депутатими ёки
бошқа сайланадиган органларнинг аъзосими (тўлиқ кўрсатилиши лозим)**
Йўқ

МЕҲНАТ ФАОЛИЯТИ

1998-2002 йй- Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети талабаси

2004-2005 йй- Низомий номидаги Тошкент давлат педагогик университети магистранти

2004-2014й Тошкент фармацевтика институти “Ижтимоий фанлар” кафедраси ассистенти

2014- ҳ.в й Тошкент фармацевтика институти “Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчи

**Юсупова Нигора Эркинованинг яқин қариндошлари ҳақида
МАЪЛУМОТ**

Қарин- дошлиги	Фамилияси, исми ва отасининг исми	Туғилган йили ва жойи	Иш жойи ва лавозими	Турар жойи
Отаси	Азимов Эркин Вахидович	1938 йил, Тошкент шаҳри	Пенсияда	Тошкент шаҳри, М. Улуғбек тумани, Мудофаатчилар 1-уй 2014 йилда вафот этган
Онаси	Азимова Раиса Махмудхановна	1949 йил, Тошкент шаҳри	2000 йилда вафот этган (Сотувчилар тайёрлаш курсида ўқитувчи)	
Опаси	Азимова Гулнора Эркиновна	1973 йил, Тошкент шаҳри	Темирйўл поликлиникаси ҳамшира	Тошкент шаҳри, М. Улуғбек тумани, Мудофаатчилар 1- уй
Опаси	Азимова Дилдора Эркиновна	1976 йил, Тошкент шаҳри	Уй бекаси	Тошкент шаҳри, М. Улуғбек тумани, Мудофаатчилар 1-уй
Синглиси	Азимова Камола Эркиновна	1986 йил, Тошкент шаҳри	Уй бекаси	Тошкент шаҳри, М. Улуғбек тумани Мудофаатчилар 1-уй
Турмуш ўртоғи	Юсупов Орифжон Абидович	1977 йил, Тошкент шаҳри	Тадбиркор	Тошкент шаҳри, Шайхонтоҳур тумани, Матлюбот 48-уй
Қизи	Обиджонова Фарзона Орифжон қизи	2000 йил, Тошкент шаҳри	Тошкент шаҳар 298-мактаб ўқувчи	Тошкент шаҳри, Шайхонтоҳур тумани, Матлюбот 48-уй
Қизи	Обиджонова Сакина Орифжон қизи	2005 йил, Тошкент шаҳри	Тошкент шаҳар 298-мактаб ўқувчи	Тошкент шаҳри Шайхонтоҳур тумани Матлюбот 48-уй
Қайнотаси	Юсупов Обиджон Ғофурович	1934 йил, Тошкент шаҳри	2009 йилда вафот этган (темир йўлда проводник)	
Қайнонаси	Юсупова Мамлакат Ахроровна	1938 йил, Тошкент шаҳри	1996 йилда вафот этган (уй бекаси)	